

h. melville

benito cereno

n. melville

«Țineți seama de viclenia mării; creaturile ei cele mai înspăimîntătoare alunecă pe sub apă, cele mai multe fără să fie văzute, ascunse cu perfidie de cea mai frumoasă culoare albastră. Țineți seama de asemenea de splendoarea și frumusețea multora din triburile ei nemiloase: ce formă delicată și elegantă au unele specii de rechini! Țineți seama de toate acestea și apoi întoarceți-vă privirile spre pămîntul cel înverzit și blînd; comparați însușirile amîndurora, ale mării și ale pămîntului; nu veți găsi oare o ciudată analogie cu ceva din voi înșivă, căci, după cum oceanul înfiorător înconjoară un petic de verdeață, tot așa în sufletul omului se află o insulă Tahiti, plină de pace și bucurie, dar încercuită de toate grozăvile pe jumătate neștiute ale vieții.»

H. Melville (*Moby Dick*)

biblioteca pentru toți
bpt
editura pentru literatura
Lei 5

Ilustraţia copertei : *Simona Runcan*

herman melville

benito cereno
şi alte povestiri

TRADUCERE ŞI PREFAŢĂ DE
PETRE SOLOMON

1967

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

SELECTED WRITINGS OF HERMAN MELVILLE
Complete Short Stories
Typee, Billy Budd, foretopman
The Modern Library
New York

POVESTIRILE LUI MELVILLE

Nu numai memoria individuală sau colectivă, dar adesea chiar şi critica literară are obiceiul de a identifica pe anumiţi scriitori cu cîte o singură operă. Cînd această operă este într-adevăr *unică* şi copleşeşte, prin dimensiunile şi calităţile ei, lucrările mai modeste ale aceluiaşi autor, obiceiul pomenit îşi are justificarea lui, dincolo de comoditatea memoriei omeneşti sau a criticii literare. Se întîmplă, însă, ca o culme indiscutabilă atinsă de un scriitor în creaţia lui, să fie înconjurată de un lanţ întreg de opere, a căror nesocotire ar anula însăşi perspectiva acestui punct culminant.

Autorul lui *Moby Dick* este unul dintre cei care ilustrează cu singulară forţă acest adevăr. Deşi epopeea balenei albe rămîne, fără îndoială, contribuţia lui de căpetenie la tezaurul literaturii universale, ea nu poate anula meritele unora dintre operele sale de mai mică întindere. Scriitor prodigios şi multilateral, Herman Melville a lăsat o operă literară destul de voluminoasă; zece romane, cincisprezece povestiri şi cîteva zeci de mii de versuri, fără a mai pune la socoteală articolele de publicistică, paginile de jurnal şi însemnările de călătorie. Prezenta culegere de povestiri oferă cititorului român o imagine grăitoare a uneia din faţetele mai puţin cunoscute ale geniului melvillean. Cariera de povestitor a lui Melville este circumscrisă destul de precis în

timp, între anii 1853—1856, cînd, la cererea redacţiilor cîtorva reviste, scriitorul — dezamăgit de insuccesul unora dintre cărţile sale mai ample — s-a apucat să cultive un gen în care i se părea că se poate exprima la fel de plenar, dar cu mai puţine riscuri. După acest scurt intermezzo, Melville a abandonat şi genul povestirii, cufundîndu-se într-o tăcere care avea să dureze vreo patru decenii — tăcere sfîşiată, în răstimpuri, de cîte un strigăt rostit în versuri. În tot acest timp, scriitorul a preferat să-şi cîştige existenţa ţinînd conferinţe sau ocupînd un foarte modest post de funcţionar la vama din New York.

Cine cercetează, fie cît de sumar, biografia lui Melville (expusă amănunţit în *Tabelul cronologic)* rămîne impresionat de curba descendentă a unui destin literar început sub auspiciile cele mai favorabile, ajuns peste cinci sau şase ani la un zenit glorios, pentru a se frînge apoi într-o eclipsă aproape totală. Contemporanii, atinşi de miopie, au văzut în evoluţia scriitorului de la roman la povestire şi de la povestire la poem un semn de involuţie şi, prinşi de alte preocupări, au sfîrşit prin a-l da cu totul uitării. Prin tăcerea lui obstinată, Melville le-a oferit el însuşi un bun pretext de a-l uita, iar schimbarea la faţă a Americii îndată după războiul civil din 1861—1865 le-a permis să-l uite foarte repede, şi fără regrete. Falsa scuză, că scriitorul s-ar fi epuizat pe la vîrsta de 35 ani, dacă nu chiar şi mai înainte, s-a perpetuat pînă în zilele noastre, deşi tot mai puţini critici ar mai subscrie acum la categorica opinie că *„prin crearea acestei unice cărţi mari* (Moby Dick) *opera lui Melville s-a încheiat"* [1].

E drept că o asemenea opinie îşi poate găsi justificarea într-o mărturisire făcută de Melville însuşi într-o scrisoare trimisă prietenului său Nathaniel Hawthorne, pe vremea cînd lucra la *Moby Dick :*

„Întreaga mea dezvoltare s-a consumat în ultimii cîţiva ani... Pînă n-am împlinit vîrsta de 25 de ani, nu am avut nici un fel de dezvoltare. Viaţa mea începe din cel de-al 25-lea an. De

[1] Constance Rourke. *The American Humor, 1931.*

atunci încoace, şi pînă-n prezent, nu s-a întîmplat să treacă nici măcar trei săptămîni în răstimpul cărora să nu mă fi dezvoltat înlăuntrul propriei mele fiinţe. Simt, însă, că am ajuns acum la foaia cea mai ascunsă a bulbului, şi că în curînd floarea va cădea, putrezită..."

Multe din paginile scrise de Melville după acest moment de apogeu, întruchipat în *Moby Dick,* se înscriu în fals împotriva afirmaţiei de mai sus. Totuşi, indiferent de valoarea unor astfel de pagini — dintre care unele au fost descoperite abia după moartea scriitorului — cariera lui literară are ceva din traiectoria unei comete. *„Nu există în literatura americană tragedie care să se poată compara cu aceea a lui Herman Melville"* afirma într-o lucrare devenită clasică [1], Vernon Louis Parrington ; *„miazănoaptea pesimismului său"* face să pălească melancoliile şi tristeţile tuturor contemporanilor (inclusiv Edgar Allan Poe). Parrington adăuga, pe bună dreptate, că *„taina"* lui Melville nu poate fi dezlegată cu o *„cheie simplă"*.

Unii au crezut că găsesc o asemenea cheie în împrejurarea că, rămas orfan de tată la vîrsta de 13 ani, Melville a crescut sub privegherea unei mame rigide şi frigide, care-i contraria elanurile romantice. Alţii au văzut cheia în privaţiunile şi jignirile îndurate de acest vlăstar mîndru al unor părinţi care, deşi sărăciseră, descindeau din familii ilustre şi bogate. (Herman Melville era socotit al douăzecilea coborîtor direct al unui nobil scoţian, Richard Melvill, care în 1296 a fost silit să jure credinţă regelui Edward I al Angliei.) Din şiragul de chei menite să dezlege tulburătoarea enigmă a scriitorului nu poate lipsi, fireşte, mediul lui ambiant. New York-ul, unde Melville a văzut lumina zilei, era, spre deosebire de Boston sau de Philadephia, un oraş deocamdată acultural, deşi în plină expansiune : recensămîntul din 1840 arăta că populaţia lui crescuse la 312.710 — de la cei 29.000 pe care-i avusese în momentul instalării lui Washington ca preşedinte al Statelor Unite. Devenind princi-

[1] V. L. Parrington : *Main Currents in American Thought* (vol. II : *The Romantic Revolution in America,* A Harvest Book, Harcourt, Brace & World Inc. 1954).

palul centru al capitalismului american în expansiune, orașul de pe malurile fluviului Hudson era lipsit de tradițiile și de ambițiile literar-filozofice ale orășelelor din New England, leagănul puritan al „lumii noi". Cert este că tînărul Melville n-a pregetat să întoarcă spatele atît familiei, cît și New York-ului natal, îmbarcîndu-se, la vîrsta de douăzeci de ani, pe o corabie care-l va face să nu se mai simtă niciodată „la el acasă" pe uscat (deși condițiile de existență și de muncă de pe acea corabie, ca și cele de pe vasele pe care avea să lucreze ulterior, erau revoltător de neomenoase.[1]) După această primă escapadă, au urmat altele, cea mai importantă în consecințe fiind călătoria de optsprezece luni întreprinsă pe bordul balenierei „Acushnet", ca membru al echipajului ei. Peregrinările tînărului Melville pe mările și oceanele lumii au constituit „universitățile" sale *(„my Yale College and my Harvard"*, cum spune el însuși în *Moby Dick)* — universități deosebit de aspre, care i-au înlesnit o cunoaștere în adîncime a vieții marinărești și a zonelor încă obscure ale planetei noastre. Primele opere literare ale lui Melville reflectă aproape nemijlocit experiența și cunoștințele dobîndite în timpul acestei grele dar instructive ucenicii : *Typee (Taipi)* și *Omoo*, scrise respectiv în 1845 și 1846, reprezintă, în ciuda puternicului element imaginativ pe care-l conțin, o cronică destul de realistă a aventurilor trăite de autor în „Edenul canibal" din insulele Marchize și printre băștinașii nu mai puțin paradisiacului Tahiti. Aceste cărți de debut s-au bucurat de un succes imediat atît în Statele Unite cît și în Anglia, cu toate criticile explicite și implicite formulate de tînărul prozator la adresa „civilizației albe" și îndeosebi la adresa misionarilor trimiși pentru a-i „pacifica" pe băștinașii pomenitelor insule, cu ajutorul alcoolului și al prafului de pușcă. (Iată o

[1] În *Redburn*, carte autobiografică, scrisă și publicată în 1849, Melville face următoarea mărturisire : *„Mă deprinsesem să reflectez îndelung și amar, înainte de vreme... Nu există mizantrop mai deplin decît un copil dezamăgit... Să nu-mi mai vorbească nimeni despre amărăciunea maturilor : un băiat o poate simți, întreagă... La această vîrstă fragedă ești prea vulnerabil ca să poți îndura niște suferințe făcute pentru oameni în toată firea."*

mostră : *„Vai de capul bieților sălbatici expuși influenței acestor exemple de corupție! Simpli și încrezători, ei sînt cu ușurință împinși pe calea tuturor viciilor, și omenirea jelește ruina în care au fost aduși, fără remușcare, de către civilizatorul lor european."* [1]) Caracterul exotic al acestor cărți de debut le-a asigurat un triumf răsunător, de-o parte și de alta a Atlanticului. Dar autorul lor țintea mai sus decît își închipuiau admiratorii săi. Mai sus, și mai adînc. Următoarea carte, publicată de Melville în 1849 sub titlul *Mardi*, a fost respinsă cu indignare — o indignare încă respectuoasă — de către critica vremii. Părăsind domeniul reportajelor exotice, autorul se aventura, aci, pe un tărîm ciudat, situat dincolo de limitele realului, deși plasat aparent în același cadru al Pacificului. (Personajul principal, pe nume Taji, se îmbarcă pe o balenieră, de pe care fuge împreună cu un bătrîn marinar, pentru a întreprinde o călătorie spre arhipelagul Mardi — un arhipelag imaginar, menit să simbolizeze întregul univers, în aspectele lui esențiale.)

Reacția ostilă a criticii și a publicului față de *Mardi* — reacție numai în parte justificată de scăderile ei reale (o anumită încîlceală, un exces de simbolism și de verbiaj), l-a determinat pe tînărul scriitor să revină, un timp, la formula literară de succes încercată mai înainte, lăsîndu-i, însă, o amărăciune vecină deja cu deznădejdea. („*O pungă goală îl doboară pe poet — dovadă* Mardi", nota el în jurnalul său intim. *„Simți că înnebunești la gîndul, chinuitor, că un autor nu se poate destăinui niciodată, în mod sincer, cititorilor săi..."*) Rezultatul : alte două cărți inspirate din experiența marinărească a autorului : *Redburn* și *White Jacket (Vestonul alb)*, ambele scrise în 1849. Într-o scrisoare adresată socrului său, Melville mărturisea că „le-a scris pentru bani". *„În ceea ce mă privește, independent de buzunarul meu, dorința mea sinceră este să scriu tocmai acel gen de cărți despre care se spune că sînt ratate."*

Ideea aceasta, a „cărților ratate" va reveni adesea în corespondența și în literatura lui Melville. Într-un anumit sens, chiar

[1] H. Melville, *Taipi*, p. 26, Editura Tineretului, 1960.

şi *Moby Dick* — capodopera scriitorului american — este o asemenea carte. O spune însuşi autorul ei, nu dintr-o falsă modestie, ci dintr-o convingere filozofică adîncă : *„Acum îmi las sistemul cetologic neterminat, tot aşa cum a fost lăsată catedrala de la Colonia, cu macaraua părăsită pe turnul neisprăvit. Numai micile construcţii pot fi duse la bun sfîrşit de primii lor arhitecţi ; cele mari, cele adevărate, lasă urmaşilor sarcina de a le termina. Ferească-mă cerul de a termina vreodată ceva, cu.“* [1]

Melville şi-a scris capodopera într-o deplină libertate lăuntrică, fără să-i mai pese de gustul unui anumit public şi de exigenţele editorilor şi ale criticilor. Singurele influenţe din afară cărora le-a îngăduit să acţioneze asupra cărţii sale s-au datorat... lui Shakespeare şi unui scriitor american contemporan, Nathaniel Hawthorne. „Divinul William“, cum îl califica Melville într-o scrisoare, l-a confirmat în dorinţa sa de a sonda adîncurile sufletului omenesc, oferindu-i totodată un neîntrecut model. Cît despre Hawthorne (cu care Melville a legat o strînsă prietenie în timp ce lucra la *Moby Dick)*, influenţa lui asupra confratelui său mai tînăr a fost, într-un fel, şi mai directă : prin încercările sale de a descrie frămîntările unor americani copleşiţi de conştiinţa puritană a „păcatului originar“ Hawthorne îi demonstra posibilitatea unei literaturi autohtone de investigaţie psihologică.

Într-o recenzie despre una din cărţile noului său prieten *(Mosses from an old Manse — Muşchi dintr-o veche parohie)*, recenzie publicată în revista *Literary World* (august 1850), Melville îşi exprima o neţărmurită admiraţie faţă de Hawthorne, *„o minte mare şi profundă care coboară ca o sondă în străfundurile universului“*, deşi *„trece drept un scriitor agreabil, cu un stil plăcut“*, drept *„un om care nu vrea să spună nimic deosebit“ („a man who means no meanings“)*. Definind nu atît arta literară a prietenului său, cît propria-i concepţie despre literatură, Melville îi elogia *„marea putere a întunericului din el“ („the great power of blackness in him“)*, capacitatea de a face, aidoma lui Shakespeare, *„sondaje repezi la însăşi temelia realităţii“ („quick probings at the very axis of reality“)*. În sfîrşit, Melville socotea că, urmînd exemplul lui Hawthorne, scriitorii americani trebuie să se arate mai încrezători în propriile lor forţe şi să exprime cît mai mult adevăr, cu riscul de a da greş. *„Eşecul este adevăratul criteriu al măreţiei“ („Failure is the true test of greatness“)*, repeta el.

Contemporanii au văzut în *Moby Dick* mai ales eşecul, nefiind în stare să sesizeze grandoarea acestei epopei simbolice, scrisă într-adevăr cu *„o pană de condor“* muiată în *„craterul Vezuviului“*.[1] Descurajat şi scîrbit, scriitorul s-a depărtat şi mai mult de epoca lui. Adîncindu-se în noaptea cugetului său, el a scos de-acolo încă o operă stranie, pecetluită cu semnul eşecului : *Pierre, or the Ambiguities (Pierre sau ambiguităţile)* — carte în bună măsură autobiografică, deşi nu pe latura faptelor de viaţă, ci pe aceea a realităţilor şi veleităţilor psihice şi morale. Eroul acestei cărţi este un tînăr scriitor american, care ambiţionează să scrie „o *operă vastă şi compactă*“, pentru a exprima *„ceea ce i se părea a fi un adevăr inedit, sau în orice caz un adevăr neglijat în chip mizerabil de către lume“*. El îşi va da seama că o asemenea carte nu se poate scrie decît cu jertfe grele şi că autorul ei, *„cu cît va cîştiga mai mult în înţelepciune şi în adîncime, cu atît îşi va micşora şansele de a-şi cîştiga pîinea“*.

Pierre, or the Ambiguities a stîrnit un adevărat scandal în Statele Unite şi în Anglia ; ţintuit la stîlpul infamiei, pentru indecenţă şi imoralitate, scriitorul pînă nu demult răsfăţat de public şi de presă, s-a pomenit deodată izolat şi ameninţat în

[1] H. Melville : *Moby Dick sau balena albă*, p. 200, Editura Tineretului, 1962.

[1] *„Adeseori se vorbeşte despre unii autori care se umflă în pene cu subiectele lor, deşi aceste subiecte sînt destul de comune. Cum s-ar putea zice la fel de mine, care scriu despre leviatan ? Fără să vreau, caligrafia mea se transformă şi încep să folosesc litere mari, de afiş. Daţi-mi o pană de condor ! Daţi-mi craterul Vezuviului drept călimară !“* H. Melville, *Moby Dick*, p. 498, Editura Tineretului.

însăşi existenţa lui. A fost rostit chiar cuvîntul „nebun", şi adevărul este că, în urma tuturor atacurilor la care era supus, şi în urma eforturilor supraomeneşti depuse pentru a scrie *Moby Dick* şi *Pierre*, Melville ajunsese la un pas de demenţă. Nu numai critica vremii, dar chiar şi cei apropiaţi lui îl socoteau epuizat. („*Această necontenită activitate cerebrală şi aţîţare a imaginaţiei, îl sleieşte pe Herman*", declara mama scriitorului.)

Cum se explică, oare, obtuzitatea contemporanilor faţă de geniul lui Melville? Istoria literară cunoaşte destule cazuri de nedreptăţire sau de ignorare a unor artişti autentici, a căror descoperire post-mortem îi umple pe oamenii altor generaţii de o îndoită mirare: cum de au putut înaintaşii să nesocotească o asemenea valoare, şi cum de a putut aceasta să existe în mijlocul unor astfel de înaintaşi? Îndeosebi istoria literară a Statelor Unite din secolul trecut abundă în asemenea cazuri: Edgar Allan Poe şi Walt Whitman, adică cei mai mari poeţi ai Americii, au trebuit să fie descoperiţi de elitele intelectuale ale Europei, înainte de a se putea bucura de o recunoaştere (nici astăzi deplină) în propria lor patrie. Mark Twain a fost multă vreme acceptat exclusiv ca un umorist inofensiv, fără prea mari calităţi literare.

Pentru a ne explica acest fenomen de orbire colectivă a unei întregi naţiuni în faţa valorilor ei supreme — căci Poe, Whitman, Twain şi Melville sînt culmile literaturii americane din secolul trecut, — trebuie să aruncăm o privire asupra istoriei moderne a Statelor Unite. Iată cum caracterizează V. L. Parrington societatea americană din prima jumătate a veacului al XIX-lea:

„*Fără veste, America devenise o lume nouă, cu posibilităţi nevisate pînă atunci; iar această Americă nouă nu se mai mulţumea cu deprinderile înguste ale unei generaţii mai precaute. America veche, a epocii coloniale, fusese statică, raţionalistă, aplecată spre pesimism, temătoare de inovaţii, tenace în obiceiurile ei. Ea considera că omul este rău din fire şi de o ticăloşie incurabilă, de aceea nu deschidea nici o poartă spre visele utopice despre un viitor de aur... În cei aproximativ treizeci de ani care s-au scurs între Pacea de la Paris şi terminarea războiului din 1812, acea Americă veche a murit. America nouă care i-a luat locul era o lume dinamică şi schimbătoare, animată de un optimism tineresc, dornică să-şi amelioreze existenţa, preocupată să găsească drumuri mai lesnicioase spre bogăţie decît calea anevoioasă a sporului natural. Ea considera că instinctul de achiziţie este propriu naturii omeneşti şi, făcînd din acest instinct o virtute cardinală, s-a apucat să cerceteze ce posibilităţi i se deschideau în resursele neexploatate ale continentului.*"

După părerea lui Parrington [1], acest proces istoric a fost însoţit de un „spirit romantic", manifestat în tot felul de utopii. Răsăritul Statelor Unite, spune el, „*şi-a descoperit Utopia într-o orînduire industrială capitalistă*". Sudul, axat pe o agricultură de tip patriarhal, „*a început să privească, încrezător, spre o Utopie bazată pe cultura bumbacului, făurindu-şi visul imperialist al unor cîmpii întinse, presărate cu baloturi albe şi sclavi negri*". Cît despre Vest, cea de-a treia zonă economico-geografică a Statelor Unite — colonizarea lui impetuoasă a dat naştere acelui „romantism al frontierei", egalitarist şi democratic în aserţiunile sale, dar însufleţit de „spiritul şi ţelurile clasei mijlocii".

Înainte de încleştarea supremă a războiului civil din 1861—1865, care avea să ducă la triumful rînduielilor capitaliste în întreaga ţară, existau destule temeiuri de optimism în legătură cu viitorul Statelor Unite. Generosul bard al democraţiei americane, Walt Whitman (născut, ca şi Melville, la New York, în 1819, poetul avea să se stingă în 1892, la numai cîteva luni după moartea marelui prozator) afirma în prefaţa la prima ediţie a celebrelor sale *Fire de iarbă* (1855) că „*Statele Unite sînt ele însele cel mai mare poem*". E drept că, foarte curînd după terminarea războiului civil, Whitman îşi va schimba părerea, dînd, în pamfletul intitulat *Perspective democratice*, o apreciere virulent critică „*democraţiei din Lumea Nouă*", pe care o va acuza

[1] V. L. Parrington, op. cit., *Introducerea*, pp. VIII—IX.

de *„faliment total în ceea ce privește aspectele ei sociale și în ceea ce privește rezultatele realmente mari pe tărîm religios, moral, literar și estetic"*.

Deocamdată, însă, terenul era prielnic pentru un optimism la scara nesfîrșitelor spații americane. Expresia cea mai semnificativă a acestui optimism o constituia filozofia transcendentalistă, elaborată în deceniul al treilea de un grup de cărturari din Boston, centrul spiritual al provinciei New England. Doctrină complexă și destul de eteroclită (printre sursele ei numărîndu-se Platon, Kant, Swedenborg, Coleridge, filozofia mistică indiană etc.), transcendentalismul era un fel de religie a omului, întemeiată pe ruinele vechilor dogme puritane. E semnificativ că principalii propovăduitori ai acestei doctrine, inclusiv Ralph Waldo Emerson — figura cea mai reprezentativă a „clubului transcendental" — au făcut parte, la început, din biserica unitariană, socotită eretică de către calviniștii ortodocși din New England. Idealiști în esență, transcendentaliștii afirmau primatul spiritului asupra materiei, dar atribuiau *fiecărui om* dreptul și capacitatea de a comunica cu divinitatea supremă, fără nici un fel de intermediari. Unii dintre ei (nu, însă, și Emerson) extindeau și pe plan social implicațiile democratice ale acestei doctrine individualiste, unindu-se în obștii egalitare, de tipul faimosului falanster de la Brook Farm (la care a participat, un timp, și Hawthorne).

Prin toate aceste implicații și aplicații, transcendentalismul era o doctrină eminamente optimistă, proclamînd o încredere deplină în om, ca individualitate independentă, responsabilă doar față de sine însăși. În celebrul său eseu *Self-Reliance (Bizuirea pe sine însuși)*, Emerson își formula aforistic crezul : *„Încrede-te în tine însuți : fiece inimă vibrează la această strună de fier"*. Iar într-un alt eseu, intitulat *Compensation*, placidul „înțelept de la Concord" (orășelul puritan de lîngă Boston, unde-și stabilise reședința) afirma că întreaga existență stă sub semnul Binelui, Răul însuși fiind doar o absență temporară a Binelui : *„Existența este o afirmație vastă, care exclude negația"*.

Optimismului filozofic al transcendentaliștilor și al altor idealiști utopici (printre care se cuvin pomeniți „perfecționiștii", propovăduitori ai unei religii umanitare și egalitare ce i-a influențat pe aboliționiști în lupta lor pentru emanciparea negrilor), i se adaugă optimismul pragmatic al oamenilor de afaceri și al „pionerilor" care împingeau tot mai spre apus frontiera Statelor Unite.

Literatura americană, încă tributară modelelor ei europene, reflecta deocamdată prea puțin acest optimism cvasi-general. Fenimore Cooper, primul romancier american de oarecare anvergură care și-a îndreptat atenția asupra realităților din patria lui (încercînd să devină un fel de Walter Scott al Statelor Unite) a fost mai degrabă un aristocrat pesimist, depășit de evenimente. El se plîngea, de altfel, într-o carte publicată în 1828 (*Notions of the Americans — Noțiuni despre americani)* că realitățile Americii sînt lipsite de interes pentru un scriitor :

„Se întîmplă foarte rar să se găsească aici, în zăcăminte la fel de bogate ca acelea din Europa, minereurile care asigură prosperitatea unui autor. Istoricul nu găsește anale ; scriitorul satiric nu găsește extravaganțe (afară de cele mai vulgare și mai banale) ; dramaturgul nu găsește moravuri ; scriitorul de romane[1] *nu găsește aventuri tenebroase"* etc. etc. Pentru a ieși din acest impas, Cooper și-a creat un univers fictiv, o Americă legendară, populată de Piei-Roșii și de vînători generoși, ca Natty Bumppo — eroul ciclului *Leather Stocking (Ciorap de piele)*.

Un alt pionier al literaturii americane, Washington Irving, declara (într-un eseu despre *Scriitorii englezi ai Americii) : „Sîntem un popor tînăr, obligat prin forța lucrurilor să imite, și se cuvine să ne luăm exemplele și modelele, în mare măsură, de la națiunile existente în Europa"*. Succesul de care s-au bucurat atît Irving cît și Cooper prin literatura lor mai degrabă engleză decît americană era simptomatic pentru condiția scriitorului în Statele Unite, în acea epocă de tranziție. Pînă și optimistul Emerson mărturisea — într-un eseu din 1837, inti-

[1] Cooper folosește termenul „romance", consacrat de literatura medievală.

tulat *Poetul*: *„Caut în zadar poetul pe care-l descriu aici... Totuşi, America este un poem în ochii noştri; geografia ei amplă uluieşte imaginaţia..."* Filozoful transcendentalist prorocea apariţia unui poet al acestei Americi şi avea într-adevăr să-l recunoască, nu peste multă vreme, în persoana lui Walt Whitman.

Între timp, proza americană îşi găsise o voce specifică — aceea a lui Hawthorne, scriitor profund, obsedat de tenebrele pe care o educaţie puritană îl făcuse să le vadă pretutindeni în jurul lui şi mai ales în propriul său suflet, dar conştient de caducitatea puritanismului într-o societate din ce în ce mai violent şi mai făţiş aservită puterii banilor. Aplecarea lui Hawthorne mai degrabă spre umbrele decît spre luminile vieţii omeneşti corespundea, desigur, firii sale adînci, dar era în acelaşi timp o reacţie faţă de optimismul facil al transcendentaliştilor, un refuz discret dar tenace de a acoperi cu văluri utopice o realitate din ce în ce mai brutală.

Mai lucid şi mai informat decît Hawthorne în privinţa lumii reale (dovadă, puternicele accente de critică socială din cărţile lui de debut, şi chiar din *Moby Dick* sau *Pierre*) Melville alesese aceeaşi cale, a sondajelor adînci *„la însăşi temelia realităţii"*. El refuza, cu şi mai mare hotărîre decît mentorul şi prietenul său, să vadă în civilizaţia americană, încă haotică, dar precis orientată spre exploatarea omului de către om, o treaptă superioară a umanităţii — aşa cum credea şi spera bunăoară Whitman. Era un refuz romantic, alimentat de pesimismul inerent propriei sale educaţii puritane, dar exacerbat mai ales de contactele nemijlocite cu realitatea. Melville îşi proiecta acest refuz în imaginile şi simbolurile pe care le făurea, conştient sau inconştient. *Moby Dick* abundă în asemenea imagini şi simboluri, a căror încărcătură de realitate transpare mai mult sau mai puţin evident.

„Ţineţi seama de viclenia mării — se adresează el cititorilor — *creaturile ei cele mai înspăimîntătoare alunecă pe sub apă, cele mai multe fără să fie văzute, ascunse cu perfidie de cea mai frumoasă culoare albastră. Ţineţi seama de asemenea de splendoarea şi frumuseţea multor din triburile ei nemiloase; ce formă delicată şi elegantă au unele specii de rechini! Tot aşa, ţineţi seama de* canibalismul universal care domneşte pe mări, unde toate făpturile se mănîncă unele pe altele şi duc între ele un război veşnic, de cînd s-a născut lumea."[1] (subl ns.)

Deşi în încheierea acestui pasaj Melville face o analogie între lumea abisală a mărilor şi sufletul omului (în care se află *„o insulă Tahiti, plină de pace şi bucurie, dar încercuită de toate grozăviile pe jumătate neştiute ale vieţii"*), simbolul folosit cuprinde, în însăşi formularea lui, esenţa relaţiilor interumane din societatea capitalistă. Fireşte, Melville nu făcea critică socială în primul rînd, dar o îngloba în viziunea lui tragică despre lume, viziune legitimă, chiar dacă fatalismul ce-o colorează nu ne poate fi pe plac astăzi.

Revenind la cariera literară a scriitorului, cauzele care i-au frînt traiectoria se impun, cred, cu evidenţă după această scurtă incursiune în istoria politică şi culturală a Statelor Unite. Melville a fost respins de contemporanii lui, pentru că vedea mai departe şi mai adînc decît ei. *„Faptul că epoca nu şi-a recunoscut faţa în oglinda pe care i-o întindea Melville înseamnă că America nu ştia cum arată propria ei faţă"*, observa pe bună dreptate cunoscutul critic şi istoric literar american Carl Van Doren[2].

Dîndu-şi seama că societatea în care trăia îi este profund ostilă, scriitorul s-a repliat în sine însuşi, ca într-o fortăreaţă. El a continuat însă să scrie, şi a mai făcut chiar unele încercări de a dialoga cu asediatorii acestei fortăreţe.

Povestirile publicate între 1853—1856 în cîteva reviste (*Putnam's Monthly* şi *Harper's New Monthly Magazine*) reprezintă cea mai susţinută încercare de reluare a dialogului dintre scriitor şi epocă.

---

[1] *Moby Dick*, p. 328, Editura Tineretului.

[2] Carl van Doren, *What is American literature*, 1935, London, George Routledge & Sons Ltd.

În introducerea sa la prima ediție completă a povestirilor lui Melville (apărută abia în *1949 !*), Jay Leyda — care este și autorul celei mai complete biografii a marelui scriitor american — arată că acesta nutrise ambiția de a scrie povestiri chiar și înainte de a i se oferi prilejul să le publice. Printre însemnările răzlețe găsite în carnetele lui sau în cărțile de care nu se despărțea niciodată (de pildă operele lui Shakespeare) figurează numeroase notații semnificative : frînturi de dialoguri, idei sau schițe de subiecte pentru eventuale povestiri. Iată de ce, oferta de a colabora la revistele amintite, pe lîngă că-i convenea din punct de vedere material (dificultățile pecuniare ale scriitorului sporiseră o dată cu apariția, în 1853, a unui al treilea copil în familia lui), îi dădea prilejul de a-și încerca pana într-un gen la care aspira mai de mult.

În paranteză fie spus, genul povestirii devenise foarte popular în Statele Unite. Denumirea de *„tale"* folosită de prozatori ca Washington Irving, Edgar Allan Poe sau Nathaniel Hawthorne desemna o specie literară oarecum diferită de aceea care avea să se constituie, spre sfîrșitul secolului trecut, sub numele de *„short story"*. Într-o povestire de tip *„tale"*, participarea autorului — prin comentarii directe — la acțiunea zugrăvită, era la fel de curentă ca prezența lui în *„romance"*, o varietate a romanului cultivată cu precădere de prozatorii americani.[1] Aceasta și explică, în parte, interesul arătat de Melville unui gen care, într-o formă mult mai concentrată îi îngăduia de fapt să abordeze aceleași probleme grave tratate la dimensiunile mari ale romanului.

[1] Cf. Richard Chase, *The American Novel and its Tradition*, Doubleday Anchor Books, 1957 — lucrare al cărei scop mărturisit este *„să stabilească semnificația faptului că, încă de la începuturile sale, și sub forma sa cea mai originală și mai caracteristică, romanul american și-a configurat destinul și s-a autodefinit încorporînd în substanța lui un element de* romance" (gen literar care implică mai multă libertate *„față de verosimilitatea, acțiunea și continuitatea căutate de obicei în romanul propriu-zis"*). Richard Chase își ilustrează teza cu exemple convingătoare luate din istoria literaturii americane, analizînd printre altele *Moby Dick* ca un exemplu tipic de *romance.*

Jay Leyda amintește și o altă împrejurare care a contribuit la reorientarea scriitorului spre „genul scurt" : vederea îi slăbise în ultima vreme[1] în așa măsură, încît trebuia să apeleze la ochii surorilor sale pentru a-i transcrie manuscrisele și a-i corecta șpalturile. Așa se și explică destul de numeroasele erori de tipar sau de ortografie strecurate în textele publicate după *Moby Dick.*

Povestirile scrise și tipărite de Melville în perioada 1853—1856 nu i-au adus nici prea mulți bani, nici prea multă glorie : chiar adunate în volumul publicat în 1856 sub titlul *The Piazza Tales (Povestirile verandei)* ele nu i-au impresionat din cale-afară pe contemporani, care au continuat să vadă în autorul lor „un om sfîrșit". Un văr al scriitorului rezuma opinia curentă a celor mai binevoitori dintre cititorii săi, cînd mărturisea că i-au plăcut numai „una sau două bucăți capitale", din volum, socotindu-le pe celelalte „niște mîncăruri vechi servite sub o formă nouă" *(„a rehash of former dishes").*

Așa cum observă Leyda în introducerea pomenită, povestirile *„sînt într-adevăr niște mîncăruri vechi servite sub o formă nouă, dar ele conțin substanța de bază a întregii arte și filozofii a lui Melville"*, iar expresia lor *„este la fel de intensă ca în orice roman sau poem"* al său.

Inegale ca valoare, povestirile lui Melville nu pot fi judecate în bloc, pentru a fi opuse romanelor sau poemelor sale (care, la rîndu-le, nu reprezintă blocuri monolitice). Totuși, dincolo de varietatea lor tematică și calitativă, povestirile au o anumită unitate internă, care le leagă de altfel cu întreaga operă a scriitorului.

[1] Există în *Pierre, or the Ambiguities* cîteva pasaje tulburătoare în legătură cu această pierdere parțială a vederii. Bunăoară, următorul fragment (din cartea a XXV-a) : *„Ca și cum n-ar fi fost de ajuns suferințele-i spirituale îndătinate, aliate cu epuizarea lui fizică, o maladie trupească se abătu asupră-i ca un uliu : truda lui necontenită sfîrși prin a-i vătăma ochii. Aceștia deveniră atît de bolnavi încît, în anumite zile, Pierre, temîndu-se să-i expună la lumină, scria cu pleoapele aproape închise, iar hîrtia, întrezărită printre gene, îi apărea dungată. Uneori scria orbește, iar ochii lui depărtați de hîrtie simbolizau în neștire necesitatea vrăjmașă și detestată, care făcea dintr-însul cel mai recalcitrant prizonier al literaturii..."*

Celor mai multe dintre ele le-ar putea sluji drept motto următorul pasaj din *Encantadas* (schiţa a 2-a), în care Melville descrie broasca ţestoasă de pe aceste insule :

„...căci chiar ţestoasa asta, cu toată spinarea ei tristă şi întunecată, are şi o faţă luminoasă : carapacea ei inferioară are adesea o nuanţă galbenă sau chiar aurie. De asemenea, oricine ştie că ţestoasele de uscat ca şi cele acvatice sînt aşa fel alcătuite încît, dacă le aşezi pe spate, ele rămîn aşa, cu faţa luminoasă la vedere, fără a se putea întoarce pe cealaltă faţă. Dar după ce le întorci tu însuţi, nu mai poţi pretinde că ţestoasa n-are şi o faţă întunecată. Bucură-te de faţa ei luminoasă, ţine-o mereu la vedere dacă eşti în stare, dar fii cinstit şi nu tăgădui existenţa celei negre... Ţestoasa e deopotrivă întunecoasă şi luminoasă."

Concepţia filozofică exprimată în acest simbol elocvent, derivă desigur din puritanism. Viziunea sumbră, proprie puritanilor ortodocşi care, însuşindu-şi dogmele lui Calvin, credeau în universalitatea Răului ca o consecinţă a „păcatului originar", şi în existenţa unei Pronii cereşti dispensatoare de mîntuire pentru o infimă parte a „păcătoşilor" — viziunea aceasta se regăseşte, substanţial modificată, la Melville ca şi la mulţi alţi scriitori americani. În pătrunzătorul studiu din care am mai citat, Richard Chase vorbeşte despre *„influenţa manicheeană a puritanismului din New England..., care a afectat puternic o seamă de scriitori ca Hawthorne şi Melville, şi a pătruns pînă-n straturile cele mai adînci ale conştiinţei naţionale. Din punct de vedere istoric,* adaugă el, *acest puritanism corespundea unui reflux al religiei, la fel de important pentru formarea imaginaţiei ca şi regresul cultural observat de Cooper în ţinuturile Frontierei. Căci este adevărat că, cel puţin din punctul de vedere al imaginaţiei literare, puritanismul Noii Anglii — cu metaforele-i grandilocvente despre aleşi şi damnaţi, cu opoziţia între împărăţia luminii şi cea a întunericului, cu veşnica-i contradicţie între bine şi rău — fiecare perfect autonom — pare să fi preluat sensibilitatea manicheeană. Aidoma spiritului puritan al Noii Anglii, imaginaţia americană pare mai puţin interesată în mîntuire decît în melodrama pe care-o reprezintă eterna luptă dintre bine şi rău..."* [1] În legătură cu puritanismul lui Melville trebuie subliniat, însă, unghiul de vedere personal care *modifică* această conştiinţă colectivă şi care nutreşte, în fond, originalitatea scriitorului. Ca şi Hawthorne, Melville respingea, după cum am mai arătat, optimismul facil al transcendentaliştilor. Avînd o mai întinsă şi mai bogată experienţă de viaţă decît prietenul său, şi decît mulţi dintre scriitorii contemporani, Melville era mai în măsură să afirme că lumea cunoscută de el stătea deopotrivă sub semnul răului şi sub cel al binelui. Cum transcendentaliştii şi ceilalţi optimişti de profesie ai Americii se înverşunau să ignore vastele zone de umbră din propria lor ţară şi din univers, Melville socotea de datoria lui să exploreze tocmai aceste zone şi echivalentul lor psihic. În împrejurările istorice amintite, pesimismul lui era mai cinstit şi mai salutar decît optimismul propovăduit de Emerson. A-i preveni pe oameni de pericolele care-i pîndesc, a nu-i lăsa să se autoiluzioneze, a le atrage atenţia că *„după cum tigroaica sălbatică îşi striveşte în junglă proprii ei pui, tot aşa marea striveşte, izbindu-le de stînci, pînă şi pe cele mai puternice balene, şi le lasă acolo, lîngă epavele sfărîmate"* [2], înseamnă a-i iubi pe oameni şi a fi realist. Romanticul Melville era, într-adevăr, un umanist autentic şi un realist, în ciuda viziunii sale sumbre şi adesea apocaliptice. Subliniind existenţa răului în lume, el nu nega, de altfel, prezenţa şi posibilitatea binelui, şi nici nu se abandona total fatalismului, aşa cum făcea de pildă Hawthorne [3]. Eroii melvillieni, inclusiv căpitanul Ahab, sînt urmăriţi într-adevăr de un destin implacabil ca balena albă, dar ei nu se sfiesc să-l

---

[1] Richard Chase, *op. cit.* p. 11.

[2] *Moby Dick*, op. cit., pp. 327—328.

[3] *„În timp ce pesimismul lui Hawthorne era o expresie a lipsei lui de iluzii şi de entuziasm, la baza amărăciunii din sufletul înfrînt şi jignit al lui Melville stătea însăşi ardoarea iluziilor sale"*, observa cu fineţe Raymond Weaver, în *Introducerea* sa la o culegere din 1928 a povestirilor lui Melville.

înfrunte şi să-l provoace la luptă, aşa cum Satan din *Paradisul pierdut* al lui Milton nu pregetă să se răzvrătească împotriva tiranului care l-a alungat din împărăţia-i cerească.

Aidoma lui Milton, Melville se dovedeşte a fi, astfel, un puritan destul de puţin ortodox. Iar din punct de vedere estetic, el se situează chiar la antipodul puritanismului, pentru că, deşi fraza lui are adesea grandilocvenţa şi solemnitatea cărţii de căpătîi a puritanilor — *Biblia* —, suculenţa şi densitatea senzorială a stilului său ne duc cu gîndul mai degrabă la Shakespeare decît la Milton. În nici un caz nu ne evocă stilul sec şi despuiat de podoabe al predicilor puritane.

Melville se depărtează de puritanism şi printr-o altă trăsătură caracteristică : ideea lui despre bine şi rău nu e schematică, ci aş spune dialectică. El e obsedat de întrepătrunderea, de împletirea strînsă a binelui şi răului, şi de ambiguitatea lor fundamentală. [1] (Unii critici au interpretat legătura incestuoasă zugrăvită în *Pierre, or the Ambiguities*, ca un fel de alegorie a acestei ambiguităţi.) Lecţia lui Shakespeare, asimilată profund de către scriitorul american, i-a întărit propriile observaţii despre alcătuirea complexă a sufletului omenesc, a naturii şi a societăţii. Personajele lui Melville sînt îndeobşte firi zbuciumate, sfîşiate de aspiraţii contradictorii ; există, însă, în opera lui şi tipul omului care ignoră complexitatea vieţii şi care cade victimă acestei ignoranţe fatale.

Trăsăturile indicate mai sus apar pregnant în povestirile cuprinse în prezentul volum. Mai toate au un miez amar sau de-a dreptul tragic. Cele zece schiţe despre insulele *Encantadas* [2] îşi dezvăluie cel mai direct acest miez, poate pentru că nu sînt propriu-zis povestiri, ci un fel de reportaje, deşi elementul narativ nu lipseşte nici din ele.

„*Mă îndoiesc că ar putea exista, undeva pe pămînt, vreun loc la fel de dezolat ca arhipelagul acesta*“ scrie din capul locului Melville, adăugînd că „*blestemul specific al insulelor Encantadas, blestem ce le ridică, prin dezolarea lor, deasupra Idumeei şi a Polului, constă în faptul că ele nu cunosc nici o schimbare ; nici aceea a anotimpurilor, nici aceea a chinurilor.*“

Melville nu-şi menajează cititorii cînd descrie — într-un stil de o rară forţă evocatoare — acest infern terestru. El se străduieşte, parcă, să le demonstreze că nu trebuie să uite de existenţa unor asemenea tărîmuri la periferia „lumii civilizate“. Dar scriitorul nu se complace în descrierea acestor privelişti dezolate şi dezolante. El simte nevoia să introducă în reportajele lui unele episoade hazlii sau groteşti, menite nu atît să compenseze copleşitoarea tristeţe a insulelor Encantadas, cît să scoată în relief complexitatea vieţii şi a naturii, amestecul de umbră şi de lumină din care se compune orice tablou autentic al existenţei. Pe fundalul sumbru al „insulelor fermecate“ evoluează o umanitate care, deşi alcătuită din corsari, vînători de balene şi alţi proscrişi ai societăţii, nu e lipsită de sentimentul demnităţii omeneşti. Episodul relatat în schiţa a opta, despre văduva Hunilla, salvată de echipajul unei baleniere, învederează profunda simpatie a scriitorului pentru naufragiaţii vieţii — cînd aceştia îşi păstrează demnitatea şi curajul în împrejurările cele mai vitrege.

Sub acest aspect, una dintre cele mai impresionante povestiri este fără îndoială *Bartleby* [1]. Personajul care dă titlul acestei

---

[1] În *Dialectica naturii*, F. Engels arată că, spre deosebire de gîndirea metafizică, în gîndirea dialectică „*toate deosebirile se contopesc în trepte intermediare, toţi opuşii sînt trecuţi unul în altul prin verigi intermediare*“ (F. Engels, *Dialectica naturii*, Editura Politică 1966, p. 190).

[2] Schiţele au fost publicate în cîteva numere ale revistei *Putnam's Monthly*, în 1854, sub pseudonimul Salvator R. Tarnmoor. Pe lîngă impresiile sale personale, culese din cîteva călătorii (prima, în oct. 1841, pe bordul balenierei „*Acushnet*“, a doua în iarna 1842—3, pe bordul vasului „*Charles & Henry*“), Melville a folosit, la scrierea acestor schiţe, materialul documentar găsit într-un *Journal of a Cruise made to the Pacific Ocean (Jurnalul unei croaziere în Oceanul Pacific)*, carte publicată la New York de David Porter (ed. a II-a, 1822). Schiţele au fost retipărite în volumul *The Piazza Tales*, din 1856.

[1] Povestirea a apărut în numerele din noiembrie şi decembrie 1853 ale revistei *Putnam's Monthly*, şi a fost retipărită în volumul *The Piazza Tales*, din 1856.

povestiri este un conţopist ursuz şi taciturn, a cărui muţenie îndărătnică ascunde de fapt o „rezistenţă pasivă" faţă de mediul înconjurător. Patronul lui Bartleby, un om din cale-afară de răbdător, încearcă, zadarnic, să învingă această rezistenţă, simţindu-se legat de bietul conţopist prin *„conştiinţa unui destin comun tuturor oamenilor"*. Animat de cele mai bune intenţii —, care nu depăşesc, totuşi, un anumit umanitarism de suprafaţă, — patronul se străduieşte să-l ajute şi mai ales să-l înţeleagă pe ciudatul său funcţionar.

„Vai, exclamă el la un moment dat, *fericirea caută lumina, făcîndu-ne să credem că lumea e veselă, pe cînd nefericirea se ţine ascunsă, dîndu-ne impresia că nici nu există."* Bartleby sfîrşeşte prin a muri în închisoarea unde a fost trimis, în ciuda bunăvoinţei patronului său (al cărui umanitarism se destramă finalmente în faţa intereselor de afaceri). El îşi încununează rezistenţa pasivă printr-o grevă a foamei, care-l va răpune. Iar peste cîteva luni, fostul său patron va afla explicaţia comportării sale neobişnuite: Bartleby fusese *„un mic funcţionar la Arhiva din Washington a «scrisorilor refuzate», pînă cînd s-a pomenit brusc fără slujbă în urma unei schimbări din administraţie"*.

Deşi simplificările în interpretarea unei opere atît de complexe ca aceea a lui Melville trebuie evitate, sensul simbolic al acestei povestiri nu este străin de fraza de mai sus, o frază-cheie, după părerea mea. Chiar dacă exclamaţia finală a autorului — *„Vai, ţie, Bartleby, vai ţie, omenire!"* — sugerează o intenţie de generalizare a dramei îndărătnicului conţopist la scara condiţiei umane, coordonatele *americane* ale acestei drame îşi au importanţa lor, amintindu-ne că Melville şi-a clădit pesimismul pe anumite realităţi sociale, faţă de care nu a fost niciodată indiferent. A identifica în Bartleby un nou Isus — cum face de pildă un erudit american într-o lucrare recentă despre „mitologia lui Melville"[1] — sau un fel de reîncarnare a lui

[1] H. Bruce Franklin: *The Wake of the Gods — Melville's Mythology*, Stanford University Press, California, 1963.

Buda — cum s-au silit să demonstreze alţi cărturari[1] — mi se pare a fi o întreprindere gratuită, oricît de ingenioase ar fi argumentele puse în joc. Textul povestirii lui Melville este destul de clar, în ciuda subtextului său bogat în ecouri şi intenţii enigmatice. După cum în *Encantadas* scriitorul a ales o zonă-limită a planetei, în *Bartleby* el a ales un caz-limită al existenţei omeneşti, şi l-a pus sub ochii cititorilor, pentru a-i face să reflecteze.

Dacă în *Bartleby*, ca şi în alte povestiri [neincluse în prezenta culegere, ca de pildă *The Two Temples (Cele două temple), Poor Man's Pudding and Rich Man's crumbs (Budinca săracului şi firimiturile bogatului), The Paradise of Bachelors and the Tartarus of Maids (Raiul burlacilor şi infernul fecioarelor)*] Melville foloseşte simboluri de o certă semnificaţie socială, în bucăţi ca *Veranda, Neguţătorul de paratrăsnete* sau *Clopotniţa* simbolismul e orientat mai degrabă spre lumea lăuntrică a scriitorului. *Veranda*[2] este o alegorie, destul de ceţoasă, despre singularitatea artistului şi despre precaritatea unghiului de vedere prin care contemplă lumea. După ce şi-a construit o verandă, pe latura dinspre miazănoapte a casei sale — latura cea mai expusă intemperiilor — povestitorul porneşte la drum spre muntele falnic, de dragul căruia şi-a construit veranda, şi sub a cărui creastă i se părea că vede licărind o oglindă fermecată. Contactul direct cu realitatea îi spulberă iluzia: priveliştea mirifică întrezărită nu dăinuie decît de la o anumită distanţă.

Neguţătorul de paratrăsnete[3] e o parabolă despre deşertăciunea unei anumite înclinaţii a americanilor spre o credulitate superstiţioasă (credulitatea aceasta a generat mitul *„omului care aduce ploaia")*. O strănepoată a lui Melville, Helen Morewood, îşi aminteşte că a aflat de la tatăl ei despre un foarte real neguţător de paratrăsnete, pe care scriitorul l-a întîlnit prin 1853, în toiul unei campanii zgomotoase desfăşurate, prin presă şi prin

[1] Saburo Yamaya şi Walter Sutton, citaţi în lucrarea de mai sus.

[2] *The Piazza* a fost scrisă în 1856, ca o introducere la volumul *The Piazza Tales* publicat în acelaşi an.

[3] *The Lightning-Rod Man*, publicată în numărul din august 1854 al revistei *Putnam's Monthly* şi retipărită în volumul *The Piazza Tales*.

altă mijloace, în favoarea paratrăsnetelor. Cam în aceeaşi perioadă Melville a citit, se pare, într-o carte a predicatorului puritan Cotton Mather (*Magnalia Christi Americana*) un capitol *Cu privire la minunile săvîrşite de trăsnet*, capitol plin de ameninţări la adresa acelora care refuzau să accepte dogmele puritane.

Polemica lui Melville cu neguţătorul de paratrăsnete îi vizează direct pe cei ce speculează spaimele şi superstiţiile oamenilor. Povestirea are, însă, şi o semnificaţie legată de preocuparea centrală a scriitorului — aceea de a scoate în relief complexitatea vieţii şi a lumii reale. Neguţătorului de paratrăsnete, care — deşi îşi desface marfa numai pe vreme de furtună — îşi mărturiseşte laşitatea (declarînd că se fereşte de pini, de casele înalte şi mai ales *„de oamenii înalţi"*), Melville pare a-i opune propria-i filozofie, a înfruntării curajoase a realităţii.

Clopotniţa [1] este o parabolă ale cărei intenţii sînt mai greu de descifrat, deşi e limpede că autorul polemizează şi aici cu America timpului său. Constructorul Bannadonna, solicitat de conducătorii unei republici din sudul Europei să înalţe un turn cu clopotniţă, are ambiţia de a crea un mecanism ce vrea să fie *„un prototip imperfect al unei creaturi ulterioare, al unui soi de ilot gigantic, menit să asigure, într-o măsură greu imaginabilă, nevoile şi gloria umanităţii — furnizîndu-i acesteia nici mai mult nici mai puţin decît un înlocuitor al săptămînii de lucru obişnuite şi înzestrînd pămîntul cu un nou rob"* etc.

Robotul creat de ambiţiosul constructor îl va răpune pe acesta în cele din urmă, şi însăşi clopotniţa ridicată de el se va nărui, chiar în ziua înmormîntării sale, din pricina unei fisuri secrete a clopotului celui mare — fisură provocată de un lucrător neatent, pe care Bannadonna îl lovise pînă la sînge.

„Aşadar, robul orb îşi ascultase stăpînul şi mai orb, dar în supunerea lui îl omorîse. Creatorul era ucis de propria-i creatură. Clopotul fusese prea greu pentru turlă. Principalul lui cusur se afla în locul unde sîngele omului îi pîngărise metalul. Trufia precedase, aşadar, căderea."

[1] *The Bell Tower*, publicată în numărul din august 1855 al aceleeaşi reviste, şi retipărită în volumul menţionat.

Obsesia care străbate ca un fir roşu întreaga operă melvilleană — existenţa unui rău ascuns — se regăseşte şi în această povestire stranie, una dintre cele mai puritane în spirit ale scriitorului. Pe undeva, Bannadonna seamănă cu căpitanul Ahab, victimă şi el a unei ambiţii trufaşe, care-i depăşeşte puterile reale.

Poziţia lui Melville faţă de ştiinţă şi de progresul tehnic poate să pară retrogradă, dacă o scoatem din epoca respectivă, cînd cuceririle ştiinţei şi ale tehnicii nu erau nici pe departe înzestrate cu evidenţa ce le caracterizează în zilele noastre. Dincolo de implicaţiile ei fataliste şi pesimiste în legătură cu posibilităţile ştiinţei, povestirea aceasta cuprinde însă, la un alt nivel al ei (căci o caracteristică a simbolului melvillean este multitudinea de planuri în care-şi ramifică sensurile), o semnificaţie de etică artistică. Parabola constructorului înfrînt de un orgoliu nemăsurat implică o invitaţie la modestie, cu care nu se poate să nu fii de acord.

Cea mai închegată dintre povestirile scrise de Melville în perioada 1853—56 este fără îndoială *Benito Cereno* [1]. La baza ei stă o relatare găsită de scriitor într-o *Narrative of Voyages and Travels in the Northern and Southern Hemispheres (Istorisire despre călătorii în emisferele de nord şi de sud)*, tipărită în 1817 la Boston, de căpitanul Amasa Delano. Capitolul XVIII al acestei cărţi, cuprinzînd *Detalii despre capturarea vasului spaniol* „Tryal" *în largul insulei Santa Maria, precum şi documente privitoare la acest caz*, i-a oferit lui Melville, de-a gata, o situaţie dramatică, în spiritul propriei sale concepţii despre viaţă. Scriitorul n-a făcut decît să însufleţească personajele dramei (păstrîndu-le pînă şi numele) şi să îngroaşe semnificaţiile ei, care se pierdeau în relatarea seacă a căpitanului Delano. De asemenea, el a ţinut să schimbe numele celor două corăbii pe bordul

[1] Publicată în numerele din octombrie, noiembrie şi decembrie 1855 ale revistei *Putnam's Monthly* şi retipărită (cu unele modificări ale autorului) în volumul *The Piazza Tales*.

cărora s-a desfăşurat drama reală: vasul spaniol „Tryal" devine în povestire „San Dominick", iar vasul american „Perseverance" devine „Bachelor's Delight" (Bucuria burlacului, sau a cavalerului).

Prin mijlocirea întîmplărilor reale pe care le reconstituie în *Benito Cereno*, Melville îşi demonstrează încă o dată, cu o mare forţă artistică, ideea, ce-l stăpînea ca o obsesie, că aparenţele sînt înşelătoare. Bravul căpitan Amasa Delano este înclinat, prin firea şi educaţia lui, să ia drept bune aparenţele şi să nu se îndoiască de conţinutul lor pozitiv. Atmosfera stranie de pe bordul corăbiei spaniole „San Dominick" şi purtările contradictorii ale căpitanului acesteia nu i se par cîtuşi de puţin suspecte naivului căpitan american. El se străduieşte tot timpul să-şi risipească bănuielile ce i se trezesc în minte din cînd în cînd, sub presiunea, din ce în ce mai puternică, a unei realităţi care-şi leapădă rînd pe rînd măştile sub ochii lui nedumeriţi.

„Da, recunoaşte el la un moment dat, e o corabie ciudată, cu o istorie ciudată, şi cu nişte oameni ciudaţi pe bord. Dar... nimic mai mult..."

Căpitanul Delano e dispus, cel mult, să-l suspecteze pe colegul său spaniol de nebunie sau de incapacitate, dar nicidecum de vreo intenţie duşmănoasă la adresa lui. El acceptă cu seninătate explicaţia pe care i-o dă Benito Cereno, că vasul său şi-a pierdut o treime din echipaj şi pe toţi ofiţerii albi într-o furtună în largul Capului Horn, urmată de o gravă epidemie de friguri. Nici prin gînd nu i-ar trece că Benito Cereno este de fapt prizonierul sclavilor negri, care s-au răsculat şi au pus mîna pe vas, cu intenţia de a se întoarce în Africa.

„Căpitanul Delano nu era numai blajin din fire, ci şi plin de umor şi de căldură, în clipele cînd nu era hărţuit de împrejurări. Acasă la el, îi plăcea să şadă în prag şi să privească vreun om de culoare muncind sau jucîndu-se în libertate. Dacă, într-o călătorie pe mare, se întîmpla să aibe în echipaj vreun marinar negru, ajungea negreşit să stea la taifas cu el, numai pe jumătate în glumă. De fapt, ca mai toţi oamenii veseli şi inimoşi din fire, căpitanul Delano îi iubea pe negri nu din filantropie, ci dintr-o simpatie naturală, aşa cum alţii se ataşează de cîini de Terra-Nova."

Căpitanul Delano este un tipic „american cumsecade", animat de cele mai bune intenţii, dar funciarmente incapabil să sesizeze realitatea. Simpatia lui pentru negri — echivalată, ironic, cu simpatia pe care alţi oameni o poartă unor cîini — este clădită, de fapt, pe o totală ignorare a firii lor adînci şi mai ales a condiţiilor lor reale de existenţă. Recunoaştem în acest *gentleman* american trăsăturile multora dintre „aboliţioniştii" din perioada premergătoare războiului civil, oameni de treabă în fond, însă lipsiţi nu numai de spirit practic, dar şi de înţelegerea datelor reale ale problemei negrilor.

Deşi Melville şi-a scris povestirea din unghiul de vedere al albilor, propria lui atitudine faţă de negri nu se confundă cu aceea a căpitanului Delano sau cu aceea a lui Benito Cereno. Dincolo de rolul pe care negrii îl joacă în povestire — rol simbolic, de fundal sumbru al dramei credulităţii optimiste — se simte că autorul le poartă o admiraţie sinceră şi le conferă chiar unele calităţi ce-i fac net superiori albilor. El îl pune, de pildă, pe căpitanul Delano să se extazieze în faţa „dragostei tandre" cu care africancele îşi cresc odraslele. Atufal, uriaşul negru taciturn de viţă regească, întruchipează limpede nobleţea unei seminţii pe nedrept ţinută în lanţuri. Pînă şi Babo, căpetenia sclavilor răsculaţi, este prezentat, în ciuda vicleniei malefice de care face dovadă, ca un personaj plin de vigoare şi de demnitate, în comparaţie cu timoratul Benito Cereno.

Povestirea lui Melville, scrisă cu numai cîţiva ani înainte de izbucnirea războiului civil care avea să opună Sudul sclavagist Nordului capitalist, ascundea, astfel, o apreciere lucidă a problemei negrilor, şi un avertisment dat de scriitor compatrioţilor săi, că trebuie să privească în faţă realităţile politico-sociale din Statele Unite.

Incapacitatea căpitanului Delano de a sesiza „latura sumbră" a vieţii, constituie, însă, principalul obiectiv al lui Melville. Chiar după ce a aflat tristul adevăr despre cele petrecute pe vasul spaniol, comandantul american nu înţelege, sau nu e în

stare, să tragă concluziile necesare. El continuă să fie animat de același optimism facil, în perspectiva căruia semnificația gravă a evenimentelor se pierde fără nici un folos. Discuția de la urmă dintre cei doi căpitani e grăitoare în această privință. La comentariile amare făcute de Benito Cereno asupra evenimentelor a căror victimă a fost, căpitanul Amasa Delano îi răspunde cu seninătatea lui imperturbabilă :

„Generalizezi, Don Benito, iar generalizările dumitale sînt cam sumbre. Dar tot ce-a fost a trecut : ce rost are să moralizezi asupra trecutului ? Uită-l ! Ia-te după soarele acesta strălucitor, care a uitat totul, ia-te după marea asta albastră și după cerul acesta senin, care au întors o pagină nouă.“

„Pentru că n-au memorie, pentru că n-au nimic omenesc“, îi replică spaniolul.

Melville condamnă, astfel, ca inuman refuzul îndărătnic al comandantului american de a lua act de realități, chiar după ce acestea i s-au dezvăluit cu atîta brutalitate. Tipul americanului lipsit de priză asupra realității a făcut o lungă carieră în literatura Statelor Unite (și în cea engleză — dovadă *Americanul liniștit* al lui Graham Greene, romancier care descinde în multe privințe din Melville). *Benito Cereno* rămîne, însă, un model neîntrecut de tratare artistică a acestui tip caracteristic pentru o anumită mentalitate americană.

Am lăsat la urmă *Billy Budd*[1], pentru că această povestire nu este numai cîntecul de lebădă al scriitorului (începută în 1888, a fost terminată cu numai cîteva luni înainte de moartea lui, în 1891), dar și o capodoperă, care-i încununează în chip strălucit întreaga creație.

La baza povestirii (considerată îndeobște drept un mic roman) a stat, se pare, un fapt real, petrecut în 1842, dar reactualizat chiar în 1888, anul cînd Melville s-a apucat să-și scrie povestirea. E vorba de o răscoală a unor marinari de pe vasul american „Somers“, reprimată în fașă cu ajutorul unui văr al

[1] Publicată pentru prima oară în 1924, de editura engleză Constable & Co.

scriitorului, ofițerul de marină Guert Gansevoort. Acesta prezidase tribunalul militar care-i judecase pe marinarii bănuiți, și-l condamnase pe unul dintre ei, Elisha Small, la spînzurătoare. În vara anului 1888 a apărut în revista *American Magazine* un articol care recapitula evenimentele, dîndu-le o interpretare nouă, nu tocmai favorabilă vărului lui Melville.

Scriitorul (reîntors de curînd la uneltele sale, după ce slujise timp de două decenii la oficiul vamal din New York) avea, așadar, și motive familiare să se intereseze de un asemenea subiect. El a modificat, însă, datele și coordonatele episodului real. În povestirea lui, drama nu se petrece pe un vas american, ci pe unul englezesc, și nu în 1842, ci în 1797, cîteva luni după răscoalele care au zguduit, în acel an, flota britanică — răscoale reprimate sîngeros, pentru că fuseseră *„o demonstrație de forță mult mai amenințătoare pentru Anglia decît manifestele propagandistice și armatele cuceritoare ale Directoratului francez“*. Melville și-a ales încă o dată o situație-limită, pentru a da o intensitate maximă conflictului dramatic pe care voia să-l zugrăvească.

Poziția scriitorului față de Revoluția franceză merită să fie semnalată, fie măcar în treacăt. Cu toate că, prin întreaga lui formație intelectuală, Melville era înclinat mai degrabă spre o viziune fatalistă, puritană în esență, asupra istoriei, modul lui de a înțelege revoluția este remarcabil de nuanțat. În prefața la *Billy Budd*, el arată că, deși revoluția franceză a fost urmată de *„rele mai supărătoare“* decît cele petrecute *„sub domnia regilor“*, ea a dus finalmente la *„un progres politic pentru europeni, aproape pe toată linia“*. La fel, adaugă el, răscoalele marinarilor englezi aveau să ducă la reforme importante în flota britanică. Scriitorul se apropie, astfel, spontan, de o înțelegere dialectică a evenimentelor : el pare a spune că, deși revoluția a săvîrșit abuzuri, ea a fost necesară și salutară. „Tot răul e spre bine“, demonstrează Melville, dînd o nouă variantă vechii sale idei despre ambiguitatea fundamentală a binelui și a răului.

Dar *Billy Budd* este numai la suprafață un mic roman despre revoluție, fiind întîi de toate *„An inside narrative“* (*O poves-*

tire văzută din interior), cum precizează autorul încă de la început. Protagoniştii acestei drame — care s-a putut petrece doar într-o epocă de mare dramatism ca aceea a Revoluţiei franceze — sînt trei la număr : Billy Budd, un tînăr matelot, pe cît de chipeş pe atît de candid, înrolat cu de-a sila în flota de război britanică ; John Claggart, un subofiţer malefic şi perfid, geniul rău al vasului „H.M.S. Indomitable" ; căpitanul Edward Fairfax Vere, comandantul vasului, un om integru şi luminat, stăpînit însă de un acut simţ al datoriei militare. Pizmaş pe frumuseţea fizică şi pe puritatea sufletească a tînărului matelot, intrigantul Claggart îşi pune în gînd să-l distrugă. În acest scop, el încearcă să-l atragă într-un complot simulat de oamenii lui de încredere, şi deşi Billy Budd nu se lasă nici o clipă sedus de ideea unei revolte, perfidul subofiţer se va duce, la primul prilej (tocmai cînd vasul era angajat într-o luptă cu o navă inamică) să-l denunţe pe nevinovatul marinar. Împins de simţul datoriei, dar şi de dorinţa de a afla adevărul (căci nu are încredere în spusele denunţătorului) căpitanul Vere îi convoacă în cabina lui pe cei doi. La auzul acuzaţiilor grave formulate de Claggart, Billy Budd reacţionează violent, lovindu-l mortal pe calomniator. Consternat, căpitanul se vede pus în situaţia penibilă de a-l pedepsi exemplar pe tînărul matelot, deşi în forul lui interior îi aprobă fapta. Din îndemnul lui Vere, curtea marţială improvizată pentru a-l judeca pe Billy Budd, îl va condamna pe acesta la spînzurătoare, spre a servi o „lecţie" echipajului şi a-l împiedica să se răzvrătească.

Regăsim în această admirabilă povestire cîteva din temele preferate ale scriitorului american : tema răului ascuns sub aparenţe înşelătoare, tema caracterului complex şi adesea inextricabil al realităţii, tema ambiguităţii fundamentale a vieţii.

Ca şi Benito Cereno, Billy Budd este o victimă a propriei sale credulităţi, înainte de a deveni victima unei forţe malefice exterioare. *„Vorbele în doi peri şi insinuările erau străine de firea lui"*, spune despre el autorul. Billy Budd e lipsit pînă şi de *„acea cunoaştere instinctivă a răului, care, la oamenii răi sau nu îndeajuns de buni din fire, precede experienţa"*.

Inteligentului şi rafinatului Claggart îi vine relativ uşor să-l piardă pe un asemenea naiv, total dezarmat în faţa vieţii, în ciuda forţei sale fizice.

Ca mai toate scrierile lui Melville, această ultimă operă a lui e construită pe mai multe planuri, într-un stil arhitectonic compozit, care se refuză simplificărilor. *Billy Budd* a fost interpretat de către unii exegeţi ca o dramă religioasă, ca un *„testament* al acceptării Binelui şi Răului"[1]. *„Marinarul chipeş"* ar fi (în mai mare măsură decît Bartleby) un nou Isus, care ispăşeşte păcatele omenirii, pentru a o salva, pentru a-i dărui *„starea de graţie"*. O interpretare similară propune Pierre Leyris, traducătorul în franceză al operelor lui Melville : *„Întregul final al povestirii dovedeşte că ne aflăm în faţa unei repetări a sacrificiului creştin"* scrie el în prefaţa la versiunea franceză a lui *Billy Budd*, deşi se grăbeşte să adauge că *„acest sacrificiu corespunde mai ales unei realităţi psihologice"*.

Mai aproape de adevăr mi se pare a fi Richard Chase, cînd afirmă, în lucrarea citată : *Aşa cum o subliniază stăruitor primele sale pagini,* Billy Budd *este o povestire mai degrabă politică decît teologică sau mitică... Ea dramatizează ideea conservatoare că societatea trebuie să urmeze drumul de mijloc al eficienţei şi al compromisului. Societatea nu se poate întemeia pe contrariile absolute ale binelui şi răului, reprezentate de Billy Budd şi de denunţătorul său Claggart... Structura politică a societăţii nu poate tolera această polaritate extremă. Dar această polaritate poate alcătui, totuşi, însăşi substanţa imaginaţiei estetice — aşa cum se întîmplă, de fapt, în* Billy Budd." [2]

Dincolo de toate aceste interpretări contradictorii — izvorîte din însăşi complexitatea povestirii — *Billy Budd* se impune ca o operă majoră, din familia, nu prea numeroasă, a scrierilor care-l fac pe cititor să gîndească şi să-şi pună el însuşi problemele ridicate de autor. Scrisă la sfîrşitul unei cariere literare atît de dramatice şi de sinuoase, povestirea atestă o deplină stăpînire a unor mijloace artistice făurite de-a lungul multor decenii de

[1] Cf. F. O. Matthiessen, *The American Renaissance*, 1941.
[2] Cf. Richard Chase, *op. cit.*, pp. 114—115.

investigaţii şi frămîntări creatoare. Stilul ei sobru, lipsit de efuziunile declamatorii ale operelor din tinereţe, adecuarea perfectă a simbolurilor la realităţile zugrăvite, gradaţia magistral condusă a conflictului dintre principalele personaje, şi bogăţia subtextului, fac din această povestire o capodoperă. Ea a încheiat glorios o activitate literară desfăşurată sub semnul geniului — al unui geniu pe lîngă care contemporanii au trecut cu o condamnabilă nepăsare. (La moartea lui Melville, un gazetar a scris pentru *New York Times* un articolaş în care scriitorul apărea cu numele de ...Henry Melville. Deşi eroarea a fost sesizată de un „cap limpede", nici măcar acesta nu şi-a putut aminti de numele mic al marelui scriitor şi a preferat să-l înlocuiască printr-o simplă iniţială : H.)

Redescoperirea lui Melville în propria sa patrie după o întîrziere de cîteva decenii a fost însoţită de explicabilele exagerări care însoţesc de obicei asemenea reconsiderări. Autorul altădată hulit şi apoi dat uitării, a reapărut, ca un strigoi prestigios, revendicat de o sumedenie de exegeţi, care *„creau de obicei, în numele lui, o imagine a ceea ce ei înşişi doreau să fie"* [1]. Pînă şi anumite erori de ortografie sau de tipar din scrierări care însoţesc de obicei asemenea reconsiderări. Autorul, ipoteze parazitare : bunăoară cuvîntul „visible" (vizibil) folosit de Melville într-o scrisoare către Hawthorne, dar descifrat multă vreme ca „usable" (utilizabil) a dat naştere unei întregi teorii despre „adevărul utilizabil"...

În pofida tuturor exagerărilor şi interpretărilor aberante care-au proliferat — şi continuă să prolifereze — în jurul operei profunde, complexe şi contradictorii a scriitorului american, această operă îşi dezvăluie, unui număr din ce în ce mai mare de cititori din lumea întreagă, vitalitatea şi frumuseţea. Iar influenţa ei asupra unora dintre prozatorii cei mai de seamă ai zilelor noastre, cum ar fi de pildă Faulkner, îl aşază pe Melville printre deschizătorii de drumuri noi în literatură.

PETRE SOLOMON

---

[1] Leon Howard : *Herman Melville, A biography*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, 1958.

TABEL CRONOLOGIC

1819 La 1 august se naşte, la New York, Herman Melville. Bunicul după tată, maiorul Thomas Melville, originar din Boston, participase, în 1773, la aruncarea, în apele din rada portului Boston, a unei încărcături de ceai englezesc, preludiu al declanşării Războiului pentru Independenţă. Bunicul după mamă, generalul Peter Gansevoort, avea să-şi capete faimă în timpul acestui război.

Allan Melville, tatăl lui Herman, era al patrulea dintre cei unsprezece copii ai maiorului Thomas Melville. La începuturile carierei sale conducea o întreprindere de import. Maria Melville, mama lui Herman, fiica lui Peter Gansevoort, aparţinea unei destul de avute familii de imigranţi olandezi, calvinişti convinşi.

1826 Herman Melville se îmbolnăveşte de scarlatină. Maladia îi va slăbi vederea.

1830 În septembrie Allan Melville își lichidează întreprinderea și se mută, cu familia, de la New York, la Albany.

1832 La 28 ianuarie Allan Melville moare într-un acces de demență furioasă, lăsînd datorii imense. Maria Melville își retrage fiii — Gansevoort Melville, în vîrstă de șaptesprezece ani, și Herman Melville, care nu a împlinit încă doisprezece — din colegiul din Albany. Herman intră ca funcționar inferior la banca unchiului său după mamă, Peter Gansevoort. În vară, în timp ce mama fuge împreună cu ceilalți copii din calea epidemiei de holeră care se declanșase în regiune, micul Herman rămîne, singur, la post. În scurt timp, părăsește banca. Lucrează o vreme la ferma unui unchi, apoi ca institutor la „școli fără buget". Ani de vagabondaj și de studii cu totul sporadice.

1835 Doi dintre verii lui Herman, Thomas Melville și Leonard Gansevoort, se îmbarcă pe balenicre.

1837 Afacerea pe care o conducea fratele său, Gansevoort Melville dă, la rîndul ei, faliment.
Herman Melville e din nou institutor. E admis ca membru al Societății pentru perfecționarea mutuală a tinerilor și al Societății de discuții filologice, ambele din Albany.

1839 Se îmbarcă pe bordul corăbiei comerciale „Saint Lawrence", care la 5 iunie, se îndreaptă spre Liverpool. Această călătorie în Anglia va sta la baza volumului, apărut mai tîrziu, *Redburn*.

1840 Richard Henry Dana publică volumul *Doi ani pe puntea din față.*

În decembrie, Herman Melville se îmbarcă, la New-Bedford, pe bordul balenierei „Acushnet".

1841 La 3 ianuarie „Acushnet" (care, în romanul lui Herman Melville *Moby Dick*, va figura sub numele de *„Pequod")* părăsește portul New-Bedford avînd un echipaj de douăzeci și șase membri. Urmînd ruta obișnuită a balenierelor americane, „Acushnet" atinge, în iunie, localitatea Santa, din Peru și încrucișează, în noiembrie, în largul insulelor Galapagos, pe care Herman Melville le va descrie, mai tîrziu, în *The Encantadas.*

1842 „Acushnet", comandat de căpitanul Pease, ancorează la 23 iunie în baia Anna Maria (Anna Maria Bay) din Nuka Hiva (Nukuhiva), una din insulele Marchize.
La 9 iulie, Herman Melville, împreună cu alți mateloți de pe „Acushnet", printre care prietenul său „Toby" Greene, dezertează și se refugiază mai întîi în interiorul insulei. De la această dată și pînă pe la începutul lui august, în total nu mai mult de patru săptămîni, Melville și „Toby" Greene sînt oaspeții unui trib de canibali din interior, tribul Taipi.
Aventurile prin care a trecut vor sta la baza cărții sale *Typee* [apărută și în tălmăcire românească *(Taipi)*]. La 9 august, Melville reușește să fugă, singur de la Taipi și să se îmbarce pe o goeletă rapidă, transformată din cauza vechimii, în balenieră: „Lucy-Ann". După o primă rebeliune a echipajului, căpitanul este debarcat și „Lucy-Ann" își continuă călătoria sub comanda secundului, îndreptîndu-se spre Tahiti.

Cum un grup de marinari, condus, după cît se pare, de Melville şi de unul dintre prietenii săi, un fost medic poreclit „Long Ghost" („Stafia cea lungă") refuză să dea ascultare noului comandant, „Lucy-Ann" ancorează la Tahiti, grupul e debarcat şi întemniţat la Calabuza Bretani din Papeete.
La jumătatea lui octombrie, Melville evadează împreună cu „Long Ghost". La 7 noiembrie se îmbarcă pe bordul balenierei „Charles Henry", unde va mînui, probabil, harponul, în timpul vînătorii de balene.

1843 Ajuns cu baleniera „Charles Henry" la Lahaina, în Havai, părăseşte vasul. Cum „Acushnet" intrase în apele havaiane şi căpitanul Pease denunţase pe dezertori, Melville, temîndu-se că va fi din nou judecat şi întemniţat, se îmbarcă la 17 august pe bordul fregatei, sub pavilion american, „United States".

1844 Din august şi pînă în octombrie serveşte de gardă la pupa, pe „United States". Aici se împrieteneşte cu marinarul Jack Chase, căruia îi va dedica ultima sa lucrare *Billy Budd, gabierul.*

În drum spre patrie, vasul american face mai multe escale, dintre care cele mai lungi la Callas în Peru şi la Mazatlan în Mexico.
La 3 octombrie, vasul de război „United States" ancorează la Boston şi Melville e licenţiat împreună cu restul echipajului.
Întîmplările prin care a trecut în Tahiti şi Havai vor sta la baza cărţii de mai tîrziu *Omoo*, iar viaţa pe bordul unei nave militare ca „United

States", ca şi informaţiile culese în timpul călătoriei, despre revolta de pe bricul militar „Somers" (1842), ai cărei iniţiatori şi participanţi fuseseră spînzuraţi, îi vor furniza materialul cărţilor *White Jacket (Vestonul alb)* şi *Billy Budd, foretopman (Billy Budd, gabierul).*
Gansevoort Melville, fratele lui Herman, face propagandă electorală pentru candidatul democrat la preşedinţie Polk.

1845 Melville scrie *Typee.*
După victoria în alegeri a candidatului democrat, Gansevoort Melville e trimis într-un post diplomatic la Londra.

1846 Editorul englez Murray publică, la Londra, volumul *Typee : A Peep at Polynesian Life During a Four Months' Residence in a valley of the Marquesas (Taipi : O privire asupra vieţii polineziene în timpul unei şederi de patru luni într-o vale din Marchize).* În acelaşi an „Wiley and Putnam" publică, la New York, o ediţie uşor expurjată. Din a doua ediţie vor lipsi total pasajele anticlericale. Cartea, al cărei model trebuie să fi fost volumul lui Stewart : *A visit to the South Seas (O călătorie în mările sudului)* apărut în 1831, se va bucura de un succes remarcabil.
Melville scrie *Omoo.*
Începe războiul dintre S.U.A. şi Mexic.

1847 Temîndu-se că atacurile — cuprinse în a doua carte — la adresa misiunilor protestante din Mările Sudului vor declanşa reacţia congregaţiilor religioase care patronau aceste misiuni, editorii primului volum al scriitorului refuză

publicarea manuscrisului. Melville găsește, pînă în cele din urmă, un editor : Harper, care va publica și următoarele șase manuscrise, printre care *Moby Dick*. Cartea apare, la Londra și New York sub titlul : *Omoo. A Narrative of Adventures in the South Seas (Omoo, o povestire despre aventuri în Mările Sudului).*
Tobias Greene, „Toby", de care Melville nu mai știa nimic, își face din nou apariția. Declarațiile sale publice îi asigură pe cititori de veracitatea celor povestite în *Typee*.
La 4 august, Herman Melville se căsătorește cu Elisabeth, fiica lui Samuel Shaw, președintele curții de apel din Massachusetts și unul dintre binefăcătorii familiei. Perechea se stabilește la New York. Melville devine membrul cenaclului „Cavalerii mesei rotunde", al cărui conducător era Evert Duyckinck, critic, consilier literar și editor.

1848 Melville scrie *Mardi.*

1849 Apare, la Londra și New York, *Mardi and a Voyage Thither.* (Mardi și o călătorie într-acolo.)

Cartea nu se bucură de nici un succes.
Melville scrie *Redburn*, care apare chiar în același an sub titlul complet : *Redburn, His First Voyage being the Sailor Boy Confessions and Reminiscences of the Son-of-Gentleman in the Merchant Service (Redburn, prima sa călătorie în calitate de marinar, mărturii și amintiri ale unui gentilom în serviciul Marinei Comerciale).*
Melville scrie *White Jacket (Vestonul alb)* care apare la New York în 1849 și la Londra în 1850, cu următorul titlu complet : *White Jacket or The World in a Man-of-War (Vestonul alb sau lumea pe un vas de război).*
În octombrie Melville se îmbarcă pentru o scurtă călătorie în Anglia.

1850 În februarie Melville e din nou la New York. Începe să scrie *Moby Dick.*
În august Melville îl întîlnește pentru prima oară pe Nathaniel Hawthorne pe care îl venera de mult.
În septembrie, Melville cumpără o fermă la Pittsfield (Massachusetts), devenind astfel vecinul familiei Hawthorne.

1851 La 18 octombrie, la Londra, iar trei săptămîni mai tîrziu la New York, apare *Moby Dick or the Wale (Moby Dick sau balena).* Ediția americană este dedicată lui N. Hawthorne. O balenă ca Moby Dick dăduse mult de furcă balenierelor americane timp de mai mulți ani. Owen Chase publicase, în 1820, cartea sa *Narrative of the Most Extraordinary and Distressing Shipwreck of the Whaleship Essex (Istoria celui mai neobișnuit și nefericit naufragiu suferit de baleniera* „Essex"), în care povestea cum o balenă ca Moby Dick provocase scufundarea vasului Essex, la sud de ecuator, la 119° longitudine vest. E probabil că Melville să fi citit această carte mai înainte de a se fi îmbarcat pe „Acushnet". În orice caz el avea să stea de vorbă cu fiul lui Owen Chase. În schimb Melville nu cunoscuse *The Mariner's Chronicle (Povestiri despre cele mai celebre dezastre marine, precum naufragii, furtuni și incendii, ca și despre lupte navale, descoperiri, acte de piraterie și alte aventuri extraordinare)*, care, tipărită la New

Haven în 1835 — partea de coastă a Atlanticului cuprinsă între New Haven şi New Bedford era pe atunci baza de operaţii a flotei de baleniere — transcrie un raport din 20 noiembrie 1820 al lui George Pollard, căpitanul lui „Essex".
În numărul pe luna mai a anului 1839 al celebrului magazin *Knickerbocker Magazine*, Y.N. Reynolds descrisese o balenă la fel de „perfidă" ca şi Moby Dick, căreia îi spunea Mocha Dick. Melville citise relatarea lui Reynolds, cum reiese şi din marea asemănare dintre numele celor două balene. Alte cărţi fuseseră dedicate vînătoarei de balene, în 1840, de către Frederick Bennett *(Narrative of a Whaling Voyage)* — *(Povestea unei vînători de balene)*, şi în 1846, de către Y. Ross Browne *(Etchings of a Whaling Cruise)* — *(Gravuri de la o vînătoare de balene)*. În 1851, anul în care apărea *Moby Dick*, o altă balenă avea să scufunde corabia de pescuit „Ann Alexander".
În 1966 ziarele au menţionat atacarea unui vas de pescuit de către o balenă şi de asemenea pătrunderea unui mare cetaceu alb pe Rin.
Moby Dick nu s-a bucurat de nici un un fel de succes.

1852 În iulie apare, doar la New York, *Pierre or the Ambiguities (Pierre, sau ambiguităţile)*. Critica, neînţelegătoare şi nedreaptă, este unanim ostilă noului roman al scriitorului.

1853 Melville, care se îndatorase peste măsură editorului Harper, nu mai primeşte drepturi de autor pentru cărţile imprimate de această casă.

Începe să colaboreze cu un alt editor, Putnam. În *Putnam's Monthly Magazine* publică mai întîi *Bartleby*.

1854 Melville scrie romanul *Israel Potter: His Fifty Years of Exile (Israel Potter: cei cincizeci de ani de exil ai săi)* care, din iulie, începe să apară în *Putnam's Monthly Magazine*.
Publică, în acelaşi magazin, *The Encantadas*.

1855 La Londra şi New York apare în volum romanul *Israel Potter*. În magazinul lunar al editorului Putnam apare povestirea *Benito Cereno*.

1856 Relaţiile dintre Melville şi editorul Putnam se înrăutăţesc. Melville intră în tratative cu editorii „Dix and Edwards", care publică volumul *The Piazza Tales (Povestirile verandei)*.
Scrie *The Confidence Man (Omul de încredere)*.
La 11 octombrie se îmbarcă pentru o călătorie în Europa şi Orientul Mijlociu.
La Liverpool se întîlneşte cu Nathaniel Hawthorne, consulul Statelor Unite în acest oraş.

1857 H. Melville îşi continuă călătoria, vizitînd Orientul Mijlociu.
Într-un moment de panică economică, Putnam vinde lucrările scriitorului pe care le editase.
La Londra şi New York apare, editat de „Dix and Edwards" romanul *The Confidence Man*. Dar în curînd această editură va da faliment.
Melville revine în patrie.

Din 1853 situaţia materială a scriitorului nu încetează de a fi din ce în ce mai precară.

Lucrările scrise între 1856 şi 1857 nu îi aduc decît un venit anual de 240 dolari. Aceasta îl determină să dea lecţii particulare şi să întreprindă turnee de conferinţe.

1858 Melville întreprinde două turnee de conferinţe. Începe să scrie versuri.

1859 Al treilea şi ultimul turneu de conferinţe.

1860 Melville se îmbarcă pe „Meteor", corabia fratelui său Thomas, pentru un ocol al Americilor, dar deprimarea îl determină să se oprească pe drum şi să se întoarcă acasă. În absenţa lui, Elisabeth Melville trimite lui Evert Duyckinck volumul de poezii al soţului ei. Duyckinck remite volumul editorului Scribner, care, refuzînd imprimarea, îl înapoiază lui Elisabeth Melville. Între 1857 şi 1860 Melville nu cîştigă mai mult de 423 dolari anual. În acest timp trebuie să asigure existenţa unei familii destul de numeroase (soţie şi copii, mamă şi două surori). Situaţia materială ar fi fost insolubilă fără ajutorul material al socrului său, judecătorul Shaw. Dar sănătatea şubredă şi necesitatea de a apela mereu la ajutorul altora îl deprimă, îl traumatizează pînă la nevroză. „*Caritatea maternă ne-a legănat pe cînd eram foarte mici... Caritatea paternă ne-a hrănit în timp ce eram copii ; caritatea prietenilor ne-a dat o profesiune... Noi şi toţi muritorii trăim doar pentru că umanitatea caritabilă ne tolerează, iar umanitatea e caritabilă din nepăsare şi nu în mod voluntar*" : *Cele două temple (The two temples)*. Ca şi Hautboy, eroul povestirii sale *Violonistul (The fiddler)* (1854), pe vremuri artist faimos, Melville se plimbă pe Broadway şi nimeni nu-l recunoaşte.

1861 Prietenii scriitorului se străduiesc în zadar să-i obţină un post de consul. Venit la Washington pentru a găsi un serviciu, Melville îl întîlneşte, în martie, din întîmplare, pe preşedintele Abraham Lincoln.

Secesiunea Statelor din Sud. Începe Războiul civil (de Secesiune).

1862 Melville vinde ferma din Pittsfield.

1863 Melville e din nou la New York.

1866 Apare la New York volumul de versuri dedicate în general Războiului de Secesiune, *Battle Pieces and Aspects of the War (Versuri de luptă şi privelişti de război)*. Cel mai însemnat ciclu al volumului e cel intitulat *Verses Inscriptive and Memorial (Inscripţii şi memoriale)*. Melville e numit inspector al vămilor din New York.

1870 Începe să scrie *Clarel*, vast poem ale cărui episoade se ordonează pe firul unui pelerinaj la locurile sfinte, amintind, prin acest procedeu compoziţional, de *Canterbury Tales (Povestirile din Canterbury)* ale lui Chaucer.

1876 La New York apare *Clarel*.

1883 Melville se întîlneşte cu Julian, fiul prietenului său Hawthorne, care decedase la 18 mai 1864.

1886 Melville demisionează din postul de inspector al vămilor.

1888 La New York apare, într-un tiraj restrîns, un nou volum de poeme ale scriitorului : *John Marr and Other Sailors with some Sea-Pieces John Marr și alți marinari precum și alte poeme ale mării).*
Melville începe să scrie *Billy Budd, Foretopman (Billy Budd, gabierul).*

1891 La 19 aprilie, Melville transcrie poemul final din *Billy Budd.*
La 28 septembrie, la locuința sa din New York, se stinge din viață Herman Melville, autor odinioară „en vogue", cum spun ziarele.

1923 Începe să se imprime la Londra o ediție de opere ale scriitorului, care, în ciuda celor 16 volume (apărute în 1923—1924) este incompletă.

1924 Apare, pentru prima oară, la Londra, *Billy Budd.*

1935 Se publică pentru prima oară *Journal up the Straits (Jurnalul unei călătorii prin Strîmtori).*

1947 Editorul H. P. Vincent din Chicago publică într-un volum toate poemele scriitorului *(Collected Poems).*

1948 O descendentă a scriitorului, Eleanor Melville-Metcalf, publică pentru prima oară, la Cambridge, *Journal of a Visit to London and the Continent 1849—1850 (Jurnalul unei călătorii la Londra și în Europa...).*

1949 Jay Leyda, cineast celebru, publică, pentru prima oară, la New York, un volum cuprinzînd toate povestirile (edite și inedite) ale scriitorului *(The Complete Stories).*

1951 Jay Leyda care fusese, la Moscova, elevul lui Serghei M. Eisenstein, dedică veneratului său profesor, care era, la rîndul său, îndrăgostit de arta lui Melville, cea mai completă biografie a scriitorului american : *The Melville Log, a documentary life of Herman Melville 1819—1891 (Jurnal Melville, un documentar al vieții lui Herman Melville, 1819—1891).*

1960 Merrel R. Davis și William H. Gilman publică la New Haven *The Letters of Herman Melville (Scrisorile lui Herman Melville).*

EUGEN SCHILERU

Sînt un om destul de în vîrstă. Ocupaţiile mele din ultimii treizeci de ani mi-au prilejuit, prin însăşi natura lor, un contact deosebit de strîns cu o categorie de oameni interesanţi şi, se pare, cam ciudaţi, despre care nu s-a scris încă nimic după cîte ştiu — mă refer la copişti, la aşa-zişii scriitori de acte publice. Am cunoscut, atît pe plan profesional cît şi cu titlu particular, foarte mulţi dintre ei şi aş fi în măsură, dac-aş vrea, să povestesc felurite întîmplări, de natură a-i face să zîmbească pe oamenii veseli din fire şi a stoarce lacrimi celor sentimentali. Renunţ, însă, la biografiile tuturor celorlalţi, pentru a relata cîteva episoade din viaţa lui Bartleby, cel mai bizar dintre copiştii pe care mi-a fost dat să-i văd sau despre care am auzit vreodată. M-aş simţi în stare să scriu o biografie completă a altor copişti, dar în legătură cu Bartleby aşa ceva e de neconceput. Cred că nu există nici un fel de date pentru o biografie completă şi satisfăcătoare a acestui om. Şi e o pierdere ireparabilă pentru literatură. Bartleby era una dintre acele făpturi despre care nu se poate afirma nimic precis, decît

apelînd la izvoarele originale, iar în cazul lui aceste izvoare sînt foarte sărace. Ceea ce am văzut cu proprii mei ochi uimiţi, reprezintă tot ce ştiu despre dînsul, în afară de-un anumit zvon despre care voi pomeni mai încolo.

Înainte de a-l prezenta aşa cum mi-a apărut prima oară, se cuvine să vorbesc puţin despre mine însumi, despre *amploaiaţii* mei, despre activitatea şi despre birourile mele, precum şi despre mediul înconjurător ; căci o asemenea descriere este absolut necesară pentru o înţelegere adecvată a personajului despre care vorbesc.

Imprimis [1] : Sînt un om stăpînit încă din tinereţe de profunda convingere că viaţa cea mai uşoară este şi cea mai bună. Tocmai de aceea, deşi fac parte dintr-o tagmă proverbial de dinamică şi agitată, uneori pînă la zbucium, nu m-am lăsat totuşi niciodată tulburat în pacea mea lăuntrică. Sînt unul dintre acei avocaţi lipsiţi de ambiţie, care nu interpelează niciodată un juriu şi nu stîrnesc prin nimic aplauzele publicului : retraşi în tihna unui adăpost confortabil, ei fac o treabă comodă, ocupîndu-se de obligaţiunile, ipotecile şi titlurile de proprietate ale bogătaşilor. Toţi cei care mă cunosc, mă consideră un om absolut *sigur*. Răposatul John Jacob Astor, un personaj foarte puţin aplecat spre elanurile poetice, nu ezita să afirme că prudenţa e însuşirea mea de căpetenie, a doua mea calitate fiind metoda. Nu vanitatea, ci simpla dorinţă de a înregistra un fapt, mă îndeamnă să spun că serviciile mele au fost folosite de răposatul John Jacob Astor — mărturisesc că-mi place să-i repet numele, căci are un sunet rotund şi plin, ca un lingou de aur. Recunosc, de asemenea, că buna părere a răposatului John Jacob Astor, nu mă lăsa indiferent.

[1] În primul rînd (lat.).

Ceva mai înainte de epoca la care începe această povestire, ocupaţiunile mele sporiseră considerabil. Mi se încredinţase vechea şi plăcuta funcţie de consilier la Curtea de casaţie, funcţie desfiinţată între timp în statul New York. Era o slujbă nu prea grea, dar în schimb foarte bine plătită, ceea ce nu-mi displăcea de fel. Îmi ies rareori din fire, şi mă las şi mai rareori pradă primejdioasei indignări stîrnite de vreo nedreptate sau de vreun ultragiu ; fie-mi totuşi îngăduit să declar, cu tărie, că brusca şi brutala abrogare, de către noua constituţie, a funcţiei de consilier la Curtea de casaţie, mi s-a părut a fi un act... prematur, cu atît mai mult cu cît contasem să încasez toată viaţa leafa de consilier şi n-am primit-o decît vreme de cîţiva ani. Dar spun acest lucru numai în treacăt.

Biroul meu era situat la etajul al doilea al casei cu numărul X de pe Wall Street. De la un capăt al apartamentului se zărea peretele alb al luminatorului ce străbătea de sus în jos clădirea. Această privelişte putea fi socotită destul de banală, şi lipsită de ceea ce pictorii peisajişti numesc „pitoresc". În schimb, panorama ce se deschidea la celălalt capăt al apartamentului meu oferea un contrast izbitor cu această perspectivă, dacă nu şi mai mult. Acolo, ferestrele mele se deschideau asupra unui zid înalt de cărămidă, înnegrit de vreme şi de o umbră eternă ; zidul acesta n-avea nevoie de nici un binoclu pentru a-şi dezvălui frumuseţea ascunsă, căci se înălţa la vreo zece picioare de ferestrele mele, în văzul oricărui privitor, fie el miop. Cum clădirile vecine erau foarte înalte, şi cum apartamentul meu se afla la etajul al doilea, spaţiul dintre acest zid şi peretele meu semăna cu o uriaşă fîntînă pătrată.

Cu foarte puţină vreme înainte de apariţia lui Bartleby, lucrau la mine doi copişti şi un practicant — un flăcău foarte promiţător. Cei doi copişti se

numeau „Curcanul" şi „Cleştişor", iar băiatul răspundea la numele de „Ghimber". S-ar părea că numele astea nu-s dintre cele ce se găsesc, de-obicei, într-un anuar. De fapt, erau nişte porecle, cu care cei trei subalterni ai mei se gratificaseră reciproc, chipurile pentru a-şi defini personalitatea sau caracterul. „Curcanul" era un englez bondoc şi pîntecos, cam de vîrsta mea, adică nu departe de şaizeci de ani. Dimineaţa, obrajii lui păreau îmbujoraţi, dar după douăsprezece — ora lui de prînz — ardeau ca o vatră plină cu jăratec, în zilele de Crăciun ; şi continuau să ardă aşa, deşi cu o flacără din ce în ce mai palidă, pînă pe la orele şase seara, după care nu-l mai vedeam de loc pe posesorul acestei feţe : atingînd zenitul odată cu soarele, părea să apună în acelaşi timp cu el, ca să răsară, să ajungă la apogeu şi să apună din nou în ziua următoare, cu aceeaşi regularitate şi cu aceeaşi neştirbită strălucire. Multe coincidenţe stranii mi-a fost dat să văd de-a lungul vieţii mele, dar poate că cea mai stranie dintre ele era aceasta : în clipa cînd faţa roşie şi radioasă a „Curcanului" ajungea ca să zic aşa la zenit, exact în acel moment critic începea perioada cînd capacitatea lui de lucru îmi apărea grav compromisă pentru tot restul zilei. Şi asta, nu pentru că ar fi fost leneş din fire sau certat cu munca. Departe de aşa ceva ! Dimpotrivă, era capabil de o energie extraordinară, şi tocmai aici era buba. Activitatea lui avea ceva pripit şi necugetat, ca o flacără care mistuie totul, fără să-i pese de nimic. Bunăoară, îşi muia în neştire pana în călimară şi-mi păta hîrtiile, însă nu înainte, ci numai după orele douăsprezece. Ba, în unele după amiezi nu era doar neglijent şi supărător de darnic în pete, ci mergea mult mai departe, devenind de-a dreptul turbulent. În asemenea momente, obrajii lui se aprindeau parcă şi mai mult, arzînd ca antracitul peste care se toarnă turbă. Începea să se sucească pe scaun, făcînd un zgomot neplăcut ; îşi răsturna nisiparniţa ; încercînd să-şi ascută penele, sfîrşea prin a le rupe în bucăţi şi a le arunca, furios, pe podea ; apoi se ridica, se apleca peste masa lui de birou şi începea să-şi răvăşească hîrtiile, cu nişte gesturi necuviincioase, foarte supărătoare la un om de vîrsta lui. Cu toate astea, întrucît în multe privinţe îmi era deosebit de folositor, avînd în vedere că, înainte de amiază, muncea cu o rîvnă şi cu o pricepere greu de egalat — eram dispus să-i trec cu vederea ciudăţeniile, deşi, uneori, îi făceam cîte o observaţie. Fireşte, i-o făceam pe un ton foarte blînd, deoarece omul acesta, atît de blajin şi politicos, ba chiar de-a dreptul reverenţios înainte de amiază, era în stare, după amiaza, să răspundă cu ţîfnă sau chiar cu obrăznicie la cea mai mică înţepătură. Întrucît îi preţuiam munca de dimineaţă şi nu voiam cu nici un chip s-o pierd — deşi stilul lui incendiar de după amiază mă cam incomoda — şi întrucît, fiind un om paşnic din fire, nu voiam să-i stîrnesc prin mustrările mele vreo replică necuviincioasă, m-am gîndit, într-o sîmbătă la amiază (sîmbăta devenea de-a dreptul insuportabil) m-am gîndit aşadar să-i sugerez, pe un ton foarte binevoitor, că n-ar strica să muncească mai puţin, acum, cînd se apropia de bătrîneţe ; pe scurt, că nu trebuia să mai vină la birou după amiaza, ci ar face mai bine să se ducă acasă, îndată după prînz, şi să se odihnească pînă la ora ceaiului. El, însă, nici n-a vrut să audă de aşa ceva, ci a stăruit să-şi continue îndatoririle de după-amiază. Obrajii i se aprinseseră, gata parcă să ia foc, în timp ce mă asigura, elocvent — agitînd o riglă lungă, în celălalt capăt al încăperii — că munca lui, utilă dimineaţa, devenea pur şi simplu indispensabilă după-amiaza :

— Vă declar cu smerenie, domnule, că mă consider braţul dumneavoastră drept. Dimineaţa, nu fac decît

să-mi strîng și să-mi desfășor rîndurile, dar după-amiaza mă pun în fruntea lor și trec vitejește la atac împotriva dușmanului, așa...

Și spunînd acestea, flutură în aer rigla, cu putere.

— Bine, „Curcanule", dar petele ? replicai eu.

— E adevărat, domnule, dar uitați-vă la părul meu ! Îmbătrînesc. Două-trei pete făcute într-o după-amiază toridă, nu pot fi, cred, imputate unui om cărunt. Bătrînețea — chiar cînd pătează hîrtia — e o vîrstă onorabilă. De altfel, nu vă supărați, domnule, dar *amîndoi* îmbătrînim.

Nu puteam rezista acestui mișcător apel la solidaritate. În orice caz, mi-am dat seama că de plecat n-o să plece. De aceea, m-am resemnat să-l las să rămînă, promițîndu-mi, totuși, să nu-i dau pe mînă, după-amiezile, decît hîrtiile ceva mai puțin importante.

„Cleștișor", al doilea funcționar al meu, era un tînăr cam palid, în vîrstă de vreo douăzeci și cinci de ani, cu favorite și cu o mutră de pirat. Am văzut totdeauna în el victima a două puteri malefice : ambiția și indigestia. Ambiția și-o trăda printr-o anume nervozitate în îndeplinirea muncii de simplu copist, muncă pe care-o socotea un insuportabil obstacol în calea exercitării atribuțiunilor specifice profesiunii sale, bunăoară întocmirea actelor de notariat. Cît despre indigestie, ea se manifesta prin crize subite de irascibilitate, ce-l făceau să scrîșnească din dinți și să rînjească ori de cîte ori comitea vreo greșeală în actele copiate ; altcori se manifesta prin blesteme, mai degrabă șuierate decît rostite, în dîrdora lucrului, și îndeosebi printr-o veșnică nemulțumire față de înălțimea mesei sale de birou. În ciuda remarcabilelor lui aptitudini mecanice, „Cleștișor" nu izbutea niciodată să-și potrivească masa la un nivel convenabil. Punea sub ea tot felul de așchii, bucățele de carton și alte asemenea proptele, ajungînd la un moment dat să încerce o ajustare supremă, cu ajutorul unor ghemotoace de sugativă ingenios îndoite. Dar nici o invenție nu putea rezolva problema. Dacă, pentru a-și dezdoi spinarea, ridica masa în unghi ascuțit spre bărbie, și începea să scrie pe ea aidoma unui om care-ar folosi ca pupitru acoperișul abrupt al unei case olandeze, curînd după aceea se plîngea că-i amorțesc brațele. Dacă, dimpotrivă, cobora masa pînă la brîu și se apleca să scrie, începea să se vaite că-l doare spinarea. Într-un cuvînt, „Cleștișor" nu știa ce vrea ; sau, dacă voia într-adevăr ceva, era să se vadă scăpat de masa de copist. Un alt semn al ambiției sale bolnăvicioase era plăcerea cu care primea vizitele anumitor indivizi dubioși și jerpeliți, pe care-i numea „clienții" săi. Îmi dădea a înțelege că i se încredința, din cînd în cînd, nu numai cîte un mare proces de tutelă, dar și alte procese, judecate la diverse instanțe, precum și că era un personaj cunoscut pe treptele faimoaselor „Tombs" [1]. Am, totuși, temeiuri să cred că unul dintre musafirii lui, un individ care venise să-l caute la birou și care, dîndu-și aere, îmi tot răspundea că e „clientul" lui, nu era de fapt decît un creditor, pretinsul act de proprietate adus de el fiind în realitate o poliță. Dar în ciuda tuturor cusururilor sale, și a neplăcerilor pe care mi le pricinuia, „Cleștișor" îmi era, întocmai ca și compatriotul său poreclit „Curcanul", foarte folositor : avea un scris cursiv și rapid, iar cînd voia, nu era lipsit de o anumită distincție. În afară de asta, se îmbrăca totdeauna ca un *gentleman*, ceea ce sporea prestigiul biroului meu. Spre deosebire de „Curcanul", pe care mă sileam din răsputeri să-l împiedic să mă facă de rușine. Îmbrăcămintea acestuia era de obicei soioasă și mirosea a bucătărie. Vara, pantalonii îi atîrnau, mai-mai să

[1] Închisoare din New-York (literal : „Morminte").

cadă de pe el. Purta nişte haine îngrozitoare, şi o pălărie neînchipuit de jegoasă. Dar dacă de pălărie nu-mi păsa — avînd în vedere că şi-o scotea în clipa cînd intra în încăpere, ca orice funcţionar englez politicos şi civilizat din fire, — cu haina era cu totul altceva. În zadar încercam să discut cu el pe tema hainelor, îmi băteam gura de pomană. Adevărul e, cred, că un om cu un venit atît de mic nu-şi putea permite să arboreze în acelaşi timp o haină strălucitoare şi o faţă aşijderea. Aşa cum a remarcat o dată „Cleştişor", „Curcanul" îşi cheltuia aproape toţi banii pe băutură. Într-o zi de iarnă, i-am dăruit o haină de-a mea, cît se poate de prezentabilă — un gheroc gri căptuşit şi foarte călduros, care se încheia de la genunchi pînă la gît. Îmi închipuiam că slujbaşul meu îmi va aprecia gestul şi va pune frîu zgomotoasei sale irascibilităţi de după-amiază. Ei bine, nu ! Sînt convins că faptul de a se înfofoli într-o haină atît de pufoasă a avut asupră-i un efect dăunător — în virtutea principiului care face ca prea mult ovăz să-i strice calului. Întocmai cum un cal abraş se înfurie cînd îşi adulmecă ovăzul, „Curcanul" îşi adulmeca haina, şi devenea obraznic : era un om căruia prosperitatea nu-i prieşte.

Dacă apucăturile deşucheate ale „Curcanului" treziseră în mine unele bănuieli, în legătură cu „Cleştişor" eram încredinţat că, oricare-ar fi fost cusururile lui pe alte planuri, era cel puţin un tînăr cumpătat. S-ar fi zis că natura însăşi îi slujise drept cîrciumar, înzestrîndu-l, încă din naştere, cu o fire atît de aprinsă şi de irascibilă, încît făcea de prisos orice beţie. Cînd îmi aduc aminte cum, în liniştea biroului meu, „Cleştişor" se ridica brusc de pe scaun şi, aplecîndu-se peste masa lui de lucru, o cuprindea cu braţele-i larg desfăcute şi o împingea cît colo, făcînd-o să scîrţîie pe podea, ca şi cum masa ar fi fost un duşman perfid, însufleţit de dorinţa de a-l contraria şi jigni, — cînd îmi aduc aminte de toate astea, îmi dau seama cît se poate de limpede că, pentru el, rachiul era cu totul inutil.

Din fericire pentru mine, irascibilitatea şi nervozitatea lui „Cleştişor" se manifestau, datorită înseşi cauzei lor — indigestia — mai cu seamă dimineaţa ; după-amiaza, era relativ paşnic. Şi întrucît „Curcanul" ajungea la paroxism abia către prînz, nu eram silit să le suport hachiţele amîndurora în acelaşi timp. Accesele lor de furie se succedau aidoma unor sentinele în post. Cînd era „de gardă" furia „Curcanului", cea a lui „Cleştişor" se odihnea ; şi *vice-versa*. În cazul de faţă, natura potrivise bine lucrurile.

Al treilea subaltern al meu, „Ghimber", era un băieţaş de doisprezece ani. Tatăl său era un căruţaş care nutrea ambiţia de a-şi vedea, înainte de moarte, feciorul pe un scaun de judecător, nu pe capra unei căruţe. De aceea îl trimisese la biroul meu, ca să înveţe Dreptul, făcînd comisioane şi măturînd podelele, pentru o simbrie de un dolar pe săptămînă. Îi dădusem şi lui un mic pupitru, dar nu-l prea folosea. Dacă-i deschideai sertarul, găseai în el o colecţie întreagă de coji de nuci, de diferite mărimi. De fapt, pentru băieţaşul acesta isteţ la minte, nobila ştiinţă juridică încăpea, toată, într-o coajă de nucă. Una din principalele lui îndatoriri, de care se achita cu cea mai mare promptitudine, era aceea de a-i aproviziona cu prăjituri şi cu mere pe „Curcanul" şi pe colegul său „Cleştişor". Copierea actelor juridice fiind o treabă proverbial de aridă şi plicticoasă, cei doi se vedeau siliţi să-şi umezească foarte des gîtlejurile cu mere „Spitzenberg", ce se găseau la numeroasele dughene din preajma Vămii şi a Poştei. De asemenea, îl trimeteau adesea pe băiat după o prăjitură specială — mică, rotundă, turtită şi foarte aromată — care-i adusese din parte-le porecla

de „Ghimber". În cîte o dimineață mai răcoroasă, cînd munca îl cam plictisea, „Curcanul" înghițea zeci de asemenea prăjiturele, ca și cum ar fi fost niște bomboane (e drept că se vindeau ieftin, cîte șase sau opt pentru un gologan), și atunci scîrțîitul penei lui era acompaniat de scrîșnetul dinților ce mozoleau prăjiturica uscată. Într-o după amiază „Curcanul" a umezit cu buzele o asemenea prăjiturică și a aplicat-o pe o ipotecă, în chip de sigiliu. Deși obișnuit cu greșelile și cu obrăzniciile lui de după-amiază, mi s-a părut că de data asta întrecuse orice măsură și era cît pe ce să-l concediez. Dar m-am muiat cînd l-am auzit că-mi spune, cu o plecăciune orientală :

— Cu voia dumneavoastră, domnule, cred că a fost un gest generos din parte-mi să vă furnizez papetărie pe socoteala mea...

Ocupațiunile mele de bază — notariatul, urmărirea scadențelor și redactarea a tot soiul de documente absurde — au sporit considerabil cînd mi s-a încredințat postul de consilier la Curtea de casație. Copiștii mei nu s-ar fi putut plînge că n-au de lucru. Ba, am fost chiar nevoit să mai apelez la ajutorul cuiva, inserînd un anunț într-un ziar.

Într-o dimineață, am zărit prin ușa deschisă a biroului meu (era vară !) un tînăr ce stătea nemișcat în prag. Parcă-i văd și acum fața curată dar lividă, cu o expresie jalnic de respectabilă și iremediabil deznădăjduită. Era Bartleby.

După un scurt schimb de cuvinte în legătură cu pregătirea lui, l-am angajat, bucuros să primesc în rîndurile copiștilor mei un om aparent atît de liniștit, care avea, desigur, să exercite o influență binefăcătoare asupra firii capricioase a „Curcanului" și asupra firii aprige a lui „Cleștișor".

Am uitat să spun că biroul meu era împărțit, printr-o ușă de sticlă mată, în două compartimente, unul ocupat de mine însumi, iar celălalt de subalternii mei. Țineam această ușă deschisă sau o închideam, după cum mi se năzărea. M-am hotărît să-l instalez pe Bartleby într-un colț de dincoace de ușă, în partea mea, așa fel ca să-l am la îndemînă pe omul acesta potolit, în cazul cînd aș fi avut nevoie de dînsul pentru vreo treabă oarecare. I-am așezat pupitrul lîngă o fereastră din acel colț al încăperii, fereastră prin care, cîndva, se putea privi, lateral, spre niște curți dosnice și ziduri înnegrite, dar care, în urma unor construcții ulterioare nu mai permitea să se vadă nimic, deși lăsa să se strecoare puțină lumină. La vreo trei pași de fereastră se ridica un zid, iar lumina venea de undeva de deasupra lui, dintre două clădiri înalte, ca și cum s-ar fi strecurat prin deschizătura minusculă a unei turle. Pentru a-i asigura condiții optime lui Bartleby, i-am izolat colțul cu un paravan verde, care-l ferea de privirile dar nu și de chemările mele. În felul acesta, eram despărțiți și uniți totodată.

La început Bartleby a copiat o cantitate extraordinară de scripte. Ca și cum ar fi fost de mult ahtiat să copieze ceva, părea să se înfrupte cu hîrtiile mele. Nu făcea nici o pauză pentru digestie. Scria de dimineață pînă seara, fără întrerupere, copiind atît la lumina zilei cît și la flacăra luminării. Aș fi fost încîntat de rîvna lui, dacă ar fi muncit cu oarecare voie bună. Dar scria în tăcere, mecanic, cu o înverșunare lugubră.

Un copist trebuie, desigur, să verifice cuvînt cu cuvînt exactitatea copiei pe care-o întocmește — treaba asta face parte integrantă din munca lui. Dacă într-un birou lucrează doi copiști sau mai mulți, ei se ajută unii pe alții în această operațiune : unul citește copia, iar altul urmărește textul original. E o treabă foarte plicticoasă, monotonă și obositoare. Îmi închipui că unii oameni cu temperament mai sangvin, nici n-ar

putea s-o suporte. Bunăoară, nu mi l-aş putea imagina pe aprigul poet Byron stînd mulţumit alături de Bartleby şi examinînd împreună cu el un document juridic de, să zicem, cinci sute de pagini, scrise mărunt de o mînă crispată.

Uneori, cînd era zor mare, aveam obiceiul să verific eu însumi cîte un document mai scurt, cu ajutorul „Curcanului" sau al lui „Cleştişor". Instalîndu-l pe Bartleby atît de aproape de mine, după paravanul acela, urmăream şi scopul de a mă folosi de serviciile lui în asemenea ocazii mărunte. Trecuseră, cred, trei zile de la venirea lui la mine, şi nu avusesem încă prilejul de a-i verifica scriptele, cînd, grăbit să închei un act oarecare, l-am chemat urgent pe Bartleby. Fiind atît de zorit şi aşteptîndu-mă, fireşte, la o supunere grabnică, şedeam cu capul plecat peste documentul de pe biroul meu şi ţineam, cam nervos, în mîna dreaptă copia întinsă aşa fel ca Bartleby s-o poată smulge în clipa cînd va ieşi din ascunzătoarea lui, pentru a trece numaidecît la treabă. Stînd în această poziţie, l-am chemat aşadar, nu fără a-i explica, pripit, ce voiam de la dînsul — şi anume, să mă ajute să verific un mic text... Imaginaţi-vă surpriza, mai bine zis consternarea mea, cînd, fără să-şi părăsească bîrlogul, Bartleby mi-a răspuns, cu un glas ciudat de blajin şi hotărît :

— Prefer să mă abţin !

Cîteva clipe am rămas mut de uimire, încercînd să-mi adun gîndurile. Aveam impresia că urechea mă înşelase, sau că Bartleby înţelesese cu totul greşit cuvintele mele. De aceea, le-am repetat cît se poate de clar, dar răspunsul lui a sunat cu aceeaşi claritate ca şi înainte :

— Prefer să mă abţin !

— Preferi să te abţii ?! l-am îngînat eu, ridicîndu-mă furios de la masa mea şi străbătînd cu paşi

mari încăperea. Ce vrei să spui ? Ţi-ai pierdut minţile ? Vreau să m-ajuţi să confrunt copia asta — ţine-o !

Şi i-am întins-o.

— Prefer să mă abţin !...

M-am uitat ţintă la el. Obrajii lui supţi aveau o expresie calmă, iar în ochii lui cenuşii domnea parcă o linişte sumbră. Nu se vedea pe faţa lui nici o cută, nici un semn de tulburare. Dac-aş fi desluşit în atitudinea lui vreo umbră de nelinişte, mînie, nervozitate sau impertinenţă, altfel spus, dac-aş fi recunoscut ceva omenesc în purtarea lui, l-aş fi dat desigur afară din birou, fără menajamente. Dar aşa, ar fi fost ca şi cum aş fi dat afară pe uşă bustul de ghips al lui Cicero. Am stat cîteva clipe cu ochii aţintiţi asupra lui Bartleby, care continua să scrie, apoi m-am aşezat din nou la birou. E foarte cudat ! îmi spuneam. Ce s-ar cuveni să fac ? Dar întrucît trebuia să-mi termin treaba, m-am hotărît să uit deocamdată incidentul, lăsîndu-l pentru mai tîrziu, cînd voi avea mai mult timp. L-am chemat aşadar pe „Cleştişor" din cealaltă încăpere, şi am confruntat repede cu el documentul.

Cîteva zile mai tîrziu, Bartleby a transcris patru acte voluminoase — patru copii ale unor depoziţii făcute în faţa mea, timp de o săptămînă, la Înalta Curte de casaţie. Aceste copii trebuiau să fie verificate : fiind vorba de un proces important, se cerea cea mai mare acurateţe. După ce am pregătit documentele, i-am chemat din cealaltă încăpere pe „Curcan", pe „Cleştişor" şi pe „Ghimber", ca să-i pun să urmărească, împreună cu Bartleby, cele patru copii, în vreme ce eu aş fi dat citire textului original. Cei trei se şi aşezaseră pe scaune, unul lîngă altul, cu cîte o copie în mînă, cînd l-am chemat pe Bartleby să li se alăture.

— Repede, Bartleby ! Te aştept !

Am auzit întîi scîrţîitul scaunului său pe duşumeaua goală, apoi i-am văzut mutra în pragul chiliei sale.

— Ce doriţi ? mă întrebă el, cu voce calmă.

— Copiile, copiile ! i-am răspuns eu, pripit. Trebuie să le confruntăm. Poftim...

Şi i-am întins cea de-a patra copie.

— Prefer să mă abţin, zise el, dispărînd liniştit după paravan.

Cîteva clipe am rămas ca o stană de sare la marginea coloanei încremenite a subalternilor mei aşezaţi pe scaune. Venindu-mi în fire, am pornit spre paravan şi i-am cerut lui Bartleby să-mi explice cauza atît de neobişnuitei sale purtări :

— *Pentru ce* refuzi ?

— Prefer să mă abţin...

Cu oricare alt om, mi-aş fi ieşit numaidecît din fire şi, cuprins de o furie cumplită, l-aş fi poftit, fără multe vorbe, să mă lipsească de prezenţa-i neplăcută. Dar Bartleby avea ceva care mă dezarma, ba chiar mă mişca şi mă descumpănea, în chip ciudat. Am început să discut cu el, să-i explic :

— E vorba de verificarea propriilor dumitale copii. Citind simultan cele patru copii, te scutim de-o muncă plicticoasă. Aşa se obişnuieşte. Orice copist e dator să-şi confrunte copiile, nu-i aşa ? De ce nu vorbeşti ? Răspunde !

— Prefer să mă abţin, răspunse el, cu inflexiuni de flaut.

Mi se păruse, în timp ce-i vorbeam, că-mi cîntărea cu atenţie fiece cuvînt, că-i înţelegea perfect sensul şi că, deşi nu putea contesta argumentele mele irezistibile, nu ştiu ce considerent suprem îl îndemna să-mi răspundă aşa cum îmi răspunsese.

— Prin urmare, eşti decis să nu te supui cererii mele, dictată de bunul simţ şi de uzul comun ?

Îmi dădu a înţelege, pe scurt, că, în această privinţă, aprecierea mea era corectă : da, hotărîrea lui era irevocabilă.

Se întîmplă adesea ca un om contrazis într-un mod neaşteptat şi profund neraţional, să înceapă a se îndoi de convingerile-i cele mai ferme. E ca şi cum ar începe să bănuiască, vag, că dreptatea şi raţiunea sînt, pe de-a-ntregul, de partea cealaltă, oricît de uluitor i s-ar părea acest lucru. În consecinţă, dacă se află de faţă şi alte persoane, omul se întoarce spre ele ca să găsească vreun reazem pentru mintea lui şovăitoare.

— Ascultă „Curcanule", ce părere ai ? N-am dreptate ?

— Cu voia dumneavoastră, domnule, cred că da, îmi răspunse el pe un ton cît se poate de blînd.

— Dar dumneata, ce crezi ? îl întrebai eu pe „Cleştişor".

— Cred că, în locul dumneavoastră, l-aş da afară pe uşă. (Cititorul cu spirit de observaţie îşi va da seama că, întrucît această scenă se petrecea într-o dimineaţă, răspunsul „Curcanului" era potolit şi politicos, pe cînd cel dat de „Cleştişor" era cam repezit ; sau, pentru a reveni la o expresie anterioară, proasta dispoziţie a lui „Cleştişor" era de gardă, iar cea a „Curcanului" se odihnea.)

— Iar tu, „Ghimberule", ce părere ai ? am întrebat eu, doritor să-mi asigur pînă şi cele mai neînsemnate sufragii.

— Cred, domnule, că s-a cam ţicnit la cap, răspunse băiatul, rînjind.

— Ai auzit ce-au spus oamenii ? am strigat eu, întorcîndu-mă cu faţa spre paravan. Ieşi de-acolo şi fă-ţi datoria !

Dar Bartleby n-a catadicsit să-mi răspundă. Am rămas o clipă descumpănit şi perplex. Dar, încă o dată, treaba mă zorea, aşa că m-am hotărît din nou să

amîn pentru mai tîrziu rezolvarea acestei dileme. Ne-am apucat, cam stînjeniţi, să confruntăm copiile, fără ajutorul lui Bartleby, deşi aproape la fiecare pagină „Curcanul" îşi exprima, politicos, părerea că procedura asta e destul de neobişnuită, iar „Cleştişor", foindu-se pe scaun cu o nervozitate dispeptică, şuiera printre dinţi sudălmi ocazionale împotriva dobitocului îndărătnic de după paravan, şi declara că e pentru prima şi ultima oară că lucrează, fără plată, în locul altuia.

În vremea asta, Bartleby şedea în chilia lui, fără să-i pese de nimic altceva decît de treaba pe care o făcea.

Trecură cîteva zile, în timpul cărora copistul se adînci din nou într-o lucrare de proporţii. Purtarea lui neobişnuită mă făcuse să-i observ cu luare aminte mişcările. Am băgat de seamă că nu se ducea niciodată la masă — de fapt, nu se ducea nicăieri : nu-mi amintesc să-l fi văzut vreodată în afara biroului meu. Stătea tot timpul ca o sentinelă în colţul lui. Totuşi, am constatat că pe la orele unsprezece dimineaţa, „Ghimber" se îndrepta spre deschizătura paravanului ce-l ascundea pe Bartleby, ca şi cum acesta l-ar fi chemat acolo în tăcere, printr-un gest pe care nu-l puteam vedea de la locul meu. Băiatul părăsea atunci biroul, cu vreo cîţiva gologani zornăindu-i în palmă şi apărea ceva mai tîrziu cu un pumn de prăjiturele aromate, pe care le lăsa omului de după paravan ; acesta îi răsplătea osteneala cu două dintre prăjiturelele aduse.

Prin urmare, din asta trăieşte, îmi spuneam. Nu prînzeşte niciodată, la drept vorbind. O fi, pe semne, vegetarian. Ba nu, nu mănîncă nici măcar verdeţuri, ci numai prăjiturele... Mintea mea se pierdu atunci în reverii pe tema consecinţelor probabile pe care o alimentaţie bazată exclusiv pe prăjiturelele cu ghimber le-ar putea avea asupra organismului omenesc. Prăjiturelele astea au ca principal ingredient ghimberul, care le dă aroma specifică. Dar ce-i ghimberul ? Un condiment iute şi aromat. Era, oare, Bartleby iute şi aromat ? Cîtuşi de puţin. Însemna, deci, că ghimberul nu avea nici un efect asupra lui Bartleby. Probabil că acesta prefera să nu aibe nici un efect.

Nimic nu poate fi mai enervant pentru un om serios decît rezistenţa pasivă. Dacă „rezistentul" e cu totul inofensiv în pasivitatea lui, şi dacă cel ce întîmpină o asemenea rezistenţă nu e lipsit de omenie, acesta se va strădui, în momentele lui de bună dispoziţie şi elan caritabil, să simtă cu imaginaţia ceea ce nu poate înţelege cu mintea. Tocmai în felul acesta îl priveam eu, de cele mai multe ori, pe Bartleby şi purtările sale. Sărmanul de el, îmi spuneam, nu are vreo intenţie rea. E clar că nu vrea cu tot dinadinsul să fie obraznic. Însăşi mutra lui e o dovadă că excentricităţile sale sînt involuntare. Şi-apoi, îmi este foarte util. O să mă împac eu cu el ! Dacă l-aş da afară, ar nimeri mai mult ca sigur la un patron mai puţin indulgent, care l-ar maltrata. Ar ajunge, poate, să moară de foame, săracul ! Da, iată o ocazie de a-mi cîştiga lesne respectul faţă de mine însumi : a fi prietenos cu Bartleby şi a-i tolera încăpăţînarea stranie e o nimica toată ; în schimb, aş agonisi, poate, o hrană dulce pentru conştiinţa mea, pentru liniştea mea sufletească... Nu eram, totuşi, mereu în această dispoziţie. Uneori pasivitatea lui Bartleby mă scotea din fire. Simţeam dorinţa ciudată de a-l provoca să mă refuze din nou, de a-i smulge vreo scînteie de mînie care să o poată aprinde pe a mea. Dar era ca şi cum aş fi încercat să scot o scînteie frecîndu-mi degetele de o bucată de săpun. Totuşi, într-o după amiază demonul meu lăuntric a pus stăpînire pe mine, ceea ce a dus la o mică scenă.

— Bartleby — i-am zis — după ce termini de copiat hîrtiile alea, vreau să le confruntăm împreună.
— Prefer să mă abţin...
— Cum aşa ? Sper că n-ai de gînd să stărui în încăpăţînarea asta de catîr !
Nici un răspuns.
Deschizînd uşa, m-am întors spre „Curcan" şi spre „Cleştişor" şi le-am strigat :
— Bartleby refuză pentru a doua oară să-şi confrunte hîrtiile. Ce părere ai, „Curcanule" ?
Nu uitaţi că era într-o după-amiază. „Curcanul" strălucea ca un cazan de aramă, tigva lui chealǎ aburea parcă, iar mîinile i se tot suceau peste hîrtiile pătate.
— Ce părere am ? răcni el. Păi, cred c-o să trec dincolo de paravan şi-o să-i învineţesc un ochi !
Şi spunînd acestea, „Curcanul" se ridică în picioare şi-şi zvîrli braţele, într-o poziţie de boxer. Se pregătea tocmai să-şi pună în aplicare ameninţarea, cînd l-am oprit, alarmat de reacţia pe care-o provocasem aţîţînd în neştire combativitatea de după-amiază a „Curcanului".
— Şezi jos, „Curcanule", i-am zis. Ia să ascultăm părerea lui „Cleştişor". Ce părere ai, nu crezi c-aş fi îndreptăţit să-l concediez de îndată pe Bartleby ?
— Mă iertaţi, domnule, dar numai dumneavoastră puteţi hotărî acest lucru. Personal, socot că purtarea lui e cam anormală, şi chiar nedreaptă faţă de mine şi de „Curcanul". Se prea poate, însă, să fie doar o toană trecătoare.
— Aha ! exclamai eu. Văd că ţi-ai schimbat părerea în chip ciudat — acum vorbeşti despre el cu multă blîndeţe.
— Berea e de vină, zise „Curcanul". Berea înmoaie pe om. Eu şi „Cleştişor" am luat azi masa împreună.

Vedeţi cît de blînd sînt eu însumi, domnule. Să mă duc să-l bat ?
— Pe cine ? Pe Bartleby ? nu, nu astăzi, „Curcanule". Lasă jos pumnii, te rog.
Am închis uşile şi am păşit din nou spre Bartleby. Mă simţeam iarăşi îmboldit de-o ispită fatală. Ardeam de nerăbdare să-l văd pe Bartleby răzvrătindu-se din nou împotriva mea. Amintindu-mi că nu părăsea niciodată biroul, i-am spus :
— Bartleby, întrucît „Ghimber" e plecat, te-aş ruga să dai o fugă pînă la Poştă şi să vezi dacă a sosit ceva pentru mine.
(Poşta era foarte aproape, nu-ţi trebuiau decît trei minute ca s-ajungi acolo.)
— Prefer să nu...
— Nu vrei ?
— Prefer să nu...
M-am întors clătinîndu-mă la birou şi m-am aşezat, absorbit de gînduri. Furia oarbă puse însă din nou stăpînire pe mine. Exista, oare, vreun alt pretext prin care mi-aş fi putut atrage un nou refuz ruşinos din partea acestui salariat slăbănog şi famelic ? Ce altă cerere, perfect rezonabilă, se va izbi de refuzul lui ?
— Bartleby !
Nici un răspuns.
— Bartleby ! repetai eu, ridicînd tonul.
Nici un răspuns.
— Bartleby ! urlai eu.
La cea de a treia chemare, apăru în pragul chiliei sale, ca un strigoi supus legilor invocaţiei magice.
— Du-te alături şi spune-i lui „Cleştişor" să vină la mine.
— Prefer să nu, îmi răspunse el cu glas scăzut, dar respectuos, şi dispăru fără zgomot.
— Foarte bine, Bartleby ! i-am spus atunci, pe un ton potolit, de dîrzenie calmă, sugerînd hotărîrea mea

irevocabilă de a recurge grabnic la o pedeapsă teribilă. Pe moment, aveam chiar intenţia de a-l pedepsi. Dar întrucît ora mesei se apropia, am socotit că-i mai bine să-mi iau pălăria şi să plec acasă, deşi eram foarte descumpănit şi perplex.

Să mărturisesc, oare ? Rezultatul acestei istorii a fost că, în curînd, biroul meu a căpătat o caracteristică precisă, şi anume, faptul că un tînăr copist cu faţa palidă, pe nume Bartleby, îmi copia acte la tariful obişnuit de patru cenţi coala (o sută de cuvinte), dar era definitiv scutit de obligaţia de a-şi verifica scriptele, munca aceasta fiind atribuită „Curcanului" şi lui „Cleştişor", desigur ca un omagiu adus superiorităţii lor profesionale. Mai mult încă, susnumitul Bartleby nu trebuia să fie trimis niciodată, sub nici un motiv, în vreo deplasare, fie ca cît de neînsemnată ; dacă, totuşi, i se cerea să facă vreun astfel de comision, era de la sine înţeles că va răspunde „prefer să nu", altfel spus, că va refuza categoric.

Cu timpul, am început să mă împac cu Bartleby. Firea lui echilibrată şi cumpătată, ferită de orice excese, rîvna lui neobosită (întreruptă doar de reveriile în care-i plăcea să se cufunde, îndelung, în chilioara de după paravan), felul lui tăcut de a fi şi purtarea lui veşnic aceeaşi în orice împrejurare, făceau dintr-însul o achiziţie de preţ. Esenţialul era că *se afla totdeauna acolo :* era cel dintîi dimineaţa şi cel din urmă seara, iar peste zi nu lipsea nici o clipă. Aveam o încredere ciudată în cinstea lui. Simţeam că hîrtiile mele de valoare erau într-o desăvîrşită siguranţă în mîinile lui. Fireşte că, uneori, mă apuca subit o furie spasmodică împotriva lui — n-aş fi putut s-o evit nici măcar dacă mi s-ar fi făgăduit, în schimb, mîntuirea propriului meu suflet. Căci îmi venea foarte, foarte greu să am tot timpul în minte ciudatele particularităţi şi neobişnuitele privilegii şi scutiri ce alcătuiau convenţia tacită

în virtutea căreia Bartleby rămăsese în biroul meu. Din cînd în cînd, în dorinţa mea de a expedia lucrările urgente, săvîrşeam greşeala de a-i cere lui Bartleby, pe un ton repezit şi lapidar, bunăoară să-şi pună degetul pe şnurul unei peceţi de ceară roşie, pe care mă pregăteam să o aplic asupra unor acte. Obişnuitul răspuns, „prefer să nu", răsuna fără greş de după paravan şi atunci cum ar fi putut, oare, un muritor copleşit de infirmităţile proprii firii omeneşti, să evite a protesta împotriva unei asemenea perversităţi, a unei asemenea absurdităţi ? Cu toate acestea, fiece refuz pe care-l întîmpinam, nu făcea decît să reducă şansele repetării unei astfel de greşeli din parte-mi.

E locul să menţionez că, potrivit obiceiului practicat de mai toţi avocaţii care-şi au birourile în clădiri supraaglomerate, îmi făcusem mai multe chei pentru uşa de la intrare. Una din ele era păstrată de o femeie care locuia la mansardă şi care-mi freca podelele o dată pe săptămînă şi venea zilnic să-mi măture odăile şi să şteargă praful. Îi încredinţasem „Curcanului" o altă cheie, din motive de comoditate. Uneori purtam în buzunar cea de-a treia cheie. Şi mai exista încă una, a patra, dar nu ştiam cine anume o păstra.

Într-o duminică dimineaţă s-a întîmplat să mă duc la biserica Sfintei Treimi [1] pentru a asculta pe un predicator celebru ; ajungînd cam prea devreme acolo, m-am gîndit să dau o raită pînă la birou. Din fericire aveam cheia la mine, dar cînd am încercat s-o vîr în broască, am constatat că uşa era încuiată pe dinăuntru. Nedumerit, am strigat şi, spre consternarea mea, am văzut că o cheie se răsuceşte în broască : uşa se deschise şi în pragul ei apăru fantomaticul Bartleby, numai în cămaşă — o cămaşă ciudat de zdrenţuită — şi-mi spuse calm că regretă, dar fiind foarte ocupat, socoate că-i mai bine să nu mă primească deocamdată.

[1] Vestită biserică din New York.

Apoi, adăugă, laconic, că ar fi poate preferabil să mă plimb de două-trei ori în jurul casei, pînă cînd îşi va termina el treaba.

Apariţia cu totul neaşteptată a lui Bartleby în chip de fantomă ce-mi bîntuia în zi de duminică biroul, cu mutra aceea cadaverică, de *gentleman nonşalant* şi totuşi sigur de sine, a avut asupră-mi un efect atît de ciudat, încît m-am îndepărtat numaidecît de propria mea uşă şi am procedat întocmai cum mi se ceruse — nu, însă, fără cîteva icnete de revoltă neputincioasă împotriva obrăzniciei suave a acestui copist nemaipomenit. În realitate, tocmai această uluitoare suavitate mă dezarma sau, mai bine zis, mă emascula. Căci socot că un om care-i permite, calm, unui subaltern să-i dicteze linia de conduită şi să-l alunge din propria-i casă, un asemenea om nu se mai poate numi, cel puţin temporar, bărbat. Pe deasupra, mă întrebam, plin de nelinişte, ce putea face Bartleby în biroul meu într-o duminică dimineaţă, îmbrăcat atît de sumar? Nu cumva se deda la vreo activitate nepermisă? Dar nu, o asemenea posibilitate era exclusă. Nu-l puteai bănui nici o clipă pe Bartleby de imoralitate. Dar ce Dumnezeu făcea acolo? Copia acte? Nici măcar! Oricît de excentric ar fi fost, Bartleby era un om profund cuviincios; nu s-ar fi aşezat pentru nimic în lume la masa lui de lucru cu o asemenea îmbrăcăminte sumară. Şi-apoi, era duminică, iar înfăţişarea lui Bartleby avea ceva care te împiedica să-l bănuieşti că ar fi în stare să pîngărească prin vreo îndeletnicire profană sfinţenia acestei zile.

Totuşi, mintea mea nu era împăcată; împins de curiozitate, m-am reîntors la uşa biroului meu. Am vîrît cheia în broască şi am deschis-o, fără să întîmpin vreo împotrivire. Înăuntru, nici urmă de Bartleby. Neliniştit, mi-am aruncat privirile în jur, apoi m-am uitat după paravan, dar era limpede că omul plecase.

Cercetînd mai îndeaproape locul, am dedus că, de multă vreme încoace, Bartleby mînca, se îmbrăca şi dormea în biroul meu — şi asta fără farfurie, oglindă sau pat. Canapeaua veche şi uzată dintr-un colţ al încăperii purta vaga amprentă a unei siluete firave. Sub pupitrul lui Bartleby am găsit o pătură făcută sul, iar sub grătarul sobei goale am găsit o cutie de cremă şi o perie de ghete; pe un scaun, un lighenaş de tablă cu un săpun şi un prosop zdrenţuit; apoi, împachetate într-un ziar, cîteva resturi de prăjiturele şi o bucată de brînză. Da, mi-am spus eu, e limpede că Bartleby s-a aciuat aici, şi că mi-a transformat biroul într-un apartament de burlac. Şi m-a fulgerat un gînd: ce singurătate, ce viaţă nenorocită şi lipsită de prietenie mi-a fost dat să văd! Sărăcia lui Bartleby e mare, dar cît de groaznică i-e singurătatea! Gîndiţi-vă puţin! Duminicile, Wall Street-ul e la fel de pustiu ca Petra[1]; şi în fiece noapte, redevine pustiu. Clădirea asta care, în zilele săptămînii zumzăie de viaţă şi de activitate, sună a gol cînd se lasă noaptea, iar duminicile e abandonată de dimineaţă pînă seara. Ei bine, tocmai aici şi-a găsit Bartleby să se stabilească — unic spectator al unei pustietăţi pe care-a văzut-o plină de însufleţire, — un soi de Marius[2] inocent şi transfigurat, meditînd printre ruinele Cartaginei!

Pentru prima oară în viaţă m-am simţit copleşit de o melancolie adîncă şi sfîşietoare. Pînă atunci, nu cunoscusem decît sentimentul nu lipsit de farmec al tristeţii. Acum, conştiinţa unui destin comun tuturor

[1] Vechea capitală — astăzi în ruină — a Nabateilor, în *Arabia Petrea* (Arabia stîncoasă, partea de Nord-Vest a Arabiei).

[2] *Caius Marius* (156—87 î.e.n.), vestit comandant militar roman; fugind din Roma, în timpul dictaturii lui Sulla, a ajuns în nordul Africii, în preajma ruinelor Cartaginei.

oamenilor mă împingea spre o irezistibilă jale, spre un soi de melancolie frăţească ! Atît eu cît şi Bartleby eram fiii lui Adam. Mi-am amintit de mătăsurile strălucitoare şi de feţele radioase pe care le văzusem în ziua aceea plutind ca nişte lebede pe fluviul Broadway-ului, în ţinută de gală ; comparîndu-le cu palidul copist, mi-am spus : Vai, fericirea caută lumina, făcîndu-ne să credem că lumea e veselă, pe cînd nefericirea se ţine ascunsă, dîndu-ne impresia că nici nu există. Aceste gînduri triste — desigur himere ale unei minţi bolnave şi neroade — m-au dus la altele, mai particulare, în legătură cu ciudăţeniile lui Bartleby. Eram stăpînit de presimţirea unor descoperiri stranii. Figura lividă a copistului mi-a apărut învăluită într-un giulgiu tremurător, în mijlocul unor străini indiferenţi. Şi m-am simţit deodată atras spre pupitrul încuiat al lui Bartleby — pupitru a cărui cheie rămăsese la vedere în broască.

N-am nici un gînd rău, îmi spuneam, şi nu caut să-mi satisfac vreo curiozitate cinică ; şi-apoi, pupitrul acesta îmi aparţine, ca şi conţinutul lui, de aceea îmi pot permite să arunc o privire înăuntru... Totul îmi apăru rînduit cu migală — mai ales hîrtiile erau aşezate cu grijă. Sertarele fiind adînci, mi-am vîrît mîna pe sub vrafurile de hîrtii. Deodată am simţit un obiect acolo şi l-am tras afară. Era o năframă veche, grea şi înnodată. I-am dezlegat colţurile şi am constatat că servea drept puşculiţă.

Mi-am adus aminte atunci de toate tainele pe care le observasem la acest om taciturn. Mi-am amintit că nu vorbea, decît cel mult pentru a răspunde la vreo întrebare, şi că, deşi avea uneori destul timp liber, nu-l văzusem niciodată citind — nici măcar un ziar. Mi-am mai amintit cum rămînea îndelung la fereastra de după paravan pentru a contempla zidul gol de cărămidă. Eram sigur că nu frecventa niciodată vreun

restaurant sau vreo bodegă, iar faţa lui palidă arăta limpede că nu obişnuia să bea bere, aidoma „Curcanului", şi nici măcar ceai sau cafea, ca ceilalţi ; după ştiinţa mea, nu se ducea nicăieri şi nu ieşea niciodată la plimbare (dacă nu cumva ieşise astăzi) ; mi-am mai amintit că refuzase să-mi spună cine este, sau de unde venea, şi dacă avea vreo rudă pe lumea asta ; precum şi că nu se plîngea niciodată că-l doare ceva, deşi era atît de sfrijit şi de palid. Dar mai presus de orice, mă urmărea aerul acela de involuntară şi — cum să-i spun ? — lividă trufie, mai bine zis expresia aceea sobră şi rezervată ce mă intimidase de-atîtea ori, făcîndu-mă să-i accept docil excentricităţile, şi să mă tem a-i cere vreun serviciu, fie el cît de mic, deşi ghiceam după imobilitatea lui prelungită că trebuie să fie pierdut în reveriile în care se cufunda contemplînd zidul acela orb.

Gîndindu-mă la toate aceste lucruri, şi legîndu-le de faptul, recent descoperit, că Bartleby îşi făcuse din biroul meu reşedinţa lui permanentă, m-a cuprins un fel de panică meschină, căci nu uitasem nici de firea lui bolnăvicios-capricioasă. Prima mea reacţie fusese o melancolie pură şi o milă sinceră ; dar melancolia asta se transforma în spaimă, iar mila în repulsie, pe măsură ce nefericirea lui Bartleby căpăta proporţii în imaginaţia mea. Căci nu se poate nega, oricît de teribil ar fi acest adevăr, că, pînă la un punct, ideea sau priveliştea nefericirii altora stîrneşte în fiecare dintre noi cele mai bune simţăminte ; dar dincolo de acel punct, în anumite cazuri, nu le mai stîrneşte. Greşesc cei ce afirmă că acest lucru s-ar datora invariabil egoismului inerent inimii omeneşti. Fenomenul îşi are sorgintea mai degrabă într-o anume neputinţă de a remedia răul, cînd acesta e organic şi excesiv.

Pentru un suflet simţitor, mila înseamnă adesea suferinţă. Iar cînd, în cele din urmă, îşi dă seama că pe

o asemenea milă nu se poate întemeia un ajutor eficace, bunul simţ îi porunceşte să se lepede de ea. Ceea ce am văzut în dimineaţa aceea m-a convins că bietul copist era victima unei maladii înnăscute şi incurabile. I-aş fi putut dărui o pomană trupului său, dar nu acest trup îl făcea să sufere : sufletul i-era în suferinţă, iar eu nu-i puteam veni în ajutor !

În dimineaţa aceea nu m-am mai dus la biserica Sfintei Treimi, aşa cum îmi propusesem. Lucrurile pe care le văzusem erau incompatibile cu mersul la biserică, cel puţin deocamdată. M-am întors acasă pe jos, gîndindu-mă ce să fac cu Bartleby. În cele din urmă am luat o hotărîre : mîine dimineaţă-i voi pune, calm, unele întrebări în legătură cu viaţa lui trecută, iar dacă va refuza să-mi răspundă deschis şi fără rezerve (şi eram sigur că va prefera să nu-mi răspundă astfel), îi voi dărui douăzeci de dolari peste ceea ce-i datoram, şi-i voi spune că nu mai am nevoie de serviciile lui, dar că aş fi bucuros să-l pot ajuta în vreun fel sau altul, bunăoară aş suporta cheltuielile de drum dac-ar dori să se întoarcă în ţinutul său natal, oriunde s-ar afla acesta. Iar dacă, o dată ajuns acasă, ar avea vreodată nevoie de un ajutor, îmi putea trimite o scrisoare, ştiind că ea nu va rămîne fără răspuns.

Veni şi dimineaţa zilei următoare.

— Bartleby — îl chemai eu încetişor, de după paravan.

Nici un răspuns.

— Bartleby, repetai eu pe un ton şi mai blajin, vino te rog aici. Nu-ţi voi cere nici un lucru pe care-ai prefera să nu-l faci. Vreau doar să-ţi vorbesc.

Bartleby îşi făcu atunci apariţia, fără zgomot.

— Spune-mi, te rog, Bartleby, unde te-ai născut ?

— Prefer să nu...

— Fii bun atunci şi spune-mi *orice* despre dumneata.

— Prefer să nu...

— Dar ce motiv rezonabil ai putea invoca pentru a nu-mi vorbi ? Nutresc sentimente prieteneşti faţă de dumneata.

În timp ce-i vorbeam, nu se uita la mine, ci-şi aţintea privirile asupra bustului lui Cicero, aflat drept în spatele meu, la vreo şase degete deasupra capului meu.

— Care-i răspunsul dumitale, Bartleby ? întrebai eu după o aşteptare îndelungată, în timpul căreia faţa lui rămase impasibilă, deşi buzele-i albe şi subţiri tremurau imperceptibil.

— Deocamdată, prefer să nu răspund — zise el şi se retrase în chilia lui.

Recunosc că a fost o slăbiciune din parte-mi, dar atitudinea lui m-a cam supărat. Desluşeam în ea nu numai un soi de dispreţ reţinut, dar şi o revoltătoare lipsă de recunoştinţă, avînd în vedere indiscutabila indulgenţă şi bunăvoinţă pe care i le arătasem.

Şi iarăşi am stat să mă gîndesc ce aveam de făcut. Jignit de purtarea lui, şi hotărît să-l concediez numaidecît, simţeam totuşi că o prezenţă ciudată bătea la poarta inimii mele superstiţioase, interzicîndu-mi să-mi pun în aplicare gîndul şi denunţîndu-mă ca pe un scelerat în cazul cînd aş fi cutezat să rostesc vreun cuvînt aspru împotriva acestui om fără seamăn de nenorocit. În cele din urmă, trăgîndu-mi scaunul lîngă paravan, m-am aşezat acolo şi-am spus, pe un ton prietenos :

— Nu face nimic, Bartleby, dacă nu vrei să-mi dezvălui trecutul dumitale, dar îngăduie-mi să te rog, prieteneşte, să respecţi pe cît posibil regulile acestui servici. Promite-mi, acum, că ne vei ajuta să confruntăm documentele, mîine sau poimîine ; într-un

cuvînt, promite-mi că într-o zi-două vei începe să fii ceva mai înţelegător. Hai, Bartleby !

— Pentru moment, aş prefera să nu fiu ceva mai înţelegător, îmi răspunse el cu o suavitate cadaverică.

În clipa aceea uşa se deschise : era „Cleştişor". Părea mahmur ca după o noapte de nesomn, neobişnuit de grea, provocată de o indigestie excepţional de acută. Auzind ultimele cuvinte ale lui Bartleby, „Cleştişor" mîrîi :

— Ai prefera, hai ? În locul dumneavoastră, domnule, adăugă el adresîndu-mi-se mie, i-aş arăta eu ce prefer ! L-aş învăţa eu minte pe catîrul ăsta îndărătnic ! Dar ce anume ar prefera să nu facă, domnule ?

Bartleby nu se clintise.

— Aş prefera să te retragi pentru moment, m-am pomenit eu spunîndu-i lui „Cleştişor".

În ultima vreme căpătasem obiceiul de a folosi, fără voia mea, cuvîntul „prefer" în tot felul de ocazii nu tocmai potrivite. Şi tremuram la gîndul că contactul cu Bartleby începuse deja să-mi tulbure facultăţile mintale. La ce noi şi grave aberaţii avea oare să mă mai ducă ? Teama asta nu fusese străină de hotărîrea mea de a recurge la măsuri drastice.

În vreme ce „Cleştişor" se depărta, cu o mutră acră şi îmbufnată, se apropie de mine „Curcanul", blajin şi reverenţios :

— Cu voia dumneavoastră, domnule — începu el — m-am gîndit ieri la acest Bartleby şi mi-am spus că dac-ar prefera să bea zilnic o halbă de bere, starea lui s-ar îmbunătăţi simţitor, îngăduindu-i să ne ajute la confruntarea hîrtiilor sale.

— Va să zică şi dumneata te-ai molipsit de cuvîntul ăsta ! exclamai eu, uşor aţîţat.

— Cu voia dumneavoastră, care cuvînt ? mă întrebă „Curcanul", insinuîndu-se respectuos în spaţiul strîmt de după paravan şi împingîndu-mă astfel mai

aproape de Bartleby. Care cuvînt, domnule ? repetă el.

— Aş prefera să fiu lăsat singur — zise Bartleby, contrariat parcă de această invazie în ascunzătoarea lui.

— Ăsta-i cuvîntul, „Curcanule" ! am exclamat eu. Ăsta e !

— Aha, *prefer* ? Da, ciudat cuvînt. Eu, unul, nu-l folosesc niciodată. Dar, precum vă spuneam, domnule, dacă dînsul ar prefera...

— Fii bun, „Curcanule" şi retrage-te, îl întrerupsei eu.

— Da, desigur, domnule, dacă preferaţi să mă retrag...

În timp ce „Curcanul" ieşea, „Cleştişor" m-a zărit prin uşa deschisă şi m-a întrebat dacă „prefer" să copieze nu ştiu ce act pe hîrtie albastră sau pe hîrtie albă. Nu pusese nici un fel de accent batjocoritor pe cuvîntul „prefer" : era limpede că-i scăpase fără să vrea. Mi-am spus atunci în sinea mea că trebuie neapărat să mă descotorosesc de nebunul ăsta, care a şi apucat să ne sucească limba, dacă nu şi capul — mie şi funcţionarilor mei. Am socotit totuşi că era mai prudent să nu-l concediez de îndată.

În ziua următoare am băgat de seamă că Bartleby stătea la fereastră, pierdut în reveriile lui stîrnite de contemplarea zidului gol. Cînd l-am întrebat de ce nu scria, mi-a răspuns că se hotărîse să nu mai scrie.

— Cum aşa ? Ce mai e şi asta ? exclamai eu. Nu mai vrei să scrii ?

— Nu.

— Din ce motiv ?

— Păi, nu vedeţi şi singur motivul ? îmi răspunse el, cu indiferenţă.

L-am privit cu luare aminte şi-am văzut că ochii i-erau opaci şi sticloşi. Mi-am dat numaidecît seama

că extraordinara rîvnă cu care copiase acte în primele săptămîni, sub fereastra aceea întunecoasă, îi vătămase, temporar poate, vederea. Tulburat, am rostit cîteva cuvinte de compătimire. I-am dat a înțelege că făcea, firește, foarte bine că se abținea cîtva timp să copieze acte, și l-am îndemnat să se folosească de prilej pentru a se deda unor sănătoase plimbări în aer liber. Nu mi-a urmat, însă, îndemnul. Cîteva zile mai tîrziu, în absența celorlalți funcționari ai mei, fiind foarte grăbit să expediez prin poștă anumite scrisori, m-am gîndit că Bartleby, care nu avea nimic altceva de făcut, se va arăta mai puțin inflexibil decît de obicei și-mi va duce la poștă pomenitele scrisori. Dar el a refuzat categoric, așa că am fost nevoit să mă duc eu însumi, ceea ce nu-mi convenea de loc.

Alte zile trecură. N-aș fi putut spune dacă vederea lui Bartleby se ameliorase sau nu. După toate aparențele, mi se părea că da. Dar cînd l-am întrebat, nu m-a învrednicit cu nici un răspuns. Oricum, era limpede că, de scris, nu voia să mai scrie. În cele din urmă, la solicitările mele stăruitoare, mi-a comunicat că renunțase definitiv la munca de conțopist.

— Cum așa ? ! exclamai eu. Chiar dacă ochii dumitale vor vedea mai bine, mult mai bine ca oricînd, nici atunci nu vei copia acte ?

— M-am lăsat de munca de copist, îmi răspunse el și se retrase.

Bartleby rămase astfel, ca și mai înainte, un soi de ornament fix al biroului meu. Ba, dacă se poate spune astfel, mult mai fix decît fusese vreodată. Ce era de făcut ? Dacă nu voia să mai lucreze nimic, ce rost avea să mai rămînă în biroul meu ? La drept vorbind, devenise o piatră de moară legată de gîtul meu, piatră pe cît de nefolositoare, pe atît de apăsătoare. Și cu toate acestea, mi se rupea inima de el. Dac-aș spune că starea lui mă îngrijora, n-aș spune întregul adevăr.

De mi-ar fi indicat cel puțin numele vreunui prieten sau al vreunei rude, i-aș fi scris numaidecît, stăruind să-l ia și să-l ducă pe nenorocit în vreun refugiu convenabil. Din păcate, însă, părea să fie singur pe lume, absolut singur. Ca o epavă în mijlocul Atlanticului. În cele din urmă, necesitățile biroului meu au precumpănit, tiranic, asupra oricăror alte considerente. I-am comunicat lui Bartleby, cît mai politicos posibil, că va trebui să părăsească biroul în termen de șase zile. L-am sfătuit să întreprindă între timp demersuri pentru a-și găsi o altă locuință și m-am oferit chiar să-i dau o mînă de ajutor, dacă ar binevoi să ia el însuși inițiativa mutării.

— Iar cînd vei pleca de la mine, am adăugat eu, voi avea grijă să nu pleci cu mîna goală. Nu uita, Bartleby, de azi în șase zile.

La împlinirea acestui soroc, mi-am aruncat privirea după paravan : ei bine, Bartleby era acolo !

Mi-am încheiat nasturii de la haină și, încercînd să-mi păstrez calmul, am pășit încet spre el.

— A sosit timpul, i-am spus atingîndu-i umărul. Trebuie să părăsești acest birou. Îmi pare rău pentru dumneata. Poftim banii. Trebuie să pleci !

— Aș prefera să nu plec, îmi răspunse el, stînd mai departe întors cu spatele.

— Trebuie !

Bartleby rămase tăcut.

Aveam o nețărmurită încredere în cinstea acestui om, care-mi restituise adesea monezile de cîte șase pence sau un șiling ce-mi cădeau pe podea (căci sînt foarte dezordonat din fire în această privință). Iată de ce, gestul pe care l-am făcut cu acel prilej nu trebuie să pară cîtuși de puțin neobișnuit :

— Bartleby — i-am spus — îți datorez doisprezece dolari. Poftim treizeci și doi. Cei douăzeci de dolari în plus îți aparțin. Ia-i, te rog.

Şi i-am întins banii.

El, însă, nici nu s-a clintit.

— Atunci ţi-i las aici, i-am spus, punînd banii pe masă, sub o greutate. Şi luîndu-mi pălăria şi bastonul, am pornit spre uşă, dar înainte de a-i trece pragul m-am întors pentru a adăuga, foarte calm :

— După ce-ţi vei lua lucrurile de-aici, fii bun, Bartleby şi încuie uşa — pentru că au plecat toţi afară de dumneata — şi vîră-ţi cheia sub preş, ca s-o găsesc mîine dimineaţă. N-am să te mai văd, aşa că-ţi spun adio. Dacă, pe viitor, vei socoti că-ţi pot face vreun serviciu, nu uita să-mi scrii de la noua dumitale reşedinţă. Adio, Bartleby şi drum bun.

El, însă, nu scoase o vorbă. Aidoma ultimei coloane a unui templu în ruină, rămase tăcut şi solitar, în mijlocul încăperii pustii.

Mergînd gînditor spre casă, am simţit că mîndria mea devenea mai tare ca mila. Mă împăunam cu modul magistral în care mă descotorosisem de Bartleby. Spun magistral, pentru că aşa-i va apărea oricărui observator imparţial. Metoda folosită de mine mi se părea superbă tocmai prin calmul ei desăvîrşit. Nici o izbucnire vulgară, nici un fel de bravadă, nici o fanfaronadă colerică, însoţită de paşi făcuţi de colo pînă colo prin încăpere şi de porunci vehemente adresate lui Bartleby, ca să-şi împacheteze bulendrele zdrenţăroase. Nimic de acest fel. Departe de a-l soma zgomotos pe Bartleby să plece — aşa cum ar fi procedat un spirit inferior — pornisem de la premisa că *trebuia* să plece. Şi clădisem pe această premisă tot ceea ce aveam de spus. Cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît eram mai încîntat de metoda mea. Totuşi, a doua zi dimineaţa, m-am trezit cu unele îndoieli — somnul îmi risipise întrucîtva fumurile vanităţii. Una dintre orele cele mai lucide şi mai înţelepte hărăzite omului este aceea care urmează îndată după trezirea lui, dimineaţa. Acum, metoda mea mi se părea la fel de înţeleaptă, însă... numai în teorie. Cum se va dovedi în practică, iată problema ! Presupunerea că Bartleby va pleca fusese într-adevăr splendidă, dar la urma urmei această presupunere era numai a mea, nicidecum a lui Bartleby. Problema era, nu dacă eu presupuneam sau nu că el va pleca, ci dacă el va prefera sau nu să mă părăsească. Era mai degrabă un om cu preferinţe, decît unul cu presupuneri.

După micul dejun, m-am dus în oraş, cumpănind în minte argumentele *pro* şi *contra*. Aveam, o clipă, convingerea că metoda mea se va dovedi un eşec lamentabil, deoarece îl voi găsi pe Bartleby instalat ca de-obicei în biroul meu ; în clipa următoare, însă, eram sigur că-i voi găsi scaunul gol. Mergeam aşa, oscilînd între o posibilitate şi alta. Cînd am ajuns la colţul dintre Broadway şi Canal Street am zărit un grup de oameni care discutau aţîţaţi.

— Pun rămăşag că n-o să iasă ! auzii eu un glas.

— N-o să iasă ? replicai eu. Vezi de treabă ! Scoate banii pentru rămăşag !

Şi mi-am vîrît instinctiv mîna în buzunar ca să-i scot pe-ai mei, cînd deodată mi-am amintit că era zi de alegeri. Cuvintele pe care le auzisem nu aveau nici o legătură cu Bartleby, ci se refereau la succesul sau insuccesul nu ştiu cărui candidat la postul de primar. Din pricina obsesiei mele, îmi imaginasem că întregul Broadway lua parte la frămîntarea mea şi dezbătea aceeaşi problemă. Am mers mai departe, bucuros să-mi ascund uituceala după zgomotosul paravan al străzii.

Aşa cum intenţionasem, am ajuns la birou mai devreme ca de-obicei. M-am oprit o clipă în faţa uşii, ca să trag cu urechea. Nu se auzea nimic. Cu siguranţă că plecase. Am încercat clanţa. Uşa era încuiată. Da, metoda mea reuşise de minune : Bartleby îşi luase tăl-

pășița. Totuși, gîndul acesta era învăluit de o anume melancolie : aproape că regretam succesul meu strălucit. Tocmai căutam sub preșul din fața ușii cheia pe care Bartleby urma să mi-o lase, cînd genunchiul mi s-a ciocnit cu zgomot de o scîndură, ceea ce a stîrnit un glas de dincolo de ușă :

— Încă nu ! Sînt ocupat.

Era Bartleby.

Am rămas ca trăsnit. O clipă, am stat locului aidoma acelui cetățean din Virginia, care, odinioară, într-o după amiază senină de vară, a fost lovit de trăsnet în timp ce-și fuma pipa la fereastra casei lui : a rămas aplecat acolo, visător, pînă ce l-a atins cineva și-a căzut !

— Așadar n-a ieșit ! am mormăit eu, în cele din urmă. Dar supunîndu-mă din nou uluitorului ascendent pe care impenetrabilul copist îl avea asupră-mi — ascendent de care nu puteam scăpa, în ciuda indignării mele — am coborît încet scările și, ajungînd în stradă, am început să dau ocol clădirii. Ce puteam face în această situație nemaipomenită ? mă întrebam, perplex. Să-l scot cu de-a sila din casă, nu puteam ; să-l alung, copleșindu-l cu injurii, nu se făcea ; să chem poliția, ar fi fost neplăcut pentru mine. Și totuși, nici să-l las să-și savureze sinistrul triumf asupra mea, nu-mi convenea. Atunci, ce era de făcut ? Sau, dacă nu era nimic de făcut, mai era oare măcar ceva de *presupus* ? Da : tot așa cum, mai înainte, presupusesem că Bartleby o să plece, puteam acum presupune, retrospectiv, că plecase. Trăgînd concluziile logice ale acestei presupuneri, puteam să intru grăbit în biroul meu și, prefăcîndu-mă că nu-l văd, puteam să dau peste el ca și cum ar fi fost un duh. O asemenea purtare ar fi nimerit, desigur, drept la țintă. Bartleby nu avea cum să reziste la o astfel de aplicare a doctrinei presupunerilor. Dar gîndindu-mă mai bine, reușita acestui plan mi-a apărut cam îndoielnică. M-am hotărît să discut din nou cu el problema.

— Bartleby — i-am zis, intrînd în birou cu o expresie severă dar calmă — sînt foarte nemulțumit. Sînt consternat, Bartleby. Aveam o părere mai bună despre dumneata. Îmi închipuiam că ești destul de rafinat ca să pricepi dintr-o simplă aluzie sau presupunere cum stau lucrurile într-o chestiune delicată. Se pare, însă, că m-am înșelat. Păi, nici măcar nu te-ai atins de banii ăștia ! adăugai eu, sincer mirat, arătîndu-i bancnotele, rămase acolo unde le lăsasem cu o seară înainte.

Bartleby nu-mi răspunse.

— Ai sau n-ai de gînd să pleci de-aici ? l-am întrebat eu, cuprins de furie, înaintînd spre el.

— Aș prefera să *nu* plec, răspunse copistul subliniind ușor particula *nu*.

— Ce drept ai să rămîi aici ? Plătești vreo chirie ? Îmi plătești impozitele ? Sau crezi cumva că imobilul ăsta îți aparține ?

Nici un răspuns.

— Ești dispus să-ți reiei munca de copist ? Ți s-au vindecat ochii ? Mi-ai putea oare transcrie un mic act chiar azi dimineață ? Ce-ar fi să mă ajuți să confrunt cîteva rînduri ? Sau să te duci la poștă ? Într-un cuvînt, ești dispus să faci vreo treabă oarecare, pentru a da un sens refuzului dumitale de a părăsi acest birou ?

Bartleby se retrase tăcut în chilia lui.

Eram într-un asemenea hal de nervi, încît am socotit că-i mai prudent să mă abțin deocamdată de la orice demonstrație. Bartleby și cu mine eram singuri. Mi-am amintit de scena tragică dintre nefericitul Adams și încă mai nefericitul Colt, scenă petrecută în biroul solitar al acestuia din urmă : enervat la culme de

Adams, bietul Colt [1] şi-a pierdut cumpătul şi s-a lăsat tîrît fără să vrea spre gestul fatal — un gest pe care nici un om nu-l poate deplînge mai mult decît făptaşul însuşi. În cursul meditaţiilor mele pe această temă m-am gîndit adeseori că dacă cearta lor ar fi avut loc pe stradă sau într-o locuinţă particulară, ea nu ar fi avut acelaşi deznodămînt tragic. Faptul că se aflau singuri într-un birou solitar, la etajul unei clădiri lipsite de orice legături domestice umanizatoare — un birou fără covoare pe jos, cu podeaua prăfuită şi cu un aspect desigur lugubru — faptul acesta a contribuit, cred, mult la deznădăjduita exasperare a nefericitului Colt. Dar cînd eu am simţit cum creşte în mine această mînie primară, stîrnindu-mi ispita de a-l lovi pe Bartleby, am înfruntat-o piepţiş şi am azvîrlit-o cît colo. Cum ? Pur şi simplu amintindu-mi de divinul comandament : „O nouă poruncă vă aduc eu vouă, iubiţi-vă unii pe alţii". Da, tocmai asta m-a salvat. Pe lîngă virtuţile ei superioare, mila are şi însuşirea că acţionează adesea ca un principiu de înţelepciune şi de prudenţă, ca o pavăză puternică în mîna aceluia care-o posedă. S-au săvîrşit crime din pricina geloziei, din pricina urii şi a mîniei, din pricina egoismului şi a trufiei, dar nu s-a pomenit ca vreun om să comită vreo crimă diavolească în numele sfintei carităţi. De aceea, măcar interesul personal, în lipsa unui temei superior, ar trebui să-i îndemne pe toţi oamenii, îndeosebi pe cei aprigi din fire, să practice caritatea şi iubirea aproapelui. În împrejurarea despre care vorbesc, m-am străduit să-mi înăbuş furia împotriva copistului, interpretîndu-i cu bunăvoinţă atitudinea. Bietul de el ! îmi spuneam. N-o face din răutate. Şi-apoi, a dus o viaţă atît de grea, încît e vrednic de indulgenţă.

[1] E vorba de un episod din viaţa inventatorului american *Samuel Colt* (1814—1862), care a inventat revolverul.

M-am străduit, de asemenea, să mă apuc numaidecît de treabă şi în acelaşi timp să-mi ridic moralul. Am încercat să-mi imaginez că, în cursul dimineţii aceleia, Bartleby va ieşi de bunăvoie, la o oră aleasă de el, din chilia lui şi va porni cu paşi hotărîţi spre uşă. Dar nu s-a întîmplat aşa. A sunat de douăsprezece şi jumătate ; „Curcanul" a început să se aprindă la faţă, şi-a răsturnat călimara şi a devenit gălăgios, în fel şi chip ; „Cleştişor" a intrat în faza lui paşnică şi cuviincioasă, iar „Ghimber" a început să-şi ronţăie mărul de la amiază. Cît despre Bartleby, a rămas în picioare lîngă fereastra lui, cufundat într-una din reveriile-i adînci, stîrnite de contemplarea zidului orb. Mă veţi crede oare, cînd vă voi mărturisi că, în după-amiaza aceea, am plecat de la birou fără a-i mai adresa vreun cuvînt ?

Trecură alte cîteva zile, în cursul cărora am răsfoit, în clipele mele de răgaz, cartea *Despre voinţă* a lui Edwards [1] şi tratatul lui Priestley [2] *Despre necesitate*. În împrejurările date, aceste scrieri au avut asupră-mi un efect salutar. Am ajuns treptat la convingerea că toate neplăcerile mele în legătură cu Bartleby erau predestinate din veac, şi că bizarul copist îmi fusese trimis de către o preaînţeleaptă Pronie, într-un scop tainic, pe care un simplu muritor ca mine nu-l putea desluşi. Da, Bartleby — îi spuneam eu în gînd — rămîi acolo unde eşti, după paravanul tău ! Nu te voi mai persecuta ; eşti la fel de inofensiv şi de tăcut ca oricare dintre scaunele acestea vechi ; într-un cuvînt, mă simt

[1] *Jonathan Edwards* (1703—1758), teolog american, autor al unei lucrări intitulate *Libertatea voinţei*.

[2] Joseph Priestley (1733—1804) preot presbiterian, cu vederi radicale, a fost exilat din Anglia în Statele Unite pentru sprijinul acordat Revoluţiei franceze. Şi-a legat numele de cercetările sale în domeniul chimiei, precum şi de o serie de eseuri cu caracter etico-religios.

mai bine cînd te știu aici. În sfîrșit văd, simt, și înțeleg țelul predestinat al vieții mele. Sînt mulțumit. Alții au, poate, roluri mai înalte de jucat, dar misiunea mea în această lume, Bartleby, este de a-ți asigura un birou în care să rămîi atîta cît vei crede de cuviință.

Cred că această înțeleaptă și binecuvîntată stare de spirit m-ar fi însuflețit multă vreme, dacă prietenii și colegii ce-mi vizitau biroul nu m-ar fi zgîndărit cu observațiile lor răutăcioase. Căci, așa cum se întîmplă adesea, contactul permanent cu mințile mărginite sfîrșește prin a toci hotărîrile cele mai nobile ale oamenilor generoși. Deși, la drept vorbind, cînd mă gîndeam mai bine, nu mi se părea de fel ciudat că oamenii care intrau în biroul meu erau ispitiți să arunce vreo remarcă sinistră în legătură cu impenetrabilul Bartleby, impresionați fiind de înfățișarea lui bizară. Se întîmpla uneori ca vreun avocat, venit să trateze o afacere cu mine, și negăsindu-l în birou decît pe copist, să încerce a obține de la el vreo informație precisă în legătură cu locul unde m-aș putea afla ; fără să ia în seamă vorbăria intrusului, Bartleby rămînea nemișcat în mijlocul încăperii, astfel încît, după ce-l privea cîtva timp în această poziție, avocatul cu pricina pleca, la fel de nelămurit precum venise.

Alteori, cînd avea loc vreun proces de arbitraj în biroul meu, plin de avocați și de martori, unul mai aferat decît altul, se întîmpla ca vreunul dintre acești oameni ai legii, văzîndu-l pe Bartleby că trîndăvește, să-i ceară să dea o fugă pînă la biroul său (al avocatului respectiv) și să-i aducă niscaiva documente. Bartleby trata cu un refuz calm astfel de cereri, și rămînea la fel de inactiv ca și mai înainte. Atunci avocatul holba ochii la el, apoi se întorcea către mine. Ce-aș fi putut, oare, să-i spun ? În cele din urmă, mi-am dat seama că printre colegii mei de breaslă trecea din gură în gură un murmur de uimire în legătură cu bizarul ipochimen pe care-l țineam în biroul meu. Treaba asta m-a supărat rău de tot. Și mi-a venit brusc ideea că Bartleby ar putea trăi pînă la adînci bătrînețe chiar în biroul meu, sfidîndu-mi autoritatea, contrariindu-mi musafirii, făcîndu-mi de rușine reputația profesională și aruncînd o umbră sinistră asupra întregii clădiri ; tîrîndu-și zilele încet, grație economiilor lui (căci eram sigur că nu cheltuia mai mult de cîțiva cenți pe zi) ar ajunge, poate, să-mi supraviețuiască și să revendice dreptul de posesiune asupra biroului meu, în calitate de ocupant perpetuu. Din ce în ce mai copleșit de aceste sumbre presimțiri, și de răutăcioasele observații ale prietenilor în legătură cu fantoma din biroul meu, am sfîrșit prin a-mi schimba radical felul de a gîndi. M-am hotărît să-mi adun toate forțele și să mă descotorosesc pentru totdeauna de acest insuportabil demon.

Totuși, înainte de a făuri vreun plan amănunțit în acest sens, m-am mărginit să-i sugerez lui Bartleby oportunitatea plecării sale definitive. Pe un ton calm și grav, l-am sfătuit să supună această idee unei mature chibzuințe. Dar, după ce a chibzuit vreme de trei zile, Bartleby m-a informat că hotărîrea lui inițială a rămas neschimbată ; pe scurt, că prefera să rămînă la mine.

Ce-i de făcut ? m-am întrebat eu atunci, încheindu-mi haina pînă la ultimul nastur. Ce-ar trebui să fac ? Ce-mi poruncește conștiința să fac cu omul acesta, mai bine zis cu fantoma aceasta ? Trebuie neapărat să scap de el. Trebuie neapărat să plece de la mine ! Dar cum ? Doar n-ai de gînd să-l arunci în stradă pe omul ăsta sărman, pe muritorul ăsta palid și pasiv — ar fi o rușine să te porți cu atîta cruzime față de o asemenea făptură neajutorată ! Nu, nu pot și nu voi săvîrși niciodată o astfel de ticăloșie. Mai

degrabă îl las să trăiască şi să moară aici, urmînd să-i zidesc în perete rămăşiţele pămînteşti. Aşadar, ce vei face ? Oricît l-ai îndemna, nu se va clinti de-aici ! Pînă şi banii cu care-ncerci să-l mituieşti, rămîn neatinşi, pe masa pe care i-i laşi. Pe scurt, e limpede că preferă să se agaţe de tine.

În cazul acesta, e nevoie de o măsură drastică, neobişnuită. Cum adică ? Doar n-ai să-l dai pe mîna poliţiei, ca să-i închidă în temniţă paloarea nevinovată ?! De altfel, pe ce temei ai putea obţine arestarea lui ? E, oare, un vagabond ? Cum ar putea fi socotit vagabond unul ca el, care refuză să se clintească din loc ? Tocmai pentru că *nu vrea* să fie vagabond, încerci să-l dai drept un vagabond ! E din cale-afară de absurd !... Nu are mijloace vizibile de subzistenţă — iată un temei solid... Da' de unde ! E neîndoios că se întreţine singur, ceea ce constituie unica dovadă de netăgăduit prin care-un om poate demonstra că posedă mijloacele necesare... Destul ! De vreme ce nu vrea să mă părăsească, va trebui să-l părăsesc eu. Îmi voi schimba sediul, mă voi stabili în altă parte, şi-l voi preveni că, dacă-l voi găsi în noul meu sediu, îl voi da în judecată ca pe-un delicvent de rînd.

În consecinţă, a doua zi i-am vorbit astfel :

— Socot că biroul acesta e situat prea departe de Primărie şi că aerul de-aici e nesănătos. Pe scurt, am de gînd să mă mut săptămîna viitoare, aşa că nu voi mai avea nevoie de serviciile dumitale. Ţi-o spun de pe acum, ca să-ţi dau posibilitatea să-ţi găseşti alt loc de muncă.

Bartleby nu-mi răspunse, aşa că discuţia luă sfîrşit.

În ziua sorocită, am tocmit cîţiva oameni cu nişte căruţe şi m-am dus la birou ; întrucît n-aveam prea multă mobilă, mutarea a durat doar cîteva ceasuri.

De la început pînă la sfîrşit, copistul a rămas în picioare înapoia paravanului, care, la porunca mea, a fost lăsat la urmă. Cînd oamenii l-au luat şi l-au îndoit ca pe-un folio uriaş, n-a mai rămas decît Bartleby, imobil în încăperea pustie. Am zăbovit cîteva clipe în prag ca să-l privesc şi, simţindu-mă deodată cuprins de remuşcări, m-am întors în încăpere cu mîna în buzunar şi cu sufletul la gură.

— La revedere, Bartleby — i-am spus. Eu plec... la revedere şi Dumnezeu să te ajute ! Şi ţine asta, adăugai eu, strecurîndu-i în palmă o bancnotă. Dar bancnota a căzut pe podea, şi atunci — lucru ciudat — m-am smuls cu greu de lîngă omul de care dorisem atît de mult să mă descotorosesc.

O zi-două după instalarea mea în noul sediu, am stat cu uşa încuiată, tresărind la fiece zgomot de paşi ce se auzea pe coridoare. Cînd mă întorceam la birou după vreo scurtă absenţă, mă opream o clipă în prag, cu urechea la pîndă, înainte de a vîrî cheia în broască. Dar aceste temeri n-aveau nici un rost. Bartleby nu s-a mai apropiat niciodată de mine.

Socoteam că totul merge perfect, cînd am primit pe neaşteptate vizita unui necunoscut care m-a întrebat, cu un aer tulburat, dacă ocupasem recent un birou pe Wall Street la numărul X. Copleşit de presimţiri, am răspuns că da.

— În cazul acesta, domnule, sînteţi răspunzător de individul pe care l-aţi lăsat acolo, mi-a spus necunoscutul, care se dovedi a fi un avocat. Individul refuză să copieze acte, refuză orice fel de muncă, spunînd că preferă să se abţină. Refuză, de asemenea, să părăsească biroul.

— Regret, domnule, i-am răspuns cu un calm aparent, menit să-mi ascundă zbuciumul lăuntric, regret, dar individul despre care vorbiţi nu reprezintă nimic

pentru mine, nu-mi este nici rudă, nici salariat, ca să mă puteţi socoti răspunzător de el.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, cine este ?

— Nu sînt de loc în măsură să vă informez. Nu ştiu nimic despre el. L-am folosit cîndva în calitate de copist, dar în ultima vreme n-a mai prestat nici o muncă pentru mine.

— Atunci, am să-l dau afară ! Bună ziua, domnule.

Trecură cîteva zile, în cursul cărora n-am mai auzit nimic despre Bartleby ; şi deşi m-am simţit de cîteva ori îmboldit de dorinţa caritabilă de a trece pe la vechiul meu sediu pentru a-l vedea pe copist, nu ştiu ce repulsie m-a reţinut, de fiecare dată.

S-a isprăvit, deci, cu Bartleby, mi-am spus eu la capătul unei alte săptămîni, în timpul căreia nu mai auzisem nimic despre dînsul. Dar o zi mai tîrziu, întorcîndu-mă la birou, am găsit mai mulţi inşi care mă aşteptau în prag, cuprinşi de o nervozitate extremă.

— Ăsta e ! Uite-l că vine ! strigă cel mai din faţă, care nu era altul decît avocatul care mă vizitase, singur, cu cîtva timp înainte.

— Trebuie să-l scoateţi numaidecît, domnule ! zbieră la mine un bărbat corpolent, în care recunoscui pe proprietarul casei cu numărul X de pe Wall Street. Domnii aceştia, care-mi sînt chiriaşi, nu mai pot tolera o asemenea situaţie. Domnul B. (şi arătă spre avocat) l-a dat afară din birou, dar individul continuă să bîntuie clădirea : ziua se instalează pe rampa scării, iar noaptea doarme la intrare. Toţi sînt îngrijoraţi, iar clienţii au început să părăsească birourile. Sînt temeri că mulţimea ar putea să-l linşeze. Trebuie să întreprindeţi neîntîrziat ceva !

Am început să mă retrag, îngrozit, din calea acestui torent de vorbe, şi aş fi dat orice ca să mă pot închide în biroul meu. Dar în zadar am repetat că Bartleby nu reprezenta nimic pentru mine — nimic

mai mult decît pentru oricare dintre ei : ştiind că fusesem ultimul om care avusese de a face cu el, mă trăgeau la răspundere, fără cruţare. Temîndu-mă să-mi văd numele dat la ziar (aşa cum mă ameninţa, vag, unul dintre cei de faţă), am chibzuit bine şi, în cele din urmă, am declarat că dacă avocatul îmi va înlesni o întrevedere confidenţială cu Bartleby în biroul său (al avocatului) mă voi strădui din răsputeri, chiar în după-amiaza aceea, să-i scap de pacostea de care se plîngeau.

Urcînd scările ce duceau spre vechiul meu birou, l-am găsit pe Bartleby instalat pe rampă, foarte liniştit.

— Ce faci aici, Bartleby ? l-am întrebat.

— Şed pe rampă, îmi răspunse el, cu blîndeţe.

L-am împins în biroul avocatului, care ne-a lăsat singuri.

— Bartleby, i-am spus, îţi dai seama că-mi căşunezi mari neplăceri, stăruind să ocupi palierul după ce ai fost alungat din birou ?

Nici un răspuns.

— Una din două : ori pleci de bună voie, ori va trebui să fii scos cu de-a sila. Ce fel de slujbă ţi-ar conveni ? Ai dori să te angajezi din nou în calitate de copist ?

— Nu, aş prefera să rămîn aşa cum sînt.

— Ţi-ar plăcea să lucrezi ca funcţionar într-o băcănie ?

— Într-o băcănie, aerul e prea stătut. Nu, n-aş vrea să mă angajez ca funcţionar, dar nu fac mofturi.

— Spui că aerul e prea stătut, dumneata care stai tot timpul închis între patru pereţi ?!

— Aş prefera să nu mă angajez ca funcţionar, îmi răspunse el, ca şi cum ar fi vrut să lămurească definitiv această mică problemă.

— Ţi-ar conveni, poate, slujba de barman ? Munca asta nu vatămă ochii.

— Nu mi-ar conveni de loc, deşi repet că nu fac mofturi.

Încurajat de locvacitatea lui neobişnuită, am trecut din nou la atac :

— Ţi-ar plăcea să călătoreşti prin ţară ca achizitor de comenzi ? Munca asta ţi-ar prii !

— Nu, aş prefera să fac altceva.

— Ce-ar fi, atunci, să însoţeşti în Europa vreun tînăr de familie bună, pe care să-l instruieşti cu conversaţia dumitale ? Ţi-ar place aşa ceva ?

— Cîtuşi de puţin. Am impresia că nu-i o treabă prea precisă. Îmi place să fiu sedentar. Dar nu fac mofturi.

— Atunci, ai să rămîi sedentar ! am izbucnit eu, pierzîndu-mi răbdarea şi înfuriindu-mă de-a binelea, pentru prima oară în istoria exasperantelor mele relaţii cu Bartleby. Dacă nu vei pleca de-aici pînă seara, atunci mă voi vedea silit să... da, mă văd silit să plec eu însumi !

Am recurs la această încheiere absurdă, neştiind ce ameninţare să folosesc pentru a-l intimida şi a-l îndupleca să se urnească din loc. Socotind zadarnic orice alt efort, mă pregăteam să-l părăsesc grabnic, cînd m-a fulgerat un gînd — care-mi mai dăduse, de altfel, tîrcoale şi înainte.

— Bartleby, i-am spus, pe tonul cel mai blajin cu putinţă în împrejurările date — n-ai vrea să mă însoţeşti pînă acasă, nu la biroul meu, ci la locuinţa mea, şi să rămîi cu mine acolo pînă ce vom lua pe îndelete o hotărîre convenabilă pentru dumneata ? Hai să plecăm, chiar acum !

— Nu. Deocamdată prefer să rămîn aici.

Nu i-am mai răspuns nimic. Păcălindu-i pe toţi prin bruscheţa şi graba mea, am părăsit repede clădirea şi am pornit în fugă pe Wall Street spre Broadway, unde, sărind în primul autobuz întîlnit, am

scăpat de orice urmărire. De îndată ce mi-am recăpătat calmul, mi-am dat seama limpede că făcusem tot ce-mi stătea în putinţă — atît în ce priveşte cererile proprietarului şi ale chiriaşilor săi, cît şi în ce priveşte propria-mi dorinţă şi propriu-mi sentiment al datoriei — pentru a-l ocroti pe Bartleby şi a-l pune la adăpost de orice persecuţie brutală. M-am străduit aşadar să fiu cît se poate de liniştit şi de senin, dar, deşi o făceam cu conştiinţa împăcată, n-am izbutit pe deplin în încercarea mea. Eram atît de înfricoşat de gîndul că proprietarul furios şi locatarii lui exasperaţi m-ar putea urmări din nou, încît după ce i-am predat lui „Cleştişor" conducerea treburilor mele, am cutreierat timp de cîteva zile cu cabrioleta partea de sus a oraşului şi suburbiile sale, trecînd în Jersey City şi în Hoboken, şi făcînd incursiuni fugare chiar în Manhattan-ville şi Astoria. Pot spune că, de fapt, am locuit cîteva zile în cabrioleta mea.

Cînd m-am reîntors în biroul meu, am găsit pe masă o scrisorică de la proprietar şi am deschis-o cu degetele tremurînde. Scrisorica mă informa că proprietarul chemase poliţia, care-l arestase pe Bartleby ca vagabond şi-l închisese la „Tombs". Avînd în vedere că ştiam mai multe despre arestat decît oricine, proprietarul îmi cerea să mă prezint la pomenita închisoare şi să dau o declaraţie conformă faptelor. Această veste a avut un efect contradictoriu asupra mea. La început am fost indignat, dar în cele din urmă aproape că am aprobat ideea. Firea energică şi hotărîtă a proprietarului îi inspirase o linie de conduită pe care eu, unul, nu cred c-aş fi ajuns s-o adopt vreodată, deşi părea singura ce se impunea în ultimă instanţă, date fiind împrejurările.

Aşa cum am aflat mai tîrziu, bietul copist nu a opus nici cea mai slabă rezistenţă în clipa cînd i s-a spus că va fi trimis la închisoare : s-a mulţumit să accepte

în tăcere, cu obişnuita lui impasibilitate lividă. Cîţiva dintre curioşii care erau de faţă, s-au alăturat emoţionaţi grupului : precedat de unul dintre poliţişti, care-l ţinea de braţ pe Bartleby, alaiul a pornit în tăcere pe străzile zgomotoase şi vesele, încinse de arşiţa amiezii.

În aceeaşi zi în care am primit scrisorica proprietarului, m-am dus la închisoarea oraşului. Găsindu-l pe gardianul de serviciu, i-am explicat scopul vizitei mele, iar el mi-a confirmat că individul căutat de mine se afla într-adevăr acolo. Atunci l-am asigurat pe gardian că Bartleby e un om profund cinstit şi vrednic de compătimire, în ciuda inexplicabilei sale excentricităţi. I-am relatat tot ce ştiam despre el, şi am încheiat sugerîndu-i gardianului să-i facă detenţiunea cît mai puţin aspră cu putinţă, pînă cînd se va lua o măsură ceva mai clementă — deşi nu prea ştiam ce fel de măsură putea fi luată în legătură cu el ; în cel mai rău caz, Bartleby putea fi trimis la azilul de săraci. După această discuţie, l-am rugat pe gardian să-mi îngăduie să-l văd pe deţinut.

Întrucît acesta nu se afla sub nici o acuzaţie infamantă, şi avea o comportare destul de potolită şi cu totul inofensivă, i se îngăduise să circule liber prin închisoare şi îndeosebi în curţile ei interioare, acoperite cu iarbă. L-am găsit în cea mai ferită dintre aceste curţi, stînd singur, cu faţa spre un zid înalt ; de jur împrejur, în deschizăturile înguste ale ferestruicilor închisorii, mi se părea că văd ochii ucigaşilor şi tîlharilor care-l urmăreau cu privirea.

— Bartleby !

— Vă cunosc şi nu vreau să vă spun nimic, îmi răspunse el fără să-şi întoarcă faţa.

— Nu eu te-am adus aici, Bartleby, i-am replicat, întristat de bănuiala cuprinsă în vorbele lui. De altfel, pentru dumneata locul acesta nu poate avea nimic

infamant. Prezenţa dumitale aici nu e legată de nici o dezonoare. Şi-apoi, nu-i chiar aşa de trist aici, cum s-ar putea crede. Uite, sus e cerul, jos iarba...

— Ştiu unde mă aflu, mi-o tăie Bartleby.

După care n-a mai vrut să scoată o vorbă, aşa că l-am părăsit.

Păşind din nou pe coridor, am fost acostat de un individ burduhănos, încins cu un şorţ.

— E prietenul dumneavoastră ? mă întrebă el, arătînd cu degetul peste umăr.

— Da.

— Vrea să crape de foame ? Dacă da, e foarte lesne : n-are decît să se mulţumească cu raţiile zilnice !

— Cine eşti dumneata ? l-am întrebat, neştiind ce să cred despre un om care-mi vorbea pe un ton atît de neoficial, într-un asemenea loc.

— Sînt magazionerul. Domnii care au prieteni închişi aici mă plătesc ca să le procur ceva bun de mîncare.

— Adevărat ? îl întrebai eu pe magazioner, întorcîndu-mă cu faţa spre el.

Omul îmi răspunse afirmativ.

— Atunci, aş dori să fii cît se poate de atent cu prietenul meu, urmai eu, strecurînd cîţiva arginţi în palma magazionerului. Dă-i cea mai bună mîncare cu putinţă, şi fii cît mai politicos cu el.

— N-aţi vrea să mă prezentaţi ? spuse individul privindu-mă cu aerul unuia care arde de nerăbdare să-şi dovedească buna creştere.

Socotind că relaţia aceasta i-ar putea fi de folos bietului copist, am consimţit ; şi, după ce l-am întrebat pe magazioner cum îl cheamă, m-am dus cu el la Bartleby.

— Bartleby, omul acesta e un prieten, care-ţi va fi de mare folos.

— Sluga dumneavoastră, domnule, sluga dumneavoastră, îi zise magazionerul, făcînd o plecăciune adîncă. Sper că vă place la noi, domnule. Teren frumos, odăi răcoroase... sper că veţi rămîne cîtva timp aici... mă voi strădui să vă fac plăcută şederea. Ce doriţi să mîncaţi azi la prînz ?

— Prefer să nu mănînc azi, răspunse Bartleby, depărtîndu-se. Nu mi-ar prii, nu sînt obişnuit cu prînzurile.

Şi spunînd acestea, se îndreptă cu paşi rari spre capătul curţii şi se opri în faţa zidului gol ce-o străjuia.

— Cum adică ? exclamă magazionerul, aruncîndu-mi o privire uimită. Ciudat om, nu credeţi ?

— Cred că-i puţin cam scrîntit, i-am răspuns eu, mîhnit.

— Scrîntit ? Zău ? Păi, ca să vă spun drept, credeam că prietenul dumneavoastră e unul din domnii ăia care falşifică bani. Falşificatorii ăştia sînt îndeobşte palizi şi cilibii la înfăţişare. Nu mă pot opri să nu-i compătimesc, zău, domnule ! L-aţi cunoscut pe Monroe Edwards ? adăugă el, emoţionat, şi făcu o pauză ; apoi, punîndu-şi mîna pe umărul meu, oftă compătimitor : A murit de oftică la Sing-Sing ! Va să zică, nu l-aţi cunoscut pe Monroe ?

— Nu, n-am avut niciodată de-a face cu vreun falşificator. Dar acum trebuie să plec. Ai grijă de prietenul meu. N-ai nimic de pierdut, dimpotrivă. Voi veni să te mai văd.

Cîteva zile mai tîrziu, am obţinut din nou permisiunea de a vizita închisoarea şi am pornit pe coridoarele ei, în căutarea lui Bartleby. Dar nu l-am găsit.

— L-am zărit adineauri ieşind din celulă, îmi zise un gardian. Poate că s-o fi dus să se plimbe prin curte.

Am pornit aşadar într-acolo.

— Îl căutaţi pe mutul ăla ? mă întrebă un alt gardian, trecînd pe lîngă mine. Uitaţi-vă, doarme în curtea de colo. N-au trecut nici douăzeci de minute de cînd l-am văzut întins în curte.

În curte domnea o linişte desăvîrşită, căci deţinuţii de rînd nu aveau acces acolo. Zidurile extrem de groase ce-o împrejmuiau nu lăsau să treacă nici un zgomot. Zidăria asta egipteană îmi apăsa, lugubră, sufletul. Dar sub tălpi simţeam o iarbă fragedă şi captivă. În curtea asta, ca în inima nemuritoarelor piramide, firele de iarbă încolţiseră, printr-o magie bizară, din seminţele azvîrlite de păsări prin crăpăturile zidurilor.

Ghemuit într-o poziţie ciudată la poalele zidului, cu genunchii strînşi, lăsat într-o rînă, cu capul pe pietrele reci, aşa mi-a apărut bietul Bartleby. Trupul lui împuţinat nu se mişca. M-am oprit, apoi m-am apropiat de el, m-am aplecat asupră-i şi am văzut că ochii lui sumbri erau deschişi. Altminteri, ai fi zis că doarme adînc. Nu ştiu de ce, am simţit nevoia să-l ating. I-am apucat mîna, dar m-am simţit zguduit de-un fior din creştet pînă-n tălpi.

Faţa rotundă a magazionerului răsări deodată lîngă mine.

— Masa dumnealui e gata. Nici astăzi n-o să mănînce ? Nu cumva trăieşte fără să mănînce ?

— Trăieşte fără să mănînce, am răspuns eu închizînd ochii lui Bartleby.

— Hm... Doarme, nu-i aşa ?

— Da, alături de regi şi de sfetnicii lor, am şoptit eu.

■

N-are rost, cred, să duc mai departe această povestire. Imaginaţia va suplini lesne sumara descriere

a înmormîntării bietului Bartleby. Dar înainte de a-mi lua rămas bun de la cititor, fie-mi îngăduit să-i spun că, dacă această mică povestire l-a interesat îndeajuns de mult ca să-i aţîţe curiozitatea de a şti cine era Bartleby şi ce fel de viaţă dusese înainte ca povestitorul să fi făcut cunoştinţă cu el, nu pot răspunde altceva decît că împărtăşesc întru totul această curiozitate, dar nu sînt cîtuşi de puţin în stare să o satisfac. Ezit, totuşi, să divulg aici un anumit zvon care mi-a ajuns la ureche vreo cîteva luni după moartea copistului. Pe ce anume se întemeia acest zvon, n-am putut afla niciodată ; de aceea, nici n-aş putea spune cît de adevărat era. Cum, însă, acest zvon vag mi-a trezit un anumit interes, chiar dacă mi-a sugerat ceva foarte trist, — îl voi menţiona în treacăt, gîndindu-mă că s-ar putea să trezească acelaşi interes şi altora. Iată despre ce e vorba : Bartleby ar fi fost un mic funcţionar la Arhiva din Washington a „Scrisorilor refuzate", pînă cînd s-a pomenit brusc fără slujbă în urma unei schimbări din administraţie.

Cînd mă gîndesc la zvonul ăsta, îmi vine greu să-mi exprim emoţia ce mă copleşeşte. Scrisori refuzate ! Parcă ar suna : răposate ! [1] Imaginaţi-vă un om condamnat de natură şi de soartă la o deznădejde adîncă : se poate oare concepe o muncă mai aptă a-i spori această deznădejde, decît aceea de a mînui necontenit asemenea „scrisori refuzate" şi de a le pregăti pentru foc ? Căci ele sînt în fiecare an adunate cu harabaua şi puse pe foc. Uneori, lividul slujbaş scoate cîte un inel din hîrtiile împăturite (degetul căruia îi era destinat inelul putrezeşte, poate, în groapă !), cîte o bancnotă trimisă în grabă de vreo persoană caritabilă unuia

[1] În original, joc de cuvinte : *Dead letters... dead men*, scrisori moarte... oameni morţi.

care nu mai cunoaşte de mult foamea, cîte un cuvînt de iertare trimis unor fiinţe care-au murit în deznădejde, vreo speranţă insuflată prea tîrziu unor disperaţi, sau vreo veste bună adusă unor oameni doborîţi de o nefericire cumplită. Asemenea scrisori, menite a fi solii ale vieţii, aleargă spre moarte.

Vai ţie, Bartleby ! Vai ţie, omenire !

ENCANTADAS SAU INSULELE FERMECATE

SCHIȚA ÎNTÎIA:

Privire generală asupra insulelor

Luntrașul zise: „Asta nu se poate,
De viem să nu pierim, fără să știm —
Căci insulele astea deșucheate
N-au trup statornic: veșnic le zărim
Cum rătăcesc pe mări — le și numim
«Ostroavele hoinare»... Grea capcană
Întins-au ele multor călători,
Lăsîndu-i în primejdii, fără hrană,
Pe țărmii lor în veci amăgitori.
Căci de îndată ce și-a pus piciorul
Acolo, călătorul
Va rătăci mereu, fără-adăpost..." [1]

*

Întunecoasă, hidă, fioroasă
Precum o groapă-n veci de morți setoasă,
Adăpostea pe cruntul huhurez,

[1] Spenser, *Crăiasa zînelor (The Faerie Queen)*, cartea a II-a, cîntul XII, strofele 11—12.

Al cărui țipăt alunga departe
De cuibul rău, pe veselul cintez,
Chemînd doar pe strigoi, care gemeau de moarte. [1]

Luați douăzeci și cinci de mușuroaie de cenușă aruncate ici-colo pe vreun maidan periferic, dați cîtorva dintre ele proporțiile unor munți răsăriți din mare, și vă veți face atunci o idee justă despre aspectul general al arhipelagului *Encantadas*, despre insulele fermecate. E mai degrabă un arhipelag de vulcani stinși, decît un grup de insule, și-ți evocă înfățișarea pe care ar putea s-o capete lumea noastră în urma unui cataclism pedepsitor. Mă îndoiesc că ar putea exista, undeva pe pămînt, vreun loc la fel de dezolat ca arhipelagul acesta. Cimitirele părăsite de odinioară, sau orașele căzute treptat în paragină, oferă priveliști destul de triste, însă ca tot ceea ce a avut cîndva vreo legătură cu umanitatea, ele continuă să trezească în noi anumite gînduri melancolice, dar nu lipsite de simpatie. Așa se face că pînă și Marea Moartă îi inspiră pelerinului unele simțăminte plăcute, pe lîngă cele cu care-i apasă îndeobște sufletul.

La fel și în ce privește solitudinea: marile păduri ale Nordului, întinderile de apă nestrăbătute de nici o navă, cîmpurile de gheață ale Groenlandei, reprezintă pentru un observator uman niște culmi ale solitudinii, dar magia mareelor și a anotimpurilor lor schimbătoare îndulcește grozăvia acestor locuri: deși necălcate de oameni, pădurile sînt vizitate de luna mai; în mările cele mai depărtate se oglindesc stelele, întocmai ca-n apa lacului Erie; iar în văzduhul limpede al unei frumoase zile polare, gheața scînteietoare și azurie pare-ar avea frumusețea malachitului.

[1] *Idem*, cartea I-a, cîntul IX, strofa 33.

Dar blestemul specific al insulelor Encantadas, blestem ce le ridică, prin dezolarea lor, deasupra Idumeei [1] şi a Polului, constă în faptul că ele nu cunosc nici o schimbare ; nici aceea a anotimpurilor, nici aceea a chinurilor. Tăiate de Ecuator, ele nu ştiu ce-i toamna sau primăvara ; fiind mistuite de foc, nici un prăpăd nu le mai poate vătăma prea mult. Aversele de ploaie înviorează din cînd în cînd deşertul, dar în aceste insule ploaia nu cade niciodată. Întocmai ca dovlecii lăsaţi să se prăjească la soare, ele crapă în arşiţa veşnică de sub cerul torid. Duhul plîngăreţ al insulelor Encantadas parcă ar boci : „Fie-ţi milă de noi, şi trimite-ni-l pe Lazăr ca să-şi moaie degetul în apă şi să ne răcorească limba, căci sîntem chinuite de arşiţă !"

O altă caracteristică a acestor insule este faptul că nu pot fi locuite, cu nici un chip. Deşertul Vavilonului, în ale cărui tufişuri se ţin ascunşi şacalii, trece drept un exemplu clasic de pustietate desăvîrşită, dar insulele Encantadas refuză să adăpostească pînă şi fiarele surghiunite din lumea animalelor. Omul şi lupul le ocolesc deopotrivă. Nu găseşti aici altă viaţă decît aceea a cîtorva reptile — broaşte ţestoase, şopîrle, şerpi — plus nişte păianjeni gigantici şi *iguana*, această nespus de bizară anomalie a naturii excentrice. Nici un glas, nici un urlet, nici un muget nu se aude : şuieratul este aici principalul zvon de viaţă.

Pe mai toate insulele în care se găseşte vreo vegetaţie, aceasta e mai ingrată decît însăşi stîrpiciunea Atacamei : nişte desişuri încîlcite de mărăcini, fără roade şi fără nume, care acoperă aidoma unor punţi înşelătoare, crăpăturile adînci ale unor stînci calcinate ; sau cîte un pîlc veşted de cactuşi scălîmbi.

În multe locuri ţărmul este încins cu stînci, sau mai bine zis cu movile de zgură : îngrămădiri haotice de materie neagră sau verzuie, asemănătoare reziduurilor de pe fundul unui cuptor. Ele formează ici-colo falii şi grote întunecoase, în care clocoteşte necontenit apa spumegîndă a mării ; deasupra acesteia spînzură ca un panaş sinistru o ceaţă sură, adăpostind stolurile cîrîitoare ale unor paseri fantomatice, ale căror ţipete sporesc cumplitul vuiet al apei. Oricît de calmă ar fi stihia din preajmă, aceste valuri şi aceste stînci nu cunosc odihna : ele biciuiesc şi sînt biciuite, chiar cînd oceanul pare împăcat cu sine însuşi. În zilele noroase şi apăsătoare, caracteristice acestei zone marine a Ecuatorului, masivele întunecate şi sticloase, dintre care multe răsar deasupra vîrtejurilor spumegînde şi a brizanţilor periculoşi de lîngă ţărm, înfăţişează ochiului o privelişte cu adevărat plutoniană. Numai într-o lume prăbuşită se pot găsi asemenea pămînturi.

Acolo unde ţărmul a fost cruţat de semnele focului, se întind zone de plajă alcătuite din numeroase cochilii moarte, şi smălţate cu resturi putrede de trestie de zahăr, bambus şi nuci de cocos, aduse de valuri la acest tărîm al morţii tocmai din fermecătoarele ostroave cu palmieri aflate la apus şi la miazăzi : lungă le-a fost calea din Paradis pînă-n Tartar ! Printre aceste relicve ale unei frumuseţi de departe, vei găsi uneori rămăşiţe de lemn carbonizat şi coaste putrede de corăbii naufragiate. Nimeni nu va fi surprins să găsească asemenea vestigii ale unor epave, după ce va fi observat curenţii contrari care circulă prin mai toate canalele largi dintre insulele arhipelagului. Mareele capricioase ale văzduhului seamănă bine cu acelea ale oceanului. Nicăieri nu e vîntul mai uşor, mai înşelător şi mai nestatornic decît în Encantadas, şi nicăieri nu cunoaşte perioade de calm mai amăgitoare. Se pomeneşte cazul unei corăbii căreia i-a trebuit aproape o lună ca să ajungă de la o insulă la alta,

[1] Idumeea sau Ţara lui Edon, regiune a vechii Palestine, teatru al luptelor şi distrugerilor cauzate de David şi Solomon.

deşi distanţa dintre ele era de numai nouăzeci de mile ; din pricina curentului puternic, bărcile folosite pentru a remorca vreun vas, abia izbutesc să-l ferească de stînci, dar nu-s în stare să-i accelereze viteza. Cîteodată se întîmplă ca o corabie să nu se poată apropia de arhipelag dacă nu-i lăsată destul să plutească în derivă înainte ca insulele să apară la orizont. Dar uneori vreun curent misterios atrage în mod irezistibil spre insule un vas pornit spre o altă destinaţie.

E drept că, odinioară — şi chiar şi astăzi întru oarecare măsură — mari flote de baleniere pornite în căutarea *spermanţetului,* cutreierau ceea ce unii mateloţi numesc Zona Fermecată. Dar această zonă, pe care-o vom descrie la locul cuvenit, se află în largul insulei Albemarle, o insulă mare, depărtată de labirintul insuliţelor şi înconjurată de o vastă întindere marină ; de aceea, observaţiile de mai sus nu se potrivesc decît în mică măsură acestei insule, deşi chiar şi în preajma ei curentul e uneori ciudat de puternic şi capricios.

În unele perioade ale anului, întregul arhipelag e dominat de curenţi misterioşi, care-l străbat pe distanţe mari şi care sînt atît de puternici şi de năzuroşi, încît pot schimba direcţia unui vas, chiar cînd navighează cu patru sau cinci mile pe oră. Diferenţele provocate în calculele navigatorilor de aceşti curenţi precum şi de vînturile uşoare şi variabile, au întreţinut îndelungă vreme convingerea că la paralela arhipelagului Encantadas ar exista două grupuri distincte de insule, aflate la o distanţă de circa o sută de leghe unul de celălalt. Aşa au crezut primii lor oaspeţi, piraţii, şi pînă pe la 1750 hărţile acestei regiuni a Pacificului erau alcătuite în conformitate cu această stranie iluzie. Aparenta fluctuaţie şi irealitate a poziţiei

insulelor a constituit probabil unul din motivele care i-au determinat pe spanioli să le numească „Encantadas“, sau Arhipelagul Fermecat.

Influenţat de caracterul acestor insule — a căror existenţă a devenit incontestabilă — călătorul din zilele noastre va înclina să creadă că numele ce li s-a dat se datorează, în parte, atmosferei de pustietate vrăjită care le învăluie în chip atît de caracteristic. Nimic nu poate fi mai sugestiv decît asemuirea lor cu nişte mere ale Sodomei, după funesta atingere ce le-a prefăcut în cenuşă carnea rumenă.

Oricît ar părea că-şi schimbă locul din pricina curenţilor, insulele acestea i se înfăţişează, celui ce se află pe ţărmurile lor, invariabil aceleaşi : ele par încremenite, incrustate în însuşi trupul morţii cadaverice.

Denumirea de „fermecate“ li se potriveşte şi dintr-un alt punct de vedere. În legătură cu reptila caracteristică acestor paragini — şi anume, broasca ţestoasă (a cărei prezenţă i-a dat arhipelagului al doilea său nume spaniolesc — *Galapagos),* mai toţi marinarii au fost multă vreme stăpîniţi de o superstiţie, pe cît de grotescă pe atît de îngrozitoare. Ei au crezut serios că toţi ofiţerii de marină naufragiaţi, mai cu seamă comandorii şi căpitanii, devin după moarte (şi uneori chiar înainte de a muri) broaşte ţestoase şi rămîn astfel să locuiască aici, unici şi solitari seniori ai acestui deşert torid, ai acestei împărăţii a smoalei.

Desigur că ideea asta dureros de bizară a fost inspirată la-nceput de însăşi privelişte a dezolantă a insulelor, dar poate şi mai mult de broaştele ţestoase. Căci, independent de aspectul lor pur fizic, aceste făpturi au în alcătuirea lor ceva straniu, ceva prin care parcă s-ar condamna ele însele. Nici o altă formă animală nu exprimă atît de patetic suferinţa menită

să dăinuie, fără nici o speranţă de izbăvire ; iar uimitoarea lor longevitate întăreşte această impresie.

Chiar cu riscul de a fi învinuit că împărtăşesc o absurdă credinţă în farmece, nu mă pot opri să nu recunosc că uneori — bunăoară nu demult, cînd am plecat din zgomotosul oraş pentru a cutreiera, în iulie şi august, munţii Adirondack, departe de influenţele citadine şi cu atît mai aproape de cele misterioase ale naturii — uneori, deci, cînd mă aşed pe culmea acoperită de muşchi a vreunei costişe împădurite, printre trunchiurile moarte ale unor pini doborîţi de trăznet, şi cînd îmi amintesc, ca prin vis, de peregrinările mele în inima arsă a insulelor fermecate, de carapacele sumbre şi de lungile gîturi lîncede întrezărite deodată printre tufele fără frunze ; cînd revăd sticloasele stînci tocite şi crestate adînc de tîrîşul de veacuri al ţestoaselor ce-şi caută vreun ochi de apă — simt atunci, fără să vreau, că la vremea mea, am dormit într-adevăr pe un tărîm fermecat de diavol.

Mai mult încă, într-atît de vie mi-e memoria, sau într-atît de vrăjită imaginaţia, încît mă întreb dacă nu cumva sînt victima unei halucinaţii în legătură cu Galapagos. Căci mi s-a întîmplat adesea ca, în toiul unor petreceri, îndeosebi la sindrofiile date în vreun conac străvechi, luminat de lumînări, la ceasul cînd umbrele ce coboară în ungherele cele mai ferite ale unei săli încăpătoare şi întortochiate, seamănă cu tufişurile bîntuite de duhuri ale vreunei păduri singuratice, — mi s-a întîmplat să atrag atenţia tovarăşilor mei de petrecere prin privirea-mi fixă şi prin schimbarea bruscă a expresiei mele, în clipa cînd mi se părea că văd, ieşind încet din acele paragini închipuite, năluca unei ţestoase gigantice care se tîra greoaie pe podea. şi pe a cărei spinare ardea cu litere de foc cuvîntul „Memento..."

SCHIŢA A DOUA

Cele două feţe ale unei ţestoase

Hidoase forme şi cumplite feţe,
De care chiar Naturii i-e ruşine
Sau teamă, că din mîinile-i isteţe
Au fost ieşit asemenea jivine.
Văzînd aceste hibe, nu-i mirare
Că omul se-ngrozeşte, căci pe lîngă
Făpturile din insule, îţi pare
Tot ce-ţi stîrneşte spaima, o nătîngă
Şi bună de copii sperietoare.

■

„Să nu vă temeţi, zise-atuncea magul,
Căci monştrii-aceştia nu-s adevăraţi,
Ci doar strigoi, în monştri deghizaţi."
Şi ridicîndu-şi în văzduh toiagul,
Împrăştie cumplita oaste, care
La al lui Thetys [1] sîn găsi scăpare. [2]

În lumina descrierii de mai sus, pot oare insulele Encantadas prilejui bucurie cuiva ? Da ! Arătaţi-i omului unde sălăşuieşte bucuria, iar el va fi bucuros. Într-adevăr insulele acestea aride şi încenuşate nu sînt numai jale, deşi nici un privitor nu poate tăgădui că ele sînt vrednice de o foarte solemnă şi superstiţioasă consideraţie, — precum nici eu nu pot tăgădui că mă surprind, în ciuda celei mai ferme hotărîri, contemplînd spectrala ţestoasă, cînd iese din umbrosu-i bîrlog, căci chiar ţestoasa asta, cu toată spinarea ei

[1] În mitologia greacă, nimfă a mării, mama lui Ahile.
[2] Spenser: *Crăiasa Zînelor*, cartea a II-a, cîntul XII, strofele 23, 25 şi 26.

tristă şi întunecată, are şi o faţă luminoasă ; carapacea ei inferioară are adesea o nuanţă galbenă sau chiar aurie. De asemenea, oricine ştie că ţestoasele de uscat ca şi cele acvatice sînt aşa fel alcătuite încît, dacă le aşezi pe spate, ele rămîn aşa, cu faţa luminoasă la vedere, fără a se putea întoarce pe cealaltă faţă. Dar după ce le întorci tu însuţi, nu mai poţi pretinde că ţestoasa n-are şi o faţă întunecată. Bucură-te de faţa ei luminoasă, ţine-o mereu la vedere dacă eşti în stare, dar fii cinstit şi nu tăgădui existenţa celei negre. Dacă, dimpotrivă, nu eşti în stare să schimbi poziţia naturală a ţestoasei, pentru a-i ascunde faţa întunecoasă şi a-i dezvălui faţa mai luminoasă, aşa cum ai întoarce spre soare un dovleac uriaş — să nu spui, din această pricină, că ai de-a face cu o imensă pată de cerneală. Ţestoasa e deopotrivă întunecoasă şi luminoasă. Dar să trecem la amănunte.

Cîteva luni înainte de a pune pentru prima oară piciorul în arhipelag, corabia pe care mă aflam naviga prin imediata lui apropiere. Într-o bună zi, la amiază, ne-am pomenit în largul capului sudic al insulei Albemarle, nu prea departe de coastă. Parte dintr-un capriciu, parte din dorinţa de a explora un tărîm atît de ciudat, am trimis spre ţărm o şalupă cu cîţiva oameni, avînd misiunea de a observa cît mai amănunţit locurile şi de a aduce cît mai multe ţestoase.

Soarele asfinţise cînd exploratorii s-au înapoiat la vas. Privind de pe bordul înalt, ca de pe ghizdul unei fîntîni, am zărit vag şalupa, înfundată adînc în apă, ca şi cum ar fi purtat o povară neobişnuit de grea. Au fost coborîte parîmele şi, cu multe eforturi, au fost aduse pe punte trei ţestoase enorme, cu aspect antediluvian, — căci nu păreau de loc să aibă o

obîrşie terestră. Petrecusem cinci luni pe apă, o perioadă îndeajuns de lungă pentru ca orice făptură a uscatului să capete, în mintea noastră visătoare, o aureolă fabuloasă. Dacă s-ar fi suit pe bord trei vameşi spanioli, e probabil că i-aş fi privit plin de curiozitate, i-aş fi pipăit şi i-aş fi mîngîiat, aşa cum fac sălbaticii cu oaspeţii lor civilizaţi. Dar în locul a trei vameşi spanioli, au apărut trei ţestoase realmente superbe — nu ca acelea arătate şcolarilor — trei ţestoase negre ca zăbranicele unei văduve şi grele ca nişte lăzi cu argintărie ; carapacele lor enorme, rotunjite aidoma unor scuturi crestate şi scorojite parcă în bătălii, erau acoperite ici-colo cu muşchi verzui şi păreau vîscoase din pricina spumei strălucitoare. Aceste făpturi misterioase, smulse brusc, în puterea nopţii, din indicibilele lor pustietăţi şi aduse pe puntea noastră aglomerată, mi-au pricinuit o tulburare greu de descris. Aveam sentimentul că se tîrîseră pînă la noi tocmai de sub temeliile lumii. Da, păreau să fie chiar ţestoasele pe care, potrivit credinţei hinduşilor, se reazămă globul nostru terestru. Le-am cercetat mai îndeaproape cu o lanternă. Ce venerabile şi sacre păreau ! Ce verdeaţă catifelată le acoperea carapacea aspră şi crăpată, cicatrizîndu-i rănile adînci ! Parcă nu mai aveam sub ochi trei ţestoase : transfigurîndu-se, s-au prefăcut pentru mine în trei Coliseum [1]-uri romane căzute într-o magnifică paragină. Şi am rostit atunci :

— O, străvechi locuitori ai acestei insule sau ai oricărei alteia, deschideţi-mi, rogu-vă, cetăţile voastre fortificate !

Făpturile astea îţi inspirau înainte de toate sentimentul duratei, al unei tenacităţi infinite, nelimitate.

[1] Vast amfiteatru roman, al cărui nume provine de la imensa statuie a lui Nero aflată în apropiere ; Coliseum-ul sau amfiteatrul flavian, cuprindea peste 100.000 de spectatori.

Într-adevăr, mă îndoiesc că vreo altă vieţuitoare ar putea trăi şi respira la fel de îndelung ca ţestoasele din Encantadas. Ca să nu mai pomenesc de cunoscuta lor capacitate de a trăi fără să se hrănească timp de un an întreg ; gîndiţi-vă numai la armura lor inexpugnabilă : care altă vieţuitoare posedă un astfel de bastion înlăuntrul căruia să poată rezista asalturilor timpului ?

În vreme ce, cu lanterna în mînă, dădeam la o parte muşchiul pentru a contempla vechile cicatrice ale unor răni căpătate în multe prăbuşiri oarbe pe povîrnişurile munţilor de marnă ai insulei — cicatrice ciudat de mari, umflate şi deformate, deşi pe jumătate şterse, întocmai ca acelea ce se văd uneori pe scoarţa copacilor foarte bătrîni — aveam sentimentul că sînt un geolog venerabil, studiind urmele de păsări şi semnele scrijelite pe nişte şisturi bătătorite cîndva de inimaginabile dihănii, din care n-au mai rămas nici măcar duhurile lor fantomatice.

În noaptea aceea, culcat în hamacul meu, am auzit deasupra capului mişcările lente şi ostenite pe care le făceau pe puntea aglomerată cei trei oaspeţi greoi. Atît de mare li-era nerozia sau dîrzenia, încît nu ocoleau niciodată vreun obstacol. Una dintre cele trei ţestoase a încetat să se mişte cu cîteva minute înainte de cartul de la miezul-nopţii. În zorii zilei am găsit-o proptită ca un berbece de piciorul masiv al arborelui-trinchet, zbătîndu-se să-şi deschidă, cu ghearele şi cu dinţii, o imposibilă trecere. Că aceste ţestoase sînt victimele unui blestem sau ale unei vrăji malefice ori poate chiar diabolice, o dovedeşte cel mai desluşit mania lor stranie de a se apuca de o treabă deznădăjduită, manie ce le stăpîneşte de-atîtea ori. Le-am văzut cum, în peregrinările lor, se năpusteau eroic în cîte-o stîncă şi-o izbeau îndelung, opintindu-se şi smucindu-se, ca s-o clintească din loc şi să-şi urmeze drumul inflexibil. Supremul lor blestem este această tenace aspiraţie spre rectitudine într-o lume plină de obstacole.

Celelalte ţestoase, neîntîlnind un asemenea obstacol în drumul lor, se ciocneau doar de cîte o piedică mai măruntă, ca de pildă vreo găleată, vreun scripete sau vreun colac de frînghie, iar uneori, încercînd să treacă peste astfel de piedici, alunecau pe punte cu un zgomot asurzitor. Ascultîndu-le mersul tîrîş şi căderile, mă duceam cu gîndul la baştina lor, la insula aceea brăzdată de rîpi şi viroage metalice, hăuri fără fund scobite în inima unor munţi spintecaţi şi acoperiţi cu desişuri încîlcite. Şi parcă-i vedeam pe aceşti trei căpcăuni pasionaţi de rectitudine, îndîrjiţi ca nişte fierari, lunecînd veacuri în şir prin desişuri, tîrîndu-şi cu atîta încetineală făpturile greoaie, încît între labe le creşteau tot soiul de ciuperci iar pe spinări un muşchi fumuriu. În tovărăşia lor am rătăcit prin labirinturi vulcanice, mi-am croit drum prin interminabile hăţişuri putrede, şi în cele din urmă m-am pomenit, în vis, călare pe cea mai înaltă ţestoasă, între doi brahmani aşezaţi ca şi mine, cu picioarele încrucişate, şi alcătuind împreună cu ei un trepied de frunţi care sprijinea catapeteasma universului.

Acesta a fost fantasticul coşmar stîrnit de prima mea impresie asupra ţestoasei din Encantadas. Dar, lucru ciudat, în seara următoare m-am aşezat la masă cu tovarăşii mei şi m-am delectat mîncînd cotlete şi tocană de ţestoasă ; apoi, după cină, scoţîndu-mi cuţitul, am dat o mînă de ajutor la transformarea celor trei carapace masive în trei originale castroane de supă, iar din cele trei tigve inferioare, plate şi gălbui, am făcut, lustruindu-le, trei tăvi elegante.

SCHIŢA A TREIA:

Stînca Rodondo

De-această stîncă-a Mîrşavei Ocări,
Precum i se spunea — fugeau de teamă
Şi peşti şi paseri; cele de pe mări
Veneau, însă, acolo — mai cu seamă
Bîtlanii, pescăruşii, cormoranii
Şi alte paseri lacome, de pradă...

■

La glasurile lor, blînd răspundea
Legănătoarea mare şi, de stîncă
Spărgîndu-se, din valuri le zicea
O melodie gravă şi adîncă.
El îi ceru luntraşului, atunci,
Să-l ducă mai încet, ca s-o asculte...

■

Deodată, se-abătu asupra lor
Un stol de paseri rele, să-i sfîşie.
Lovindu-i cu aripile, din zbor,
Îi hărţuiră-n noaptea cenuşie.
Tot neamul paserilor belalii
Şi neferice, se-adunase acolo.[1]

A te urca într-un turn înalt de piatră nu este doar un lucru frumos în sine, ci şi cel mai bun mijloc de a avea o vedere cuprinzătoare asupra regiunii din jur. E cu atît mai bine dacă turnul se ridică solitar şi izolat, aidoma enigmaticului foişor din Newport, sau dacă e singurul supravieţuitor al vreunui castel ruinat.

[1] Spenser, *Crăiasa Zînelor*, cartea a II-a, cîntul XII, strofa a 8-a, strofa a 33-a şi strofele 35—36.

Insulele Encantadas ne oferă tocmai un asemenea punct elevat de observaţie: o remarcabilă stîncă, a cărei singulară siluetă i-a făcut pe spaniolii de odinioară să o boteze stînca Rodondo, adică rotundă. Înaltă de circa douăsutecincizeci de picioare şi ridicîndu-se drept din mare la vreo zece mile de ţărm, stînca Rodondo ocupă, faţă de arhipelagul muntos ce se-ntinde spre sud şi spre est, cam aceeaşi poziţie — dar pe o scară mult mai mare — ca şi faimoasa Campanilă, turnul-clopotniţă al catedralei San Marco, în raport cu mulţimea de edificii venerabile din jurul ei. Dar acest turn marin solicită el însuşi atenţia noastră, înainte de a ne prilejui contemplarea insulelor Encantadas. Vizibil de la o distanţă de treizeci de mile, el participă din plin la vraja ce învăluie întregul arhipelag: cînd îl zăreşti din larg, pentru prima oară, îl iei drept un catarg de corabie. Privindu-l de la o depărtare de patru leghe, prin pîcla aurie a amiezii, ai impresia că vezi vreun vas-amiral spaniolesc, cu cîteva rînduri de pînze scînteietoare. „Pînză la orizont! Pînză la orizont! Pînză la orizont!" se aude de la toate cele trei catarge. Dar pe măsură ce te apropii de ea, corabia fermecată se preface într-o fortăreaţă de piatră.

Am vizitat-o pentru prima oară în lumina cenuşie a zorilor. Pornisem la pescuit în trei bărci, şi navigam la vreo două mile distanţă de corabia noastră, cînd, cu puţin înainte de revărsatul zorilor, ne-am pomenit drept în umbra lunară a stîncii Rodondo. La ceasul acela de două ori crepuscular, părea şi mai grozavă, deşi oarecum estompată. Luna plină ardea undeva la apus, foarte jos, aidoma unui foc de baliză pe jumătate consumat, care-ar fi aşternut pe mare o lumină blîndă, ca de tăciuni, într-o vatră, la miezul nopţii; în vremea asta, la răsărit, soarele încă nevăzut îşi vestea apropierea prin semnale palide trimise de-a

lungul întregului orizont. Vîntul bătea uşor, valurile se legănau leneşe, stelele pîlpîiau mocnit ; întreaga natură părea ostenită de lunga veghe nocturnă şi suspendată parcă într-o molcomă aşteptare a soarelui. Era clipa cea mai prielnică pentru a surprinde stînca Rodondo în perfecţiunea ei maximă : lumina de crepuscul ajungea pentru a-i dezvălui fiece trăsătură caracteristică, fără a sfîşia vălul ceţos al vrăjii.

De pe o temelie în formă de trepte, spălată de valuri întocmai ca scările unui castel acvatic, turnul se ridică în straturi suprapuse, către un pisc pleşuv. Aceste straturi egale, care alcătuiesc trupul stîncii, constituie trăsătura ei cea mai caracteristică : la îmbucăturile lor, ele formează un fel de platforme ce se înalţă una deasupra celeilalte, pînă-n creştetul stîncii. Şi, întocmai cum streşinile unui şopron vechi sau ale unei mînăstiri sînt însufleţite de prezenţa rîndunelelor, toate aceste platforme stîncoase adăpostesc forfota a nenumărate păsări acvatice. Streşini peste streşini, şi cuiburi peste cuiburi. Ici-colo, dîre lungi de găinaţ, de un alb spectral, pătează turnul de jos pînă sus, ceea ce explică lesne de ce seamănă, de departe, cu un catarg. O linişte vrăjită ar învălui întreaga privelişte, dacă n-ar fi gălăgia infernală a păsărilor. Nu numai că umplu streşinile cu larma lor, dar zboară şi deasupra, în stoluri dese, desfăşurîndu-se într-un soi de baldachin înaripat, în perpetuă mişcare. Păsările acvatice de pe o rază de sute de leghe de jur-împrejur îşi dau întîlnire aici. Spre nord, spre est şi spre vest, nu se întinde decît eternul ocean ; din această pricină, „şoimul fregatelor“ pornit de pe coastele Americii de Nord, ale Polineziei sau Peru-lui, face primul popas la Rodondo. Şi totuşi, deşi Rodondo e *terra firma* [1], nici o pasăre terestră nu s-a aşezat vreodată pe ea.

[1] Pămînt uscat (lat.).

Încercaţi să vă imaginaţi un prigor sau un canar pe această stîncă ! Bietul cîntăreţ s-ar vedea împresurat de stoluri întregi de păsări puternice, adevăraţi bandiţi ai văzduhului, cu ciocurile lungi şi ascuţite ca nişte pumnale. Ar fi ca o cădere în mîinile filistinilor !

Nu cunosc loc mai prielnic decît Rodondo pentru studiul acelei ramuri a ştiinţelor naturii care se ocupă de păsările acvatice. E o adevărată colivie oceanică ! Poposesc aici păsări care n-au atins niciodată vreun catarg sau vreun copac : păsările sihastre, care zboară totdeauna singure, păsările norilor, care sînt la ele acasă în straturile necercetate ale atmosferei.

Să aruncăm mai întîi o privire asupra platformei celei mai de jos, care este şi cea mai lată, şi care se înalţă la numai o palmă deasupra nivelului mării. Ce fiinţe stranii sînt acestea ? Stînd drepte ca nişte oameni, deşi lipsite de simetria acestora, ele se înşiră de jur împrejurul stîncii aidoma unor cariatide care-ar sprijini rîndul de streşini imediat următor. Trupurile lor sînt grotesc scălîmbăiate, ciocurile scurte, labele boante, iar membrele laterale nu seamănă nici cu o aripă, nici cu un braţ, nici cu o aripioară de peşte. Căci, de fapt, pinguinul nu e nici pasăre, nici mamifer, nici peşte : ca hrană, nu e nici de post, nici de frupt. E, de departe, cea mai ambiguă şi mai puţin simpatică dintre vietăţile descoperite de om. Deşi se bălăceşte în trei elemente, avînd asupra fiecăruia dintre ele oarecari drepturi, pinguinul nu se simte acasă în nici unul. Pe uscat şchioapătă ; în apă se bălăcăreşte, iar în aer bate din aripi. Ruşinată parcă de eşecul ei, natura îşi ascunde acest prunc dizgraţios undeva la capătul pămîntului, în strîmtorile Magellan şi pe treapta cea mai de jos a insulei Rodondo.

Dar ce-s pîlcurile astea funebre, aliniate pe treapta imediat superioară ? ce sînt aceste păsări ciudate, în-

şirate în ordine de bătaie ? aceşti monahi maritimi în sutane cenuşii ? Sînt pelicanii. Ciocurile lor prelungi şi pungoaiele de piele ce spînzură de ele, le dau o înfăţişare cît se poate de lugubră. Meditativi din fire, stau ore în şir laolaltă, fără să se mişte. Penetul lor tern, cenuşiu îi face să pară pudraţi cu cenuşă. E o pasăre a pocăinţei, potrivit aleasă pentru a bîntui ţărmurile calcinate ale insulelor Encantadas, pe care s-ar fi putut statornici însuşi Iov chinuitul, ca să se scarpine cu vreun hîrb.

Cu un rînd mai sus, se zăreşte albatrosul cenuşiu, greşit numit astfel, căci e o pasăre lipsită de frumuseţe şi de poezie, care nu seamănă de loc cu mult slăvita ei rudă, fantomă albă a fermecatului Cap Horn şi a la fel de fermecatului Cap al Bunei Speranţe.

Urcînd şi mai sus de la o treaptă la alta, îi găsim pe ceilalţi locatari ai turnului, aşezaţi în ordinea măreţiei lor : furtunari negri şi pestriţi, gaiţe şi găinuşe de mare, pasărea balenelor, pescăruşi de tot felul ; parc-ar fi nişte prinţi sau despoţi, cu tronurile aşezate unele deasupra altora, într-o ierarhie solemnă. Şi, presărată peste tot, ca un zbenghi repetat la infinit într-o broderie enormă, păsărica poreclită „găinuşa Maicii Cary“, cu ţipătul ei sfidător şi speriat totodată ; faptul că această misterioasă pasăre cîntătoare a Oceanului, care, pentru sprinteneala şi coloritul ei strălucitor ar fi meritat mai degrabă porecla de fluture al oceanului, dacă ciripitul ei sub pupa vasului nu li s-ar părea marinarilor de rău-augur, întocmai cum li se pare ţăranilor de rău-augur tic-tacul funebru auzit de după coşul căminului, — faptul că această pasăre şi-a stabilit reşedinţa tocmai pe insulele Encantadas, le sporeşte, în ochii marinarilor, vraja malefică.

Larma devine din ce în ce mai stridentă, pe măsură ce se face ziuă. Păsările sălbatice îşi oficiază cu ţipete asurzitoare slujba de utrenie. În fiece clipă, stoluri întregi îşi iau zborul din turn, pentru a se alătura corului aerian ce fîlfîie deasupra, iar locurile lor sînt numaidecît ocupate de alte miriade de păsări. Dar prin acest haos discordant se aude, fără întrerupere, o cascadă de note, limpezi, argintii ca ale unui corn — ai spune că-s săgeţile iuţi ale unei ploi piezişe, torenţiale. Mă uit în sus şi zăresc o făptură angelică, albă ca zăpada, cu o pană lungă ca o lance în spate ; e mirobolantul şi inspiratul cocoş al oceanului, superba pasăre căreia, pentru imperiosul ei fluier muzical, i s-a dat pe drept porecla de „ajutor al şefului de echipaj“.

Viaţa aripată ce învăluie stînca Rodondo îşi are o replică perfectă în locuitorii solzoşi ai apelor de la poalele ei. La temelie, stînca Rodondo îţi apare ca un fagure de grote, oferind întortocheate ascunzători unor soiuri de peşti feerici — foarte bizari şi, unii dintre ei, neasemuit de frumoşi — care ar face cinste celor mai costisitoare acvarii. În această mulţime te izbeşte originalitatea multora dintre indivizii care-o alcătuiesc ; poţi vedea aici nuanţe încă niciodată pictate, şi forme încă necunoscute sculpturii.

Ca să vă faceţi o idee despre forfota, lăcomia şi îndrăzneala fără seamăn a acestor peşti, vă voi da un exemplu : adesea, după ce scrutau o zonă de apă limpede — limpezită vremelnic prin salturile concentrice ale peştilor deasupra apei — oamenii noştri îşi aruncau cu grijă undiţele spre fundul apei, unde lunecau încet peştii mai grei şi mai neprevăzători. Dar în zadar : undiţele nu puteau trece de zona superioară. Nu apuca bine cîrligul să atingă apa, că sute de peşti se băteau pentru onoarea de a fi capturaţi ! Sărmani peşti din Rodondo ! Prin fatala voastră credulitate faceţi parte din rîndurile nesăbuitelor făpturi care se încred orbeşte în natura omenească, fără a o înţelege.

Între timp, s-a luminat de-a binelea. Stol după stol, păsările acvatice își iau zborul pentru a-și smulge hrana din adîncuri. Turnul rămîne solitar, deși în grotele de la temelia lui fojgăie peștii. Găinațurile strălucesc în razele aurii ale soarelui, aidoma tencuielii unui far înalt, sau aidoma pînzelor unei nave. Totuși, chiar în această clipă, cînd stînca ne apare pustie și moartă, alți călători jură că văd o corabie plină de viață și de însuflețire.

Dar aduceți frînghiile, ca să ne cățărăm pe insulă! Încetișor numai, căci nu-i așa de lesne...

SCHIȚA A PATRA

Vedere de pe Pisga[1]

Drept care-l duse-n piscul cel mai 'nalt
De unde-i arătă pînă departe...[2]

Iată cititorule, ce te sfătuiesc să faci, dacă vrei să te cațeri pe stînca Rodondo : ocolește de trei ori pămîntul, stînd pe verga cea mai de sus a celei mai înalte fregate ; fă un an-doi ucenicie pe lîngă ghizii care-i conduc pe excursioniști pînă-n Teneriffe[3], și încă odată pe-atîția pe lîngă un dansator pe sîrmă, apoi pe lîngă un scamator indian, și în cele din urmă pe lîngă o capră neagră. Abia după aceea, vino și bucură-te de priveliștea ce ți se oferă din înaltul turnului nostru. Numai noi știm cum se ajunge acolo. La ce le-ar folosi dacă le-am spune-o și altora ? Destul că eu și dumneata, cititorule, ne aflăm colo sus. Oare omul din lună, sau cel ce se avîntă spre ceruri într-un balon, cuprinde cu ochii un spațiu mai întins ? Cam așa arată, cred, universul contemplat din bastioanele cerești ale lui Milton. Un soi de Kentucky acvatic fără de hotare. Daniel Boone[1] ar fi trăit fericit aici.

Nu te gîndi deocamdată la pămîntul pîrjolit al Insulelor Encantadas. Privește pieziș, dincolo de ele, spre miazăzi. Deși nu vei vedea nimic, îngăduie-mi să-ți indic direcția, dacă nu și poziția anumitor centre de interes aflate pe întinsul acestei mări, care, după ce sărută poalele turnului, se desfășoară ca un sul de pergament spre polul Antarctic.

Ne aflăm la zece mile distanță de Ecuator. Undeva, spre est, la vreo șase sute de mile, se întinde continentul : stînca noastră se află cam pe aceeași paralelă cu orașul Quito.

Încă un amănunt vrednic de remarcat : ne aflăm într-unul din cele trei grupuri de insule nelocuite care, la distanțe aproape egale de continent și la mari intervale unul de celălalt, străjuiesc întregul litoral al Americii de Sud, încheind într-un mod original teritoriile specific sud-americane. Nici unul dintre nenumăratele arhipelaguri polineziene din vest nu are însușirile caracteristice insulelor Encantadas (sau Galapagos), insulelor San Felix și San Ambrosio, insulelor Juan Fernandez și Mas-a-Fuera. Despre cele dintîi, nu e cazul să vorbim aici. San Felix și San Ambrosio se află puțin mai sus de Tropicul Capricornului : niște stînci înalte, neospitaliere și nelocuibile, dintre care una seamănă leit cu o enormă ghiulea cu două capete, din pricina celor două gîlme rotunde legate printr-o lespede joasă, pe care le înfățișează privitorului.

---

[1] Vîrful Pisga, al muntelui Nebo, de unde „Domnul i-a arătat (lui Moise) tot pămîntul de la Galaad și pînă la Dan" (*Deuteronomul*, 34).

[2] Din *Crăiasa Zînelor*, cartea I, cîntul X, strofa 53.

[3] Cea mai mare dintre Insulele Canare.

[1] *Daniel Boone* (1735—1820), primul colonist american care a trecut — în 1775 — hotarele ținutului Kentucky, locuit pe atunci de triburile indiene, la a căror masacrare a contribuit din plin.

Insulele Fernandez şi Mas-a-Fuera, situate la 33° latitudine, sînt abrupte, sălbatice şi despicate la mijloc. Juan Fernandez este un nume prea cunoscut pentru a mai avea nevoie de o explicaţie. Mas-a-Fuera e un nume spaniolesc care vrea să spună că insula botezată astfel se întinde ceva *mai în afară*, adică mai departe de continent decît vecina ei Juan Fernandez. Insula Mas-a-Fuera are un aspect foarte impunător de la o distanţă de opt sau zece mile. Cînd te apropii de ea pe vreme noroasă, silueta ei înaltă şi colţuroasă, şi mai ales pantele culmilor ei late, îi dau înfăţişarea unui iceberg uriaş care pluteşte într-un echilibru înfricoşător. Coastele ei sînt ciuruite de grote întunecoase : ai spune că-i o catedrală veche, cu capele de jur-împrejur. Cînd, după o lungă călătorie, te apropii din larg de una dintre aceste strîmtori şi zăreşti vreun proscris în zdrenţe, coborînd, cu un toiag în mînă, povîrnişurile ei prăvălatice, încerci o senzaţie ciudată, dacă bineînţeles eşti amator de pitoresc.

Am avut de multe ori prilejul de a vizita, la diferite epoci, fiecare dintre aceste arhipelaguri, ca participant la expediţiile de pescuit organizate chiar de pe vase. Străinul care trece cu barca pe sub falezele lor ameninţătoare, are impresia că e, fără doar şi poate, primul lor explorator, într-atît de neştirbită li-e liniştea şi pustietatea. E locul să menţionăm, în treacăt, modul cum europenii au descoperit pentru prima oară aceste insule : faptul e cu atît mai vrednic de menţionat, cu cît s-a produs şi în cazul insulelor Encantadas.

Înainte de anul 1563, corăbiile spaniole navigau cu mare dificultate din Peru pînă-n Chile. În lungul coastelor acestora, bat îndeobşte vînturile din sud, iar corăbierii obişnuiau să se ţină foarte aproape de ţărm, potrivit credinţei superstiţioase a spaniolilor, că, dacă n-ar mai zări uscatul, atunci eternul alizeu i-ar tîrî spre apele fără hotar şi fără întoarcere. Prinse într-un labirint de capuri şi promontorii sinuoase, de recifuri şi bancuri de nisip, şi avînd veşnic vîntul în faţă — un vînt adesea uşor, iar alteori, timp de zile şi săptămîni în şir, redus la un calm absolut — vasele coloniale treceau de multe ori prin cele mai grele încercări, în cursul unor traversări care astăzi ni se par neverosimil de îndelungate. În cronica dezastrelor nautice se pomeneşte de o corabie care, pornind într-o cursă ce urma să dureze zece zile, a rămas patru luni pe mare şi nu a ajuns de fapt niciodată la liman, deoarece a sfîrşit prin a eşua. Oricît ar părea de ciudat, corabia aceea nu a trecut prin nici o furtună, ci a fost doar jucăria acalmiilor şi a curenţilor perfizi. De trei ori, lipsa de provizii i-a împins pe marinari să se întoarcă spre cîte un port intermediar şi să pornească din nou la drum, pentru a se întoarce însă de fiecare dată. Corabia era mai tot timpul învăluită în ceaţă, astfel încît nu i se putea stabili niciodată poziţia exactă ; iar la un moment dat, cînd membrii echipajului se aşteptau, bucuroşi, să vadă la orizont portul de destinaţie, ceaţa s-a risipit, dezvăluind în faţa ochilor lor munţii de lîngă care porniseră la drum pentru prima oară. Din pricina aceloraşi ceţuri înşelătoare, corabia a sfîrşit prin a se ciocni de un recif, ceea ce a dus la un lung şir de calamităţi, prea îngrozitoare pentru a fi povestite. Faimosul pilot Juan Fernandez, imortalizat de insula ce-i poartă numele, a fost cel care-a pus capăt acestor tribulaţii costiere, prin îndrăzneaţa lui încercare de a naviga în larg — experienţă făcută înaintea lui în Europa de către Vasco De Gama. În larg, el a găsit vînturi prielnice pentru călătoria spre sud ; apoi, îndreptîndu-se spre vest pînă ce a scăpat de influenţa alizeelor, s-a apropiat din nou de coastă fără nici o dificultate ; în felul acesta, a descoperit un drum care, deşi foarte ocolit,

s-a dovedit a fi cu mult mai expeditiv decît itinerariul aşa-zis direct. Tocmai pe această rută nouă au fost descoperite, prin 1670, insulele Encantadas şi arhipelagurile-sentinelă, cum ar putea fi numite cele din jurul lor. Deşi, după ştiinţa mea, nu există nici o mărturie care să ateste dacă vreuna din ele era sau nu locuită, se poate deduce, în mod raţional, că insulele acestea erau pustii din vremuri imemoriale. Dar să revenim la Rodondo.

La sud-vest de turnul nostru se întinde, la sute de leghe depărtare, întreaga Polinezie ; dar drept spre vest, chiar pe paralela turnului, nici un petec de pămînt nu se mai arată, înainte ca vasul să atingă punctul numit Kingsmills, după o călătorie lungă de vreo cinci mii de mile.

După ce am stabilit prin aceste repere depărtate — singurele posibile pentru Rodondo — poziţia noastră relativă pe harta oceanului, să luăm în consideraţie nişte obiective mai puţin depărtate. Să privim insulele Encantadas, lugubre şi calcinate. Promontoriul acesta apropiat, în formă de crater, face parte din Albemarle, cea mai mare insulă a arhipelagului, căci are o lungime de cel puţin şaizeci de mile şi o lăţime de circa cincisprezece mile. Aţi privit oare vreodată Ecuatorul, pe cel adevărat ? Aţi pus oare vreodată piciorul pe el ? Ei bine, promontoriul acesta în formă de crater, alcătuit în întregime din lavă gălbuie, este tăiat de Ecuator întocmai cum o turtă de dovleac e tăiată în două de un cuţit. Dacă aţi avea vederea destul de ageră pentru a străbate, deasupra promontoriului, dincolo de ţărmul acela scund şi fisurat, aţi zări insula Narborough, cea mai înaltă din tot arhipelagul. E de sus pînă jos, un munte de zgură, fără pic de pămînt, şi plin de grote negre ca nişte covălii ; ţărmul ei metalic răsună sub paşi aidoma unei plăci

de fier ; vulcanii grupaţi în centrul insulei îţi evocă un horn gigantic.

Narborough şi Albemarle se învecinează într-un chip foarte ciudat. Următoarea diagramă ilustrează această vecinătate :

Tăiaţi o secţiune la încheietura literei de mai sus : membrul transversal median va fi Narborough iar restul va fi Albemarle. Vulcanicul Narborough e prins între fălcile negre ale insulei Albemarle întocmai ca limba roşie a unui lup în botu-i căscat.

Dacă doriţi să cunoaşteţi populaţia insulei Albemarle, vă voi cita, în cifre rotunde, următoarea statistică, potrivit celor mai demne de încredere evaluări făcute la faţa locului :

Oameni	nici unul
mîncători de furnici	număr necunoscut
mizantropi	idem
şopîrle	500.000
şerpi	500.000
păianjeni	10.000.000
salamandre	număr necunoscut
demoni	idem
total net	11.000.000

în care nu se include un incalculabil număr de demoni, mîncători de furnici, mizantropi şi salamandre.

Albemarle îşi deschide botul spre soare-apune. Fălcile-i relaxate formează un mare golf pe care Narborough — limba lui — îl împarte în două jumătăţi : una botezată „Golful dinspre vînt" iar cealaltă „Golful de sub vînt" ; promontoriile vulcanice care-i

prelungesc țărmurile se numesc Capul Sud și Capul Nord. Menționez aceste golfuri, pentru că sînt celebre în analele vînătoarei de balene. Balenele vin aici în anumite perioade, ca să nască. Mi s-a spus că primele corăbii ce se aventuraseră pînă aici obișnuiau să blocheze intrarea „Golfului de sub vînt", în vreme ce șalupele lor, trecînd prin canalul Narborough, dădeau ocol „Golfului dinspre vînt" și-i lăsau astfel pe leviatani închiși ca-ntr-un țarc.

A doua zi după ce-am pescuit la poalele Turnului Rotund am avut vînt prielnic și-am pornit să dăm ocol promontoriului nordic, cînd deodată ne-a apărut în față o flotă de cel puțin treizeci de vase, toate cu pînzele sus, ca un escadron în linie de bătaie. Mîndră priveliște, această întrecere pașnică a carenelor lunecînd pe valuri ! Cele treizeci de etrave zbîrnîiau ca tot atîtea strune de harfă, și păreau la fel de întinse ca acestea, în timp ce-și lăsau pe mare dîrele paralele. Dar vînătorii erau prea mulți la număr ! Vasele se răzlețiră, pornind fiecare pe drumul lui și lăsînd la fața locului doar propria-mi corabie și două nave zvelte din Londra. Acestea două, neavînd mai mult noroc decît celelalte, dispărură la rîndu-le, iar „Golful de sub vînt", cu toate bogățiile sale, rămase la dispoziția noastră, fără nici un rival.

Modul de navigație în aceste ape este următorul : plutești în derivă la intrarea golfului ; uneori, însă — nu întotdeauna, ca în alte părți ale arhipelagului — un curent năprasnic se abate asupra golfului, punîndu-i-se curmeziș. Drept care, cu toate pînzele sus, trebuie să ai grijă să faci volta-n vînt. De cîte ori n-am contemplat, în zori, din vîrful catargului de mizenă, acest tărîm de zgură, brăzdat nu de rîuri scînteietoare ci de torenți încremeniți de lavă zbuciumată, în vreme ce prova noastră răbdătoare se răsucea printre insule !

Pe măsură ce vasul înaintează din larg în apele golfului, Narborough își dezvăluie țărmul ca un stei masiv și întunecat, înalt de cinci-șase mii de picioare și învăluit de nouri grei, a căror limită inferioară se conturează la fel de limpede pe stînci precum zăpezile pe Anzi. Cumplite năpaste clocotesc în beznele acelor înălțimi ! Demonii focului, activi acolo, aprind în unele nopți o stranie lumină spectrală, vizibilă de la zeci de mile jur-împrejur, deși fără vreun alt acompaniament ; alteori, își vestesc brusc prezența prin zguduituri teribile, desfășurînd întreaga dramă a unei erupții vulcanice. Cu cît e mai negru norul acela în timpul zilei, cu atît mai luminată va fi noaptea. Adesceori vînătorii de balene s-au pomenit în preajma acestui munte arzător tocmai cînd strălucea ca o sală de bal. Sau, pentru a folosi o comparație și mai potrivită, se poate spune că insula asta sticloasă, cu înaltele-i hornuri, seamănă cu un candelabru de cristal.

De-aici, de pe Rodondo, unde ne aflăm, nu putem vedea toate celelalte insule, deși e un loc prielnic pentru stabilirea pozițiilor lor. Deslușesc, totuși, undeva în direcția est-nord-est, o creastă fumurie. E insula Abington, una din cele mai nordice membre ale arhipelagului : solitară, pustie și depărtată, ca ne apare ca o Țară a Nimănui aflată în largul acestei coaste septentrionale. Mă îndoiesc că vreo pereche de oameni i-au călcat vreodată pragul. Pentru insula Abington, Adam și miliardele lui de urmași parcă nici n-ar fi fost zămisliți.

Așezată la miază-zi de Abington, și ascunsă aproape în întregime după lunga spinare a insulei Albemarle, se află Insula lui James, botezată astfel de către primii corsari în amintirea nefericitului Stuart, duce de York. În treacăt fie spus, insulele Encantadas au fost botezate mai întîi de către spanioli — cu excepția

acelora dintre ele care-au fost botezate într-o epocă relativ recentă, primind, mai toate, numele unor amirali celebri ; dar numele acelea spaniolești au fost îndeobște înlocuite, pe hărțile engleze, cu numele consecutive date insulelor de către corsari, care, pe la mijlocul secolului al XVII-lea, le-au atribuit numele unor nobili și regi englezi. Vom vorbi ceva mai încolo despre acești pirați loiali și despre isprăvile ce-i leagă de Encantadas. Să menționăm totuși chiar acum un fapt mărunt, și anume că, între insula lui James și Albemarle se ridică o insuliță fantastică, botezată în chip ciudat „Insula fermecată a lui Cowley". Cum, însă, întreg arhipelagul trece drept fermecat, trebuie găsită o explicație farmecului aparte cuprins în această denumire dată chiar de eminentul corsar Cowley, cu prilejul primei lui vizite pe insulița cu pricina.

Iată ce scrie el în memorialul său de călătorie : „Ideea de a o boteza «Insula Fermecată a lui Cowley» mi-a fost inspirată de faptul că, văzută din diferite unghiuri ale compasului, insula aceasta ne apărea de fiecare dată sub o altă înfățișare — cînd ca o fortăreață în ruină, cînd ca un mare oraș etc." Nu-i de mirare că în Encantadas se produc tot felul de iluzii optice și miraje.

Faptul că temerarul Cowley și-a legat numele de această insulă schimbătoare la chip și înșelătoare, te face să te gîndești că ea i-a oferit, poate, o imagine simbolică a propriei lui personalități. Dacă — ceea ce nu e de loc exclus — corsarul ar fi fost rudă cu blajinul și melancolicul poet contemporan Cowley, atît de sever cu sine însuși — ipoteza aceasta n-ar fi lipsită de temei, căci un sentiment de felul aceluia care-a dus la botezarea insulei, poate fi întîlnit și la un poet și la un pirat, deoarece ține de sîngele omului.

Tot la miază-zi de Insula lui James se află insulele Jervis, Duncan, Crossman, Brattle, Wood, Chatham

și multe altele mai mici, alcătuind, în majoritatea lor, un arhipelag arid, fără locuitori, fără istorie și fără speranța de a avea vreodată o populație sau o istorie. Nu departe de ele se află, însă, cîteva insule cu oarecare faimă : Barrington, Charles, Norfolk și Hood. Capitolele următoare vor dezvălui temeiurile acestei notorietăți.

SCHIȚA A CINCEA

Fregata și corabia fugară

Privind în largul mării nesfîrșite,
Văzui un mîndru vas, care plutea
Voios pe valuri. Flamuri strălucite
La vergi și sus pe gabie, avea.[1]

Nu ne putem lua rămas bun de la Rodondo, înainte de a aminti că în 1813 fregata americană Essex, comandată de căpitanul David Porter, era cît pe ce să rămînă în vecii vecilor aici. Într-o dimineață fără vînt, pe cînd nava era împinsă rapid spre stîncă, de un curent puternic, a fost zărită o corabie ciudată, ce părea să se zbuciume sub un vînt năprasnic, în timp ce fregata rămînea locului, ca vrăjită — fapt ce părea să confirme zvonurile despre natura fermecată a acestor meleaguri. Dar curînd începu să sufle o briză ușoară și atunci fregata porni cu toate pînzele sus, în urmărirea presupusului inamic — o balenieră engleză, pe cît se părea ; curentul era însă atît de puternic, încît „inamicul" fu repede pierdut din vedere, iar la amiază fregata Essex se pomeni, în ciuda lestului ei, atît de aproape de stîncile biciuite de spumă ale turnului

[1] Spenser, *Viziuni ale deșertăciunii omenești (Visions of the World's Vanitie)*, strofa a 9-a.

Rodondo, încît toţi cei de pe bord o crezură pierdută. În cele din urmă, însă, o briză prielnică o ajută să evite ciocnirea, în chip miraculos.

Rămînînd astfel teafără, fregata se folosi de prilej pentru a încerca să nimicească vasul inamic. Pornind din nou pe urmele lui, în direcţia în care acesta dispăruse, cei de pe Essex îl zăriră a doua zi dimineaţă. Atunci corabia arboră drapelul american, dar se ţinu la distanţă de Essex. Pe mare se aşternu un calm plat ; Porter, încredinţat mai departe că vasul urmărit era englez, trimise un cuter, nu pentru a-l aborda, ci pentru a-l sili să-şi retragă şalupele care-l remorcau. Cuterul îşi îndeplini misiunea. Atunci alte cutere fură trimise pentru a captura vasul inamic — căci într-adevăr acesta arborase între timp culorile engleze, în locul drapelului american. Cînd, însă, ambarcaţiunile fregatei ajunseră la cîţiva paşi de prada mult rîvnită, se stîrni din nou briza, iar vasul străin o zbughi spre vest, cu toate pînzele sus, şi, pînă la căderea nopţii, se mistui la orizont, în timp ce Essex rămăsese pe loc.

Misterioasa corabie, care naviga cu toate pînzele sus pe o mare calmă, arborînd dimineaţa pavilionul american iar seara cel englez, nu mai fu văzută niciodată. O corabie fermecată, de bună seamă ! Cel puţin aşa jurau mateloţii.

Această expediţie a fregatei Essex în Pacific în timpul războiului din 1812 este, poate, cel mai straniu şi mai tulburător episod din istoria marinei americane. Essex a capturat nave pornite spre cele mai depărtare orizonturi, a vizitat cele mai exotice mări şi insule, a zăbovit îndelung în preajma arhipelagului fermecat, şi, în cele din urmă, şi-a dat vitejeşte duhul, bătîndu-se cu două fregate engleze în portul Valparaiso. Îl pomenim aici din acelaşi motiv ce ne va îndemna să vorbim despre corsari : aidoma acestora, Essex, navigînd multă vreme printre insule, a vînat ţestoase pe ţărmurile lor, pe care le-a explorat cu osîrdie ; din acest motiv, şi din altele, fregata e strîns legată de Insulele Encantadas.

E locul să spunem aici că nu există decît trei martori oculari vrednici de a fi menţionaţi în legătură cu Insulele Encantadas : Cowley, corsarul (1684) ; Colnett [1], exploratorul zonelor de vînătoare a balenei (1793) şi Porter [2] comandantul de vas (1813). În afara mărturiilor lor, se pot găsi doar unele aluzii banale şi inutile, în relatările cîtorva călători sau compilatori.

SCHIŢA A ŞASEA

Insula Barrington şi corsarii

„Dispreţuind robia de-orice fel,
Noi, fiii-acestei lumi atît de vaste,
Averea strămoşească s-o-mpărţim
Şi să ne cerem drepturile noastre
La zestrea care-i astăzi, precum ştim,
Pe mîna cîtorva stăpîni pizmaşi...
A noastră fiind lumea, vom umbla
Oriunde vom dori, cu slobozi paşi." [3]

„Ce viaţă straşnică şi veselă ducem acum,
cît de aproape sîntem de moştenirea
noastră dintîi, ce liberi de spaime
şi de necazuri mărunte !.." [4]

[1] James Colnett : *A Voyage to the South Atlantic and Round Cape Horn into the Pacific Ocean. (O călătorie în Atlanticul de sud şi în Oceanul Pacific, pe la Capul Horn).*

[2] David Porter : *Journal of a Cruise Made to the Pacific Ocean (Jurnalul unei călătorii spre Oceanul Pacific).*

[3] Spenser : *Povestea Maicii Hubberd (Mother Hubberd's Tale).*

[4] Epigraf neidentificat.

Cu aproape două veacuri în urmă, Insula Barrington slujea drept adăpost acelei vestite flotile a corsarilor din Indiile de Vest care, alungată din apele cubane, a traversat Istmul lui Darien pentru a pustii litoralul Pacific al coloniilor spaniole, ieşind cu regularitatea şi precizia unui vas poştal modern, în calea corăbiilor trezoriere regale ce navigau între Manila şi Acapulco. După aceste obositoare lupte pirătereşti, veneau aici să-şi spună rugăciunile, să petreacă în tihnă, să-şi numere pezmeţii din butoaie şi arginţii din casete şi să-şi măsoare mătăsurile orientale cu lungile lor săbii de Toledo.

Pe vremea aceea nu se putea găsi refugiu mai sigur, ascunzătoare mai greu de descoperit. În mijlocul unei mări întinse, liniştite şi foarte puţin umblate, înconjuraţi de insule al căror aspect inospitalier îl putea pune pe fugă pe navigatorul în trecere pe-acolo, şi totuşi la numai cîteva zile distanţă de bogatele ţări pe care le jefuiau, aceşti corsari nepedepsiţi găseau aici liniştea pe care-o tăgăduiau cu cruzime tuturor porturilor civilizate din acea parte a lumii. Aici veneau să se ascundă aceşti bătrîni piraţi, cînd îi alunga vreo furtună, cînd erau vremelnic înfrînţi de duşmani, sau cînd trebuiau să fugă repede cu prada lor de aur. Refugiu sigur şi cuib liniştit, locul acesta era straşnic de folositor şi în alte privinţe.

Într-adevăr, insula Barrington este, din multe puncte de vedere, neobişnuit de prielnică pentru reparaţii, pentru carenaj şi pentru alte asemenea îndeletniciri marinăreşti. Pe lîngă faptul că oferă apă bună şi loc bun de ancoraj, adăpostit de vînturi graţie înaltului scut al Albemarle-ului, această insulă este cea mai roditoare din întregul arhipelag. Abundă aici ţestoasele bune de mîncat, copacii buni de ars şi o iarbă înaltă, numai bună ca să-ţi faci culcuş în

ea — pentru a nu mai pomeni de frumoasele promenade naturale şi de variatele privelişti de pe insula. Într-adevăr, deşi prin poziţia ei aparţine arhipelagului Encantadas, insula Barrington se deosebeşte intr-atîta de majoritatea vecinelor ei, încît nici nu prea pare înrudită cu ele.

„Am debarcat o dată pe ţărmul ei apusean, în faţa căruia se ridică neagra fortăreaţă a insulei Albemarle, povesteşte un călător sentimental de odinioară. Am umblat pe sub pîlcuri de copaci — nu prea înalţi ce-i drept, şi, fireşte, nu palmieri sau portocali sau piersici — dar cu toate astea, după o călătorie atît de lungă pe mare, era foarte plăcut să te plimbi sub crengile lor, chiar dacă nu erau încărcate de roade. Şi ce credeţi c-am văzut aici, la marginea liniştită a cîte unui luminiş şi pe culmile umbroase ale unor povîrnişuri ce dominau cele mai paşnice privelişti ? Ei bine, am văzut jilţuri vrednice de un brahman sau de preşedintele vreunei ligi pentru promovarea păcii : aceste splendide ruine ale unor culcuşuri simetrice de piatră şi de iarbă, purtînd toate semnele muncii omeneşti şi ale trecerii timpului, erau de bună seamă opera corsarilor. Una din ele — o canapea lungă, cu braţe şi spătar, era exact canapeaua pe care i-ar fi plăcut poetului Gray [1] să se întindă, cu cartea lui Crébillon [2] în mînă. Cu toate că zăboveau uneori luni în şir pe insula asta, folosind-o ca depozit pentru catargele, pînzele şi butoaiele lor de rezervă, e foarte puţin probabil că piraţii şi-au durat vreodată case de locuit. Ei nu rămîneau aici în lipsa corăbiilor lor, pe

[1] *Thomas Gray* (1716—1771), poet elegiac din Anglia.

[2] *Prosper Jolyot Crébillon* (1674—1762), poet francez, autorul a nouă tragedii puse în scenă între 1705—1754 ; resortul tragediilor sale este teroarea, iar tehnica sa dramatică se remarcă prin folosirea loviturii de teatru.

bordul cărora şi dormeau, mai mult ca sigur. Subliniez acest lucru deoarece socot că întocmirea unor astfel de jilţuri romantice nu poate fi atribuită decît unei înclinaţii paşnice şi unei dorinţe sincere de comuniune cu natura. E foarte adevărat că aceşti corsari săvîrşeau cele mai mari fărădelegi şi că unii dintre ei erau nişte ucigaşi de rînd ; dar se ştie că, ici-colo, se ridica din mijlocul lor cîte un Dampier, un Wafer sau un Cowley şi alţii aşijderea lor, oameni a căror supremă fărădelege era starea lor deznădăjduită şi pe care prigoana, vrăjmăşia soartei sau cine ştie ce samavolnicii cu neputinţă de răzbunat îi împinseseră să fugă de societatea creştinilor şi să-şi caute un refugiu solitar sau o viaţă aventuroasă pe mare. În orice caz, atîta timp cît vor rămîne pe insula Barrington aceste culcuşuri în ruină, aidoma unor monumente ciudate, vom avea dovada că nu toţi corsarii erau nişte monştri.

Dar în peregrinările mele prin insulă, am descoperit curînd şi semne de sălbăticie, semne destul de conforme imaginii pe care, nu fără temei, oamenii şi-o fac, îndeobşte, despre tagma piraţilor.

Dacă aş fi dat peste catarge vechi şi doage ruginite, m-aş fi gîndit doar la dulgherul şi la dogarul corăbiei. Dar am găsit vechi securi şi pumnale care, deşi rău mîncate acum de rugină, fără îndoială că se înfipseseră cîndva între coastele unor spanioli. Iată ce semne rămăseseră de pe urma ucigaşilor şi tîlharilor ! Dar şi beţivii îşi lăsaseră urmele : pe plajă, printre scoici, se vedeau ici-colo hîrburi de clondire — ale unor clondire de tipul folosit şi astăzi pe litoralul spaniol pentru îmbutelierea vinului şi a spirtului de Pisco.

Cu o bucată de pumnal ruginit într-o mînă şi cu un ciob de clondir în cealaltă, m-am aşezat pe zdrenţuita canapea verde despre care-am vorbit, şi m-am gîndit îndelung şi temeinic la corsarii aceia. Cum de erau în stare ca, într-o zi să jefuiască şi să ucidă, în altă zi să petreacă, iar în a treia zi să se odihnească, devenind nişte filozofi meditativi, poeţi bucolici şi constructori de jilţuri ? La urma urmelor, nici n-ar fi de mirare dacă ne gîndim la firea schimbăcioasă a omului. Dar oricît de ciudat ar părea, nu mă pot lepăda de gîndul, mai pios, că printre aceşti aventurieri se rătăciseră şi cîteva suflete nobile şi generoase, capabile să preţuiască adevărata virtute şi adevărata linişte."

SCHIŢA A ŞAPTEA

Insula lui Charles şi Regele Cîinilor

„...urlînd furioşi,
Ieşiră de prin stînci şi văgăuni,
O mie de sălbatici zdrenţuroşi,
Pociţi şi strîmbi ca nişte căpcăuni,
Şi tăbărîră-asupră-i, fioroşi,
Cu arme stranii-n mîini — ciomege grele,
Pumnale ruginite, lăncii lungi
Sau fiare înroşite-n focuri rele..."[1]

„Să nu muncim de loc, lăsîndu-i doar
Pe-aceşti bicisnici robi, lipsiţi de har,
Să se spetească pe pămînt mereu,
Căci minte n-au : muncească, deci, din greu !"[2]

---

[1] Spenser : *Crăiasa Zînelor*, Cartea a II-a, cîntul IX, strofa a 13-a.
[2] Spenser : *Povestea maicii Hubberd*.

La sud-vest de Barrington se întinde insula lui Charles ; în legătură cu ea ştiu o poveste, auzită mai de mult de la un matelot foarte versat în ştiinţa întîmplărilor ieşite din comun.

În timpul răscoalei victorioase a coloniilor spaniole împotriva bătrînei metropole, a luptat de partea Peru-lui un anumit aventurier creol din Cuba, care, prin vitejia şi norocul lui, a ajuns să capete un grad înalt în armata patrioţilor. La terminarea războiului, Peru s-a pomenit — întocmai ca atîţia gentilomi curajoşi — destul de liber şi independent, dar cu punga cam goală ; cu alte cuvinte, nu avea cu ce-şi plăti trupele. Dar creolul acela — i-am uitat numele — s-a oferit să-şi primească plata în pămînturi, aşa că i s-a propus să-şi aleagă o moşie pe insulele Encantadas, care erau pe atunci — şi au şi rămas cu numele — proprietatea Peru-lui. Ostaşul nostru s-a îmbarcat numaidecît, a explorat insulele şi s-a întors la Callao, unde a declarat că ar dori să capete insula lui Charles, urmînd ca în actul de proprietate să se menţioneze nu numai că de-aci înainte această insulă aparţine proprietarului său creol, dar şi că e definitiv independentă faţă de Peru, întocmai ca Peru faţă de Spania. Pe scurt, aventurierul nostru a obţinut titlul de stăpîn suprem al insulei, devenind astfel unul dintre potentaţii acestei lumi. [1]

El a dat cu acest prilej o proclamaţie în care-şi îndemna concetăţenii să vină în regatul său încă

[1] Spaniolii din America au practicat multă vreme obiceiul de a oferi în dar insule unor cetăţeni particulari, drept recompensă pentru meritele lor. Pilotul Juan Fernandez a dobîndit proprietatea insulei botezată cu numele său şi a locuit acolo cîţiva ani, înainte de venirea lui Selkirk. Se crede, însă, că s-a îmbolnăvit de stenahorie pe moşia lui princiară, căci la un moment dat s-a întors pe continent, devenind, pare-se, un foarte guraliv bărbier în oraşul Lima (n.a.).

nepopulat. Vreo optzeci de suflete, bărbaţi şi femei, au răspuns la acest apel şi, fiind înzestraţi de către căpetenia lor cu cele necesare, inclusiv felurite unelte, precum şi cîteva vite şi capre, s-au îmbarcat spre acel Pămînt al Făgăduinţii ; ultimul care s-a suit pe corabie a fost creolul însuşi, însoţit în chip bizar de o disciplinată cavalerie de dulăi fioroşi. Aceştia, aşa cum s-a putut constata în timpul călătoriei, refuzau să se amestece cu emigranţii, strîngîndu-se ca nişte aristocraţi în jurul stăpînului lor pe dunetă, de unde aruncau priviri dispreţuitoare spre mulţimea de rînd adunată pe punte — întocmai cum soldaţii unei garnizoane instalată într-un oraş cucerit privesc de pe metereze gloata lipsită de glorie pe care au misiunea s-o supravegheze.

Insula lui Charles seamănă cu Insula Barrington prin faptul că e mult mai locuibilă decît alte părţi ale arhipelagului, dar e de două ori mai mare decît ea, avînd o circumferinţă de 40—50 de mile.

Debarcînd în sfîrşit pe insulă, oamenii s-au apucat, sub comanda stăpînului şi patronului lor, să-i construiască o capitală. Zidurile de zgură şi planşeele de lavă, aşternute frumos cu cenuşă, se înfiripau văzînd cu ochii. Pe colinele mai puţin golaşe păşteau vitele, în timp ce caprele, aventuroase din fire, explorau platourile pustii din interiorul insulei, în căutarea ierburilor rare ce le servesc drept hrană. Cît despre ceilalţi desţelenitori, îşi aveau asigurată hrana prin belşugul de peşti şi de ţestoase.

Dezordinile care însoţesc de obicei colonizarea oricărei regiuni sălbatice, erau agravate în cazul de faţă de firea deosebit de arţăgoasă a multora dintre supuşi, încît maiestatea sa a fost nevoită în cele din urmă să proclame legea marţială. Creolul a urmărit şi împuşcat cu mîna lui mulţi rebeli, care, cu intenţii dintre cele mai dubioase, se refugiaseră clandestin

în interiorul insulei, de unde se furişau noaptea, tiptil, în incinta palatului de lavă. De remarcat, totuşi, că înainte de a recurge la asemenea măsuri drastice, înţeleptul monarh îşi alcătuise din oamenii mai siguri o gardă personală pedestră, subordonată cavaleriei canine. Ne putem lesne imagina situaţia politică a acestei naţiuni nefericite, dacă ne gîndim că toţi cei ce nu făceau parte din garda personală erau nişte conspiratori şi trădători înrăiţi. În cele din urmă, pedeapsa cu moartea a fost tacit abolită, regele nimrodian [1] dîndu-şi seama la timp că, dacă şi-ar aplica prea strict justiţia vînătorească împotriva unor asemenea supuşi, ar rămîne curînd fără vînat. Elementul uman al gărzii a fost trimis la muncile cîmpului, să cultive cartofi, iar regimentul canin a rămas singura forţă armată. Pe cîte mi s-a spus, cîinii erau de o ferocitate neobişnuită, deşi printr-un dresaj sever deveniseră docili faţă de stăpînul lor. Înarmat pînă-n dinţi, creolul se plimba acum, însoţit de ienicerii lui canini, al căror lătrat înfricoşător se dovedi a fi la fel de eficace ca şi baionetele pentru a înăbuşi mişcările de revoltă.

Dar populaţia insulei, jalnic împuţinată ca urmare a aplicării justiţiei şi foarte puţin împrospătată prin căsătorii, începuse să-i ofere monarhului prilej de meditaţii amare. Trebuia neapărat să găsească un mijloc de a spori numărul locuitorilor. Avînd ceva apă şi fiind destul de plăcută ca aspect, insula lui Charles primea din cînd în cînd vizita unor baleniere străine. Pentru a-şi mări veniturile, maiestatea-sa le pusese totdeauna să plătească o taxă de ancoraj. Acum, însă, urmărea alte scopuri. Folosind tot felul de vicleşuguri, începu să-i convingă pe unii marinari

[1] Nimrod (sau Nemrod), personaj biblic, socotit a fi întemeietorul imperiului babilonian şi un neîntrecut vînător.

să-şi părăsească vasele, pentru a se înrola sub drapelul lui. Constatînd dispariţia acestor marinari, comandanţii respectivelor vase cereau permisiunea de a porni în căutarea lor. Majestatea-sa le dădea această permisiune, nu însă înainte de a-i ascunde cu grijă pe fugari. În consecinţă, aceştia nu mai puteau fi găsiţi, iar navele plecau fără ei.

Şi astfel, datorită politicii cu două tăişuri a vicleanului monarh, naţiunea lui îşi spori simţitor rîndurile, pe seama unor naţiuni străine, care-şi micşorau populaţia în mod corespunzător. Monarhul nostru îi răsfăţa pe aceşti venetici renegaţi. Dar stratagemele perfide ale prinţilor ambiţioşi sînt sortite eşecului, iar gloria lor e deşartă! Întocmai cum pretorienii de origină străină, pe care împăraţii romani făcuseră imprudenţa de a-i introduce în statul lor, şi încă mai marea imprudenţă de a-i ridica la rangul de favoriţi, au sfîrşit prin a-i răsturna de pe tron — tot astfel şi aceşti marinari nelegiuiţi, împreună cu întreaga populaţie şi cu ceea ce mai rămăsese din garda personală, au pus la cale o răscoală grozavă, sfidîndu-şi stăpînul. Acesta porni împotriva lor cu toată oastea lui de cîini. O luptă pe viaţă şi pe moarte se încinse pe plajă şi ţinu trei ore, cîinii bătîndu-se cu hotărîre şi curaj, iar marinarii negîndindu-se la nimic altceva decît la victorie. Trei oameni şi treisprezece cîini rămaseră morţi pe cîmpul de luptă, laolaltă cu numeroşi răniţi din ambele tabere, iar regele fu silit să fugă împreună cu rămăşiţele regimentului său canin, pentru a scăpa de inamic, care, aruncînd cu pietre-n ei, îi fugări pînă-n inima pustie a insulei. Încetînd urmărirea, învingătorii se întoarseră în satul de pe ţărm, destupară butoaiele cu spirt şi proclamară republica. Morţii fură îngropaţi cu toate onorurile cuvenite unor ostaşi căzuţi în război iar leşurile cîinilor fură zvîrlite cu scîrbă în ocean.

În cele din urmă, nemaiputînd îndura atîta suferință, creolul fugar coborî din munți și se oferi să încheie pace. Dar rebelii primeau pacea cu o singură condiție — exilarea lui necondiționată. Și astfel, prima corabie care acostă pe insulă îl luă pe fostul rege și-l duse în Peru.

Istoria acestui rege demonstrează încă o dată cît este de greu să colonizezi o insulă pustie cu niște pelerini lipsiți de scrupule.

Fără îndoială că monarhul exilat în Peru, care-i oferise, undeva la țară, un azil sigur în restriștea abătută asupra lui, va fi pîndit fiece corabie venită din Encantadas, în speranța că va afla vești despre prăbușirea republicii, despre căința rebelilor și despre rechemarea lui pe tron. Căci el vedea desigur în republică o experiență jalnică, sortită unui eșec grabnic. Dar nu ! Insurgenții se uniseră într-o democrație care nu era nici grecească, nici romană, și nici americană. Ba, de fapt, nici nu era o democrație, ci o *răscoalocrație* permanentă, ce-și făcea un punct de onoare din a nu recunoaște altă lege decît absența oricărei legi. Datorită marilor înlesniri acordate dezertorilor, rebelii își sporiră rîndurile cu o sumedenie de netrebnici evadați de pe corăbiile ce poposeau la țărmul insulei. Insula lui Charles deveni oficial refugiul asupriților de pe toate corăbiile. Fiece matelot fugar era aclamat ca un martir al luptei pentru libertate, și dobîndea numaidecît cetățenia zdrențuroasă a acestei națiuni universale. În zadar încercau comandanții vaselor cu pricina să-i recupereze pe marinarii fugari. Noii compatrioți ai acestora erau gata să crape capul tuturor urmăritorilor, fie ei cît de numeroși. Tunuri prea multe nu aveau, dar cu pumnii lor nu era de loc de glumit. Așa se face că, pînă la urmă, nici o corabie nu mai cuteză să se apropie de insula lui Charles, oricît de

imperioasă ar fi fost nevoia de a-și împrospăta proviziile : insula își cîștigase o faimă rea, devenind o adevărată pacoste, un fel de Alsatia [1] marină, un bîrlog inexpugnabil al tuturor disperaților, care, în numele libertății, își făceau de cap. Numărul lor era în necontenită fluctuație. Marinarii care evadaseră pe alte insule, sau care fugeau de pe corăbii cu vreo barcă, se îndreptau spre insula lui Charles ca spre un adăpost sigur, dacă se aflau cît de cît în vecinătatea ei. Dimpotrivă, mulți dintre locuitorii insulei, sătui de viața dusă acolo, fugeau din cînd în cînd spre insulele din apropiere, unde, dîndu-se drept marinari naufragiați, îi convingeau pe comandanți să-i primească pe vasele lor, ce navigau spre litoralul spaniol, iar o dată ajunși acolo căpătau și ceva bani, de pomană.

În timpul primei mele vizite în arhipelag, într-o noapte toridă, cînd corabia noastră plutea învăluită într-o tăcere lîncedă, am auzit pe cineva de pe puntea din față strigînd : „Lumină la orizont !“ Ne-am uitat și am zărit, lateral, un foc ce ardea, undeva pe un țărm întunecat. Ofițerul al treilea nu prea era familiarizat cu această parte a globului pămîntesc. Apropiindu-se de căpitan, îl întrebă :

— Să trimit o șalupă, *Sir ?* Or fi, desigur, niște naufragiați.

Căpitanul izbucni într-un rîs sardonic și, agitîndu-și pumnul în direcția luminii, trase o înjurătură și spuse :

— Nu, nu, ticăloșilor, n-o să-mi șterpeliți o șalupă în noaptea asta binecuvîntată ! Bine faceți, tîlharilor, că aprindeți un foc pe insula voastră, ca pe-un recif periculos : oamenii înțelepți nu se simt ispitiți să se ducă să vadă despre ce-i vorba, ci dim-

[1] Lăcaș al tagmei călugărilor albi *(White Friars)* din Londra și refugiu al delicvenților.

potrivă se țin cît mai departe de țărm, de țărmul Insulei lui Charles, adică... Brațează vergile, domnule secund, și lasă lumina aceea la pupa !

SCHIȚA A OPTA

Insula Norfolk și văduva chola

Pe-o insulă, văzură, în sfîrșit,
Șezînd pe țărm, o nobilă muiere
Ce, pradă parcă unui chin cumplit,
Care-o făcea să plîngă de durere,
Striga spre ei, vrînd sprijin a le cere.[1]

*

Negri ca noaptea ai săi ochișori,
Alb gîtul lui ca fulgii de nea,
Roșu obrazul ca bolta în zori,
Rece-n țărînă astfel zăcea
Dragostea mea
Pe patu-i de moarte
Sub cactuși, departe.[2]

*

Oriunde fi-voi, în singurătate,
Vei fi cu mine. Te voi plînge, și
Te voi iubi cît inima-mi va bate,
Cît mila însăși moartă nu va fi.[3]

---

[1] Spenser : *Crăiasa Zînelor,* cartea a II-a, cîntul XII, strofa a 27-a.

[2] Thomas Chatterton : *Mynstrelles Songe from Aella (Cîntec de menestrel din Aella).*

[3] William Collins : *Dirge in Cymbeline (Bocet din Cymbeline).*

La nord-est de insula lui Charles, la mare distanță de restul arhipelagului, se află insula Norfolk. Deși mai toți călătorii nici n-o bagă în seamă, eu am ajuns, prin simpatie, să văd în această insulă singuratică un loc sfințit de cele mai stranii încercări prin care poate trece omenirea.

Mă aflam pentru prima oară în arhipelagul Encantadas. Petrecusem două zile pe țărm, vînînd țestoase. Neavînd, însă, răgazul să prindem prea multe, în cea de-a treia zi după amiază am întins pînzele. Eram pe punctul de a porni la drum — ancora ridicată se legăna invizibilă sub valuri, în timp ce corabia își răsucea încet chila pentru a întoarce spatele insulei, — cînd marinarul care trudea împreună cu mine la cabestan s-a oprit brusc și mi-a atras atenția asupra unui punct ce se agita pe țărm, nu chiar pe plajă, ci puțin mai departe, pe o înălțime.

Avînd în vedere cele ce vor urma, se cuvine să explic cum se face că un punct atît de mărunt a putut reține atenția colegului meu, și numai a lui ; toți ceilalți marinari, inclusiv eu însumi, manevram cabestanul stînd în picioare, pe cînd colegul meu, cuprins de o exaltare ciudată, sărea în cîrca masivului aparat, la fiece rotire a lui, împingîndu-l cu putere în jos ; ochii lui însuflețiți de bucurie priveau spre țărmul ce se depărta încet. Aflîndu-se deasupra tuturor celorlalți, el putuse să zărească punctul acela, care altfel ar fi rămas neobservat ; agerimea privirii lui se datora unei exaltări ce-i venea, în parte, dintr-o dușcă de *pisco*, o băutură portugheză pe care cambuzierul nostru mulatru i-o oferise pe ascuns, în schimbul nu știu cărui serviciu. Fără îndoială că *pisco*-ul face mult rău oamenilor, dar ținînd seamă că, în cazul de față, a contribuit, fie măcar indirect, la salvarea unei ființe omenești de

o soartă îngrozitoare, n-am putea oare admite că băutura aceasta face uneori şi mult bine?

Privind peste apă în direcţia arătată, am zărit un obiect alb ce spînzura de-o stîncă, la vreo jumătate de milă în interior.

— E o pasăre, o pasăre cu aripile albe! exclamai eu. Poate că-i un... ba nu, e o batistă!

— Da, e o batistă, adeveri camaradul meu şi, ridicînd glasul, îl preveni pe căpitan.

Cît ai bate din palme, luneta cea mare fu coborîtă de pe dunetă prin greementul de mizenă, întocmai ca un tun pus în poziţie de tragere; privind prin lentilele ei, căpitanul zări desluşit pe stînca din interiorul insulei o siluetă omenească, ce flutura spre noi ceea ce ni se păruse a fi o batistă.

Căpitanul nostru era un om pe cît de inimos, pe atît de energic. Lăsînd luneta, se repezi la prova pentru a ordona coborîrea ancorei şi lansarea unei bărci la apă.

O jumătate de ceas mai tîrziu, sprintena barcă se întorcea — cu şapte pasageri, în loc de şase, ca la început. Al şaptelea pasager era o femeie.

Aş dori foarte mult — şi nu din vreo curiozitate rece, de estet — să am talent la desen, căci femeia asta, o văduvă *chola* îndoliată, oferea un spectacol de-a dreptul mişcător, pe care numai un pictor l-ar putea sugera, trasînd contururile triste şi delicate ale feţei ei tuciurii.

Văduva îşi rosti curînd povestea în spaniolă, limbă pe care căpitanul o înţelegea bine, deoarece navigase multă vreme în largul coastelor chiliene. Hunilla, căci aşa o chema pe această *chola*, adică metisă, indiană din Payta (Peru), plecase de pe continent cu trei ani în urmă, îmbarcîndu-se împreună cu tînărul ei soţ Felipe, un castilian get-beget, şi cu

fratele ei Truxill, pe o balenieră franceză comandată de un căpitan jovial. Îndreptîndu-se spre zonele de vînătoare situate dincolo de Insulele Fermecate, baleniera trebuia să treacă prin imediata lor apropiere. Micul grup pornise la drum cu un scop precis — acela de a procura ulei de ţestoasă, un ulei foarte preţuit pentru savoarea şi puritatea lui, de către toţi locuitorii acestei regiuni a coastei Pacificului. Hunilla şi tovarăşii ei fură debarcaţi la locul dorit, împreună cu calabalîcul lor, cuprinzînd o ladă plină de haine, unelte, vase de bucătărie, un teasc primitiv pentru extracţia uleiului, cîteva butoiaşe cu pezmeţi şi doi cîini favoriţi — căci neamul *cholo* iubeşte mult cîinii. Potrivit învoielii încheiate înainte de a porni la drum, comandantul francez se obliga să-i îmbarce din nou la întoarcerea lui dintr-o expediţie de patru luni în mările occidentale — acest interval de timp fiind socotit de către cei trei aventurieri arhisuficient pentru a-şi atinge scopul.

Pe plaja pustie a insulei, ei îi plătiră în bani-peşin comandantului, care acceptase numai cu această condiţie să-i transporte, asumîndu-şi, ce-i drept, obligaţia de a lua toate măsurile necesare pentru a-şi îndeplini promisiunea.

Încercarea lui Felipe de a amîna plata banilor pînă la întoarcerea balenierei, fusese zadarnică. Totuşi, cei trei se gîndeau că francezul le dovedise, într-un fel, buna lui credinţă. Într-adevăr, acesta acceptase ca ei să-şi plătească drumul pînă-n patrie nu în bani, ci în ţestoase — o sută de bucăţi, ce urmau a-i fi predate la întoarcerea din expediţie. Cei trei *cholo* intenţionau să captureze aceste o sută de ţestoase după ce-şi vor fi terminat treaba, cam în perioada cînd urma să se întoarcă baleniera; şi desigur că-şi făceau de pe-acum socoteala că aveau, în aceste ţestoase risipite deocamdată în interiorul insu-

lei, o sută de ostateci. Pînă una alta, corabia ridică ancora sub ochii celor trei aventurieri, care răspunseră cu entuziasm la chiotele vesele ale echipajului; către seară, nu se mai zări din corabia franceză decît linia aproape imperceptibilă a celor trei catarge, dar şi ea se mistui curînd.

Francezul le făcuse o promisiune îmbucurătoare, ancorată cu jurăminţi; dar jurămintele, ca şi ancorele, nu prea ţin: lumea asta uşuratică e plină de făgăduieli frumoase dar neîmplinite. Fie din pricina unor vînturi potrivnice stîrnite sub un cer nestatornic, fie din pricina firii sale încă şi mai nestatornice, fie din pricina vreunui naufragiu ce-i va fi curmat brusc viaţa pe mările pustii, fapt este că jovialul francez nu s-a mai arătat niciodată.

Dar în ciuda cruntelor primejdii ce-i păşteau, nici o presimţire nu-i tulbură pe cei trei aventurieri, cu totul absorbiţi de anevoioasa treabă pentru care veniseră aici. Mai mult încă: nu trecuseră nici şapte săptămîni de la debarcarea lor pe insulă, cînd năpasta, furişîndu-se ca un tîlhar în puterea nopţii, se abătu asupra a doi dintre ei, şi-i scăpă de orice griji cunoscute pe pămînt sau pe apă. Ei încetară să mai scruteze, cu ochii plini de nelinişte şi speranţă, orizontul prezentului, căci sufletele lor tăcute navigau spre viitorul cel mai depărtat. Muncind cu rîvnă sub soarele acela arzător, Felipe şi Truxill izbutiseră să aducă în coliba lor sute de ţestoase, şi să le stoarcă uleiul; mulţumiţi de această izbîndă, şi dornici să-şi acorde o răsplată pentru truda lor grea, îşi întocmiră, cam prea în grabă, un *catamaran*, adică o plută indiană, foarte des folosită pe mările spaniole — şi porniră voioşi la pescuit, în dreptul unui recif lung şi scorburos, aflat la vreo jumătate de milă distanţă de ţărmul insulei, chiar paralel cu el. Ceasul rău, sau poate un curent viclean, combinat cu nesocotinţa proprie exuberanţei (căci, deşi nu puteau fi auziţi, gesturile lor erau ale unor oameni care cîntă), le împinsese la adînc pluta prost întocmită, izbind-o de ţancul acela de fier şi sfărîmînd-o în bucăţele; azvîrliţi de talazuri între buştenii fărîmaţi şi colţii ascuţiţi ai recifului, cei doi aventurieri pieriră sub ochii Hunillei. Da, chiar sub ochii ei se înecară. Această nenorocire reală se petrecu în văzul ei întocmai ca o tragedie fictivă pe scena unui teatru. Hunilla şedea într-un hamac primitiv suspendat printre tufele veştede de deasupra unei faleze, nu departe de plajă. Tufele acestea erau aşa fel orientate, încît, pentru a cuprinde largul mării, femeia privea printre crengi ca prin grilajul unui balcon înalt. Dar în ziua aceea, pentru a putea urmări mai bine plimbarea celor două fiinţe dragi, Hunilla dăduse la o parte crengile, ţinîndu-le cu mîna: ele formau, astfel, un cadru oval, prin care albastra şi nemărginita mare se tălăzuia ca într-un tablou. Deodată, nevăzutul pictor îi puse sub ochi pluta izbită de valuri şi sfărîmată; bîrnele ei cîndva orizontale se ridicau pieziş, ca nişte catarge înclinate, printre care se zbăteau patru braţe învălmăşite; apoi, totul se mistui în apele înspumate, care tîrau încet epava zdrobită. De la început pînă la sfîrşit, întreagă această scenă se desfăşurase în tăcere: un tablou al morţii, o nălucire a ochiului, o imagine fugară ca acelea întrezărite într-un miraj.

Scena fusese atît de fulgerătoare, şi atît de asemănătoare unei vedenii prin picturalitatea ei şi prin distanţa la care se petrecea (distanţă nu numai faţă de locul ei de observaţie, ci şi faţă de propriu-i simţ al realităţii), încît Hunilla privea şi privea, fără să mişte un deget şi fără să scoată măcar un geamăt. Urmărea, încremenită de uimire, această pantomimă mută. Şi nici n-ar fi putut să facă altfel. Braţele ei,

ţintuite parcă de o vrajă, puteau oare sări în ajutorul celor patru braţe aflate la ananghie, cînd erau despărţite de acestea printr-o genune lungă de-o jumătate de milă ? Cînd distanţa e mare, timpul nu-i decît un fir de nisip. Cînd scapără fulgerul, care nebun ar încerca să oprească trăsnetul ?

Cadavrul lui Felipe a fost adus de valuri la ţărm, dar cel al lui Truxill n-a apărut niciodată : doar frumoasa lui pălărie de paie aurii, rotundă ca floarea soarelui, se întoarse — galanterie supremă — pentru a o saluta pe Hunilla aşa cum o salutase înainte de plecarea la pescuit. Cadavrul lui Felipe eşuă, aşadar, pe ţărm, cu un braţ întins într-un gest de îmbrăţişare. Prins între tristele fălci ale morţii, soţul iubitor îşi îmbrăţişa duios soţia, căreia-i rămînea credincios pînă şi în visul cel de pe urmă. O, cerule, dacă un bărbat poate rămîne credincios în felul acesta, te vei arăta necredincios tocmai Tu, care-ai zămislit o asemenea făptură ? Dar aceia care n-au jurat vreodată credinţă, nici n-o pot călca !

E de prisos să spunem ce jale fără margini o copleşi pe biata văduvă. Ea însăşi, abia dacă vorbi despre asta, mulţumindu-se să istorisească doar faptele, aşa cum se petrecuseră. Deşi faţa ei era destul de grăitoare, din vorbele Hunillei cu greu ai fi putut ghici că era ea însăşi eroina acestor întîmplări. Totuşi ea nu izbuti să ne sece lacrimile : în faţa unei suferinţe îndurate cu atîta curaj, inimile noastre sîngerară.

Hunilla nu ne dezvălui decît învelişul sufletului ei, şi cifrele stranii gravate acolo, dar ne ascunse dintr-o orgolioasă timiditate, tot ce se adăpostea în adîncul lui. Făcu, totuşi, o excepţie — una singură. Întinzîndu-i căpitanului o mînă delicată şi măslinie, îi spuse într-o spaniolă dulce şi domoală : „L-am îngropat, *señor*".

Apoi făcu o pauză şi, zbătîndu-se ca în strînsoarea unui şarpe, se smuci brusc şi repetă, cu o durere pătimaşă :

„Mi-am îngropat viaţa şi sufletul !"

Nenorocita îşi împlinise desigur cu gesturi semiconştiente, aproape automate, această ultimă datorie faţă de Felipe ; ea înălţase o cruce grosolană, întocmită din ramuri veştede — căci altele, verzi, nu se găseau — pe mormîntul acela singuratic, unde-şi dormea somnul de veci omul doborît de talazurile mării zbuciumate.

Dar nefericita Hunilla era copleşită acum de gîndul, dureros, că un alt cadavru trebuia îngropat, că o nouă cruce trebuia să sfinţească un alt mormînt, încă nesăpat — acela al propriului ei frate, dispărut fără urmă. Cu mîinile încă pline de ţărînă, ea porni înapoi spre plajă, mergînd încet, fără vreo ţintă precisă şi iscodind cu ochii ei vrăjiţi valurile în necontenită mişcare. Acestea, însă, nu-i oferiră decît un bocet, care-o făcu să creadă, în rătăcirea ei, că pînă şi ucigaşii poartă doliu. Cu timpul, pe măsură ce lucrurile i se limpezeau în minte, şi sub puternicul imbold al credinţei ei papistaşe, care pune un preţ deosebit pe urnele funerare, Hunilla reîncepu, cu o rîvnă lucidă, pioasele cercetări întreprinse iniţial într-o stare de somnambulism. Zi după zi şi săptămînă după săptămînă, străbătu plaja cenuşie, cu ochii ei iscoditori, însufleţiţi acum de o îndoită speranţă — aceea de a găsi un cadavru şi un om viu, pe fratele ei şi pe căpitan, dispăruţi amîndoi, pentru totdeauna.

Copleşită de emoţiile prin care trecuse, Hunilla nu prea mai avea noţiunea timpului ; aproape nimic din afara ei nu-i slujise drept calendar sau drept ceasornic. Întocmai ca sărmanul Crusoe, pierdut pe acelaşi ocean, nu avusese vreun clopot să-i vestească trecerea săptămînilor sau a lunilor ; zilele se scur-

geau în neştire — nici un cocoş nu vestea zorile înăbuşitoare, nici un muget nu anunţa apropierea acelor nopţi otrăvite. Dintre toate zgomotele umane sau umanizate de dulcea prezenţă a omului, zgomote ce devin familiare prin repetiţie, unul singur sfîşia această linişte toridă : lătratul cîinilor. Cînd nu lătrau cîinii, doar vuietul monoton al valurilor năpădea această linişte ; iar pentru biata văduvă nu exista voce mai groaznică decît aceea.

Cum gîndurile ei se îndreptau mereu spre corabia dispărută, pentru a fi respinse de fiecare dată, ca şi cum în suflet o speranţă se lupta cu alta, nu-i de mirare că femeia sfîrşi prin a exclama deznădăjduită :

— „Nu încă ! Nu încă ! Inima mea nesăbuită bate prea repede !“

Hunilla se sili să-şi păstreze răbdarea încă vreo cîteva săptămîni. Dar pentru cei tîrîţi de irezistibilul curent al destinului lor terestru, e tot una dacă au sau nu răbdare.

Ea se strădui să stabilească exact cît timp trecuse de la plecarea corăbiei, şi cîte zile mai avea de aşteptat pînă la întoarcerea ei. Dar era cu neputinţă să facă un asemenea calcul, căci nu ştia în ce zi sau măcar în ce lună se afla. Rătăcea, pierdută în labirintul Timpului. Şi acum urmează...

Fără voia mea, tăcerea pogoară asupră-mi : poate că însăşi natura pecetluieşte buzele aceluia care a aflat anumite taine ! Oricum, el se îndoieşte dacă e bine să le dea în vileag. Dacă unele cărţi sînt interzise fiind socotite foarte dăunătoare, ce să mai spunem de anumite fapte încă şi mai cumplite decît nălucirile unor oameni în delir ? Cei cărora o carte le poate face rău, nu sînt în stare să înfrunte vicisitudinile vieţii. Înseşi aceste vicisitudini şi nu cărţile, ar trebui interzise. Dar îndeobşte omul seamănă

împotriva vîntului, care suflă oridincotro îi place ; iar bietul om nici nu poate şti dacă vîntul e bun sau rău. Adesea binele dă naştere răului, şi răul binelui.

Aşadar, cînd Hunilla...

E îngrozitor să vezi o fiară cu blana mătăsoasă jucîndu-se îndelung cu vreo şopîrlă aurie, înainte de a o devora. Şi mai îngrozitor e să vezi cum felina Soartă se joacă uneori cu un suflet omenesc, silindu-l, printr-o indicibilă magie, să înlocuiască o deznădejde firească printr-o speranţă nesăbuită. Fără să vreau, imit eu însumi această joacă pisicească, jucîndu-mă cu inima cititorului — căci dacă acesta nu simte, degeaba mai citeşte.

În cele din urmă, Hunilla îşi spuse : „Corabia porneşte chiar astăzi. Iată o dată fixă, pe care mă pot bizui, căci altfel mi-aş pierde minţile. Neştiind nimic, am tot sperat ; de-aci înainte, avînd cunoştinţă de ceva sigur, nu voi face decît să aştept. Acum vreau să trăiesc, în loc să mă zbucium într-o nesiguranţă fatală. Sfîntă Fecioară, ajută-mă ! Tu vei mîna înapoi spre mine corabia aceea ! O, lungi săptămîni monotone, prin care-a trebuit să trec pentru a-mi dobîndi certitudinea de astăzi, mă despart de voi cu dragă inimă, deşi sufăr smulgîndu-vă din mine !“

Aşa cum marinarii azvîrliţi de furtună pe vreo stîncă pustie îşi întocmesc o luntre din rămăşiţele corăbiei lor, şi pornesc cu ea pe aceleaşi valuri, bietul suflet naufragiat al Hunillei se agăţa de sentimentul încrederii, în mijlocul trădării. Omenire, îţi admir forţa, nu în învingătorul încununat cu lauri, ci în această fiinţă învinsă !

Hunilla se sprijinea de o trestie, de o trestie adevărată. Nu fac nici o metaforă : era o autentică trestie orientală, o bucată de bambus, adusă de valuri cine ştie de pe ce insulă, şi găsită pe plajă.

Capetele ei cîndva ascuţite se tociseră, de parcă ar fi fost frecate cu şmirghel, iar din lustrul ei auriu nu mai rămăsese nimic. Îndelung măcinată între mare şi uscat, ca între două pietre de moară, carnea ei crudă căpătase un lustru nou, contopit cu ea însăşi — lustrul agoniei sale. Linii circulare o brăzdau din loc în loc, împărţindu-i suprafaţa în şase segmente de lungimi diferite. În primul dintre aceste segmente erau trecute zilele, fiecare a zecea zi fiind însemnată cu cîte o crestătură mai lungă şi mai adîncă ; al doilea slujea la numărarea ouălor furate din cuiburile stîncoase ale păsărilor, pentru hrana Hunillei ; al treilea, la numărarea peştilor prinşi de pe mal ; al patrulea, la numărarea puilor de ţestoasă găsiţi în interiorul insulei ; al cincilea, la numărarea zilelor cu soare ; al şaselea, la numărarea zilelor noroase (mai multe decît cele dintîi). Nopţi lungi, de calcule chinuitoare — o adevărată matematică a nenorocirii, menită să-i obosească sufletul prea treaz şi să-l facă să adoarmă. Dar somnul nu voia să vină.

Răbojul zilelor se umplu de crestături — cele adînci, făcute pentru a marca decadele, fiind din ce în ce mai şterse, aidoma literelor din alfabetul orbilor. De zece mii de ori sărmana văduvă îşi plimbase degetul pe bucata de bambus, ca pe un fluier jalnic, lipsit de glas, ca şi cum numărînd păsările în zbor ar fi sperat să grăbească mersul tîrîş al ţestoaselor prin păduri.

După cea de-a o sută optzecea zi, nu se mai vedea nici un semn : ultima crestătură era pe atît de ştearsă, pe cît fusese de adîncă prima.

— Au fost mai multe zile, îi spuse căpitanul nostru. Da, infinit mai multe. De ce nu le-ai crestat şi pe ele, Hunilla ?

— Nu mă întreba, *señor*.

— Dar ia spune-mi, nici o altă corabie n-a trecut între timp pe lîngă insulă ?

— Nu, *señor*, însă...

— Ce anume, Hunilla, de ce nu vorbeşti ?

— Nu mă întreba, señor.

— Ai văzut corăbii trecînd în larg şi le-ai făcut semn, dar ele şi-au urmat drumul... Nu-i aşa, Hunilla ?

— Fie precum spui, *señor*.

Cu toate puterile sufleteşti încordate împotriva durerii ei, Hunilla nu voia şi nu îndrăznea să se încreadă în propria-i limbă, cunoscîndu-i slăbiciunea. Apoi, cînd căpitanul nostru o întrebă dacă vreo balenieră...

Dar nu, nu voi da cititorilor cinici ocazia de a găsi în această povestire vreo îndreptăţire a cinismului lor. Adevărul va rămîne pe jumătate nespus. Două dintre nenorocirile întîmplate Hunillei pe acea insulă vor fi trecute sub tăcere ; fie ca ele să rămînă o taină între dînsa şi Dumnezeul ei. În faţa naturii, ca şi în faţa legii, rostirea anumitor adevăruri poate fi socotită drept o calomnie.

E necesar, totuşi, să explicăm, înainte de a trece mai departe, cum se face că singura locuitoare a insulei nu ne descoperise — deşi corabia noastră era de trei zile ancorată acolo — decît abia în clipa cînd ne pregăteam să plecăm, pentru a nu mai reveni niciodată pe acele meleaguri depărtate şi singuratice.

Locul unde căpitanul francez îi debarcase pe cei trei aventurieri se afla tocmai în celălalt capăt al insulei. Acolo îşi înjghebaseră ei coliba. Iar văduva rămasă singură nu părăsise acest loc, unde hălăduise cîndva împreună cu cei dragi ei, şi unde cel mai drag dintre aceştia, soţul ce-i fusese atît de fidel, îşi

dormea acum somnul de veci din care nu-l putea trezi cu toate bocetele ei.

Între cele două extremităţi ale insulei se întinde un platou înalt şi prăpăstios, astfel încît un vas ancorat la un capăt al ei nu poate fi văzut de la celălalt capăt. De altfel, insula e destul de mare pentru ca o ceată de oameni să poată umbla pe un versant al ei, fără a fi văzuţi sau măcar auziţi de cineva care s-ar afla pe celălalt versant.

Aşteptîndu-se, fireşte, ca vasele mult dorite să apară în partea unde se afla ea însăşi, Hunilla ar fi ignorat desigur pînă la capăt prezenţa corăbiei noastre, dacă, aşa cum pretindeau marinarii noştri, atmosfera vrăjită a insulei nu i-ar fi transmis o presimţire misterioasă. Văduva însăşi nu a contrazis, prin răspunsul ei, această presupunere.

— Cum se face că azi dimineaţă ai pornit de-a curmezişul insulei ? o întrebă capitanul.

— Am simţit, *señor*, că zboară ceva pe lîngă mine. Mi-a atins chiar obrazul. Şi inima, *señor*.

— Ce tot spui, Hunilla ?

— Spun, *señor*, că am simţit că zboară ceva prin văzduh.

Fusese ultima ei şansă. Căci, în drumul ei prin insulă, tocmai cînd ajunsese pe culmea platoului central, zărise desigur pentru prima oară pînzele corăbiei noastre, întinse ca de plecare şi poate auzise chiar ecoul cîntecelor marinarilor de la cabestan. Corabia străină era pe punctul de a se urni, lăsînd-o pe insulă ! Iat-o, deci, pe Hunilla coborînd în goană platoul ; în curînd, pădurile dese de la poalele acestuia îi vor ascunde corabia. Croindu-şi anevoie drum printre crengile veştede de care se-mpiedică la tot pasul, ajunge în cele din urmă la o stîncă răzleaţă, încă destul de departe de mare. Se caţără pe stîncă, pentru a vedea ce se-ntîmplă : corabia e

încă acolo. Dar Hunilla e cît pe ce să leşine, istovită de atîta efort ; i-e teamă să coboare de pe ameţitorul ei piedestal ; silită să rămînă acolo, îşi smulge tulpanul de pe cap şi-l flutură spre noi, pe deasupra pădurilor...

În timp ce ne povestea toate acestea, marinarii stăteau tăcuţi, strînşi roată în jurul ei şi al căpitanului. Iar cînd, în cele din urmă, căpitanul porunci să fie pregătită şalupa cea mai rapidă ca să pornească spre cealaltă extremitate a insulei pentru a aduce de-acolo lada Hunillei şi uleiul de ţestoasă, marinarii se arătară mai prompţi ca oricînd, supunîndu-se fără să crîcnească acestui ordin, pe care-l executară cu voioşie, dar şi cu mîhnire în acelaşi timp. Ancora fusese deja coborîtă din nou în adînc, iar corabia se legăna liniştită. Numai că Hunilla stărui să conducă ea însăşi, ca un indispensabil cîrmaci, şalupa spre coliba ei de pe insulă. De aceea, porni împreună cu noi, după ce se ospătă cu toate bunătăţile pe care i le pusese la dispoziţie cambuzierul. Cred că nici nevasta celui mai vestit amiral nu a primit vreodată, în şalupa soţului ei, omagii mai respectuoase ca acelea pe care sărmana Hunilla le primi, în tăcere, din partea marinarilor noştri.

După ce am ocolit, timp de două ore, numeroase promontorii şi stînci colţuroase, am ajuns la reciful acela fatidic, apoi am pătruns într-un golfuleţ tainic, de unde, ridicînd privirea spre un perete crestat de lavă verzuie, am zărit singuraticul sălaş de pe insulă.

Suspendată pe o faleză abruptă şi adăpostită de tufişuri dese, coliba era pe jumătate ascunsă vederii de treptele unei scări rudimentare, care lega plaja de creştetul falezei. Întocmită din trestii şi învelită cu ierburi lungi, mucegăite, semăna cu o căpiţă de mult abandonată. Acoperişul era înclinat într-o sin-

gură parte, unde streaşina lui aproape că atingea pămîntul ; dedesubt era aşezat un vas simplu, menit să strîngă roua, sau mai degrabă ploile de două ori distilate pe care, din milă sau din batjocură, cerurile nocturne le cern uneori asupra acestor pîrjolite Encantadas. Sub streaşină, pe toată lungimea ei, era întinsă o pînză pătată, decolorată de ploi şi fixată în stratul subţire de nisip cu nişte ţăruşi. O bucată de rocă, aruncată în mijlocul pînzei, făcea să se scurgă apa într-o tigvă pusă dedesubt. Vasul acesta furnizase toată apa băută pe insulă de către cei trei *cholo*. Hunilla ne-a spus că în unele nopţi, nu prea des, ce-i drept, tigva, care avea o capacitate de circa şase litri, se umplea pe jumătate. „Ne obişnuisem, însă, cu setea, a adăugat ea. În nisiposul meu loc de baştină, la Payta, nu plouă niciodată ; apa e adusă acolo cu catîrii, tocmai din văile din interior.“

Printre tufişuri erau legate vreo douăzeci de ţestoase plîngăreţe, care aprovizionau cămara singuratică a Hunillei ; se mai zăreau, risipite ici-colo, sute de paveze negre, mari şi turtite, asemănătoare cu nişte pietre de mormînt ; erau carapacele ţestoaselor din care Felipe şi Truxill storseseră preţiosul ulei. Acesta umplea mai multe tigve mari şi două putini dolofane. Într-o oală din preajma lor, se vedeau crustele uscate ale unei cantităţi de ulei lăsată să se evaporeze. „Urmau să-l stoarcă a doua zi“, ne explică Hunilla, îndepărtîndu-se de locul acela.

Am uitat să pomenesc de cel mai ciudat spectacol pe care mi-a fost dat să-l văd, deşi a fost primul care ne-a întîmpinat pe insulă : vreo zece căţeluşi cu părul creţ şi mătăsos — o rasă peruviană superbă — ne-au primit pe plajă, cu un vesel concert de bun sosit, la care Hunilla a răspuns numaidecît. Unii dintre ei, născuţi chiar pe insulă, după ce Hunilla rămăsese văduvă, erau odraslele perechii pe care ea o adusese tocmai din Payta. Un căţel la care ţinea foarte mult, dispăruse, şi de-atunci încoace Hunilla nu-i mai lăsase pe ceilalţi s-o urmeze în escapadele ei ocazionale, după cuiburi de păsări sau după alte asemenea lucruri : insula era plină de prăpăstii, de povîrnişuri stîncoase, de desişuri încîlcite şi de tot soiul de capcane naturale. Obişnuiţi să n-o mai însoţească, nu se luaseră după ea nici în dimineaţa aceea, cînd o pornise de-a curmezişul insulei, prea absorbită de gînduri ca să-i mai pese că-i lăsa în urmă, deşi ţinea foarte mult la ei. Îi iubea atît de mult, încît obişnuia să împartă cu ei roua strînsă în tigva de sub streaşină, simţind că nu le ajunge să lingă în zori stîncile umezite peste noapte ; Hunilla nu reuşea niciodată să facă rezerve pentru îndelungatele perioade de secetă absolută, care se abat din cînd în cînd asupra acestor insule.

După ce, la cererea noastră, ne arătă cîteva lucruri pe care dorea să i le ducem pe corabie — lada, uleiul, precum şi ţestoasele vii (pe care intenţiona să le dăruiască, în semn de recunoştinţă, căpitanului nostru) — ne-am pus numaidecît pe treabă şi i le-am cărat spre şalupă, pe lunga scară abruptă, învăluită în umbra falezei stîncoase. Deodată, în timp ce camarazii mei munceau de zor, m-am uitat în jur şi-am constatat că Hunilla dispăruse.

Nu numai curiozitatea, ci cred că şi un alt sentiment m-a făcut să privesc cu luare-aminte în jur, slăbind din ochi ţestoasele. Mi-am amintit de soţul îngropat de Hunilla, cu mîinile ei. O cărare îngustă şi întortochiată ducea spre inima desişurilor ; urmînd-o, am ajuns la o poieniţă rotundă, bine ascunsă de tufişuri. Chiar în mijlocul ei se înălţa o moviliţă de nisip fin, asemănător aceluia care rămîne pe fundul unei clepsidre. În creştetul moviliţei se

înălţa o cruce de ramuri veştede, cu scoarţa uscată şi jupuită ; ramura transversală, legată cu o sfoară, spînzura jalnic în aerul tăcut.

Hunilla stătea aplecată peste mormînt, cu capul pierdut în cosiţele-i negre şi despletite, de indiancă ; mîinile ei, întinse spre baza crucii, strîngeau un mic crucifix de aramă, tocit de prea multă întrebuinţare, aidoma unui ciocănel de uşă, folosit în zadar.

Nu m-a zărit, aşa că m-am retras, fără zgomot.

Cîteva clipe înainte de încheierea pregătirilor legate de plecarea noastră, Hunilla a reapărut printre noi. M-am uitat în ochii ei, dar n-am văzut lacrimi. Avea o expresie ciudat de mîndră, care nu ascundea, de fapt, decît durere — durerea unei indience-spaniole, care nu vrea să fie văzută plîngînd ; o asemenea natură orgolioasă e în van umilită pe roata de tortură, ea se dovedeşte mai tare decît orice chinuri.

Căţeluşii catifelaţi o înconjurau ca nişte copii în timp ce cobora spre plajă. Hunilla îi luă în braţe pe doi dintre cei mai nerăbdători, exclamînd :

— *Tita mia! Tomotita mia!* Apoi, dezmierdîndu-i, ne întrebă cîţi căţeluşi am putea lua pe bord.

Secundul, care comanda echipajul şalupei, nu era un om rău, dar din pricina vieţii pe care-o dusese nu avea alt criteriu decît utilitatea, chiar şi în lucrurile cele mai mărunte.

— Nu-i putem lua pe toţi, Hunilla ! Proviziile noastre sînt pe sfîrşite. Şi-apoi, nu ne putem bizui pe vînturi — s-ar putea să facem multe zile pînă la Tumbez. Aşa că, ia-i pe cei doi pe care-i ţii în braţe, dar nu mai mulţi !

Hunilla intrase în şalupă ; la rîndu-le, vîslaşii îşi ocupaseră locurile — unul singur dintre ei rămăsese pe plajă, pentru a împinge şalupa, înainte de a sări în ea. Cu isteţimea rasei lor, cîinii părură să-şi dea seama că erau pe punctul de a fi părăsiţi pe plaja aceea pustie. Copastia şalupei era înaltă, ca şi botul ei — întors spre uscat ; de aceea cîinii, care se fereau instinctiv de apă, se cam codeau să sară în mica ambarcaţiune. Dar lăbuţele lor agile zgîriau de zor prova, cum ar fi zgîriat poarta vreunui fermier, pe vreme de viscol. În cumplita lor panică, nu urlau, nici nu gemeau, ci parcă vorbeau.

— Daţi-i drumul ! răcni secundul.

Şalupa se tîrî greoaie pe nisip şi, cu o smucitură, se desprinse de ţărm, apoi se răsuci şi lunecă pe valuri. Cîinii se repeziră, urlînd, de-a lungul plajei ; din cînd în cînd se opreau pentru a privi şalupa fugară, apoi se pregăteau parcă să sară în apă, dar continuau să alerge, lătrînd, pe plajă, ca reţinuţi de o forţă misterioasă. Să fi fost oameni, şi tot n-ar fi putut inspira un mai sfîşietor sentiment de dezolare. Lopeţile se desfăşurară ca penele simetrice ale unor aripi. Nimeni nu scotea o vorbă. Mi-am întors privirea spre plajă, apoi m-am uitat la Hunilla, pe a cărei faţă se întipărise o expresie calmă şi severă. În zadar îi lingeau căţeluşii din poala ei mîinile ţepene. Ea nu privi nici măcar o dată înapoi, ci rămase nemişcată, pînă-n clipa cînd, ocolind un promontoriu, n-am mai văzut şi n-am mai auzit nimic. Ai fi zis că, după ce îndurase cele mai cumplite chinuri, se resemna acum să-şi vadă sfîşiate, una cîte una, toate fibrele mai mărunte ale inimii. Suferinţa i se părea atît de necesară Hunillei, încît era convinsă că şi celelalte fiinţe — oricît le-ar fi iubit şi compătimit — trebuiau să sufere fără să crîcnească. O inimă simţitoare, închisă într-o cuşcă de oţel. O inimă plină de năzuinţi omeneşti, îngheţată de gerul pogorît din ceruri.

Iată acum şi sfîrşitul acestei povestiri. După o lungă călătorie, în care perioadele de calm au alternat cu vînturi înşelătoare, am ajuns în micul port peruvian Tumbez, unde ne-am împrospătat proviziile. Payta nu se află prea departe de Tumbez. Căpitanul vîndu uleiul de ţestoasă unui neguţător din port şi, adăugînd la banii încasaţi contribuţiile noastre ale tuturor, oferi întreaga sumă tăcutei pasagere, care n-avea habar de fapta mărinimoasă a marinarilor.

Am văzut-o pentru ultima oară pe singurateca Hunilla în clipa cînd intra în oraşul Payta, călare pe un măgăruş sur, pe al cărui grumaz se legăna, la fiece mişcare, o cruce heraldică.

SCHIŢA A NOUA

Insula lui Hood şi schivnicul Oberlus

Intrînd în valea neagră, l-au zărit
Pe ticălos : stînd ghemuit pe vine,
Părea de gînduri triste copleşit,
Iar păru-i sur îi atîrna, ciorchine,
Pe umeri, ascunzîndu-i faţa bine.
Goi, ochii lui încremeniţi păreau ;
Obrajii, supţi de chinuri şi de foame,
Pe fălcile-i osoase se lăsau.
Era-mbrăcat în zdrenţe şi în scame
Cu cîte-un spin legate între ele,
Ce-i atîrnau pe coapse, peste piele.[1]

La sud-est de insula lui Crossman se întinde insula lui Hood, numită şi „Insula înnorată a lui McCain" ; pe latura ei sudică se cască un golf sticlos tivit cu o fîşie lată de lavă neagră fărîmiţată — „Plaja neagră" sau „Debarcaderul lui Oberlus", cum i se mai spune, deşi „Debarcaderul lui Charon" ar fi fost un nume mult mai potrivit.

Numele de Oberlus îi venea de la un barbar alb, care petrecuse mulţi ani pe insulă, un european care adusese în această regiune sălbatică nişte însuşiri mai diavoleşti decît cele ale canibalilor din împrejurimi.

Cu vreo jumătate de veac în urmă, Oberlus dezertase pe insula mai sus pomenită, care, atunci, ca şi acum, era pustie. El îşi înjghebase, la vreo milă depărtare de locul de debarcare ce avea să-i poarte numele, un bîrlog de lavă şi de zgură, într-o vale sau mai bine zis o rîpă, ce adăpostea printre stînci vreo doi acri de pămînt oarecum cultivabil — singurul colţişor din insulă care nu era prea pîrjolit pentru acest scop. Izbutise să cultive în rîpa aceea un soi de cartofi şi de dovleci degeneraţi, pe care-i schimba din cînd în cînd pentru alcool sau pentru dolari, cu marinarii flămînzi de pe balenierele în trecere pe-acolo.

Potrivit mărturiilor tuturor, individul părea a fi victima unei vrăjitoare malefice : s-ar fi zis că băuse din cupa vrăjitoarei Circe. Îmbrăcat în zdrenţe prea sumare ca să-i ascundă goliciunea, semăna cu o sălbăticiune ; pielea lui era plină de pete şi de băşici din pricina soarelui la care era necontenit expusă ; avea un nas turtit şi o faţă pămîntie, masivă şi contorsionată ; părul şi barba, netunse, erau de un roşu aprins. Străinilor le făcea impresia unei creaturi vulcanice, ţîşnită din aceeaşi erupţie care dăduse naştere şi insulei. Cînd dormea, ghemuit în singuratecu-i bîrlog de lavă ascuns între munţi, semăna, zice-se, cu un maldăr de frunze veştede, smulse din copaci, toamna, şi părăsite o clipă într-un ungher

[1] Spenser, *Crăiasa Zînelor*, cartea I-a, cîntul IX, strofele 35—36.

de vreun năprasnic vîrtej nocturn, care, după acest scurt popas, şi-ar fi urmat necruţător drumul, pentru a-şi repeta şi aiurea jocul capricios. Şi se mai spunea că Oberlus oferea un spectacol cît se poate de straniu în unele dimineţi noroase şi înăbuşitoare, cînd săpa la cartofi, sub monstruoasa şi urîta lui pălărie de pînză neagră. Atît de strîmbă şi de sucită i-era firea, încît pînă şi coada sapei părea să se fi strîmbat şi chircit în mîna lui, devenind un biet ciomag îndoit mai degrabă ca o coasă primitivă decît ca un mîner de sapă civilizată. Ori de cîte ori întîlnea pentru prima oară un străin, Oberlus avea ciudatul obicei de a-i întoarce spatele — socotit pesemne partea lui cea mai bună, pentru că îl trăda în mai mică măsură. Dacă întîlnirea avea loc în grădina lui, aşa cum se întîmpla uneori — căci străinii proaspăt debarcaţi se duceau de obicei de pe plajă direct la ascunzătoarea dintre munţi a bizarului precupeţ — Oberlus continua, cîtva timp, să sape, fără a se sinchisi de saluturile exuberante sau sobre ale străinului ; iar cînd acesta, curios, încerca să-i iasă în faţă, schivnicul se ferea cu dibăcie, nelăsînd sapa din mînă : cu spinarea îndoită, se învîrtea, morocănos, în jurul moviliţei de cartofi. Asta, cînd săpa. Cînd semăna, însă, întreaga lui înfăţişare şi toate gesturile lui erau atît de sinistre şi inutil duşmănoase şi misterioase, încît n-ai fi zis că seamănă cartofi, ci că toarnă otravă într-o fîntînă. Dar una din ciudăţeniile lui mai mărunte şi mai inofensive, era ideea fixă că vizitatorii nu veneau numai din dorinţa de a căpăta cartofi sau de a întîlni vreun locuitor oarecare al acestei insule pustii, ci şi cu intenţia de a-l vedea pe vajnicul schivnic Oberlus în regeasca lui solitudine. Pare de necrezut că o astfel de făptură era stăpînită de o asemenea

vanitate, că un mizantrop ca el putea fi atît de înfumurat ; dar avea, totuşi, această idee fixă, iar în virtutea ei îşi dădea adesea nişte aere care-i amuzau la culme pe căpitanii de vase. La urma urmelor, cam tot aşa se comportau şi unii ocnaşi celebri, care se mîndreau tocmai cu ticăloşia care le adusese faimă.

Se întîmpla uneori ca, pradă vreunei alte toane, Oberlus să se ferească îndelungă vreme din calea vizitatorilor, ascunzîndu-se îndărătul colţurilor de zgură ale colibei sale ; alteori se furişa, ca un urs, prin desişurile veştede, pînă sus în munţi, ca să nu mai vadă vreo faţă omenească.

În afară de musafirii ocazionali veniţi de pe mare, singurele fiinţe ce-i ţineau tovărăşie lui Oberlus erau ţestoasele tîrîtoare ; într-o vreme, el părea să se fi coborît de-a binelea la nivelul lor, neavînd alte dorinţe decît ele, afară, poate, de dorinţa de a-şi procura, prin beţie, o inconştientă beatitudine. Dar oricît de decăzut putea să pară, ascundea într-însul vocaţia unei şi mai adînci decăderi — vocaţie ce abia aştepta un prilej să se manifeste. Într-adevăr, singurul lucru pe care-l avea în plus faţă de ţestoase, era tocmai această capacitate superioară de degradare şi, legată de ea, o anumită voinţă de a şi-o afirma. Mai mult încă, faptele pe care le vom relata, vor demonstra, poate, că ambiţia egoistă, sau setea de putere pentru putere, departe de a fi o infirmitate proprie minţilor alese, caracterizează chiar şi fiinţele ce n-au pic de minte. Nu există creaturi mai tiranic egoiste ca unele brute primitive — precum îşi poate da seama oricine observă cu luare aminte comportarea anumitor crescători de vite.

Contemplîndu-şi sălbaticul domeniu, Oberlus îşi va fi spus în sinea lui :

„Această insulă-i a mea de la maică-mea Sycorax..."[1] Prin vreun mijloc oarecare — troc sau jaf — (căci pe vremea aceea corăbiile se mai opreau din cînd în cînd la debarcader), el își făcuse rost de-o flintă veche, de puțină pulbere, precum și de cîteva gloanțe. Posesiunea acestui armament stîrni într-însul dorul de aventură, întocmai cum un pui de tigru devine agresiv cînd simte că-i cresc ghearele. Îndelunga obișnuință de a stăpîni exclusiv toate obiectele din jur, singurătatea lui aproape deplină, faptul că nu avea cu oamenii decît relații bazate pe o independență mizantropică sau pe șiretenia negustorească — deși chiar și asemenea întîlniri erau destul de puțin numeroase — toate aceste împrejurări nutriseră în el, treptat, ideea propriei lui importanțe, precum și un soi de dispreț animalic față de tot restul lumii.

Poate că nefericitul creol, care a domnit scurtă vreme pe insula lui Charles, a fost animat într-o oarecare măsură de imbolduri vrednice de laudă, ca acelea care-i îndeamnă pe alți aventurieri să trimită coloniști la capătul lumii și să-și asume controlul politic asupra lor. Execuția sumară a multora dintre peruvienii săi i se poate trece oarecum cu vederea dacă ne gîndim la nelegiuiții cu care-avea de-a face ; iar bătălia canină pe care-a dus-o împotriva rebelilor coalizați, pare pe deplin justificată în împrejurările respective.

Dar pentru acest rege Oberlus și pentru faptele pe care le vom relata de îndată, nu s-ar putea invoca nici o scuză. El a acționat din plăcerea de a-și exercita cruzimea și tirania, în virtutea unei însușiri moștenite de la maică-sa, Sycorax. Înarmat cu flinta

[1] Sycorax, vrăjitoare, mama lui Caliban, personaj din *Furtuna* de Shakespeare.

aceea fioroasă, și încredințat că e stăpînul acelei insule îngrozitoare, aștepta nerăbdător un prilej de a-și dovedi puterea asupra primului exemplar uman ce i-ar fi căzut în mînă.

Prilejul nu întîrzie să se ivească. Într-o bună zi, el zări pe plajă o barcă, lîngă care stătea un negru. La o oarecare distanță se zărea o corabie, iar Oberlus pricepu numaidecît situația : corabia ancorase lîngă insulă pentru a se aproviziona cu lemne, iar echipajul bărcii se dusese după ele, în desișuri. Dintr-un loc prielnic, el continuă să observe barca, pînă-n clipa cînd își făcură apariția niște oameni încărcați cu butuci ; după ce-i azvîrliră pe plajă, oamenii merseră din nou în pădure, în timp ce negrul așeza butucii în barcă.

Iată-l așadar pe Oberlus apropiindu-se de negru, în cea mai mare grabă. Neașteptîndu-se să vadă, într-o asemenea pustietate, o ființă vie, și încă una atît de înspăimîntătoare, negrul fu cuprins de o panică, pe care suavitatea de urs cu care Oberlus îi cerea favoarea de a-l ajuta în muncă, nu i-o putea domoli. Negrul, care purta pe umeri cîțiva butuci, se pregătea tocmai să mai ia vreo cîțiva, cînd Oberlus îi ridică încetișor cu ajutorul unui capăt de frînghie ascuns la sîn. Procedînd astfel, el rămăsese în spatele negrului, care, devenind pe bună dreptate bănuitor, încercă zadarnic să-i iasă în față : Oberlus era mai viclean decît el ! În cele din urmă, obosit de manevrele-i zadarnice, sau temîndu-se să nu fie surprins de restul echipajului, Oberlus se repezi într-un tufiș din apropiere și, apucîndu-și flinta, îi porunci cu glas aprig negrului să lase lucrul și să-l urmeze. Negrul refuză. Atunci, scoțînd la iveală arma, Oberlus trase. Din fericire, arma nu luă foc, dar negrul se speriase tare, așa că, la a doua somație, scăpă din mîini butucii și se predă, gata să-l urmeze pe agresor.

Oberlus se depărtă grabnic de țărm, printr-un defileu îngust, pe care-l cunoștea numai el.

În drum spre munți, Oberlus îi comunică, încîntat, negrului că de aci înainte va trebui să muncească pentru el, ca un sclav, și că va fi tratat după felul cum se va comporta. Amăgit de capitularea lașă a negrului, Oberlus făcu însă greșeala de a-și slăbi la un moment dat vigilența ; profitînd de neatenția lui, tocmai cînd treceau pe o cărare îngustă, negrul — o namilă de om — îl apucă deodată în brațe și-l trînti la pămînt, apoi îi smulse arma, îi legă mîinile cu propria-i frînghie și, luîndu-l în cîrcă, se întoarse cu el spre barcă. Sosiră în curînd și ceilalți membri ai echipajului, care-l transportară pe Oberlus pe corabie — o corabie de contrabandiști englezi, oameni nu prea miloși din fire. Oberlus fu biciuit zdravăn, apoi dus înapoi pe țărm, cu mîinile încătușate, și silit să-și arate bîrlogul și agoniseala. Țestoasele, dovlecii și cartofii lui fură rechiziționați pe loc, împreună cu toți dolarii puși deoparte în urma tranzacțiilor lui comerciale. Dar în vreme ce contrabandiștii, din cale-afară de răzbunători, îi distrugeau coliba și grădina, Oberlus izbuti să fugă în munți și să se ascundă într-o văgăună accesibilă numai lui, unde așteptă pînă la plecarea corăbiei. Abia atunci se întoarse și, cu ajutorul unei pile pe care-o înfipse într-un copac, reuși să-și taie cătușele de la mîini.

Meditînd printre ruinele colibei sale, în dezolantul peisaj de zgură și de vulcani stinși al acestei insule blestemate, jignitul mizantrop plănuia o răzbunare cruntă împotriva omenirii. El nu-și dădu, însă, gîndurile în vileag. Nu peste multă vreme, avu din nou posibilitatea de a furniza niscaiva legume corăbiilor care continuau să poposească, din cînd în cînd, la debarcaderul său.

Conștient de eșecul primei sale încercări de răpire, Oberlus adoptă de data asta cu totul altă tactică.

Ori de cîte ori venea pe țărm vreun marinar, el îl întîmpina prietenește, poftindu-l în coliba lui, unde, cu întreaga politețe de care era în stare pocitania asta roșcată, îi oferea ceva de băut, ca să se veselească. De altfel, oaspeții săi nu trebuiau să fie prea mult rugați ; de îndată ce-și pierdeau cunoștința, gazda îi lega de mîini și de picioare și-i arunca printre movilele de zgură, unde rămîneau ascunși pînă la plecarea corăbiei ; atunci, găsindu-se cu totul la cheremul lui Oberlus, care nu mai era de loc prietenos, ci, dimpotrivă, îi speria cu amenințările lui cumplite și mai ales cu flinta lui fioroasă, ei acceptau să devină sclavii supuși ai acestui tiran nemaipomenit. Doi-trei dintre ei aveau să și piară în cursul acestui penibil proces de inițiere. Pe ceilalți — patru la număr — Oberlus îi puse să sfarme pămîntul pietros și să care în spinare grămezi de lut scoase din crăpăturile jilave ale munților. Supunîndu-i unui regim de înfometare, tiranul își arăta arma la cea mai vagă bănuială de revoltă și nu se lăsă pînă nu-i transformă în niște reptile ce se tîrau la picioarele lui — năpîrci plebee în slujba acestui balaur aristocratic.

În cele din urmă, Oberlus izbuti să-și înzestreze arsenalul cu patru cuțite ruginite și cu o provizie suplimentară de gloanțe și praf de pușcă pentru arma lui. Reducînd în bună măsură munca sclavilor săi, el se dovedi a fi un om — mai bine zis un demon — foarte priceput în arta de a-i convinge sau a-i sili pe ceilalți să-i aprobe planurile, oricît de îngrozitoare le-ar fi părut acestea la început. Predispuși la orice rele, prin însăși viața lor trecută, de *cow-boys* ai mării, care distrusese în ei pe de-a-ntregul omul moral, făcîndu-i să se supună orbește primului ticălos întîlnit în cale ; lipsiți de orice bărbăție din pricina deznădăjduitei mizerii îndurate pe insulă ; deprinși să-l slugărească în orice împrejurare pe stăpînul lor, el însuși ultimul din-

tre sclavi — aceşti nenorociţi ajunseră pe de-a-ntregul corupţi în mîinile lui. Îi folosea ca pe nişte fiinţe de neam inferior, ca pe nişte animale. Dresîndu-i bine, făcu din aceşti patru laşi patru asasini curajoşi. Dar, fie că e vorba de spadă sau de pumnal, armele omului nu sînt decît nişte colţi sau gheare artificiale, ca pintenii falşi agăţaţi de labele unui cocoş de luptă. Iată-l aşadar pe Oberlus, ţarul insulei, înarmîndu-şi cei patru supuşi dresaţi, cu patru securi ruginite. Ca orice autocrat setos de glorie, avea acum o armată vajnică.

S-ar putea crede că o răscoală a sclavilor era iminentă. Arme în mîinile unor robi oropsiţi ? Ce imprudenţă din partea împăratului Oberlus ! Dar ei n-aveau decît nişte biete securi, patru coase nenorocite, pe cînd el poseda o armă în stare să azvîrle orbeşte pietre, bucăţi de zgură şi alte proiectile, care i-ar fi nimicit pe cei patru răsculaţi, ca pe nişte porumbei. Şi apoi, Oberlus nici nu mai dormea în coliba lui : de cîtăva vreme putea fi văzut zilnic, în lumina lugubră a amurgului, luînd calea munţilor, pentru a se ascunde pînă a doua zi în zori în vreo văgăună puturoasă, cunoscută numai lui ; în cele din urmă, însă, renunţă la acest efort penibil, şi, legîndu-şi sclavii de mîini şi de picioare, începu să-i închidă, seară de seară, în coliba lui, după ce le ascundea securile ; cît despre el, se culca în faţa colibei, sub un fel de şopron primitiv, de curînd construit, şi dormea acolo, cu arma în mînă.

Nemulţumindu-se, pesemne, să-şi conducă zilnic vajnica oaste prin deşertul de zgură al insulei, Oberlus se gîndea acum la o acţiune tenebroasă ; urmărea, probabil, să atace prin surprindere vreo corabie în trecere pe acolo, să-i masacreze echipajul şi să se îmbarce pe bordul ei spre un tărîm necunoscut. În vreme ce aceste planuri îi colcăiau în minte, iată că două corăbii poposiră, laolaltă, la celălat capăt al insulei. Drept care, Oberlus îşi schimbă subit planurile.

El se oferi să furnizeze o cantitate mare de legume corăbiilor — care duceau lipsă de aşa ceva — cu condiţia ca ele să trimită cîteva bărci la debarcaderul său, aşa fel încît marinarii să poată transporta mai uşor legumele din grădină ; el le comunică în acelaşi timp comandanţilor celor două corăbii că sclavii lui deveniseră de la o vreme atît de trîndavi şi bicisnici, încît mijloacele-i de convingere obişnuite nu mai erau deajuns pentru a-i face să muncească, dar că nu-l răbda inima să fie prea aspru cu ei.

După ce comandanţii se învoiră, ei îşi trimiseră bărcile. Trăgîndu-le pe plajă, marinarii merseră la coliba de lavă, dar, spre uimirea lor, nu găsiră pe nimeni acolo. Aşteptară pînă-şi pierdură răbdarea, şi se întoarseră la ţărm, unde rămaseră cu gura căscată ; între timp trecuse pe-acolo un străin — şi nu Bunul Samaritean ! — şi sfărîmase în bucăţi trei dintre cele patru bărci, răpind-o pe a patra. Croindu-şi anevoie drum peste munţi, prin văile de zgură, cîţiva dintre marinari izbutiră să ajungă pe celălalt ţărm al insulei, unde traseseră corăbiile ; alte bărci fură trimise în ajutorul supravieţuitorilor nefericitei expediţii.

Comandanţii celor două vase, luaţi prin surprindere de mişelia lui Oberlus şi temîndu-se de noi atrocităţi — pe care le puneau, parţial, în seama naturii misterioase a acestei insule fermecate — hotărîră să fugă numaidecît, ca să scape de primejdie. Îi lăsară aşadar pe Oberlus şi pe ostaşii săi în posesia bărcii pe care-o furaseră.

Înainte de a ridica ancora, ticluiră o scrisoare şi o vîrîră într-un butoiaş, pe care-l ancorară în golfuleţ, pentru a da oceanului Pacific prilejul de a cunoaşte

cele petrecute. Cîtăva vreme mai tîrziu, butoiaşul fu deschis de către căpitanul unei alte corăbii în trecere pe-acolo — nu însă înainte ca el să fi trimis o şalupă spre debarcaderul lui Oberlus. Ne putem lesne imagina neliniştea ce-l stăpîni pe acest căpitan pînă la întoarcerea şalupei, cînd primi o altă misivă, ce cuprindea versiunea lui Oberlus asupra celor întîmplate pe insulă. Acest document preţios, deşi pe jumătate mucegăit, fusese găsit pe peretele de zgură al colibei părăsite, şi glăsuia astfel (ceea ce dovedea că Oberlus nu era un mitocan de rînd, ci un scriitor iscusit, capabil chiar de cea mai mişcătoare elocinţă) :

„Domnule, sînt cel mai nefericit şi mai urgisit om de pe această lume. Sînt un patriot pe care braţul hapsînei tiranii l-a exilat din propria-i patrie.

Surghiunit pe aceste insule fermecate, i-am rugat în repetate rînduri pe comandanţii de corăbii să-mi vîndă o barcă, dar ei m-au refuzat de fiecare dată, cu toate că le ofeream cel mai bun preţ, în dolari mexicani. În cele din urmă s-a ivit prilejul de a-mi procura o barcă, şi n-am lăsat să-mi scape acest prilej.

M-am străduit îndelungă vreme să strîng, prin trudă grea şi prin mari suferinţe răbdate în singurătate, o oarecare agoniseală menită a-mi asigura o bătrîneţe tihnită şi plină de virtute, dacă nu şi de fericire ; dar am fost în repetate rînduri jefuit şi maltratat de către nişte oameni ce se pretindeau creştini.

Astăzi părăsesc arhipelagul Encantadas pe bordul straşnicei ambarcaţiuni *Charity*, cu destinaţia insulelor Fiji.

OBERLUS, Orfanul

P. S. Dincolo de peretele de zgură, lîngă cuptor, veţi găsi cloşca cea bătrînă. N-o omorîţi, aveţi răbdare, am lăsat-o să clocească ; dacă va avea pui, vi-i las moştenire, oricine-aţi fi. Dar să nu număraţi puii înainte de a ieşi din găoace !“

Cloşca se dovedi a fi un cocoş flămînd, care nu se mai putea ţine pe picioare de prăpădit ce era.

Oberlus declara, aşadar, că pleacă spre insulele Fiji, dar făcea acest lucru numai pentru a-i pune pe o pistă greşită pe urmăritorii săi. Multă vreme după aceea, el ajunse, singur în barca lui, la Guayaquil. Întrucît păgînii din suita lui n-au mai fost niciodată văzuţi pe insula lui Hood, se presupune că ei au murit de sete în timpul călătoriei spre Guayaquil, sau, ceea ce e la fel de probabil, că au fost azvîrliţi peste bord de Oberlus, în clipa cînd acesta şi-a dat seama că apa se împuţinează.

De la Guayaquil, Oberlus a plecat la Payta, iar acolo a reuşit — mulţumită acelei stranii puteri de seducţie caracteristice unora dintre cele mai scîrboase animale — să intre în graţiile unei demoazele cu pielea tuciurie, pe care o convinse să-l urmeze pe insula lui fermecată, descriindu-i-o, desigur, ca pe un paradis al florilor, nu ca pe un iad de zgură.

Dar din păcate pentru insula lui Hood, care-ar fi putut să fie colonizată cu o aleasă specie de animale, aspectul bizar, diavolesc al lui Oberlus îl făcu să fie privit cu multă suspiciune la Payta ; iar într-o noapte, fiind găsit ascuns, cu nişte chibrituri în buzunar, sub chila unei mici ambarcaţiuni pe cale de a fi lansată la apă, el fu prins şi azvîrlit în închisoare.

Mai toate oraşele din America de Sud sînt dotate cu închisori dintre cele mai insalubre. Construite din bucăţi enorme de chirpici, uscate la soare, şi cuprinzînd cîte o unică sală, fără ferestre, şi cu o singură uşă zăbrelită cu gratii groase de lemn, ele au un aspect cît

se poate de sinistru, atît pe dinafară cît şi pe dinăuntru, mai ales că sînt lipsite de orice curţi interioare. Aceste edificii publice se înalţă la vedere în cîte o „Plaza" încinsă şi colbăită, oferind privitorului, printre gratii, imaginea locatarilor lor ticăloşiţi şi deznădăjduiţi, cufundaţi în tot felul de mocirle tragice. Într-o astfel de închisoare a putut fi văzut, multă vreme, şi Oberlus — figură centrală a unei bande răufăcători şi asasini, creatură pe care, dacă ai evlavie, trebuie s-o deteşti, tot astfel cum, dacă vrei să fii un adevărat filantrop, trebuie să-i urăşti pe mizantropi.

Notă. Cititorii care ar fi înclinaţi să pună la îndoială veridicitatea unui personaj ca acela descris mai sus, sînt trimişi la volumul II al *Călătoriei în Pacific* a lui Porter, unde vor identifica numeroase fraze, reproduse aci cuvînt cu cuvînt, pentru mai multă acurateţe ; principala deosebire între cele două relatări este — pe lîngă cîteva reflecţii ocazionale — faptul că subsemnatul şi-a permis să adauge la relatarea lui Porter o serie de amănunte accesorii culese chiar în Pacific, din izvoare sigure ; acolo unde exista o contradicţie între faptele relatate, am preferat fireşte propriile mele surse, acelora ale lui Porter. Bunăoară, potrivit surselor mele, Oberlus e plasat pe insula lui Hood ; iar potrivit surselor lui Porter, pe insula lui Charles. Textul scrisorii găsit în colibă este, la rîndu-i, oarecum diferit, căci în cursul unei călătorii prin Encantadas am fost informat că scrisoarea nu numai că vădea o anumită îndemînare de a scrie, dar era plină de o stranie impertinenţă satirică — ceea ce nu prea reiese din versiunea lui Porter... În consecinţă, am transformat textul pentru a-l acorda cu firea autorului scrisorii.

SCHIŢA A ZECEA

Fugari, exilaţi, sihaştri, pietre de mormînt etc.

...Şi printre cioturi şi butuci, lipsiţi
În veci de poame şi de frunze, iată
Şi crengile, de care altădată
Au spînzurat atîţi nenorociţi...[1]

Cîteva rămăşiţe din coliba lui Oberlus s-au păstrat pînă-n zilele noastre, la capătul văii de zgură. Iar străinul care cutreieră insulele Encantadas va da negreşit peste alte aşezări singuratice, de mult abandonate ţestoasei şi şopîrlei. Probabil că puţine locuri din lume au adăpostit, în epoca modernă, atîţia sihaştri. Cauza este că insulele acestea sînt situate pe o mare foarte depărtată, iar majoritatea corăbiilor care le vizitează ocazional sînt fie baleniere, fie vase pornite la un drum lung şi plicticos, ce le scuteşte în bună măsură de cenzura şi chiar de amintirea legilor omeneşti. Unii comandanţi şi mateloţi sînt aşa fel făcuţi, încît e aproape cu neputinţă ca, în aceste împrejurări neprielnice, să nu izbucnească între ei certuri şi scandaluri. Marinarul ajunge să nutrească o ură surdă împotriva corăbiei tiranice, pe care o va schimba bucuros pe o insulă, fie ea bătută de vînturile cele mai arzătoare, căci în labirintul din interiorul ei tot va găsi un refugiu unde nu va putea fi prins niciodată. Cel ce fuge de pe o corabie în vreun port peruvian sau chilian, fie el cît de mic şi de rustic, se expune primejdiei de a fi prins ; ca să nu mai pomenim de primejdia jaguarilor. O recompensă de cinci pesos îndeamnă cîte cincizeci de spanioli fricoşi, înarmaţi cu pumnale, să cutreiere zi şi noapte pădurile, în speranţa de a pune mîna pe fugar. Nici în insulele Polineziei nu e prea uşor să scapi de urmărire :

[1] *Crăiasa Zînelor*, cartea I, cîntul IX, strofa 34.

acelea dintre ele care au cunoscut o oarecare influenţă a civilizaţiei, ridică în calea evadatului piedici întru totul asemănătoare celor întîlnite în porturile peruviene, indigenii „avansaţi" fiind la fel de mercenari şi de pricepuţi în mînuirea pumnalului şi în adulmecarea unei urme, ca şi spaniolii „înapoiaţi". Iar proasta reputaţie de care se bucură toţi europenii la acei dintre băştinaşi care au auzit întîmplător despre existenţa lor, face ca o evadare pe insulele polineziene să fie lipsită de speranţă. Iată de ce insulele Encantadas au devenit refugiul preferat al fugarilor de tot felul, dintre care unii ajung să descopere, cu amărăciune, adevărul că fuga de tiranie nu-ţi oferă implicit un adăpost sigur, şi cu atît mai puţin un cămin fericit.

Nu rareori s-a întîmplat să se sihăstrească pe aceste insule şi cîte unii dintre cei ce veneau să vîneze ţestoase. Mai toate insulele fiind acoperite de păduri încîlcite, accesul spre interiorul lor e nespus de impracticabil ; aerul e fierbinte, înăbuşitor şi provoacă o sete insuportabilă, pe care n-o alină nici un izvor. Vai de omul care se rătăceşte pe insulele Encantadas ! Cîteva ore petrecute sub soarele lor ecuatorial, sînt de-ajuns pentru a-l slei de puteri ! Pentru a explora cum se cuvine aceste insule e nevoie de săptămîni întregi, căci sînt destul de întinse. Corabia aşteaptă o zi-două întoarcerea celui plecat în explorare ; văzînd că nu mai vine, nerăbdătorul comandant înfige pe plajă un ţăruş, cu o scrisoare în care-şi exprimă regretele, şi după ce-i lasă o lădiţă cu pesmeţi şi un butoiaş cu apă, îi întoarce spatele pentru totdeauna !

S-au văzut şi cazuri cînd unii comandanţi neomenoşi n-au pregetat să se răzbune, fără riscuri, pe nişte marinari care cutezaseră să le înfrunte firea orgolioasă ori capricioasă. Bieţii marinari, azvîrliţi pe plaja fierbinte, ar fi pierit cu siguranţă, dacă n-ar fi ajuns, printr-o trudă amarnică, să descopere cîteva picături de

apă mustind în vreo stîncă sau pe fundul vreunui fost lac de munte.

Am cunoscut îndeaproape un om care, pierdut pe insula Narborough, a fost împins de sete la o asemenea deznădejde, încît nu şi-a putut salva viaţa decît curmînd viaţa altei fiinţe — a unei foci mari, care se căţărase pe plajă ; s-a repezit asupra ei, i-a înfipt în grumaz un cuţit şi, trîntindu-se peste trupul ei fremătător, a început să-i soarbă sîngele din rana deschisă : palpitaţiile inimii animalului muribund i-au insuflat viaţă !

Un alt marinar, azvîrlit cu o barcă pe ţărmul unei insule răzleţe, la care nu poposise niciodată vreun vas, din pricina sterilităţii ei absolute şi a stîncilor ce-o înconjurau, a omorît două foci şi umflîndu-le pieile, îşi întocmi din ele o plută, cu care porni spre insula lui Charles, pentru a se alătura republicii instaurate acolo, căci simţea că-l aşteaptă o moarte sigură dacă-ar mai rămîne în acest iad, şi că, părăsindu-l, nu se expune la nimic mai îngrozitor decît moartea.

Dar oamenii care nu-s însufleţiţi de curajul necesar pentru asemenea încercări deznădăjduite, n-au altă scăpare decît să pornească grabnic în căutarea unui ochi de apă, fie el cît de mic, să-şi înjghebeze o colibă şi să vîneze ţestoase şi păsări ; pregătindu-se pentru o viaţă de schivnici, ei aşteaptă ca timpul, fluxul sau vreo corabie în trecere pe-acolo să vină să-i salveze.

La poalele prăpăstioaselor povîrnişuri ale multora dintre aceste insule se găsesc nişte mici jgheaburi rudimentare, parţial năpădite de ierburi sau tufe putrede, uneori jilave. La o cercetare atentă, aceste jgheaburi dezvăluie urmele uneltelor cu care au fost săpate în stîncă, de către vreun marinar părăsit sau de către vreun fugar încă şi mai nenorocit : le săpaseră în locurile unde credeau că s-ar putea să se scurgă în ele, de sus, măcar cîteva picături de rouă !

Rămăşiţele sihăstriilor şi ale jgheaburilor de piatră nu sînt singurele urme omeneşti ce se pot găsi pe insule. Lucru curios, locul care, de-obicei, e cel mai însufleţit într-o aşezare omenească stabilă, prezintă, în insulele Encantadas, un aspect cît se poate de mohorît. Deşi poate să pară extrem de ciudat să vorbeşti de oficii poştale într-o asemenea pustietate, totuşi ele se pot întîlni din loc în loc, sub forma unor ţăruşi în care sînt înfipte nişte sticle, conţinînd scrisori. Acestea nu sînt numai sigilate, ci şi astupate cu un dop. Ele sînt depuse în sticle mai ales de către căpitanii balenierelor din Nantucket, care ţin să-i informeze pe pescarii în trecere pe-acolo despre rezultatele obţinute în vînătoarea de balene şi ţestoase. Se întîmplă, însă, adesea să treacă luni şi chiar ani întregi, fără să se ivească vreun destinatar. Ţăruşul putrezeşte şi cade, oferind o privelişte nu tocmai veselă.

Dacă adăugăm că pe unele insule se pot găsi şi pietre funerare, sau mai bine zis scînduri funerare, tabloul va fi complet.

Pe plaja insulei lui James s-a putut vedea, timp de mulţi ani, un grosolan stîlp indicator, îndreptat spre interior. Luîndu-l drept un indiciu de posibilă ospitalitate, din partea vreunui pustnic inimos care s-ar fi hrănit cu scoarţă de copaci pe aceste meleaguri altminteri pustii, te puteai duce pe cărarea astfel indicată, dar la capătul ei nu te întîmpina, în liniştita sihăstrie, decît un mort, iar în loc de bun venit găseai o inscripţie gravată pe un mormînt : „Aici în zorii unei zile din anul 1813 a căzut într-un duel, cutare locotenent de pe fregata americană Essex, în vîrstă de 21 de ani". Îşi atinsese majoratul în moarte...

E normal ca, după pilda acelor vechi instituţii monastice din Europa, care nu-şi îngroapă morţii în afara propriei lor incinte, ci chiar acolo unde s-au săvîrşit din viaţă — insulele Encantadas să procedeze la fel

cu morţii lor, aşa cum procedează de altfel şi pămîntul — această mare mînăstire obştească.

Se ştie că aruncarea cadavrelor în mare este doar o necesitate a vieţii marinăreşti, necesitate căreia oamenii i se supun numai atunci cînd uscatul se află foarte departe la pupa, şi nu se zăreşte limpede la prova. Iată de ce insulele Encantadas oferă un cimitir comod corăbiilor care navighează în preajma lor. După terminarea înmormîntării, vreun inimos matroz cu suflet de poet sau de artist îşi scoate penelul şi scrie un epitaf burlesc. Multă vreme după aceea, cînd alţi marinari inimoşi se nimeresc pe-acolo, movila funerară devine pentru ei o masă, în jurul căreia se strîng ca să închine un păhărel pentru odihna sărmanului suflet răposat.

Iată un asemenea epitaf, găsit într-o sinistră văgună de pe insula lui Chatham :

„O, frate care treci pe drum,
Eram şi eu cum eşti acum,
Tot pus pe chef şi veselie,
Dar nu mai am nici o simbrie.
Zac fără văz şi fără gură,
Cu oasele-ngropate-n zgură !"

În anul 1799, căpitanul Amasa Delano din Duxbury, Massachusetts, comandantul unui mare vas comercial echipat și pentru vînătoarea de foci, ancorase cu o încărcătură de preț în portul Santa Maria — o insuliță pustie și nelocuită, situată la capătul sudic al lungului litoral chilian. Poposise acolo pentru a se aproviziona cu apă.

În cea de-a doua zi, curînd după revărsatul zorilor, cînd căpitanul se afla încă în culcușul lui, secundul veni să-i comunice că o navă străină intra în radă. Pe atunci în apele acelea nu se vedeau chiar atît de multe vase ca în zilele noastre. Căpitanul se sculă, se îmbrăcă și ieși pe covertă.

Era o dimineață caracteristică acelui țărm. Totul era calm, tăcut și cenușiu. Deși brăzdată de lungile cruci ale valurilor, marea părea încremenită și lucioasă, ca plumbul topit lăsat să se răcească într-un cazan. Cerul semăna cu o pelerină cenușie. Cîrduri de păsări sure, rude bune cu roiurile de vapori cenușii printre care se amestecau, se zburătăceau deasupra apelor, atingîndu-le aproape, întocmai ca rîndunelele ce zboară deasupra cîmpiei înaintea unei furtuni. Umbre de-o clipă, prevestitoare ale unor umbre și mai adînci.

Spre mirarea căpitanului Delano, corabia străină observată prin ochean nu arbora nici un pavilion, deși navigatorii pașnici de orice nație aveau obiceiul să ridice pavoazul la intrarea într-un port, în care se afla măcar un singur alt vas, chiar dacă țărmurile ar fi fost pustii. Avînd în vedere sălbăticia și pustietatea acestui loc, precum și poveștile legate, pe atunci, de mările acelea, mirarea căpitanului Delano s-ar fi putut lesne preface într-o adevărată neliniște, dacă n-ar fi fost un om deosebit de bun și încrezător din fire, cîtuși de puțin înclinat să se lase pradă unor temeri personale, cînd acestea implicau vreo bănuială de răutate la semenii săi. Nu ceda unor astfel de spaime decît cel mult din vreun îndemn extraordinar, repetat de cîteva ori, dar nici atunci nu ceda în întregime. Lăsăm în seama înțelepților să stabilească, dacă, în lumina posibilităților speciei umane, o asemenea trăsătură de caracter presupune, pe lîngă o inimă generoasă, o percepție intelectuală deosebit de ageră și ascuțită.

Dar oricare-ar fi fost temerile ce s-ar fi putut naște la prima vedere a acelui vas străin, ele s-ar fi risipit în cugetul oricărui marinar de îndată ce-ar fi observat că vasul, pătrunzînd în port, naviga prea aproape de țărm, fără să bage de seamă reciful submarin aflat chiar la prova. Faptul acesta părea un indiciu sigur că vasul era cu-adevărat străin nu numai de nava-vînătoare de foci, dar și de insula cu pricina, și că deci nu putea fi un vas-pirat obișnuit să navigheze în acea parte a oceanului. Căpitanul Delano continuă să-l observe cu viu interes, deși vederea i-era stînjenită de vaporii care învăluiau parțial vasul și prin care licărea vag lumina depărtată a unei cabine, lumină foarte asemănătoare aceleia a soarelui, mai bine zis a jumătății de soare ce se ridica acum la marginea orizontului,

intrînd parcă în port o dată cu nava străină ; învăluită de aceiaşi nori tîrîtori, jumătatea asta de soare strălucea ca ochiul sinistru al unei intrigante din Lima care ar ţine sub observaţie Plaza prin ferestruica indiană a întunecatei sale *saya-y-manto* [1].

Cu cît se uita căpitanul mai mult la vasul acela, cu atît mai bizare i se păreau manevrele sale, deşi era poate doar o amăgire provocată de vapori. În curînd, nici nu-şi mai putu da seama dacă vasul avea într-adevăr intenţia de a intra în port — dar atunci, ce urmărea oare ? Vîntul, care se ridicase puţin peste noapte, sufla acum foarte încet, ca o briză uşoară şi derutantă, întărind şi mai mult impresia că vasul era şovăitor în mişcări.

Bănuind, în cele din urmă, că putea să fie un vas în primejdie, căpitanul Delano porunci să i se coboare pe apă baleniera, şi în ciuda împotrivirii prudente a secundului său, se pregăti să pornească spre corabia străină, ca să se urce la bordul ei sau măcar ca s-o piloteze. În noaptea din ajun, un grup de mateloţi plecase să pescuiască undeva departe de navă, lîngă nişte stînci, şi se întorsese cu o oră-două înainte de zori, nu fără o pradă bogată. Presupunînd că vasul străin naviga de multă vreme în ape adînci, inimosul căpitan luă cu el vreo cîteva coşuri cu peşte, ca să le ofere în dar, şi porni cu baleniera spre vas. Văzînd că acesta continua să plutească prea aproape de reciful submarin, îşi zori oamenii, ca să-i poată preveni la timp pe cei aflaţi la bordul vasului în primejdie.

Dar înainte ca baleniera să ajungă la vas, acesta se depărtă, mînat de briza care-şi schimbase direcţia, sfîşiind totodată parţial vălul de aburi din jurul lui.

Văzut ceva mai de aproape, cînd apărea pe creasta

---

[1] Veşmînt alcătuit dintr-o mantie şi o fustă legată în talie şi lungă pînă la genunchi.

valurilor plumburii, printre zdrenţele de ceaţă ce-l învăluiau, vasul semăna cu o mînăstire proaspăt văruită, întrezărită, după o furtună, pe vreo costişă prăvălatecă a Pirineilor. Dar nu o simplă asemănare îl făcu, o clipă, pe căpitanul Delano să aibe impresia, de loc fantezistă, că în faţa lui se afla nici mai mult nici mai puţin decît o încărcătură de călugări. De la distanţa aceea cețoasă, ai fi zis într-adevăr că peste parapetul vasului stăteau aplecate o mulţime de comănace negre, iar prin sabordurile deschise se zăreau vag alte siluete negre, mişcîndu-se ca nişte monahi în curtea unei mînăstiri.

Văzut de şi mai aproape, vasul îşi schimbă însă înfăţişarea, dezvăluindu-şi adevărata identitate ; era un vas comercial spaniol de primă clasă, care transporta de la un port colonial la altul o încărcătură preţioasă, alcătuită îndeosebi din sclavi negri. Era un vas foarte mare şi, la timpul său, foarte frumos, dintre cele ce-şi făceau uneori apariţia pe-acolo ; fie că transportaseră cîndva comori din Acapulco, fie că aparţinuseră flotei regale spaniole, asemenea corăbii îşi mai păstrau încă, aidoma străvechilor palate indiene, pecetea trecutei lor măreţii, în ciuda declinului stăpînilor lor.

Pe măsură ce baleniera se apropia de vasul străin, se vedea tot mai limpede că bizarul lui colorit de argilă pentru lulele se datora murdăriei şi neglijenţei ce domneau pe bord. Vergile, parîmele şi cea mai mare parte a parapetelor sale aveau un aspect lînos, din pricină că nu mai cunoscuseră de mult raşcheta, catranul şi peria. Ai fi zis că vasul fusese construit şi lansat în „Valea osemintelor uscate" a lui Ezechiel.

În ciuda actualei sale destinaţii, nu părea să fi suferit vreo modificare substanţială : greementul şi structura generală a vasului rămăseseră acelea ale unui vas de război, model Froissart. Tunuri însă, nu se vedeau. Cele trei gabii, foarte largi, erau împrejmuite

cu ceea ce trebuie să fi fost cîndva o plasă octogonală, ferfeniţită acum. Ele atîrnau în văzduh ca nişte colivii stricate ; de altfel, în mijlocul uneia dintre ele se zărea, cocoţat pe o grijea, un cormoran alb — pasăre ciudată, ce-şi datorează numele englezesc (*noddy* = somnoros) firii sale somnoroase, letargice, care-o face să poată fi prinsă adesea cu mîna. Teuga, avariată şi putredă, semăna cu un turn străvechi, luat cîndva cu asalt şi lăsat apoi în paragină. Spre pupa, două galerii cu parapetele înalte, năpădite ici-colo de muşchi marin uscat ca o iască, porneau de la cabina comandantului, cabină pustie, ale cărei saborduri erau ermetic închise şi călăfătuite, în ciuda vremii călduroase ; balcoanele astea goale atîrnate deasupra mării, semănau cu cele suspendate deasupra Marelui Canal din Veneţia. Dar principalul vestigiu ce amintea de un trecut glorios era un uriaş medalion oval aşezat la pupa, un soi de scut cu armoriile Castiliei şi Leon-ului, înconjurate de grupuri de figuri mitologice sau simbolice, dominate de figura centrală a unui satir negru, mascat, care călca în picioare gîtul plecat al unei făpturi mascate, ce se zvîrcolea.

Nu se putea şti dacă vasul avea galion sau un simplu cioc, deoarece în locul acela etrava era acoperită cu pînză, fie ca s-o ferească în timpul curăţeniei, fie ca să-i ascundă, pudic, starea de ruină. Sub pînză, pe partea din faţă a unui soi de piedestal, se putea citi, grosolan pictată sau scrisă cu creta, de vreun matelot şugubăţ, deviza : SEGUID VUESTRO JEFE (să-ţi urmezi şeful) ; iar alături, pe o stinghie decolorată, apărea în litere capitale, cîndva aurite, numele vasului : „San Dominick" ; fiecare literă era brăzdată de dîre de rugină, prelinse din cuiele de aramă, iar deasupra numelui, la fiece mişcare a acestui sicriu plutitor, se legănau, ca nişte jerbe funerare, şomoioage negre de alge vîscoase.

Cînd, în cele din urmă, baleniera fu trasă la schela de transbordare, chila ei, încă despărţită de coca vasului prin cîteva degete, se frecă scrîşnind de ceea ce părea a fi un recif de corali submarini : era, de fapt, un enorm conglomerat de scoici ce se lipise, pe sub apă, de bordaj ca un fel de neg uriaş — mărturie a vînturilor capricioase şi perioadelor de calm care reţinuseră îndelung vasul undeva în apele acelui ocean.

Urcînd pe punte, oaspetele se pomeni de îndată împresurat de o gălăgioasă mulţime de albi şi de negri, aceştia din urmă fiind mult mai numeroşi decît primii, într-o proporţie care uimea în ciuda faptului că vasul transporta sclavi. Dar şi unii şi alţii începură să debiteze parcă într-un singur glas şi în acelaşi grai, o poveste despre pătimirile lor comune ; negresele, destul de multe la număr, îi întreceau pe toţi ceilalţi în patetism. Scorbutul şi frigurile îi decimaseră fără cruţare, îndeosebi pe spanioli. În largul capului Horn scăpaseră ca prin minune de naufragiu, apoi, timp de multe zile, rămăseseră locului fără nici o adiere de vînt ; proviziile li-erau pe sfîrşite, apa li se terminase aproape — chiar în clipa de faţă buzele le păreau arse.

În vreme ce căpitanul Delano era ţinta tuturor acestor guri vorbăreţe, ochiul lui ager cerceta toate feţele şi obiectele ce-l înconjurau.

Cînd abordezi în larg o corabie străină, prevăzută cu un echipaj bizar, alcătuit bunăoară din marinari indieni sau manilezi, prima impresie se deosebeşte simţitor de aceea pe care-o încerci intrînd într-o casă de oameni străini, dintr-o ţară străină. Atît casa cît şi corabia — cea dintîi prin zidurile şi perdelele sale, cea de-a doua prin parapetele ei înalte ca nişte metereze — îşi feresc pînă-n ultima clipă interioarele de privirile curioşilor ; dar în cazul unei corăbii se mai adaugă ceva, şi anume, faptul că spectacolul plin de

însufleţire pe care-l ascunde, îţi provoacă întrucîtva, din clipa cînd ţi se dezvăluie brusc, în întregime, un fel de vrajă, în contrast cu oceanul pustiu ce-o împresoară. Corabia ţi se pare ireală, iar toate veşmintele, gesturile şi feţele oamenilor ei îţi apar ca un miraj proaspăt ivit din adîncuri şi menit să se întoarcă în adîncurile ce i-au dat naştere.

Poate că o vrajă asemănătoare aceleia pe care ne-am străduit s-o descriem, a îngroşat în mintea căpitanului Delano lucrurile care, la un examen lucid, ar fi putut trece drept neobişnuite — îndeosebi siluetele arătoase ale cîtorva negri mai vîrstnici, cu nişte capete cărunte, asemănătoare creştetelor negre ale unor sălcii plîngătoare ; în contrast cu hărmălaia de dedesubt, aceşti patru negri venerabili, şedeau culcaţi ca nişte sfincşi — unul pe vinciul de la tribord, altul pe cel de la babord, iar ceilalţi doi faţă-n faţă pe parapetele de deasupra port-sarturilor. Fiecare ţinea în mînă cîte un ghem de frînghie încîlcită, pe care o destrămau, cu un soi de satisfacţie stoică, pentru a face din ea cîlţi — se şi strînsese cîte o grămăjoară lîngă fiecare dintre ei. Îşi acompaniau munca asta îngînînd o melopee gravă şi monotonă, întocmai ca nişte cimpoieri bătrîni care cîntă un marş funebru.

La pupa se ridica o dunetă largă şi înaltă, pe a cărei margine anterioară şedeau, înşiraţi la intervale egale, alţi şase negri, cu picioarele încrucişate ; ca şi cîlţarii, dominau cu vreo trei metri mulţimea de pe punte ; fiecare dintre ei ţinea în mînă cîte o secure ruginită, pe care-o freca de zor ca un rîndaş, cu o cîrpă şi un hîrb de cărămidă ; între fiece pereche se vedea cîte o mică stivă de securi, cu muchiile ruginite întoarse în sus, în aşteptarea aceleiaşi operaţii. Din cînd în cînd, cei patru cîlţari adresau cîte un cuvînt vreunuia din mulţimea de jos, dar cei şase lustruitori de securi nu schimbau o şoaptă nici măcar între ei, necum cu ceilalţi, ci-şi vedeau de treaba lor într-o tăcere desăvîrşită, întreruptă, la anumite intervale, de zăngănitul sălbatic al securilor, pe care şi le ciocneau, doi cîte doi, ca pe nişte talgere, cedînd astfel înclinaţiei specifice negrilor de a îmbina utilul cu plăcutul. Toţi şase aveau, contrar celorlalţi, înfăţişarea barbară a unor africani autentici.

Dar această primă privire cuprinzătoare, care îmbrăţişă cele zece siluete, laolaltă cu altele mai puţin arătoase, zăbovi doar o clipă asupra lor : iritat de larma atîtor glasuri, oaspetele se răsuci pe călcîie, în căutarea comandantului corăbiei, oricine ar fi fost acesta.

Dar, ca şi cum nu i-ar fi displăcut ideea de a-şi lăsa oamenii să-şi uşureze sufletele împovărate de suferinţă, sau ca şi cum ar fi pierdut temporar nădejdea de a-i ţine în frîu, căpitanul spaniol — un bărbat distins, sobru şi destul de tînăr la prima vedere, excepţional de bine îmbrăcat, însă vizibil răvăşit de griji şi nelinişti ce-l împiedicaseră să doarmă în ultima vreme — stătea pasiv de-o parte, rezemat de arborelemare, aruncînd oamenilor săi aţîţaţi cîte o căutătură obosită şi tristă, sau cîte-o privire nefericită în direcţia oaspetelui. Alături de el se ţinea un negru scund, care-şi înălţa din cînd în cînd, în tăcere, spre spaniol, ca un cîine ciobănesc, faţa aspră, ce exprima deopotrivă mîhnire şi devotament.

Croindu-şi drum prin mulţime, americanul înaintă spre spaniol, asigurîndu-l de simpatia lui şi oferindu-se să-i acorde tot ajutorul de care era în stare. La care, spaniolul îi răspunse deocamdată doar prin mulţumiri solemne şi ceremonioase, al căror formalism hispanic părea umbrit de aripa saturniană a bolii.

Nepierzîndu-şi vremea cu asemenea complimente, căpitanul Delano se întoarse la schela de transbordare şi porunci să fie urcate pe punte coşurile cu peşte ;

apoi, întrucît vîntul continua să adie foarte încet și, prin urmare, trebuiau să mai treacă pe puțin cîteva ore înainte ca vasul străin să poată fi adus la locul de ancoraj, el porunci oamenilor săi să se întoarcă și să încarce pe balenieră cît mai multă apă, toată pîinea proaspătă aflată în cămara cambuzierului, toți dovlecii rămași, precum și o lădiță de zahăr și o duzină de sticle de cidru din rația lui personală.

Cîteva minute după plecarea balenierei, vîntul căzu de-a binelea, spre necazul tuturor, iar fluxul începu să împingă irezistibil vasul spre larg. Socotind, însă, că asta nu va dura mult, căpitanul Delano se strădui să ridice moralul acestor străini ; el însuși era plin de speranță și mulțumit că avea ocazia să converseze cu niște oameni de condiția lor, într-o limbă pe care-o cunoștea destul de bine din frecventele sale călătorii pe mările spaniole.

Rămas singur cu ei, observă curînd unele lucruri ce tindeau să-i întărească primele impresii. Uimirea lui se prefăcu în milă, atît față de spanioli cît și față de negri : și unii și alții erau vizibil șubreziți de lipsa de apă și de alimente, dar suferința îndelungată părea să fi scos la iveală firea mai puțin veselă a negrilor, slăbind totodată autoritatea spaniolilor asupra acestora. Era, desigur, o situație cu totul explicabilă în împrejurările respective. Într-o armată, într-o flotă, într-un oraș sau într-o familie, ba chiar în natura însăși, nimic nu poate slăbi disciplina în mai mare măsură decît mizeria. Totuși, căpitanul Delano era încredințat că dezordinea n-ar fi atins un asemenea grad, dacă Benito Cereno ar fi fost un om mai energic. Dar debilitatea fizică și mintală a căpitanului spaniol, fie ca naturală sau provocată de greutățile îndurate, era prea bătătoare la ochi pentru a trece neobservată. Fiind iremediabil descurajat — ca și cum speranțele și-ar fi bătut atîta vreme joc de el, încît ajunsese să

le întoarcă spatele chiar atunci cînd încetau să fie o batjocură — perspectiva de a-și ancora corabia pînă-n seara acelei zile, de a căpăta apă din belșug pentru echipaj și de a găsi un camarad și un sfetnic în persoana acestui căpitan prietenos, nu părea cîtuși de puțin să-i dea curaj. Dimpotrivă, rămase la fel de abătut, dacă nu și mai rău ca înainte. Închis între acești pereți de stejar și înlănțuit de un post de comandă plicticos prin obligativitatea lui, se mișca încet ca un monarh ipohondru, oprindu-se brusc uneori, tresărind sau privind țintă în fața lui, mușcîndu-și buzele sau unghiile, roșind, pălind, trăgîndu-se de barbă sau făcînd alte asemenea gesturi-simptome ale unei minți distrate sau abătute. Sufletul acesta dezechilibrat avea un sediu trupesc la fel de dezechilibrat, după cum am mai încercat să arătăm. Spaniolul era un bărbat destul de înalt, dar nu părea să fi fost niciodată robust, iar acum ajunsese aproape scheletic din pricina epuizării nervoase. Predispoziția lui spre o afecțiune pulmonară de un fel sau altul părea să se fi accentuat în ultima vreme. Avea glasul unui om cu plămînii pe jumătate mîncați de boală — un glas înăbușit, ca un murmur stins. Nu degeaba servitorul lui negru se ținea ca un scai de el, văzîndu-l atît de slăbit. Din cînd în cînd, negrul îi oferea brațul, sau îi scotea din buzunar batista ; el îi făcea aceste servicii, și multe altele, cu acel zel afectuos care schimbă asemenea servicii în gesturi filiale sau frățești, ce le-au și adus de altfel negrilor faima de a fi cele mai simpatice slugi din lume, slugi cu care stăpînul nu trebuie să întrețină raporturi de strictă superioritate, putînd să le trateze cu o încredere familiară — nu atît ca pe niște slugi, cît ca pe niște tovarăși devotați.

Remarcînd gălăgioasa indisciplină a negrilor în general, ca și pasivitatea mahmură de care păreau stă-

pîniţi albii, căpitanul Delano privea cu satisfacţie buna comportare a lui Babo.

Dar nici această comportare exemplară, nici reaua conduită a celorlalţi nu părea să-l smulgă pe semi-lunatecul Don Benito din starea lui de prostraţie. E drept că impresia pe care spaniolul o făcea asupra oaspetelui său nu era chiar aceasta. În ochii căpitanului Delano, tulburarea spaniolului era deocamdată un simptom particular al deprimării generale ce domnea pe corabie. Totuşi, căpitanul era destul de afectat de o atitudine pe care nu putea, pentru moment, să n-o considere drept o indiferenţă neprietenească faţă de el. Atitudinea lui Don Benito trăda, de asemenea, un soi de mohoreală acră şi dispreţuitoare, pe care nu prea se ostenea să şi-o ascundă. Dar americanul, milos din fire, puse această mohoreală pe seama bolii chinuitoare a spaniolului, căci avusese şi înainte prilejul să observe că, la anumiţi oameni, suferinţa fizică prelungită tinde să anuleze orice instinct de sociabilitate, ca şi cum, fiind reduşi ei înşişi la un regim de pîine neagră, ar socoti normal şi echitabil ca orice ins ce se apropie de ei să fie silit indirect, prin vreo neglijenţă sau chiar prin vreun afront, să le împărtăşească mizeria.

Dar în curînd căpitanul Delano se convinse că, în ciuda indulgenţei cu care-l privise din capul locului pe spaniol, nu se arătase, poate, destul de caritabil. În fond, ceea ce-i displăcea la Don Benito era răceala lui, dar acesta manifesta aceeaşi răceală faţă de toţi, afară de servitorul său credincios. N-avea răbdare să asculte, fără o vizibilă scîrbă, nici măcar rapoartele reglementare pe care, potrivit uzanţelor marinăreşti, i le prezentau, la ore fixe, subalternii săi — albi, mulatri sau negri. Atitudinea lui în astfel de ocazii semăna oarecum cu aceea pe care o va fi avut compatriotul său imperial Carol-Quintul, înainte de a renunţa la tron pentru o viaţă de anahoret.

Dezgustul amar faţă de propriu-i rang se manifesta aproape în toate atribuţiile ce-i reveneau. Pe cît de posac, pe atît de trufaş, Don Benito nu catadicsea să-şi exercite personal puterea. Ori de cîte ori era necesar vreun ordin special, transmiterea lui era încredinţată servitorului negru, care, la rîndu-i, îl comunica mai departe prin mijlocirea unor curieri sprinteni — băieţaşi spanioli sau negri care se ţineau tot timpul în preajma lui Don Benito, ca nişte paji sau ca acei peşti-pilot care slujesc drept călăuze rechinilor. De aceea, privindu-l pe acest infirm care luneca, apatic şi mut, de colo pînă colo, nici un pămîntean nu l-ar fi putut bănui că exercită acea putere dictatorială, împotriva căreia, pe mare, nu există drept de apel.

Atitudinea rezervată a spaniolului părea să fie, aşadar, rezultatul unei tulburări sufleteşti, căreia îi căzuse, fără voia lui, pradă. În realitate, însă, această rezervă putea să fie, într-o oarecare măsură, calculată. În acest caz, la Don Benito se manifesta, împinsă la apogeul ei morbid, acea prudenţă glacială, dar scrupuloasă, pe care-o adoptă mai mult sau mai puţin toţi comandanţii de vase mari, şi care anulează totdeauna (afară de unele momente excepţionale) nu numai orice afirmare a autorităţii, dar şi orice urmă de sociabilitate, transformîndu-l pe om într-un buştean sau mai degrabă într-un tun încărcat, care n-are nimic de spus, cîtă vreme nu se face apel la bubuiturile lui.

Privit în această lumină, faptul că, în ciuda stării de lucruri precumpănitoare pe corabia lui, spaniolul stăruia într-o atitudine care ar fi fost, poate, inofensivă sau chiar normală pe un vas bine echipat, cum va fi fost „San Dominick“ la începutul călătoriei sale, dar care acum era cu totul nelalocul ei — faptul acesta putea să treacă drept un simptom al unei nefireşti deprinderi căpătate printr-o prea îndelungă experienţă a celui mai sever auto-control. Poate că spaniolul

socotea că un căpitan de vas trebuie să se comporte întocmai ca un zeu, potrivit devizei : fii rezervat, în orice împrejurare ! Dar cel mai probabil era că această atitudine de dominaţie somnolentă era doar o mască menită să ascundă o slăbiciune de care spaniolul îşi dădea seama : stratagemă derizorie, mai degrabă decît rodul unei înţelepciuni adînci. În orice caz, fie că purtarea lui Don Benito era sau nu calculată, cu cît căpitanul Delano îi observa rezerva generală, cu atît mai puţin stînjenit se simţea cînd această rezervă îl viza personal.

De altfel, atenţia lui nu era captată exclusiv de către spaniol. Deprins cu paşnica rînduială ce domnea pe propriul său vas, al cărui echipaj alcătuia o familie unită, era intrigat de zăpăceala gălăgioasă a greu-încercatului trib de pe „San Dominick". Îl izbiră îndeosebi cîteva abateri grave, nu numai de la disciplină, ci şi de la decenţa cea mai elementară. Căpitanul Delano le atribui mai ales faptului că pe vas lipseau acei ofiţeri de bord cărora li se încredinţează, pe lîngă răspunderile mai importante, ceea ce s-ar putea numi poliţia unui vas aglomerat. De fapt, negrii aceia bătrîni care făceau cîlţi, păreau să-şi asume în răstimpuri rolul de supraveghetori ai compatrioţilor lor tuciurii ; dar, deşi izbuteau din cînd în cînd să potolească vreo gîlceavă izolată, nu puteau face mai nimic pentru a restabili liniştea generală. „San Dominick" era în situaţia în care se găseşte un transatlantic plin de emigranţi : în mulţimea celor ce-i alcătuiesc încărcătura vie, se află fireşte şi unii indivizi la fel de puţin turbulenţi ca lăzile sau baloturile, dar mustrările prieteneşti adresate de ei tovarăşilor lor mai violenţi din fire nu pot avea forţa de convingere a braţului neprietenos al secundului. Vasului „San Dominick" îi lipsea tocmai ceea ce posedă un vas cu emigranţi şi anume, cîţiva ofiţeri de bord neînduplecaţi. Pe punţile lui nu se zărea nici măcar un ofiţer de rangul al patrulea.

Oaspetele era curios să cunoască în amănunt împrejurările nefericite ce duseseră la o asemenea lipsă, cu urmări atît de nefaste ; căci, deşi văicărelile ce-l întîmpinaseră din primul moment îi dăduseră o oarecare idee despre peripeţiile vasului, nu avea încă o viziune clară şi amănunţită asupra lor. Cea mai adecvată relatare i-o putea da, fireşte, căpitanul.

Totuşi, oaspetele şovăi la început să i-o ceară, de teamă să nu întîmpine un refuz arogant. Dar, făcîndu-şi curaj, sfîrşi prin a-l acosta pe Don Benito : după ce-l asigură din nou de bunăvoinţa lui, îi spuse că, dacă-ar cunoaşte în amănunt necazurile prin care trecuse vasul, ar fi poate mai în măsură să le uşureze. N-ar fi dispus, deci, Don Benito să-i facă hatîrul de a-i istorisi întreaga poveste ?

Don Benito tresări ; apoi, ca un somnambul întrerupt brusc din drumul lui, îi aruncă intrusului o privire absentă şi în cele din urmă îşi aţinti ochii spre punte. Rămase în această postură vreme atît de îndelungată, încît căpitanul Delano, aproape la fel de descumpănit şi, fără voia lui, aproape la fel de brutal, se depărtă brusc de el şi porni spre unul dintre matelotii spanioli, pentru a-i cere informaţiile dorite. Dar abia făcuse cinci paşi, cînd, cu un soi de grabă, Don Benito îl chemă înapoi, exprimîndu-şi regretul pentru rătăcirea lui de moment şi declarîndu-se dispus să-i satisfacă dorinţa.

Aproape tot timpul cît ţinu povestirea, cei doi căpitani rămaseră la marginea punţii principale — loc privilegiat, de care nu îndrăzni să se apropie nimeni în afară de servitorul negru.

— Se împlinesc o sută şi nouăzeci de zile — începu cu glas stins spaniolul — de cînd corabia aceasta, bine echipată cu ofiţeri şi mateloţi, în total vreo cincizeci

de spanioli, cu pasagerii din cabine, a pornit de la Buenos Aires cu destinaţia Lima, transportînd o încărcătură variată : fierărie, ceai de Paraguay şi alte asemenea produse, precum şi (spunînd acestea, arătă cu degetul spre punte) lotul acesta de negri, care număra pe atunci peste trei sute de suflete, deşi, după cum vezi, n-au mai rămas decît vreo sută cincizeci. În largul capului Horn am înfruntat furtuni năprasnice. La un moment dat, într-o noapte, trei dintre ofiţerii mei cei mai buni, împreună cu cincisprezece mateloţi, au dispărut cu verga mare cu tot : stîlpul de catarg s-a frînt din încheieturi chiar sub ei, în timp ce încercau să dea jos, cu vinciurile, pînza acoperită de gheaţă. Pentru a uşura vasul, au fost azvîrliţi în mare sacii mai grei cu ceai de Paraguay, şi mai toate poloboacele cu apă aflate atunci pe punte. Tocmai această lipsă de apă, combinată cu ocolurile prelungi pe care am fost nevoiţi să le facem, ne-a pricinuit atîta suferinţă. Cînd...

Ajuns aici, avu un puternic acces de tuse, provocat desigur de adînca-i tulburare. Servitorul negru îl sprijini să nu cadă şi, scoţîndu-i din buzunar un întăritor, i-l duse la buze. Don Benito îşi veni puţin în fire. Dar, temîndu-se să-l lase fără sprijin cîtă vreme nu era perfect restabilit, negrul continuă să-şi ţină braţul pe după mijlocul stăpînului său, fără a-l slăbi din ochi, în dorinţa, parcă, de a pîndi pe faţa lui primul semn de restabilire deplină, sau, dimpotrivă, de leşin.

Spaniolul îşi reluă povestirea, însă confuz şi fără şir, ca un om pierdut în visări :

— O, Doamne ! decît să trec prin ce-am trecut, aş fi întîmpinat cu bucurie cele mai năprasnice furtuni, dar...

Tusea îl întrerupse din nou, cu o violenţă sporită ; după care, Don Benito se prăbuşi cu buzele învineţite şi cu ochii închişi, peste servitorul ce-l sprijinea.

— Aiurează, gemu acesta. Sărmanul meu stăpîn şi-a amintit de molima care-a urmat furtunii. Bietul de el ! (şi, ştergînd cu o mînă gura lui Don Benito, şi-o răsuci pe cealaltă într-un gest deznădăjduit). Dar aveţi răbdare, *señor*, adause el întorcîndu-se din nou spre căpitanul Delano, accesele astea nu ţin mult, stăpînul o să-şi vină curînd în fire.

Don Benito îşi veni într-adevăr în fire şi-şi continuă povestirea, însă haotic, aşa încît ne vom mărgini să redăm doar sensul spuselor sale.

Reieşea că, după ce corabia fusese zdruncinată zile în şir de furtuni în largul Capului, izbucnise o epidemie de scorbut, care secerase vieţile multor albi şi negri. Cînd ajunsese în cele din urmă în Pacific, velele şi catargele sale erau atît de avariate, iar marinarii rămaşi în viaţă — mai toţi nişte invalizi — erau atît de incapabili să le mînuiască, încît, neputîndu-şi continua drumul spre miază-noapte din pricina vîntului prea puternic, vasul fusese mînat zile şi nopţi în şir spre nord-vest, unde briza îl părăsise pe neaşteptate, în ape necunoscute, pradă unor calmuri înnăbuşitoare. Lipsa rezervoarelor de apă se dovedi acum la fel de fatală pe cît fusese de ameninţătoare prezenţa lor ceva mai înainte. Provocată, sau în orice caz agravată de insuficienţa apei, o epidemie de friguri luă locul celei de scorbut ; în zăpuşeala cumplită a calmului prelungit, frigurile astea dădură iama în oameni, măturînd ca nişte valuri familii întregi de africani şi, proporţional, un şi mai mare număr de spanioli, inclusiv, printr-o tristă fatalitate, toţi ofiţerii de bord. În consecinţă, cînd vînturile prielnice dinspre apus luară locul calmului, pînzele rupte încă de mai-înainte ajunseră nişte biete zdrenţe, din pricină că trebuiau să fie lăsate să atîrne, fără a mai fi strînse. Ca să-i înlocuiască pe mateloţii pierduţi, şi ca să se aprovizioneze cu apă şi

pînze, căpitanul se folosise de primul prilej pentru a se îndrepta spre Valdivia, cel mai meridional port civilizat din Chile şi din întreaga Americă de Sud ; dar cînd se apropiase de ţărm, vremea rea nu-i îngăduise nici măcar să întrezărească portul. De atunci încoace, „San Dominick", rămas aproape fără echipaj, fără pînze şi fără pic de apă, fusese împins de colo pînă colo de vînturi contrarii, tîrît de curenţi sau năpădit de alge în zonele de calm, dăruind în răstimpuri mării mereu alţi morţi. Ca un om rătăcit într-o pădure, corabia revenise de multe ori pe urmele ei.

— Dar în toate aceste calamităţi, continuă cu glas stins Don Benito, răsucindu-se anevoie în semi-acolada servitorului său, trebuie să le mulţumesc acestor negri care, deşi pot părea nesupuşi în ochii unui om neavizat ca dumneata, au dat dovadă de mai multă stăpînire de sine decît ar fi socotit însuşi proprietarul lor că e posibil în împrejurările amintite.

Ajuns aici, avu din nou un moment de slăbiciune, şi începu iar să aiureze, dar îşi veni curînd în fire şi continuă, ceva mai limpede :

— Da, proprietarul lor avusese dreptate să mă asigure că nu va fi nevoie de nici un fel de lanţuri pentru negrii lui ; într-adevăr, nu numai că au rămas tot timpul pe punte, aşa cum se obişnuieşte în asemenea călătorii, în loc să fie azvîrliţi în fundul calei, ca pe corăbiile guineeze — dar au avut voie, din capul locului, să se mişte după plac, în anumite limite.

Încă o dată, fu cît pe ce să leşine şi începu să aiureze, dar îşi reveni şi urmă :

— Dar cel căruia, după Dumnezeu, trebuie să-i mulţumesc nu numai pentru că mi-a salvat viaţa, ci în primul rînd pentru că i-a potolit pe fraţii săi mai ignoranţi, în momentele cînd aceştia erau ispitiţi să crîcnească — ei bine, lui trebuie să-i mulţumesc ! Lui Babo !

— Vai, stăpîne, oftă negrul plecîndu-şi fruntea, nu vorbiţi despre mine ! Babo nu e nimic. Babo nu şi-a făcut decît datoria.

— Devotat om ! exclamă căpitanul Delano. Don Benito, te invidiez pentru un astfel de prieten, căci sclav nu-l pot socoti !

Privindu-i pe stăpîn şi slugă — stăpînul alb sprijinit de sluga lui neagră — căpitanul Delano nu putea să nu simtă frumuseţea unei relaţii ce oferea un asemenea spectacol de fidelitate şi de încredere reciprocă, spectacol subliniat de contrastul dintre veşmintele celor doi. Aceste veşminte trădau rangul social al fiecăruia dintre ei. Spaniolul purta o jiletcă largă, chiliană, de catifea neagră, pantaloni şi ciorapi albi, cu cătărămi de argint la genunchi şi la glezne, un sombrero falnic, de fetru, o spadă subţire, cu montură de argint, atîrnată la brîu — spada fiind şi astăzi un accesoriu aproape invariabil, mai degrabă util decît ornamental, al îmbrăcăminţii unui gentilom sud-american. Îmbrăcămintea lui Don Benito vădea — bineînţeles nu în momentele de depresiune nervoasă, care lăsau urme şi asupra ei — o anumită pedanterie, ce contrasta ciudat cu neplăcuta neorînduială din jur — mai cu seamă cu cea din ghetoul haotic ocupat de negri în faţa arborelui mare.

Servitorul nu avea pe el decît nişte pantaloni largi, croiţi parcă dintr-o bucată de velă uzată, într-atîta erau de aspri şi peticiţi ; altminteri, păreau curaţi, şi erau legaţi la brîu cu un capăt de funie încîlcită, ce-l făcea, mai ales în momentele cînd îşi lua un aer grav şi recules, să semene cu un călugăr-cerşetor din tagma sfîntului Francisc.

Deşi nu se potrivea cu locul şi momentul respectiv (cel puţin aşa apărea ea în ochii lipsiţi de agerime ai americanului) şi deşi supravieţuise în chip ciudat în mijlocul atîtor nenorociri, îmbrăcămintea lui Don Be-

nito nu contrazicea, poate, stilul vestimentar caracteristic pe vremea aceea sud-americanilor din categoria lui. Cu toate că pornise la drum din Buenos Aires, afirma că era originar şi cetăţean din Chile, ţară ai cărei locuitori nu adoptaseră chiar în bloc moda surtucului şi a pantalonilor socotiţi cîndva plebeieni ; mulţi dintre ei îşi păstrau costumul local, de un pitoresc fără seamăn, aducîndu-i doar o modificare convenabilă. Totuşi, în lumina penibilei istorii a călătoriei şi în lumina propriei lui feţe livide, îmbrăcămintea spaniolului avea ceva atît de bizar, încît îţi evoca imaginea unui curtean invalid împleticindu-se pe străzile Londrei în perioada faimoasei ciume.

Relatarea care-i trezi căpitanului Delano interesul cel mai viu, precum şi oarecare uimire, avînd în vedere latitudinile respective — fu aceea privitoare la zonele de calm şi îndeosebi la îndelungata plutire a vasului în derivă. Ferindu-se bineînţeles să-şi exprime părerea, americanul îşi spuse în sinea lui că această zăbavă se datora, cel puţin parţial, unei slabe stăpîniri a artei navigaţici şi unei evidente stîngăcii în executarea manevrelor. Observînd mîinile mici şi galbene ale lui Don Benito, ghici lesne că tînărul căpitan comanda de la fereastra cabinei sale, nu de pe covertă, aşa încît ce să te mai miri de incompetenţa unui om, la care tinereţea, boala şi fineţea aristocratică se îmbinau ?

Dar mila fiind mai puternică decît spiritul critic, căpitanul Delano — după ce ascultă întreaga povestire şi după ce-l asigură din nou pe Don Benito de simpatia lui — nu se mulţumi doar să-i promită, ca la-nceput, că va satisface nevoile imediate ale echipajului, ci adăugă că-l va ajuta să-şi procure o rezervă de apă îndestulătoare, precum şi o cantitate de pînză şi greement ; de asemenea îi oferi trei dintre cei mai buni mateloţi ai săi, capabili să exercite provizoriu

funcţiile unor ofiţeri de bord, deşi îi venea greu să se dispenseze de ei. Cu un astfel de ajutor, corabia putea porni fără întîrziere spre Concepcion, de unde, după anumite reparaţii majore, îşi putea continua drumul spre Lima, ţinta călătoriei sale.

Această mărinimie nu rămase fără efect asupra invalidului : Don Benito se lumină la faţă şi înfruntă, înfiorat, privirea deschisă a oaspetelui său. Părea copleşit de recunoştinţă.

— Tulburarea asta nu-i face bine stăpînului, murmură servitorul, apucîndu-l de braţ şi trăgîndu-l deoparte, cu un gest la fel de blînd ca şi vorbele cu care încerca să-l potolească.

Cînd Don Benito se întoarse, americanul observă, consternat, că speranţa spaniolului nu fusese decît o febră trecătoare, ca şi brusca aprindere a obrajilor săi.

Peste cîteva clipe, privind spre pupa cu nişte ochi mohorîţi, amfitrionul îl pofti pe oaspete să-l urmeze, ca să ia puţin aer, căci se părea că se stîrnise un vînticel într-acolo.

În timp ce-i ascultase povestirea, căpitanul Delano tresărise de cîteva ori la auzul zăngănitului securilor ciocnite de negri, şi se întrebase cum de era tolerată o astfel de gălăgie, mai ales în acea parte a vasului, şi în auzul unui infirm ; întrucît, pe deasupra, securile nu aveau un aspect tocmai plăcut, iar mînuitorii lor cu atît mai puţin, căpitanul Delano acceptă din politeţe, dar nu fără o uşoară rezervă, ba chiar cu o uşoară înfiorare, invitaţia gazdei. Fu nevoit să o accepte şi din pricină că, dintr-un capricios şi deplasat respect pentru etichetă, înfiorător la un om cu o faţă atît de cadaverică, Don Benito stărui solemn, cu plecăciuni castiliene, ca oaspetele să-l preceadă pe scara ce ducea spre dunetă şi sub care, de o parte şi de alta a ultimei trepte, şedeau în chip de străji şi de scutieri, doi dintre redutabilii negri. Bravul căpitan Delano

trecu printre ei cu destulă dezinvoltură, deşi, în clipa cînd îi depăşi, simţi că i se moaie picioarele de frică, întocmai ca unuia care-i pus să treacă printre două şiruri de haidamaci.

Dar cînd privi în jur şi-i văzu pe toţi, înşiraţi ca nişte flaşnetari şi adînciţi prosteşte în munca lor, fără să le pese de nimic altceva, nu-şi putu reţine un zîmbet, amintindu-şi de panica lui nervoasă.

Deodată, cum stătea aşa lîngă gazdă şi se uita spre punţile de jos, fu surprins de unul din cazurile de indisciplină despre care am pomenit. Trei băieţi negri şi doi spanioli şedeau laolaltă pe tambuchiu şi scormoneau într-o strachină primitivă, de lemn, în care fiersese nu de mult o zeamă lungă. Deodată, unul dintre băieţii negri, înfuriat de vreo vorbă aruncată de către unul dintre tovarăşii săi albi, apucă un cuţit şi, deşi chemat la ordine de unul dintre cîlţari, îl izbi pe băiat în cap, pricinuindu-i o rană din care curgea sîngele.

Uluit, căpitanul Delano întrebă ce însemnau toate astea ? La care, lividul Don Benito îi răspunse, cu glas stins, că negrul îl tăiase pe celălalt „în joacă".

— Cam serioasă joacă, replică căpitanul Delano. Dacă un asemenea lucru s-ar fi întîmplat pe bordul lui „Bachelor's Delight", agresorul ar fi fost pedepsit de îndată !

La aceste cuvinte, spaniolul îi aruncă americanului una din acele priviri fixe, care arătau că nu-i în toate minţile ; apoi, prăbuşindu-se din nou în toropeala lui, răspunse :

— Desigur, *señor*, desigur.

Nu cumva nefericitul ăsta, îşi spuse căpitanul Delano, e unul dintre acei căpitani de paie, care închid ochii asupra lucrurilor pe care n-au puterea să le-mpiedice ? Nu cunosc spectacol mai deprimant decît acela oferit de un comandant care nu-i comandant decît cu numele...

Aruncînd o privire spre negrul care încercase să-i potolească pe băieţi, căpitanul Delano spuse cu glas tare :

— Am impresia, Don Benito, că ţi-ar prinde bine să-i ţii ocupaţi pe toţi negrii, îndeosebi pe cei tineri, chiar cu o treabă nefolositoare ; şi asta, indiferent de ceea ce se-ntîmplă cu corabia dumitale. Această metodă mi se pare indispensabilă chiar faţă de un echipaj mic ca al meu. O dată, mi-am chemat oamenii pe dunetă şi i-am pus să-mi bată preşurile din cabină, deşi, de vreo trei zile, credeam că vasul — cu oameni şi cu preşuri cu tot — e sortit unei pieiri grabnice, căci fusesem surprinşi de o furtună năprasnică şi nu mai puteam face altceva decît să plutim la voia întîmplării.

— Desigur, desigur, bombăni Don Benito.

— Văd totuşi că pe unii dintre ei îi ţii ocupaţi, urmă căpitanul Delano, privind din nou spre cîlţari şi apoi spre lustruitorii de securi.

— Da, răspunse Don Benito, absent.

— Bătrînii aceia, care scutură din cap în stranele lor — continuă căpitanul Delano, arătînd spre cîlţari — par să joace rolul de monitori faţă de ceilalţi, cu toate că aceştia nu prea ţin seamă de poruncile lor. Spune-mi, Don Benito, s-au oferit singuri, sau dumneata i-ai pus să-ţi păstorească turma de oi negre ?

— Eu i-am numit în posturile pe care le ocupă, replică spaniolul pe un ton acru, ca şi cum l-ar fi bănuit pe interlocutorul său de vreo intenţie ironică, jignitoare.

— Dar ceilalţi ? întrebă căpitanul Delano, aruncînd o privire cam neliniştită spre securile în parte lucioase ridicate în aer de către lustruitori. Aceşti vrăjitori *aşanti* par să se îndeletnicească cu o treabă ciudată, nu-i aşa, Don Benito ?

— Furtunile prin care-am trecut, răspunse spaniolul, ne-au silit să aruncăm peste bord o parte din încărcătură, iar restul mărfurilor au fost grav avariate de apa sărată a mării. De cînd am pătruns în zona calmă, aduc zilnic pe punte cîteva lăzi de cuțite și securi pentru a fi curățate și lustruite.

— Înțeleaptă idee, Don Benito. Presupun că ești coproprietar al corăbiei și al încărcăturii — nu, însă, și al sclavilor. Sau poate da ?

— Sînt proprietarul a tot ce se vede, răspunse iritat spaniolul, cu excepția negrilor, care aparțineau, în marea lor majoritate, răposatului meu prieten, Alexandro Aranda.

Pomenind acest nume, păru zguduit de durere, iar genunchii începură să-i tremure, astfel încît servitorul trebui să-l sprijine.

Închipuindu-și că a ghicit cauza acestei tulburări neobișnuite, căpitanul Delano spuse, după o pauză :

— Aș putea să te-ntreb, Don Benito — de vreme ce adineauri mi-ai vorbit de niște pasageri — dacă prietenul, a cărui pierdere te mîhnește atîta, i-a însoțit pe negrii săi la începutul călătoriei ?

— Da.

— A murit de friguri ?

— A murit de friguri... O, de ce nu pot să...

Spaniolul nu-și sfîrși fraza, ci începu iar să tremure.

— Iartă-mă, Don Benito — îi zise căpitanul Delano, cu voce joasă — dar cred că știu, dintr-o experiență asemănătoare, ce anume te face să suferi atîta. Am avut și eu cîndva nefericirea de a pierde, pe mare, un prieten drag ; însuși fratele meu, care era pe atunci împuternicit cu supravegherea încărcăturii. Convins că murise cu sufletul împăcat, aș fi suportat bărbătește dispariția lui, dar gîndul că ochii lui curați, mîinile lui cinstite — care de atîtea ori se întîlniseră cu ale mele — precum și inima lui fierbinte nimeriseră în

botul rechinilor, ca niște ciolane azvîrlite unor cîini — gîndul acesta era peste puterile mele. Am jurat atunci să nu mai călătoresc niciodată în tovărășia unui om drag mie, decît asigurîndu-mă, fără știrea lui, de tot ceea ce este necesar pentru eventuala îmbălsămare a rămășițelor sale pămîntești, în vederea unei înmormîntări pe uscat. Dacă rămășițele prietenului dumitale s-ar afla acum pe bordul acestui vas, simpla pomenire a numelui său nu te-ar tulbura în chip atît de ciudat, Don Benito.

— Pe bordul acestui vas ? îl îngînă spaniolul.

Apoi, cu un gest îngrozit, ca și cum ar fi vrut să alunge vreun spectru, se prăbuși fără cunoștință în brațele pregătite ale servitorului, care păru să-l implore în tăcere pe căpitanul Delano să nu mai revină asupra unei teme atît de dureroase pentru stăpînul său.

Bietul om, își spuse în gînd americanul, o fi pesemne victima tristei superstiții care leagă duhurile de trupurile omenești părăsite, așa cum alții leagă stafiile de o casă părăsită. Cît de mult ne deosebim la fire unul de celălalt ! O simplă aluzie la ceea ce, într-un caz asemănător, mie mi-ar fi pricinuit o mulțumire gravă, îl îngrozește pe spaniol făcîndu-l să-și piardă cunoștința ! Sărmane Alexandro Aranda ! Ce-ai spune dacă ți-ai putea vedea prietenul — același care, odinioară, cînd te părăsea pentru luni de zile, tînjea să te zărească măcar o clipă — ce-ai spune dacă l-ai vedea acum îngrozit la gîndul că ai putea fi aproape de el ? !

În clipa aceea, cu un dangăt funebru, care trăda o spărtură, clopotul de la teuga, lovit de unul dintre bătrînii cîlțari, vesti ora zece, în liniștea apăsătoare ; în aceeași clipă, căpitanul Delano zări silueta mișcătoare a unui negru uriaș, care, ieșind din mulțimea strînsă pe puntea de jos, se îndrepta încet spre dunetă. Negrul acesta purta la gît un colan de fier, de care atîrna un lanț răsucit de trei ori în jurul trupului său ; ine-

lele lui terminale erau prinse într-un brîu de fier, ce-i servea drept cingătoare.

— Atufal umblă ca un mut! murmură servitorul.

Negrul urcă treptele dunetei și se opri, îndărătnic în muțenia lui, ca un prizonier mîndru chemat să-și primească osînda, în fața lui Don Benito, care se dezmeticise între timp.

Zărindu-l că se apropie, spaniolul tresărise; fața i se adumbrise, iar buzele albe i se strînseseră, ca sub înrîurirea unui acces de furie neputincioasă.

O fi vreun răzvrătit încăpățînat, își spuse căpitanul Delano, contemplînd, nu fără oarecare admirație, silueta de colos a negrului.

— Stăpîne, așteaptă să-i puneți întrebarea! grăi servitorul.

Trezit din visare, Don Benito vorbi, cu tulburare în glas și ferindu-și privirea, ca și cum ar fi vrut să preîntîmpine un răspuns obraznic:

— Atufal, acum ești dispus să-mi ceri iertare?

Negrul rămase tăcut.

— Mai întrebați-l o dată, stăpîne, murmură servitorul, săgetîndu-l pe compatriotul său cu o privire plină de mustrare. Încă o dată, stăpîne, căci pînă la urmă tot o să-și plece grumazul!

— Răspunde, zise atunci Don Benito, ferindu-se mai departe de privirea colosului, rostește măcar cuvîntul *iertare*, și ți se vor scoate lanțurile.

La auzul acestor vorbe, negrul își înclină capul și ridicîndu-și încet brațele, le lăsă să cadă inerte, cu un zăngănit de fiare, ca și cum ar fi vrut să spună: „Nu, e mai bine așa!"

— Pleacă! murmură Don Benito, stăpînindu-și o emoție tainică.

Negrul se supuse și plecă, la fel de hotărît cum venise.

— Scuză-mă, Don Benito, rosti căpitanul Delano, dar scena aceasta m-a nedumerit. Lămurește-mă, rogu-te, ce înseamnă?

— Înseamnă că negrul acesta, singurul din toată trupa, mi-a prilejuit o mare supărare. Drept care, l-am pus în lanțuri, l-am...

Ajuns aici, se opri și-și duse mîna la frunte, ca și cum ar fi fost cuprins de amețeală, sau i s-ar fi învălmășit gîndurile; dar întîlnind privirea blajină a servitorului, parcă prinse curaj, și urmă:

— Nu puteam biciui un asemenea colos. Dar i-am trimis vorbă să-mi ceară iertare. Nu mi-a cerut-o încă. Am poruncit să fie adus în fața mea din două în două ore.

— De cînd durează povestea asta?

— De vreo șaizeci de zile.

— Dar, în alte privințe, omul se arată supus? Și respectuos?

— Da.

— Atunci, exclamă căpitanul Delano, jur pe conștiința mea că negrul ăsta are-un suflet de rege!

— S-ar putea să aibe chiar un titlu regal — răspunse Don Benito cu amărăciune — pretinde că ar fi fost regele țării lui de baștină.

— Da, se amestecă în vorbă servitorul, găurile alea din urechile lui Atufal au purtat cîndva cercei de aur, pe cînd sărmanul Babo, care vă vorbește, nu era decît un sclav în țara lui. Babo era sclavul unui negru, dar acum e sclavul unui alb.

Cam plictisit de aceste familiarități, căpitanul Delano se întoarse, mirat, spre slugă, apoi îi aruncă stăpînului o privire întrebătoare; dar ca și cum ar fi fost de multă vreme deprinși cu asemenea mici abateri de la regulament, nici stăpînul nici sclavul nu părură să-l înțeleagă.

— Spune-mi, rogu-te, Don Benito, cu ce-a greşit Atufal ? întrebă americanul. Dacă n-a fost cumva prea grav, îngăduie-mi să-ţi dau o povaţă de om nerod : ţinînd seama de supunerea lui în alte privinţe, ridică-i pedeapsa, din respect pentru firea lui mîndră.

— Nu, nu, stăpînul nu va face niciodată una ca asta ! bolborosi servitorul, ca pentru sine însuşi. Trufaşul Atufal trebuie mai întîi să-i ceară iertare stăpînului. Sclavul poartă lacătul, dar stăpînul are cheia.

Căpitanul Delano observă într-adevăr, pentru întîia oară, că la gîtul lui Don Benito atîrna, legată de un şnuruleţ de mătase, o cheie. Ghicind numaidecît, din silabele şoptite de servitor, la ce folosea cheia, căpitanul zîmbi şi spuse :

— Va să zică aşa, Don Benito, un lacăt şi-o cheie ! Iată nişte simboluri cu adevărat grăitoare !

Don Benito se fîstîci, şi-şi muşcă buzele.

Deşi căpitanul Delano avea o fire prea simplă ca să poată fi în stare de vreo intenţie ironică sau batjocoritoare, vorbele acestea îi scăpaseră ca un fel de aluzie glumeaţă la modul ciudat în care spaniolul îşi manifesta autoritatea asupra negrului ; dar ipohondrul acela o interpretase, pare-se, ca pe o aluzie răutăcioasă la mărturisita lui neputinţă de a frînge, prin apeluri verbale, cerbicia sclavului. Regretînd această interpretare greşită şi neputînd spera s-o corecteze, căpitanul Delano schimbă vorba ; dar constatînd că spaniolul era din ce în ce mai acru şi mai distrat — ca şi cum încă n-ar fi digerat pretinsul afront despre care-am pomenit — americanul deveni la rîndu-i ceva mai puţin vorbăreţ : fără voia lui, se simţea apăsat de ursuzenia morbidă a acestui spaniol animat, pare-se, de intenţii răzbunătoare. Inimosul căpitan, avînd cu totul altă fire, se feri totuşi să nutrească sau să manifeste vreun gînd de răzbunare, deşi se molipsi de muţenia spaniolului.

Deodată, acesta, sprijinit de servitor, se depărtă de oaspetele său — gest oarecum nepoliticos, care-ar fi putut să treacă drept o toană, dacă stăpînul şi sclavul, oprindu-se lîngă un spirai, nu ar fi început să şuşotească între ei, ceea ce era foarte neplăcut pentru oaspete. Mai mult decît atît : faţa schimbătoare a spaniolului, care, deşi bolnăvicioasă, nu era lipsită uneori de o anumită grandoare, avea acum o expresie cu totul lipsită de demnitate ; în acelaşi timp, familiaritatea servitorului negru nu mai părea, ca la început, plină de farmecul unui devotament naiv.

Stingherit, oaspetele îşi întoarse faţa spre cealaltă parte a vasului. Şi atunci, privirea lui căzu întîmplător asupra unui tînăr matelot spaniol, care, ţinînd în mînă un colac de frînghie, se urca de pe punte spre prima velă a catargului de mizenă. Omul ar fi trecut, poate, neobservat dacă, în timp ce se căţăra pe una din vergi, n-ar fi privit ţintă spre căpitanul Delano, cu un soi de insistenţă mascată ; simţindu-se observat de acesta, matelotul îşi întoarse cu dezinvoltură privirea spre cei doi care şuşoteau.

Redevenind astfel el însuşi atent la cele ce se petreceau acolo, căpitanul avu o uşoară tresărire. Ceva din atitudinea lui Don Benito în clipa aceea, părea să indice că oaspetele fusese, cel puţin în parte, obiectul unor consultări secrete — părere pe cît de dezagreabilă pentru oaspete, pe atît de puţin măgulitoare pentru gazdă.

Ciudata alternare a politeţei şi a grosolăniei în purtarea căpitanului spaniol nu se putea explica decît printr-o prefăcătorie cu intenţii rele. Dar deşi prima explicaţie s-ar fi impus în chip firesc minţii unui observator indiferent — nefiind cu totul străină nici de cugetul căpitanului Delano — acesta renunţase practic la ea,

din clipa cînd începuse să vadă în comportarea spaniolului un soi de afront premeditat. Totuşi, dacă spaniolul nu era nebun, cum se explica oare purtarea lui ? Un gentilom sau chiar un ţărănoi cinstit ar fi, oare, în stare să joace rolul pe care-l juca în clipa de faţă amfitrionul său ? Hotărît lucru, omul era un impostor — vreun aventurier de rînd, care se dădea drept un mare senior al oceanului, deşi ignora în aşa măsură regulile elementare ale bunei cuviinţe, încît se trăda prin grosolănia lui fără pereche. Dar şi atitudinea bizar-ceremonioasă adoptată în alte momente părea caracteristică unuia care joacă un rol ce-i depăşeşte posibilităţile reale. Benito Cereno — Don Benito Cereno — numele acesta sonor era cunoscut pe vremea aceea de comandanţii şi de supraveghetorii corăbiilor care navigau pe mările spaniole, căci aparţinea uneia dintre cele mai active şi mai rămuroase familii de negustori din acele provincii, mulţi dintre membrii ei avînd titluri de nobleţe ; era un soi de familie Rothschild castiliană, cu cîte un frate sau cîte un văr nobil în fiece mare oraş comercial din America de Sud. Pretinsul Don Benito era încă tînăr, să tot fi avut vreo douăzeci şi nouă sau treizeci de ani. Ce putea fi mai lesnicios pentru un escroc tînăr şi plin de har şi de duh, decît să se dea drept cadetul rătăcitor al unei astfel de familii şi drept reprezentantul ei de afaceri maritime ? Dar spaniolul era un biet infirm ! Ei şi ? Unii escroci erau în stare să simuleze pînă şi boala, într-atît de abili ştiau să fie. Cînd te gîndeai că, sub această aparenţă de slăbiciune infantilă, se putea ascunde cea mai sălbatică energie ! Şi că mînuţele catifelate ale spaniolului ascundeau, poate, nişte gheare !

Aceste gînduri nu erau rodul unui examen logic : venind din afară, nu dinăuntru, ele îl năpădiră deodată pe căpitan, ca o ninsoare căzută din senin, pentru a se topi, însă, curînd, la soarele firii sale blajine, ajuns din nou la amiază.

Privindu-l încă o dată pe spaniol — a cărui faţă se vedea acum din profil, pe deasupra spiraiului — căpitanul Delano rămase impresionat de nobleţea şi delicateţea acestui profil, nobleţe sporită parcă de barba pe care şi-o lăsase, după cum delicateţea lui părea accentuată de boala ce-l slăbise. La naiba cu bănuielile ! Spaniolul era, de bună seamă, vlăstarul autentic al unui veritabil hidalgo Cereno !

Gîndul acesta bun şi altele asemănătoare îl făcură să se plimbe nepăsător pe duneta, îngînînd o melodie, pentru ca nu cumva Don Benito să creadă că-l bănuise de vreo lipsă de politeţe, ba chiar de oarecare duplicitate ; căci bănuielile astea aveau desigur, să se spulbere aidoma unor iluzii, cu toate că, deocamdată, împrejurarea ce le stîrnise rămînea fără explicaţie. Dar o dată lămurit acest mic mister, căpitanul Delano era convins că ar putea să se căiască amarnic dacă i-ar îngădui lui Don Benito să afle că se lăsase pradă unor bănuieli meschine. Pe scurt, prefera să lase, deocamdată, deschisă fila cu slove negre a spaniolului.

Acesta, încă sprijinit de servitorul său, porni deodată spre căpitanul Delano, cu o faţă crispată şi sumbră, şi începu, parcă şi mai stingherit, următoarea conversaţie, purtată pe un ton ciudat de conspirativ, deşi cu aceeaşi voce răguşită :

— Aş putea să te întreb, *señor*, de cînd te afli în preajma acestei insule ?

— A, numai de o zi-două, Don Benito.

— Şi unde-ai făcut ultimul popas ?

— În portul Canton.

— Acolo ţi-ai schimbat, pe cît spuneai, pieile de focă pe ceai şi mătăsuri ?

— Da, mai ales mătăsuri.

— Iar diferenţa ai primit-o, cumva, în bani ?

Căpitanul Delano răspunse, cu oarecare nelinişte :

— Da, ceva arginţi ; nu prea mulţi...

— Aha... Prea bine. Te-aş putea întreba cîţi oameni ai pe bord, *señor*.

Căpitanul Delano avu o uşoară tresărire, dar răspunse :

— Vreo douăzeci şi cinci, în total.

— Presupun că toţi sînt la bord în clipa de faţă, nu-i aşa, *señor ?*

— Toţi la bord, Don Benito, răspunse căpitanul, de astă dată cu satisfacţie.

— Dar astă seară vor fi toţi la bord *señor ?*

La această întrebare, care le încununa pe celelalte, căpitanul Delano simţi imperios nevoia de a se uita în ochii insistentului său anchetator. Dar acesta, în loc să-i susţină privirea, îşi lăsă ochii în jos, spre punte, cuprins de o vizibilă panică, în jalnic contrast cu servitorul negru, care, chiar în clipa aceea, îngenunchiase la picioarele sale pentru a-i potrivi o cataramă desfăcută, şi care-şi înălţa cu o smerită curiozitate ochii spre faţa prăbuşită a stăpînului.

Spaniolul îşi repetă întrebarea cu un glas spăşit :

— Şi vor fi... toţi la bord astă-seară, *señor ?*

— Da, pe cîte ştiu, răspunse căpitanul Delano — dar se grăbi să adauge, din respect pentru adevăr : Ba nu, cîţiva dintre ei spuneau că vor să iasă din nou la pescuit, pe la miezul nopţii.

— Presupun, *señor*, că navele voastre sînt mai mult sau mai puţin înarmate.

— A, cîte un tunuleţ, două, pentru orice eventualitate, plus niscaiva puşti, harpoane şi cuţite.

Dînd acest răspuns pe tonul cel mai nepăsător cu putinţă, căpitanul Delano se uită din nou la Don Benito, care-şi feri şi de data asta privirea şi, schimbînd brusc şi stîngaci subiectul, vorbi hodoronc-tronc despre acalmia de pe mare, apoi se retrase din nou cu servitorul său spre celălalt parapet, unde începură iarăşi să şuşotească.

În aceeaşi clipă, înainte ca americanul să fi avut răgazul de a reflecta la cele întîmplate, el îl zări pe tînărul matelot spaniol despre care-am mai pomenit, şi care cobora acum de pe catarg. Aplecîndu-se ca să sară pe punte, bluza sau mai bine zis cămaşa lui largă de lînă aspră, mînjită cu catran, i se descheie la piept, lăsînd să se vadă un tricou murdar, croit însă din pînza cea mai fină şi încheiat la gît cu o panglicuţă albastră roasă şi uzată. Cum tînărul matelot privea ţintă spre cei doi care şuşoteau, căpitanul Delano avu senzaţia că asistă la un schimb de semne secrete, ca acelea prin care comunică între ei francmasonii.

Întorcîndu-şi din nou privirea spre Don Benito şi spre servitorul negru, simţi, ca şi mai înainte, că vorbeau despre el. Se opri locului şi auzi hîrşîitul securilor lustruite. Se uită iar, cu coada ochiului, la cei doi : aveau aerul unor conspiratori. După interogatoriul acela, şi după scena cu tînărul matelot, toate aceste lucruri îi trezeau din nou, fără voia lui, bănuielile, pe care sufletul său deschis nu le putea îndura. Arborînd o mutră veselă şi şugubeaţă, străbătu repede puntea în direcţia celor doi :

— Don Benito, văd că negrul acesta se bucură de încrederea dumitale deplină, am impresia că ţi-e un fel de consilier particular.

Servitorul ridică privirea cu un rînjet blajin, dar stăpînul lui tresări, ca muşcat de-o năpîrcă. Abia peste cîteva clipe spaniolul îşi veni în fire pentru a răspunde, cam în silă :

— Da, *señor*, am încredere în Babo.

La auzul acestor cuvinte, Babo îşi privi stăpînul cu recunoştinţă ; rînjetul lui animalic se prefăcu într-un surîs inteligent.

Văzînd că spaniolul era rezervat şi tăcut, ca şi cum ar fi vrut să-i dea a înţelege oaspetelui că prezenţa lui îl incomodează, căpitanul Delano, care nu voia să pară nepoliticos nici măcar în ochii celui mai nepoliticos dintre oameni, rosti o scuză banală şi se depărtă, intrigat în sinea lui de misterioasa purtare a lui Don Benito Cereno.

Coborîse de pe dunetă şi trecea, cufundat în gînduri, pe lîngă un bocaport întunecos ce ducea spre timonerie, cînd, observînd o mişcare acolo, se opri să vadă ce anume se mişcă. În aceeaşi clipă, o scînteie scăpără în umbra bocaportului şi, la lumina ei, căpitanul zări silueta unui matelot spaniol, care-şi duse repede mîna la piept, ca şi cum ar fi vrut să ascundă ceva. Înainte ca omul să-şi poată da seama cine trecea pe-acolo, dispăru în bezna bocaportului. Dar căpitanul îl văzuse îndeajuns ca să-l recunoască : era acelaşi tînăr matelot, pe care-l zărise şi adineauri.

Dar ce-o fi scăpărat aşa ? se întrebă el. Nu era nici felinar, nici chibrit, nici tăciune aprins. Să fi fost, oare, un giuvaer ? Dar de cînd poartă matelotii giuvaeruri ? sau tricouri brodate cu fir de mătase ? Nu cumva jefuise cuferele pasagerilor defuncţi ? Dar în acest caz, nu s-ar fi încumetat să poarte pe bord vreunul din obiectele furate ! O, dacă individul ăsta suspect a schimbat realmente semne secrete cu comandantul spaniol ! şi dacă aş putea fi sigur că, în tulburarea mea, simţurile nu mă înşeală, atunci...

Trecînd de la o bănuială la alta, îşi aduse aminte de ciudatele întrebări pe care i le pusese Don Benito în legătură cu vasul.

Printr-o bizară coincidenţă, ori de cîte ori îşi amintea de-o întrebare, vrăjitorii negri din *aşanti* îşi ciocneau securile, parcă înadins pentru a comenta cu un acompaniament lugubru gîndurile străinului alb.

Sub apăsarea atîtor enigme şi prevestiri rele, ar fi fost nefiresc să nu se nască unele bănuieli urîte, chiar în sufletul unui om atît de încrezător din fire ca americanul.

Observînd că vasul, mînat acum de un curent irezistibil, era din ce în ce mai repede tîrît spre larg, cu pînzele parcă fermecate, şi că propria lui corabie era ascunsă de un promontoriu, acest lup de mare începu să tremure sub înrîurirea unor gînduri pe care abia cuteza să şi le mărturisească sie însuşi. Mai presus de orice, i-era frică de Don Benito, o frică de moarte. Îşi veni totuşi în fire, şi, umflîndu-şi pieptul şi proptindu-se bine pe picioare, îşi puse, calm, întrebarea : ce se ascunde, oare, înapoia tuturor acestor năluci ?

Dacă spaniolul ar fi urzit vreun complot sinistru, acesta nu-l viza, desigur, atît pe el, cît vasul său — „Bachelor's Delight". Faptul că cele două nave se depărtaseră una de cealaltă, nu era în favoarea, ci împotriva unui astfel de complot, cel puţin pentru moment. Era limpede că orice bănuială întemeiată pe asemenea contradicţii nu putea fi decît iluzorie. Şi-apoi, nu era oare absurd să crezi că un vas în primejdie, un vas rămas aproape fără echipaj din pricina molimei, un vas ai cărui marinari mureau de sete — nu era oare culmea absurdităţii să crezi că o astfel de navă putea adăposti nişte piraţi, sau că, în clipa de faţă comandantul ei ar fi putut dori, pentru el însuşi sau pentru cei aflaţi în subordinea lui, altceva decît provizii şi ajutor grabnic ? Nu cumva, însă, suferinţa acestor oameni şi îndeosebi setea lor, erau simulate ? Nu cumva echipajul acesta spaniol, despre care se pretindea că ar fi pierit aproape în întregime, era teafăr şi se ascundea, chiar în clipa de faţă, în cala vasului ? Se mai văzuseră cazuri cînd, cerşind cu o voce îndurerată puţină apă rece, nişte diavoli cu chip de om pătrunseseră în cîte o locuinţă singuratică, din care nu ieşiseră înainte de a săvîrşi

vreo fărădelege. Şi oare piraţii malaiezi nu obişnuiau să atragă corăbii în ascunzătorile lor perfide, sau să întindă capcane marinarilor de pe vreun vas inamic, oferindu-le, în larg, spectacolul unor punţi goale, sau aproape goale, sub care se ascundeau sute de braţe galbene gata-gata să-şi azvîrle lăncile printre rogojini ? Căpitanul Delano nu dăduse deplină crezare unor astfel de poveşti, cînd le auzise, dar iată că acum ele îi reveneau în minte. Corabia avea, aparent, o ţintă — să ancoreze. La locul de ancoraj, se va afla aproape de propriul lui vas. Şi atunci, nu-şi va slobozi oare „San Dominick", întocmai ca un vulcan adormit, energiile ascunse acum ?

Îşi aminti de felul cum îi povestise spaniolul păţaniile corăbiei sale : pauzele şi reticenţele lui stranii erau acelea ale unui om care născoceşte o poveste, în scopuri vinovate. Dar dacă povestirea aceea era mincinoasă, care era, atunci, adevărul ? Că spaniolul pusese stăpînire pe corabie în chip samavolnic ? Totuşi, în multe privinţe, mai cu seamă în episoadele mai dramatice, ca de pildă pieirea marinarilor, nesfîrşitele ocoluri ale corăbiei, suferinţele îndurate în zonele de calm, îndeosebi din pricina setei, care încă mai dăinuia — în toate aceste privinţe, şi în multe altele, povestirea lui Don Benito fusese confirmată nu numai de vaietele albilor şi negrilor, ci şi de expresia şi jocul fiecărei trăsături omeneşti observate de căpitanul Delano, iar astfel de lucruri sînt cu neputinţă de contrafăcut. Dacă povestirea lui Don Benito era născocită de la un capăt la altul, însemna că toate sufletele aflate pe bord, pînă la cea mai tînără negresă, erau părtaşe la complotul spaniolului şi că acesta le dresase cu grijă. O asemenea ipoteză părea neverosimilă, şi totuşi era oarecum îndreptăţită. Iată, de pildă, întrebările pe care i le pusese spaniolul. Ele dădeau într-adevăr de gîndit. Nu fuseseră, oare, puse cu același scop ce-l împinge pe un tîlhar sau pe-un asasin să facă, ziua-n amiaza mare, o recunoaştere a casei pe care vrea s-o atace ? Dar unde s-a mai pomenit ca un ucigaş să-i ceară chiar viitoarei sale victime informaţiile necesare, punînd-o astfel în gardă ?! Nu ! Era neverosimil şi absurd să presupui că asemenea întrebări ar putea fi puse într-un scop criminal. Şi astfel, însăşi comportarea care-l neliniştise pe căpitanul Delano îl făcea acum să-şi biruie neliniştea. Pe scurt, abia apuca să nutrească vreo bănuială sau vreo teamă, fie ea cît de rezonabilă la-nceput, că o şi alunga, în numele aceluiaşi bun simţ.

În cele din urmă, căpitanul rîse de presimţirile sale, şi de această corabie care, prin înfăţişarea-i ciudată, părea să le încurajeze întrucîtva ; rîse şi de negrii ei bizari, îndeosebi de bătrînii *aşanti*, care lustruiau securi, şi de cîlţarii aceia, care semănau cu nişte babe ce croşetează în pat. Îi venea să rîdă chiar şi de sinistrul spaniol, care era tartorul tuturor acestor draci. Inimosul căpitan îşi explica tot ce i se păruse cu adevărat misterios în purtarea spaniolului prin faptul că acesta nu prea mai ştia ce face, fie că rămînea bosumflat, învăluit parcă în nori negri, fie că punea întrebări fără noimă. Hotărît lucru, spaniolul nu era în momentul de faţă apt să conducă vasul. Căpitanul Delano va trebui, sub vreun pretext oarecare, să-i ia din mîini comanda şi să o încredinţeze propriului său secund, un om de încredere şi un bun navigator, care va putea aduce corabia la Concepcion. Planul acesta ar fi la fel de salutar pentru „San Dominick" ca şi pentru Don Benito : eliberat de orice spaimă, el ar putea rămîne în cabina lui, sub îngrijirea atentă a servitorului negru, astfel încît, spre sfîrşitul călătoriei, şi-ar recăpăta într-o oarecare măsură sănătatea şi, o dată cu ea, autoritatea.

Acestea erau gîndurile americanului. Liniştitoare gînduri ! Căci era o mare deosebire între felul cum tenebrosul Don Benito ar fi dispus de soarta căpitanului Delano, şi imaginea pe care acesta şi-o făcea, cu seninătate, despre viitorul spaniolului. Totuşi inimosul căpitan răsuflă uşurat cînd îşi zări baleniera la orizont. Aceasta fusese reţinută îndelung în apropierea vasului vînător de foci, iar la întoarcere zăbovise din pricină că „San Dominick" se depărta mereu, sub acţiunea curentului.

Zărind baleniera, care înainta ca un punct pe apă, negrii începură să zbiere, iar zbieretele lor îl făcură atent pe Don Benito, care, redevenind politicos, se apropie de căpitanul Delano şi-şi exprimă satisfacţia de a vedea că sosesc proviziile făgăduite, oricît de neînsemnate şi insuficiente ar fi fost acestea.

Căpitanul Delano îi răspunse, dar în timp ce vorbea, atenţia îi fu atrasă de o scenă ce se petrecea pe puntea de jos : pierduţi în mulţimea acelora care se căţărau pe parapetele dinspre uscat, pentru a privi baleniera, doi negri îmbrînceau cu brutalitate pe un marinar, care le stătea pesemne în drum ; cînd marinarul acela protestă, cei doi negri îl trîntiră pe punte, în ciuda îndemnurilor imperioase ale cîlţarilor de a-l lăsa în pace.

— Don Benito, ce se petrece acolo ? exclamă căpitanul Delano. Priveşte !

Dar în clipa aceea spaniolul avu un nou acces de tuse şi se poticni, gata-gata să cadă, acoperindu-şi faţa cu amîndouă mîinile. Căpitanul Delano dădu să-l sprijine, dar servitorul, mai sprinten, îi şi sărise în ajutor stăpînului, sprijinindu-l cu o mînă şi administrîndu-i cu cealaltă un întăritor. Cînd Don Benito îşi reveni, servitorul se depărtă cu cîţiva paşi, rămînînd totuşi destul de aproape ca să răspundă, prompt, la orice poruncă şoptită a stăpînului. Această

remarcabilă discreţie şterse în ochii oaspetelui impresia de necuviinţă, pe care i-o lăsase servitorul negru, prin şuşotelile sale cu stăpînul său : de vreme ce, din proprie iniţiativă, negrul se purta atît de cuviincios, însemna că nu el, ci stăpînul era de vină.

Întorcîndu-şi astfel privirea de la dezordinea de pe punte la scena mult mai plăcută din faţa lui, căpitanul Delano simţi nevoia să-şi felicite din nou gazda pentru că avea un asemenea servitor, care, deşi poate prea zelos uneori, era, desigur, de un nepreţuit ajutor pentru un invalid.

— Să ştii, Don Benito — adăugă americanul zîmbind — că mi-ar plăcea să am eu însumi un asemenea servitor. Cît ceri pe el ? Cincizeci de galbeni ţi-ar conveni ?

— Stăpînul nu s-ar despărţi de Babo nici pentru-o mie de galbeni, murmură negrul, luînd în serios oferta străinului şi dispreţuind o asemenea preţăluire meschină, căci avea strania vanitate a unui sclav credincios, apreciat de stăpînul său. Dar Don Benito, pesemne încă nerestabilit pe deplin, bîigui un răspuns incoerent, întrerupt de un nou acces de tuse.

În curînd suferinţa lui fizică deveni atît de acută şi păru să-i afecteze într-atîta inteligenţa, încît negrul îl conduse încetişor spre punte, parcă înadins pentru a ascunde acest trist spectacol.

Ca să-şi treacă vremea, americanul ar fi intrat bucuros în vorbă cu vreunul dintre puţinii mateloţi spanioli pe care-i vedea, dar amintindu-şi că Don Benito îi pomenise ceva despre nesupunerea lor, se lăsă păgubaş : unui bun comandant de corabie nu-i place să aibe de-a face cu nişte marinari laşi sau nedisciplinaţi.

În vreme ce, absorbit de aceste gînduri, privea spre cei cîţiva mateloţi, avu deodată impresia că unul dintre ei îi întoarce privirea, cu subînţeles. Se

frecă la ochi şi privi din nou, dar rămase cu aceeaşi impresie. Vechile-i bănuieli reapărură, sub o nouă formă, ceva mai tulburi ca înainte, dar încărcate cu mai puţină panică acum, cînd Don Benito nu mai era lîngă el. În ciuda proastei păreri a acestuia despre marinari, căpitanul Delano hotărî să-l acosteze grabnic pe unul dintre ei. Coborînd de pe dunetă, îşi croi drum printre negri, care-i făcură loc să treacă, ferindu-se în lături la auzul unui strigăt ciudat scos de cîlţari ; dar, ca şi cum ar fi fost curioşi să afle ce-l aducea pe străin în ghetto-ul lor, negrii se bulucirä numaidecît îndărătul lui, urmîndu-l în rînduri destul de disciplinate. Anunţat astfel, ca de nişte heralzi înarmaţi şi escortat parcă de o gardă de onoare alcătuită din kafri, căpitanul Delano purcese mai departe, cu un aer amuzat şi dezinvolt, aruncînd cîte o vorbă de duh negrilor şi iscodind cu atenţie feţele albe, presărate ici-colo printre ei, aidoma unor pioni albi care-ar fi pătruns cu curaj în rîndurile pieselor jucătorului advers.

Tocmai se întreba pe care dintre ei să-l acosteze, cînd privirea îi căzu asupra unui marinar care, aşezat pe punte, ungea cu catran parîma unui palanc sub privirile iscoditoare ale mai multor negri cinchiţi în jurul lui.

Treaba modestă cu care se îndeletnicea individul, contrasta cu trăsăturile lui nobile. Mîna lui, înnegrită de repetatele cufundări în găleata cu catran pe care i-o ţinea un negru, nu prea părea o replică firească a feţei, care-ar fi fost foarte frumoasă de n-ar fi avut o expresie rătăcită. Nu se putea şti dacă expresia asta era aceea a unui răufăcător — căci, întocmai cum căldura şi frigul intens provoacă, în ciuda deosebirii dintre ele, senzaţii asemănătoare, tot astfel inocenţa şi ticăloşia, cînd se însoţesc întîmplător cu suferinţa mintală, folosesc aceeaşi pecete pentru a lăsa o urmă vizibilă, în speţă, o pecete ruptă.

Dar nu acest gînd, ci cu totul altul îi veni în minte căpitanului Delano, oricît ar fi fost de milos din fire. Observînd că expresia aceea ciudat de rătăcită era însoţită de o privire sumbră, pe care omul şi-o ferea, parcă tulburat şi ruşinat, şi amintindu-şi din nou de proasta părere a lui Don Benito despre propriul său echipaj, căpitanul Delano se simţi năpădit de anumite noţiuni abstracte, care atribuie invariabil viciului suferinţa şi buimăceala, despărţindu-le de virtute.

Dacă pe vasul acesta se pune într-adevăr la cale o ticăloşie, îşi spunea el, cu siguranţă că individul acela e vîrît în ea, aşa cum mîna lui e vîrîtă acum în găleata cu catran. N-are rost să intru în vorbă cu el. Îl voi acosta mai degrabă pe moşneagul ăsta, care şade pe cabestan.

Şi căpitanul Delano se îndreptă spre un bătrîn lup de mare barcelonez, cu obrajii brăzdaţi şi arşi de soare, şi cu nişte favoriţi stufoşi ca un mărăciniş. Purtînd pe cap o tichie de noapte jegoasă, şedea, cu nădragii lui roşcaţi şi zdrenţuiţi, între doi africani somnoroşi, şi întocmai ca marinarul acela tînăr, se îndeletnicea cu o treabă oarecare — înnădea o parîmă, ale cărei capete erau ţinute de către cei doi subalterni negri.

Văzîndu-l pe căpitanul Delano că se-apropie, omul îşi apleca numaidecît capul mai mult decît era nevoie, ca şi cum ar fi dorit să pară absorbit de munca lui, şi animat de un zel neobişnuit. Cînd căpitanul îi vorbi, marinarul ridică privirea, dar o privire ferită şi sfioasă, ce părea destul de ciudată pe faţa lui bătută de vînturi : ai fi zis că-i un urs care, în loc să mormăie şi să muşte, ar începe să facă zîmbre şi să dea ochii peste cap. Căpitanul îi puse unele în-

trebări în legătură cu drumul străbătut de corabie, referindu-se dinadins la anumite amănunte ale povestirii lui Don Benito, care nu se prea brodeau cu exclamaţiile ce-l întîmpinaseră pe american la sosirea lui pe vas. Marinarul răspunse pe scurt la aceste întrebări, confirmînd tot ceea ce mai rămînea de confirmat. Negrii strînşi lîngă cabestan se amestecară şi ei în vorbă, dar pe măsură ce-şi dădeau drumul la gură, marinarul devenea tăcut, iar în cele din urmă păru de-a dreptul morocănos, ca şi cum ar fi vrut să arate că nu doreşte să mai răspundă la alte întrebări, deşi mutra lui de urs continua să aibe o expresie de mieluşel.

Pierzîndu-şi speranţa că va putea avea o discuţie liberă cu dihania asta corcită, căpitanul Delano căută din ochi o faţă ceva mai promiţătoare, dar cum nu zări nici una, le ceru pe un ton glumeţ negrilor să-i facă loc să treacă ; drept care, urmărit de rînjetele şi strîmbăturile lor, se întoarse pe dunetă, cuprins la început de o inexplicabilă jenă, dar avînd sentimentul că-şi recăpătase încrederea în Benito Cereno.

E limpede, îşi spunea, că acel bătrîn lup de mare ascunde un cuget vinovat. Cînd m-a văzut că mă apropiu, s-a temut desigur că-l voi admonesta, ştiindu-mă prevenit de comandant asupra proastei comportări a echipajului ; de aceea şi-a plecat capul. Şi totuşi, cînd mă gîndesc bine, chiar bătrînul acela era, dacă nu mă-nşel, unul dintre cei care mă priviseră cu atîta stăruinţă ceva mai înainte. Ah ! curenţii ăştia îţi sucesc capul aproape la fel de lesne cum sucesc vasul. Dar iată o privelişte însorită şi plăcută la vedere, ba chiar îmbietoare !

Prin dantelăria velaturii zărise o negresă tînără care dormea în umbra parapetului, cu corpul destins, ca o ciută culcată sub o stîncă, în inima pădurii. Puiul ei treaz îşi tîra spre sînii ei acoperiţi trupşorul, negru, gol-goluţ, pe jumătate înălţat deasupra punţii, agăţîndu-se cu lăbuţele de trunchiul matern, în vreme ce năsucul şi guriţa scormoneau zadarnic în căutarea ţintei dorite. Aceste mişcări erau acompaniate de un fel de grohăit indignat, ce se îmbina cu sforăitul potolit al negresei.

Vigoarea neobişnuită a pruncului o trezi în cele din urmă pe mamă, care se sculă, tresărind. Dar cu toate că-l zări pe căpitanul Delano drept în faţa ei, la oarecare distanţă, negresa apucă pruncul în braţe şi-l acoperi de sărutări, ca şi cum nu i-ar fi păsat cîtuşi de puţin de atitudinea în care fusese surprinsă.

Iată natura în goliciunea ei ! îşi spuse căpitanul, încîntat. Dragostea şi tandreţea în stare pură !

Această scenă îl îndemnă să se uite cu mai multă atenţie la celelalte negrese. Îi plăceau manierele lor : ca mai toate femeile necivilizate, păreau robuste şi în acelaşi timp tandre, gata să moară sau să lupte pentru odraslele lor. Drăgăstoase ca nişte porumbiţe şi aprige ca nişte tigroaice ! gîndi căpitanul Delano. Te pomeneşti că tocmai pe unele dintre ele le-a văzut Ledyard [1] în Africa, şi le-a descris cu atîta admiraţie !

Acest spectacol natural îi spori pe nesimţite încrederea şi liniştea sufletească. Căutînd din ochi baleniera, observă că era încă destul de departe şi se întoarse ca să vadă dacă Don Benito reapăruse, dar nu-l zări.

Ca să schimbe locul şi ca să poată observa în voie baleniera, se căţără, prin port-sarturi, pînă la galeria de la tribord — un fel de balcon veneţian, unde te puteai refugia departe de punte. În timp ce călca

[1] *John Ledyard* (1751—1788), navigator american ; în 1776 l-a întovărăşit pe căpitanul Cook în ultima sa călătorie, iar la întoarcere a publicat un jurnal de călătorie în care relatează moartea acestuia, în insulele Hawai.

pe pardoseala de muşchi marin jumătate jilav, jumătate uscat, şi primea în obraz o adiere uşoară — un fel de briză fantomatică, neanunţată şi neurmată de nimic ; în timp ce privirea lui cădea asupra şirului de hublouri mărunte, rotunde şi oarbe ca ochii pecetluiţi ai morţilor, precum şi asupra uşii cabinei comandantului legată cîndva de galerie (ca şi hublourile de altfel), dar călăfătuită şi închisă acum, ca un capac de sarcofag ; în timp ce privea pragul, tăblia şi stîlpul acestei uşi, unse, toate, cu un catran negru-purpuriu, şi se gîndea la vremea cînd în cabina asta răsunau vocile ofiţerilor regelui Spaniei, iar pe balustrada balconului se rezemau cu coatele, cum se rezema el acum, fiicele viceregelui Limei — în timp ce aceste imagini şi altele asemănătoare îi treceau prin minte, aidoma adierilor ce treceau pe faţa calmă a oceanului, căpitanul Delano se simţi treptat năpădit de o stare tulbure de vis, ca neliniştea pe care-o încearcă în liniştea amiezii un om ce umblă singur prin preerie.

Rezemat de balustrada sculptată, privi din nou în direcţia balenierei, dar ochii îi căzură asupra ierburilor marine, ce se tîrau ca o brazdă de flori, de-a lungul liniei de plutire a vasului ; zări şi răzoarele în formă de semilună sau cerc pe care le formau algele, despărţite între ele de nişte cărări lungi ce străbăteau terasele valurilor şi se aplecau parcă spre grotele de sub ele. Deasupra tuturor, trona balustrada pe care-şi rezema coatele — balustradă parte mînjită cu catran, parte acoperită de muşchi, încît semăna cu ruina carbonizată a unui chioşc dintr-un parc grandios, căzut de mult în paragină.

Încercînd să rupă o vrajă, iată că era din nou vrăjit ! Deşi se afla în larg, avea senzaţia că a nimerit undeva în inima unei ţări depărtate — prizonier în vreun castel părăsit, din care contempla

întinderi pustii şi drumuri ceţoase, neînsufleţite de nici un vehicul sau călător.

Dar vraja se risipi oarecum, în clipa cînd privirea îi căzu asupra port-sarturilor mîncate de rugină. De un model vechi, masive, cu lanţurile greoaie şi ruginite, păreau mai potrivite cu actuala stare a corăbiei, decît cu scopul pentru care fusese construită.

Deodată, avu impresia că lîngă lanţuri se mişcă ceva. Se frecă la ochi şi privi ţintă : prin greementul încîlcit ca o pădure zări un marinar spaniol, care stătea la pîndă îndărătul unui strai, ca un indian înapoia unui copac. Ţinea în mînă o sulă pentru matisat, cu care tocmai făcea un fel de semne stîngace în direcţia balconului ; auzind însă zgomot de paşi dinspre punte, se mistui numaidecît în pădurea de pînze, ca un braconier speriat.

Ce însemna asta ? Nu cumva omul încercase să-i transmită un mesaj secret, fără ştirea nimănui, nici măcar a comandantului său ?

Să fi fost oare vorba de un mesaj în defavoarea lui Don Benito ? Bănuielile anterioare ale căpitanului Delano aveau, oare, să fie confirmate ? Sau, poate că în buimăceala lui, luase drept un gest semnificativ vreo mişcare reflexă, făcută de omul acela în timp ce repara straiul ?

Nu fără oarecare nelinişte, căută iar din ochi baleniera : un pinten stîncos al insulei tocmai o ascundea vederii sale. Nerăbdător să o vadă în clipa cînd va apărea din nou, se aplecă peste parapet, care se nărui însă ca un strat de cărbune. Dacă nu s-ar fi agăţat de capătul unei parîme, căpitanul Delano ar fi căzut în mare. Zgomotul surd făcut de lemnele putrede în căderea lor fusese desigur auzit, ca şi troznetul, deşi nu prea puternic. Căpitanul ridică privirea. Unul dintre cîlţarii aceia bătrîni coborîse de pe treapta lui lîngă un stîlp şi se uita în jos cu

o curiozitate sobră; dedesubt, nevăzut de negru, stătea la pîndă marinarul spaniol de adineauri, care privea printr-un hublou întocmai ca o vulpe prin deschizătura vizuinei sale. Ceva din atitudinea marinarului îi sugeră deodată căpitanului Delano un gînd nebunesc şi anume că indispoziţia din pricina căreia Don Benito se retrăsese în cabina lui nu era decît un pretext mincinos şi că, în realitate, spaniolul se retrăsese pentru a-şi pune la cale complotul; prinzînd ceva de veste, marinarul acela încercase să-l prevină pe oaspetele american, poate din recunoştinţă pentru vreo vorbă bună rostită de el cînd se urcase pe bord. Nu cumva Don Benito, prevăzînd tocmai o asemenea intervenţie, îi zugrăvise în culori atît de sumbre pe marinarii albi, şi-i lăudase pe negri — cînd, de fapt, primii păreau să fie tot atît de docili, pe cît se arătau de turbulenţi ceilalţi? De altfel, se ştie că albii sînt mai isteţi din fire. Un om care pune ceva la cale e înclinat să laude prostia acelora care rămîn orbi la ticăloşia lui, şi să ponegrească inteligenţa de care nu se poate ascunde. Dar dacă albii erau, cumva, la curent cu vreo taină sinistră în legătură cu Don Benito, putea oare acesta să fie în cîrdăşie cu negrii? Nu, căci erau prea greoi la minte! Şi-apoi, unde s-a mai pomenit ca un alb să se lepede într-atîta de propria-i rasă, încît să se alieze împotriva ei cu nişte negri?

Aceste întrebări spinoase îi rechemară în minte pe cele anterioare. Pierdut în labirintul lor, căpitanul Delano — care se întorsese între timp pe punte şi înainta neliniştit de-a lungul ei — observă deodată o faţă pe care n-o mai zărise pînă atunci, faţa unui marinar vîrstnic, aşezat turceşte lîngă bocaportul principal. Avea o piele zbîrcită ca guşa goală a unui pelican, un păr nins şi o faţă gravă şi serioasă. Ţinea în mîini nişte frînghii, pe care se străduia să le lege

într-un nod uriaş. Cîţiva negri strînşi în jurul lui îl ajutau să vîre în nod firele destrămate.

Căpitanul traversă puntea şi se opri în faţa marinarului, privind în tăcere nodul: mintea lui trecea, printr-o tranziţie firească, de la încîlceala propriilor gînduri la aceea a frînghiilor. Nu văzuse niciodată un nod atît de încîlcit, nici pe un vas american, nici pe vreun alt vas. Bătrînul marinar arăta ca un preot egiptean făcînd noduri gordiene pentru templul lui Ammon. Nodul lui părea o combinaţie de noduri marinăreşti simple, duble şi triple, din care nu lipsea nici „gura-de-lup".

Nefiind în stare să priceapă rostul unui asemenea nod, căpitanul Delano sfîrşi prin a-l întreba pe marinar:

— Ce înnozi acolo, omule?

— Un nod, răspunse laconic marinarul, fără să ridice privirea.

— Văd şi eu, dar la ce foloseşte?

— Ca să fie desfăcut de alţii, murmură bătrînul, răsucindu-şi şi mai vîrtos degetele, pentru a încheia nodul.

În timp ce căpitanul îl privea cu luare-aminte, bătrînul îi aruncă deodată nodul, spunîndu-i într-o englezească stricată — era pentru prima oară că auzea pe cineva de pe vas vorbind englezeşte:

— Desfă-l, taie-l iute!

Vorbele astea şoptite, fură rostite cu atîta repeziciune, încît ai fi zis că lungile cuvinte spanioleşti care le precedaseră şi cele care le urmară, serveau doar la acoperirea scurtelor vocabule anglo-saxone.

O clipă, căpitanul Delano rămase perplex, cu nodul în mînă şi cu un alt nod în cap, în vreme ce, fără a-l mai lua în seamă, bătrînul meşterea la alte frînghii. Deodată, auzi în spatele lui zgomot de paşi şi, întorcîndu-se, îl văzu pe Atufal, negrul încătuşat, care

stătea liniştit acolo. În clipa următoare bătrînul marinar se sculă, bodogănind şi porni spre prova, unde dispăru în mulţime, urmat de negrii care-l ajutaseră.

Un negru mai în vîrstă, înfăşurat parcă în scutece, deşi avea păr cărunt şi o mutră de avocat, se apropie de căpitanul Delano şi, clipind din ochi cu bunăvoinţă, îl informă într-o spaniolească destul de corectă, că bătrînul marinar era un om sărac cu duhul, dar inofensiv, căruia-i plăcea să se ţină de pozne. După aceea, îl rugă pe căpitan, să-i dea nodul, căci desigur n-avea ce face cu el. Fără să stea pe gînduri, căpitanul i-l dădu, iar negrul apucă nodul şi după ce făcu un soi de plecăciune, îi întoarse spatele şi îşi vîrî nasul în ghemul de frînghie, întocmai ca un inspector vamal care caută dantele de contrabandă. Peste cîteva clipe aruncă peste bord ghemul, rostind un cuvînt african misterios.

Foarte ciudat! îşi spuse în sinea lui căpitanul Delano, năpădit de un soi de greaţă; dar, ca unul care simte primele semne ale răului de mare, se sili să scape de această senzaţie, ignorîndu-i simptomele. Privi încă o dată în direcţia balenierei şi, spre bucuria lui, o zări: baleniera reapăruse la orizont, lăsînd în urmă pintenul stîncos al insulei.

Apariţia ei nu numai că-i potoli greaţa, dar i-o risipi cu totul, ca un leac neaşteptat de eficace. Apropierea acestei baleniere atît de familiare — ale cărei contururi nu mai erau parţial învăluite în ceaţă, ci se zugrăveau limpede, ca acelea ale unui corp omenesc — apropierea acestei baleniere, botezată „Hoinarul", care deşi se afla acum pe mări străine, mîngîiase adesea plaja din faţa casei căpitanului Delano, plajă unde era adusă pentru reparaţii şi unde zăcea culcată ca un dulău de Terra-Nova — apropierea acestei ambarcaţiuni familiare îi trezi mii de amintiri credincioase, care, spre deosebire de bănuielile anterioare îi

redară încrederea, ba chiar îl făcură să-şi reproşeze în glumă neîncrederea de mai înainte.

„Eu, Amasa Delano — Prichindelul Plăjii, cum mi se spunea în copilărie — eu, care mergeam cu ghiozdanul subsuoară de-a lungul cheiului în drum spre şcoala amenajată într-un vechi ponton, eu, prichindelul care mă duceam să culeg mure împreună cu vărul meu Nat şi cu ceilalţi — tocmai eu să fiu ucis aici, la capătul pămîntului, de către un spaniol fioros, pe bordul unui vas de piraţi bîntuit de duhuri? E prea absurd ca să fie adevărat! Cine-ar putea dori să-l ucidă pe Amasa Delano? Conştiinţa lui e curată. Şi-apoi, există un Dumnezeu în cer! Fii serios, Prichindelule! ai rămas un copil, zău — un bătrîn căzut în mintea copilăriei: tare mă tem c-ai început să baţi cîmpii, băiatule!"

Cu o inimă uşoară şi cu paşii aşijderea, căpitanul Delano porni înapoi spre pupa, dar servitorul lui Don Benito îi ieşi în cale şi, cu o mutră veselă, ce făcea ecou propriilor lui simţăminte, îl informă că stăpînul său, căruia îi trecuse accesul de tuse, îi trimitea vrednicului său oaspe, Don Amasa, cele mai calde salutări, în aşteptarea fericitului şi apropiatului prilej de a-l revedea.

Plimbîndu-se de colo pînă colo pe duneta, căpitanul făcea următoarele reflexii: „Poftim! Mare prost am fost! Omul acesta nobil şi inimos, care-mi trimite salutări atît de amabile, îmi apărea, cu numai zece minute în urmă, ca un ucigaş tenebros, care, cu un felinar orb în mînă, ar ascuţi un topor la vreo tocilă veche. Calmul ăsta prelungit exercită pe semne o influenţă morbidă asupra minţii mele — am auzit eu adesea că aşa se-ntîmplă, dar nu-mi venea să cred. Poftim! Iată-l şi pe „Hoinar", bunul meu dulău, cu un os în gură! Un os destul de mărişor, pe cîte văd... Dar ce se-ntîmplă? A nimerit, pare-se, în

vîltoarea aceea spumegîndă, care-l mînă acum în direcţia contrară ! Dar s-avem puţină răbdare..."

Era aproape de amiază, cu toate că, judecînd după aspectul cenuşiu al lucrurilor, ai fi zis că se lăsa noaptea.

Calmul părea să se fi statornicit. Undeva, departe, dincolo de influenţa uscatului, oceanul părea încremenit şi greoi, ca de plumb, o materie moartă, neînsufleţită, căreia i s-ar fi încheiat crugul. În schimb, curentul dinspre uscat, în puterea căruia se afla corabia, se înteţi, tîrînd-o pe tăcute din ce în ce mai departe, spre apele încremenite din larg.

Totuşi, cunoscînd aceste latitudini, căpitanul Delano nu pierdea speranţa de a simţi, dintr-o clipă în alta, o briză proaspătă şi puternică ; optimist din fire, era încredinţat că, în ciuda aparenţelor, „San Dominick" va ancora la loc sigur înainte de căderea nopţii. Distanţa pierdută nu însemna nimic, întrucît, cu un vînt prielnic, vasul putea recupera în zece minute un ocol de o oră. Privind cînd spre baleniera ce se lupta cu vîltoarea, cînd spre locul de unde trebuia să apară Don Benito, căpitanul Delano continua să se plimbe pe dunetă.

Întîrzierea balenierei începuse să-l sîcîie, iar sîcîiala asta se transformă curînd într-un soi de nelinişte ; în cele din urmă, cum privirea îi cădea mereu — ca dintr-o lojă spre parter — asupra bizarei mulţimi de dinaintea şi de dedesubtul lui, recunoscu faţa, acum indiferentă, a marinarului spaniol care parcă-i făcuse cu ochiul printre port-sarturi, şi atunci vechile-i îndoieli îi năpădiră din nou cugetul.

„Parc-aş avea friguri, îşi spuse el în gînd, destul de îngrijorat. Cînd ai scăpat de o criză, nu înseamnă că nu te aşteaptă alta !"

Deşi i-era ruşine de această nouă criză, nu izbuti să o înfrîngă cu totul ; dar punîndu-şi în joc întreaga

bunăvoinţă, ajunse pe nesimţite la un compromis : „Da, e o corabie ciudată, cu o istorie ciudată, şi cu nişte oameni ciudaţi pe bord. Dar... nimic mai mult..."

Pentru a nu-şi lăsa mintea pradă gîndurilor rele pînă la sosirea balenierei, căpitanul Delano încercă să şi-o ocupe cu ceva, şi anume cu examinarea, pur teoretică, a unora dintre detaliile mărunte care-l caracterizau pe comandant şi pe membrii echipajului său. Printre altele, îi reveniră în minte următoarele patru fapte ciudate :

Întîi, întîmplarea cu musul spaniol lovit cu cuţitul de către sclavul negru, sub ochii lui Don Benito. Apoi, tratamentul tiranic aplicat de Don Benito negrului Atufal — ai fi zis că un copil mînă un taur ţinîndu-l de veriga din nări. În al treilea rînd, întîmplarea cu marinarul călcat în picioare de cei doi negri — insolenţă trecută cu vederea fără măcar o dojană. În al patrulea rînd, slugărnicia cu care i se supunea comandantului întreg personalul inferior al corăbiei, alcătuit mai ales din negri, care parcă se temeau să nu-i stîrnească, prin vreo cît de mică abatere, mînia despotică.

Puse laolaltă, aceste fapte păreau oarecum contradictorii. „Dar care-i concluzia ?" se întrebă căpitanul Delano privind spre baleniera, care acum se apropia. „Că Don Benito e un comandant foarte capricios. Dar nu e primul de acest gen pe care-l întîlnesc, deşi trebuie să recunosc că-i cam întrece pe toţi ceilalţi. Spaniolii ăştia sînt însă o naţie ciudată ! Insuşi cuvîntul *spaniol* sună ciudat, ca numele unui conspirator, ca Guy Fawkes [1] de pildă. Şi cu toate astea, spaniolii

[1] Guy Fawkes (1570—1606), conspirator catolic englez, conducătorul faimoasei conspiraţii a „prafului de puşcă", arestat şi schingiuit la 5 noembrie 1605 pentru vina de a fi încercat să arunce în aer Camera Lorzilor, la ale cărei dezbateri urma să ia parte regele protestant Iacob I.

sînt îndeobşte oameni la fel de cumsecade ca şi cetăţenii din Duxbury, Massachusetts... Dar iată-l, în sfîrşit, pe «Hoinarul» meu !"

În timp ce baleniera, cu binevenita-i încărcătură, se lipea de bordajul corăbiei, cîlţarii se străduiau, cu gesturi venerabile, să-i ţină în frîu pe negri, care, la vederea celor trei butoaie ferecate de pe fundul ambarcaţiunii, şi a dovlecilor uscaţi îngrămădiţi la prova, se aplecau peste parapet, cuprinşi de un entuziasm anarhic.

Don Benito apăru în sfîrşit, împreună cu servitorul lui — pesemne că zarva de pe punte îi grăbise venirea. Căpitanul Delano îi ceru voie să distribuie personal apa, aşa fel ca fiecare să primească o raţie egală, şi nimeni să nu-şi căşuneze vreun rău bînd peste măsură. Dar această propunere, atît de rezonabilă şi de generoasă faţă de spaniol, fu primită cu un soi de iritare, ca şi cum Don Benito, dîndu-şi seama că-i lipsea energia necesară unui comandant, şi fiind cuprins de invidia caracteristică oamenilor slabi, ar fi văzut un afront în orice amestec din afară. Cel puţin, aşa i se păru căpitanului Delano.

Peste cîteva clipe, în timp ce butoaiele erau aduse pe punte, cîţiva negri mai nerăbdători îl îmbrînciră din întîmplare pe căpitanul Delano, care stătea lîngă schelă ; cedînd unui impuls de moment, americanul uită de Don Benito şi porunci negrilor să se dea înapoi, pe un ton autoritar dar nu lipsit de bunăvoinţă ; pentru a da mai multă greutate cuvintelor sale, le însoţi cu un gest pe jumătate glumeţ, pe jumătate ameninţător. Pe dată negrii rămaseră locului, fiecare în poziţia în care-l surprinseseră aceste cuvinte, şi stătură aşa cîteva clipe, în vreme ce o silabă stranie trecea din gură în gură (ca între stîlpii unui telegraf) printre cîlţarii cocoţaţi pe trepte. Deodată, în timp ce atenţia oaspetelui era atrasă de această scenă, lustruitorii de securi se ridicară pe jumătate, iar Don Benito scoase un ţipăt strident.

Temîndu-se că, la acest semnal al spaniolului, va fi omorît, căpitanul Delano fu cît pe ce să sară în balenieră, dar se opri cînd îi văzu pe cîlţari aruncîndu-se în mijlocul mulţimii ; după ce-i siliră atît pe albi cît şi pe negri, răcnind la ei, să se dea înapoi, îl rugară pe american, cu gesturi prietenoase şi familiare, ba chiar joviale, să nu facă o prostie. În aceeaşi clipă, lustruitorii de securi se aşezară la locurile lor, liniştiţi ca nişte croitori ; şi ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic deosebit, albii şi negrii, cîntînd, trecură din nou la palanc pentru a trage butoaiele pe punte.

Căpitanul Delano aruncă o privire spre Don Benito. Văzînd că trupul firav al acestuia îşi recăpăta echilibrul după ce căzuse ca o cîrpă în braţele servitorului, se miră de spaima ce-l cuprinsese adineaori, la absurda presupunere că un asemenea comandant, care-şi pierdea cumpătul într-o împrejurare atît de banală ca aceea descrisă mai înainte, ar fi fost în stare să pună la cale, cu o energie diabolică, asasinarea lui.

După ce butoaiele fură aduse pe punte, căpitanul Delano primi mai multe căni şi ulcioare din mîinile unuia dintre cambuzieri, care, în numele comandantului său, îl rugă să împartă apa, aşa cum propusese. Oaspetele consimţi, şi făcu dovadă de o imparţialitate republicană faţă de această mulţime republicană, dornică de egalitate : el îi servi pe toţi la fel, de la cel mai în vîrstă alb pînă la cel mai tînăr negru, cu o singură excepţie — aceea a sărmanului Don Benito, care prin starea, dacă nu şi prin rangul lui, merita o porţie suplimentară. Căpitanul Delano îi oferi, cu prioritate, un ulcior plin ; deşi însetat, spaniolul nu sorbi nici un strop înainte de a se înclina solemn, de cîteva ori, în faţa oaspetelui său. Mari amatori de

ceremonii, africanii aplaudară acest schimb de amabilităţi.

Doi dintre dovlecii mai puţin uscaţi fură puşi de o parte pentru masa comandantului, iar din ceilalţi făcură un terci pentru ospătarea tuturor. Cît despre pîine, zahăr şi cidru, căpitanul Delano ar fi vrut să le împartă exclusiv albilor şi îndeosebi lui Don Benito, dar acesta se împotrivi, cu o abnegaţie ce-l încîntă pe american ; în consecinţă, atît albii cît şi negrii se înfruptară din pomenitele bunătăţi, o singură sticlă de cidru fiind pusă deoparte pentru Don Benito, la stăruinţele lui Babo.

E locul să remarcăm că, la fel ca şi prima oară, americanul nu-şi lăsă nici de data aceasta oamenii să se urce la bord, pentru a nu spori zăpăceala ce domnea pe punţile vasului.

Abandonîndu-se bunei dispoziţii generale, şi uitînd pentru moment de orice gînduri negre, căpitanul Delano, care se aştepta, potrivit ultimelor indicaţii, ca briza să se stîrnească în cel mult o oră sau două, expedie baleniera înapoi la corabia lui, cu instrucţiuni ca toţi marinarii disponibili să transporte butoaiele pe insulă pentru a le umple. De asemenea, îi trimise vorbă secundului său să nu se alarmeze dacă vasul nu va ajunge la locul de ancoraj înainte de asfinţit, aşa cum se aştepta el acum ; în noaptea aceea vor avea, oricum, lună plină, iar el (căpitanul Delano) va rămîne pe bordul vasului, pentru a-l pilota, de îndată ce se va stîrni vîntul.

Cei doi căpitani priveau împreună baleniera ce se depărta (servitorul ştergea în tăcere o pată pe care-o observase pe mîneca de catifea a stăpînului) ; la un moment dat, americanul îşi exprimă regretul că „San Dominick" n-avea nici o altă barcă, în afară de carcasa inutilizabilă a unei şalupe ; strîmbă ca un schelet de cămilă într-un deşert, şi aproape la fel de albă,

zăcea răsturnată cu fundul în sus, dar săltată puţin într-o rînă, astfel încît oferea un soi de adăpost subteran unor familii întregi de negri, în majoritate femei şi copii, care, ciuciţi pe cîte o rogojină uzată sau cocoţaţi pe banchetele înalte, sub bolta întunecoasă, păreau nişte lilieci refugiaţi în vreo grotă primitoare ; în răstimpuri, cîte-un pîlc de băieţaşi şi fetiţe, nu mai mari de trei-patru ani, ţîşneau din ascunzătoare sau se repezeau înăuntru cu trupurile lor goale, de abanos.

— Sînt convins, Don Benito — spuse căpitanul Delano — că dacă ai avea trei sau patru bărci, pe care negrii dumitale să le poată manevra, vîslind, lucrurile s-ar mai îndrepta un pic. Ai plecat din port fără bărci, Don Benito ?

— Au fost luate de valuri, *señor.*

— Păcat. Păcat, mai ales, de oamenii pe care i-ai pierdut. Oameni şi bărci. Cumplite furtuni trebuie să fi fost, Don Benito !

— De nedescris ! oftă spaniolul.

— Spune-mi, Don Benito, urmă interlocutorul său cu o curiozitate sporită, furtunile acelea v-au asaltat îndată după Capul Horn ?

— Capul Horn ? Cine-a pomenit de Capul Horn ?

— Păi, chiar dumneata mi-ai pomenit, cînd mi-ai vorbit de călătoria vasului, răspunse căpitanul Delano, uluit că spaniolul, retras din fire, îşi retrăgea şi cuvintele. Chiar dumneata, Don Benito, mi-ai pomenit de Capul Horn, repetă el, stăruitor.

Spaniolul îşi întoarse faţa, aplecîndu-se puţin şi rămase o clipă aşa, în poziţia unui om care e gata să sară dintr-o stihie în alta, bunăoară din văzduh în apă.

În clipa aceea, un mus alb trecu repede pe lîngă ei, îndreptîndu-se spre teuga, pentru a bate clopotul cel mare al corăbiei, aşa cum făcea din jumătate în jumă-

tate de oră, potrivit ceasornicului din cabina de comandă.

Servitorul negru încetă să mai frece mîneca spaniolului şi-i spuse, cu sfiala unuia pus să facă o treabă a cărei îndeplinire ştie că-l va irita pe cel din porunca şi în folosul căruia s-a apucat s-o facă :

— Stăpînul mi-a cerut să-i amintesc totdeauna, în orice loc s-ar afla şi orice ar face, cînd se apropie momentul să-l bărbieresc. Miguel a dat fuga să bată clopotul. Momentul a sosit, stăpîne. Binevoieşte stăpînul să meargă în *cuddy ?* [1]

— A, da ! răspunse spaniolul, tresărind de parcă s-ar fi prăbuşit din vis în realitate. Apoi, întorcîndu-se cu faţa spre căpitanul Delano, îl asigură că-şi vor continua în curînd discuţia.

— Dacă stăpînul doreşte să discute cu Don Amasa, se amestecă în vorbă servitorul, de ce n-ar veni Don Amasa în *cuddy* să şadă lîngă stăpîn ? Stăpînul vorbeşte, Don Amasa ascultă, iar Babo ascute briciul şi săpuneşte.

— Desigur, zise căpitanul Delano, încîntat de această perspectivă. Da, Don Benito, aş veni cu dumneata, dacă n-ai nimic împotrivă.

— Bine, *señor*.

În timp ce se îndreptau, toţi trei, spre pupa, americanul îşi spunea că punctualitatea cu care Don Benito se bărbierea în toiul amiezii era încă un indiciu bizar al firii sale capricioase. Dar se gîndi că, probabil, fidelitatea grijuliului servitor nu era străină de această poveste : bărbieritul îl salva la timp pe stăpînul său de criza ce părea să se abată asupră-i.

Locul denumit *cuddy* era o cabină luminoasă alcătuită chiar din dunetă, ca un fel de mansardă a cabinei propriu-zise a comandantului. Pe vremuri, o parte din ea servise drept salon al ofiţerilor, dar după moartea acestora, pereţii despărţitori fuseseră scoşi şi întreg interiorul fusese transformat într-o sală încăpătoare şi bine aerisită. Lipsa oricărei mobile fine şi pitoreasca îngrămădeală a tot felul de obiecte heteroclite dădeau acestei încăperi aspectul unui salon spaţios şi dezordonat, aparţinînd vreunui boiernaş celibatar şi excentric, care-şi agaţă haina de vînătoare şi pungociul de tutun pe-un cuier făcut din coarne de cerb şi-şi ţine undiţa, cleştele şi bastonul în acelaşi ungher. Această asemănare era sporită, dacă nu chiar sugerată nemijlocit, de ambianţa oceanului, căci, într-o anume privinţă cîmpia şi oceanul par veri buni.

Duşumeaua încăperii era acoperită cu rogojini. Vreo patru sau cinci flinte vechi erau înfipte în despărţiturile orizontale dintre bîrnele pereţilor. Într-un ungher, legată de punte, se afla o măsuţă cu picioarele terminate în formă de gheare ; pe măsuţa asta se vedea o carte de rugăciuni uzată, deasupra căreia trona un mic crucifix legat de peretele de lemn. Sub masă, două-trei cuţite boante şi un harpon ciuntit zăceau într-un maldăr de odgoane vechi, asemănătoare cu nişte brîie de călugări-cerşetori. Se mai vedeau şi două jilţuri lungi şi costelive din trestie de Malacca, înnegrite de vreme şi la fel de neplăcute la vedere ca scaunele pe care-şi schingiuiau inchizitorii victimele ; mai era acolo şi un fotoliu mare şi strîmb, prevăzut la spate cu o foarte primitivă rezemătoare de cap, manevrată cu un şurub, încît părea un grotesc aparat de tortură. Într-un colţ se afla un dulăpior pentru drapele, prin a cărui uşă deschisă se vedeau tot felul de pînze colorate, unele făcute sul, altele pe jumătate desfăşurate sau pe de-a-ntregul ferfeniţite. În faţa dulăpiorului, se înălţa un lavoar greoi, meşterit dintr-o bucată masivă de mahon ne-

[1] În limbaj nautic, o cabină mică, care pe vremuri servea de salon, situată sub pupa.

gru, așezată pe un piedestal întocmai ca o cristelniță ; deasupra lavoarului, pe o policioară, se vedeau piepteni, periuțe și alte obiecte de toaletă. Pe aproape, se legăna un hamac de rafie, rupt și decolorat ; așternutul mototolit și perna încrețită ca o frunte, dovedeau că omul care dormea acolo avea un somn agitat, străbătut de gînduri negre și vise rele.

În celălalt capăt al încăperii, chiar deasupra pupei vasului, se vedeau trei deschizături, ce serveau drept ferestre sau saborduri, după împrejurări ; dacă în cadrul lor apăreau capete de oameni se numeau ferestre, iar dacă apăreau tunuri, se numeau saborduri. În clipa de față, nu se vedeau nici capete de oameni, nici tunuri, deși uriașele belciuge ruginite și celelalte piese de fier fixate pe șarpanta de lemn te duceau cu gîndul la tunuri de mare calibru.

Intrînd în încăpere și zărind hamacul, căpitanul Delano spuse :

— Aici dormi, Don Benito ?

— Da, *señor*, aici dorm, de cînd am intrat în zona calmă.

— Încăperea asta seamănă cu un dormitor, cu un salon, cu o magazie de pînze, cu-o armurărie, cu-o capelă și cu un cabinet de lucru totodată, adăugă căpitanul Delano, aruncînd o privire în jur.

— Da, *señor*, împrejurările n-au prea fost prielnice unei bune rînduieli în cabina mea.

În clipa aceea, servitorul, cu un prosop pe braț, făcu un gest prin care-i arăta stăpînului că e la dispoziția lui. Cum Don Benito îi răspunse că e gata, Babo îl așeză în fotoliul de Malacca și, după ce trase în fața lui unul din jilțuri, pentru musafir, își începu treaba desfăcînd gulerul spaniolului și dezlegîndu-i cravata.

Negrii au, pare-se, o predispoziție aparte, ce-i face apți pentru serviciile legate de persoana omului. Mai

toți negrii sînt valeți și frizeri înnăscuți ; ei mînuiesc pieptenul și peria cu aceeași grație și aproape cu aceeași satisfacție cu care mînuiesc castanietele. De asemenea, ei îndeplinesc aceste munci cu un tact remarcabil și cu o iuțeală extraordinară, cu niște mișcări unduioase, tăcute, grațioase și ciudat de plăcute la vedere, mai ales pentru beneficiarul lor. Mai presus de orice, negrii au marele dar al umorului. Nu e vorba, în cazul de față, de grimase sau rîsete, căci ele pot fi nelalocul lor. E vorba de o anumită voioșie naturală la care participă în chip armonios fiece gest și fiece privire, ca și cum Dumnezeu însuși ar fi acordat întreaga făptură a negrului la vreo melodie plăcută.

Dacă la aceste însușiri adăugăm docilitatea ce izvorăște din mulțumirea de sine a unei minți mărginite și modeste, precum și capacitatea de a sluji orbește, caracteristică unor ființe de o indiscutabilă înapoiere — vom înțelege mai bine pentru ce niște ipohondri ca Johnson și Byron (sau poate chiar ca Benito Cereno), au ajuns să-i îndrăgească pe servitorii lor negri Barber și Fletcher, tăgăduind totodată această dragoste aproape întregii rase albe. Dar dacă negrul are ceva care-i face pe oamenii cinici sau bolnavi de acreală să-l scutească de săgețile lor, cît de mult îi farmecă el pe oamenii de bunăvoință, cînd li se arată sub aspectele sale cele mai îndatoritoare ! Căpitanul Delano nu era numai blajin din fire, ci și plin de umor și de căldură, în clipele cînd nu era hărțuit de împrejurări. Acasă la el, îi plăcea să șadă în prag și să privească vreun om de culoare muncind sau jucîndu-se în libertate. Dacă, într-o călătorie pe mare, se întîmpla să aibe în echipaj vreun marinar negru, ajungea negreșit să stea la taifas cu el, numai pe jumătate în glumă. De fapt, ca mai toți oamenii veseli și inimoși din fire, căpitanul Delano îi iubea pe

negri nu din filantropie, ci dintr-o simpatie naturală, aşa cum alţii se ataşează de cîinii de Terra-Nova.

Pînă în prezent această înclinaţie fusese stînjenită de starea de lucruri pe care-o găsise pe bordul vasului „San Dominick". Dar acum, în cabină, eliberîndu-se de temerile de mai înainte şi simţindu-se, din diferite motive, mai sociabil decît oricînd în ziua aceea, îşi regăsi vechea slăbiciune pentru negri, la vederea acestui servitor, care, cu prosopul pe braţ, îşi slujea cu atîta voioşie stăpînul chiar cînd îl bărbierea.

Printre altele, îl amuză — ca un exemplu bizar al gustului african pentru frumos şi pentru culorile vii — faptul că negrul scoase din dulăpior o bucată mare de pînză pestriţă, pe care-o desfăşură în chip de şervet, sub bărbia stăpînului.

Spaniolii se bărbieresc oarecum altfel decît cetăţenii altor ţări. Ei folosesc un vas anume botezat „lighenaşul bărbierului" şi scobit aşa fel încît să ţină strîns bărbia, cît timp aceasta e săpunită ; săpunitul însuşi, se face nu cu un pămătuf, ci cu o bucată de săpun muiată în apa din lighenaş şi frecată de obraz.

În cazul de faţă, apa sărată a mării fu folosită în lipsa alteia mai bune ; iar de săpunit fură săpunite doar buza superioară şi partea de jos a obrazului, pentru a nu ciunti barba comandantului.

Aceste operaţiuni preliminare fiind întrucîtva noi pentru el, căpitanul Delano le urmărea cu multă curiozitate, fără a angaja vreo discuţie cu Don Benito, mai ales că spaniolul nu părea să aibă chef de vorbă.

Punînd jos lighenaşul, negrul scotoci printre brice, pentru a-l alege pe cel mai ascuţit şi, după ce-l găsi, îi ascuţi şi mai mult tăişul, frecîndu-l cu un gest expert de pielea tare, netedă şi unsuroasă a palmei sale desfăcute ; apoi dădu să înceapă, dar se opri o clipă, ridicînd într-o mînă briciul şi bălăcindu-şi-o pe cealaltă în clăbucii de săpun de pe gîtul slab al spaniolului. Don Benito nu rămase nesimţitor la vederea oţelului lucios din faţa lui, ci avu o tresărire nervoasă ; paloarea lui obişnuită era sporită de albeaţa spumei, albeaţă ce ieşea şi mai mult în relief, în contrast cu trupul negru al servitorului. Întreaga scenă avea ceva straniu, cel puţin în ochii căpitanului Delano, care, privindu-i pe cei doi în poziţiile respective, nu-şi putu alunga gîndul năstruşnic că negrul era gîdele, iar albul victima prinsă în butuc. Era, însă, una din acele năluciri capricioase, care apar şi dispar într-o clipită, şi de care nu e scutită, poate, nici mintea cea mai echilibrată.

Între timp, în tulburarea lui, spaniolul îşi desfăcuse puţin laţul de pînză din jurul gîtului, aşa fel încît o poală largă se desfăşura acum, ca o cortină, peste un braţ al fotoliului, pînă la podea, dezvăluind o mulţime de semne heraldice şi cîmpuri colorate — în alb, albastru şi galben — dominate de un castel pe fond roşu-purpuriu şi de un leu în cîmp alb.

— Castelul şi leul ! exclamă căpitanul Delano. Păi, acesta e chiar drapelul Spaniei ! Ai noroc, Don Benito, că numai ochii mei, nu şi cei ai regelui, văd acest lucru, adăugă el, surîzînd, apoi, întorcîndu-se spre negru : Dar principalul este, presupun, ca pînza să aibă culori vesele.

Această remarcă glumeaţă păru să-l gîdile plăcut pe negru.

— Hai, stăpîne, zise acesta, potrivind din nou steagul-şervet şi apăsînd încetişor capul stăpînului pe rezemătoarea fotoliului. Hai, stăpîne !

Şi lama de oţel scăpără lîngă gît. Don Benito fu din nou scuturat de-un fior.

— Nu-i bine să tremuraţi aşa, stăpîne... Vedeţi, Don Amasa, stăpînul tremură de cîte ori îl bărbieresc, deşi ştie că nu l-am tăiat niciodată. S-ar putea, însă, să-l tai puţin o dată şi-o dată, dacă-o să tot tremure

așa... Hai, stăpîne... Și-acum, Don Amasa, fiți bun și vorbiți mai departe despre furtună și despre tot ce vreți. Stăpînul poate să asculte și, din cînd în cînd, să răspundă.

— A, da, furtunile alea ! zise căpitanul Delano. Pe măsură ce mă gîndesc la călătoria dumitale, Don Benito, mă minunez tot mai mult nu atît de furtuni, oricît de groaznice vor fi fost ele, cît de catastrofala acalmie ce le-a urmat. Căci, potrivit spuselor dumitale, ți-au trebuit peste două luni ca s-ajungi de la Capul Horn la Santa Maria — distanță pe care eu însumi am străbătut-o în cîteva zile, grație unui vînt prielnic. E adevărat că ai trecut prin zone întinse de calm, dar e lucru neobișnuit să fii imobilizat de calm vreme de două luni. Pe legea mea, Don Benito, dacă altcineva în afară de dumneata mi-ar fi spus o asemenea poveste, aș fi fost ispitit să nu-i dau crezare pe deplin !

Pe fața spaniolului se zugrăvi, fără voia lui, o expresie asemănătoare aceleia pe care-o avusese ceva mai înainte pe punte și, fie din pricina unei noi tresăriri, fie din pricina vre-unui ruliu brusc al chilei, sau din cauza unei șovăieli de moment a servitorului, fapt este că sub briciul acestuia începu să curgă sînge, iar spuma ce acoperea gîtul spaniolului se umplu de pete roșii. Numaidecît, bărbierul negru își retrase briciul și, rămînînd în poziția lui profesională, cu fața la Don Benito și cu spatele la căpitanul Delano, flutură în aer oțelul însîngerat și spuse, pe jumătate în glumă, pe jumătate cu mîhnire :

— Poftim, stăpîne, așa de tare-ați tremurat, încît... iață cel dintîi sînge vărsat de Babo !

Nici o spadă trasă în fața regelui Iacob I al Angliei, nici o crimă săvîrșită în prezența lui, nu i-ar fi putut stîrni acelui monarh fricos o spaimă mai mare ca aceea ce se zugrăvea acum pe fața lui Don Benito.

„Bietul de el, își spuse căpitanul Delano, e atît de nervos încît nu poate suporta să vadă sînge nici măcar atunci cînd curge dintr-un brici de frizer ! Cum de-am fost în stare să-mi închipui că omul ăsta bolnav și dezechilibrat, incapabil să privească un strop din propriu-i sînge, pune la cale vărsarea întregului meu sînge ?! De bună seamă că astăzi n-ai prea fost în mințile tale, Amasa Delano ! Nu cumva să povestești despre asta cînd te vei întoarce acasă, nebunule Amasa ! Ia te uită, așa arată un ucigaș ? Arată mai degrabă ca un om pe cale de-a fi decapitat. Da, da, experiența de azi o să-mi servească drept lecție !"

În timp ce mintea cinstitului căpitan era bîntuită de aceste gînduri, servitorul își scoase de pe braț șervetul, spunîndu-i lui Don Benito :

— Stăpîne, stați de vorbă cu Don Amasa pînă curăț briciul de petele astea urîte, ca să-l pot ascuți din nou.

Rostise aceste cuvinte cu fața întoarsă puțin, ca să fie văzută atît de spaniol cît și de american ; expresia ei părea a spune că, îndemnîndu-l pe stăpîn să continue conversația, servitorul dorea să-i abată atenția de la penibilul incident de adineauri. Bucuros, pe semne, să se folosească de răgazul oferit, Don Benito începu să vorbească. El îi povesti căpitanului Delano că vasul nu fusese reținut numai de acalmiile neobișnuit de lungi, dar și de curenții contrari cărora le căzuse pradă ; adăugă și alte amănunte, unele din ele pentru a doua oară, ca să-i explice de ce călătoria de la Capul Horn la Santa Maria durase atît de mult.

Din cînd în cînd își presăra povestirea cu cuvinte de laudă, mai puțin moderate ca înainte, pentru buna comportare a negrilor. Spaniolul vorbea fără șir, cu o voce mai răgușită ca oricînd, fiind mereu întrerupt de bărbier, care-și mînuia briciul la anumite intervale.

În ochii căpitanului Delano, a cărui imaginație

începuse din nou s-o ia razna, atitudinea spaniolului avea o notă atît de artificială, subliniată parcă și de tăcerea servitorului, ca de un comentariu misterios — încît îl fulgeră gîndul că stăpîn și slugă jucau acum, din motive necunoscute lui, o farsă bine pusă la punct : pînă și tremurul lui Don Benito părea „făcut". Bănuiala de complicitate era, de altfel, întărită de conciliabulele șoptite, despre care am pomenit mai înainte. Dar ce urmăriseră, oare, jucînd în fața lui această comedie a bărbieritului ? Căpitanul Delano sfîrși prin a alunga ca pe-o idee absurdă această bănuială, sugerată, poate, de înfățișarea teatrală a lui Don Benito, îmbrăcat ca un arlechin.

După ce isprăvi bărbieritul, servitorul se înarmă cu o sticluță de parfum și, vărsînd cîteva picături pe scăfîrlia stăpînului, i-o frecă atît de zdravăn, încît mușchii faciali i se contractară într-un fel ciudat.

Următoarea operațiune o întreprinse cu ajutorul pieptenului, periei și foarfecilor, pe care le plimbă de jur împrejurul capului, netezind ici vreo buclă, tăind colo vreun fir rebel, sau dînd șuvițelor de la tîmple o linie mai grațioasă ; toate aceste mici „tușe" și altele asemănătoare, vădeau o mînă de maestru. Don Benito le suporta, resemnat ca orice om care se dă pe mîna unui bărbier ; era, în orice caz, mult mai puțin neliniștit decît fusese în timpul bărbieritului propriu-zis : acum ședea atît de țeapăn și părea atît de palid, încît ai fi zis că negrul e un sculptor nubian care finisează capul alb al unei statui.

După ce isprăvi, negrul dezlegă drapelul spaniol, îl înfășură și-l vîrî la loc în dulăpior ; apoi înlătură, cu răsuflarea-i fierbinte, firele răzlețe rămase pe gîtul stăpînului său, îi potrivi cravata și gulerul, și îndepărtă o scamă de pe reverul de catifea ; după care, dîndu-se înapoi cu cîțiva pași, își examină o clipă,

cu o satisfacție reținută, stăpînul, ca pe-o operă plămădită de mîinile-i dibace.

Căpitanul Delano îi lăudă, pe un ton glumeț, opera și-l felicită totodată pe Don Benito. Dar nici apa parfumată, nici frecția, nici dovezile de bunăvoință și de fidelitate primite, nu descrețiră fruntea spaniolului, care, rămînînd cufundat în fotoliu, căzu din nou în sumbra-i melancolie. Socotind că prezența lui devenise indezirabilă, căpitanul Delano se retrase, sub cuvînt că vrea să vadă dacă, așa cum prorocise, s-a stîrnit vreo briză.

Îndreptîndu-se așadar spre arborele mare, se opri o clipă locului, ca să reflecteze, nu fără oarecari temeri vagi, la scena la care asistase ; deodată, însă, auzind zgomot dinspre cabină, se întoarse și-l zări pe negru, cu mîna la falcă. Căpitanul Delano se apropie de el și văzu că obrazul îi sîngera. Tocmai se pregătea să-l întrebe ce se-ntîmplase, cînd solilocul plîngăreț al negrului îl lămuri :

— Cînd o să se vindece stăpînul de boala asta rea, care-l face să se poarte așa cu Babo ? Îl taie pe Babo cu briciul fiindcă Babo l-a zgîriat din greșeală, pentru prima oară în viața lui ! Aoleo ! Aoleo !

Și-și duse mîna la falcă.

„Să fie, oare, cu putință ? se întreba căpitanul Delano. Așadar, Don Benito m-a silit, prin purtarea lui morocănoasă, să plec, dinadins ca să-și poată vărsa năduful spaniolesc pe sărmana lui slugă ! A ! Urîte patimi stîrnește sclavia în sufletul oamenilor ! Bietul băiat !"

Era cît pe ce să-i adreseze cîteva cuvinte de compătimire, cînd negrul intră din nou în *cuddy* cu sfială și silă. Peste cîteva clipe, stăpîn și slugă apărură împreună, cel dintîi rezemîndu-se de celălalt ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. O fi fost, la urma urmei, doar o ceartă ca între îndrăgostiți, își spuse căpitanul

Delano. Apoi se apropie de Don Benito şi porni încet la plimbare cu el. Nu făcuseră decît cîţiva paşi, cînd stewardul — un mulatru înalt, cu o figură de rajah oriental, încununată de un turban în formă de pagodă alcătuit din trei sau patru năframe de Madras înfăşurate în jurul capului — se apropie de ei şi-i pofti, ceremonios, la masă în cabină.

Porniră aşadar într-acolo, precedaţi de mulatru, care se tot întorcea, cu plecăciuni şi zîmbete, pînă cînd ajunseră la destinaţie ; manierele acestea elegante subliniau şi mai mult micimea lui Babo, care n-avea nimic pe cap şi care, conştient parcă de inferioritatea lui, îl privea cam chiorîş pe graţiosul steward. Căpitanul Delano îşi explică însă, parţial, această privire prin ciuda pizmaşă pe care un african pur-sînge o simte faţă de un mulatru. Cît despre steward, manierele lui vădeau, dacă nu prea multă demnitate şi respect de sine, în orice caz marea lui dorinţă de a fi pe plac — dorinţă de două ori meritorie prin caracterul ei creştinesc şi chesterfieldian [1].

Căpitanul Delano observă cu interes că mulatrul avea, în ciuda culorii hibride a pielii sale, o figură tipică de european.

— Don Benito, şopti el, sînt încîntat să-l văd pe acest şambelan al dumitale, cu toiagul aurit ; el dezminte categoric remarca nedreaptă pe care-am auzit-o cîndva din gura unui plantator din Barbados, şi anume, că trebuie să te fereşti ca de diavol cînd vezi un mulatru cu faţă de european. Iată ce frumos zîmbeşte şi salută omul acesta, care are trăsături mai armonioase decît însuşi regele George al Angliei ! E un adevărat rege — un rege al oamenilor inimoşi şi cuviincioşi. Şi ce voce plăcută are !

[1] Aluzie la Lordul Chesterfield (1694—1773), autor al unor cărţi despre etichetă şi maniere elegante.

— Aşa e, *señor*.

— Dar ia spune-mi, de cînd îl ştii e aşa de drăguţ şi de vrednic ? întrebă căpitanul Delano, oprindu-se locului, în timp ce mulatrul, cu o ultimă plecăciune, dispărea în cabină. Aş fi curios să ştiu, din motivul pe care ţi l-am arătat adineaori.

— Francesco e un băiat bun, răspunse Don Benito, cu nepăsarea unui preţăluitor flegmatic, care nu vrea nici să critice nici să laude.

— Eram sigur ! Căci ar fi ciudat, şi nu tocmai măgulitor pentru noi, albii, dacă picul de sînge alb amestecat cu cel african, în loc să amelioreze calitatea acestuia, ar avea tristul efect pe care-l are vitriolul turnat într-o fiertură neagră : îi îmbunătăţeşte, poate, culoarea, dar îi strică gustul.

— Desigur, desigur, *señor*, dar (şi aruncă o privire spre Babo), ca să nu mai vorbesc de negri, am auzit pe unii făcînd aceeaşi remarcă în legătură cu metişii spanioli şi indieni din provinciile noastre. De altfel, nu ştiu nimic despre toate acestea, adăugă el, cu nepăsare.

Şi intră cu oaspetele său în cabină.

Li se servi o masă frugală : cîţiva dintre dovlecii şi peştii proaspeţi aduşi de oamenii căpitanului Delano, ceva pezmeţi, puţină carne sărată, sticla de cidru pusă deoparte, precum şi ultima sticlă de vin de Canare aflată pe bordul vasului „San Dominick".

Cînd intrară, Francesco tocmai se foia în jurul mesei şi făcea ultimele pregătiri, ajutat de doi-trei negri. Zărindu-şi stăpînul, se retraseră cu toţii, inclusiv Francesco, care salută surîzător ; dar spaniolul nu-l luă în seamă şi-i spuse oaspetelui, cu un aer blazat, că nu-i plăcea să aibe în preajmă prea mulţi servitori.

Rămaşi singuri, gazda şi musafirul se aşezară unul în faţa altuia, la cele două capete ale mesei, ca doi

soţi fără copii ; deşi abia se ţinea pe picioare de slab ce era, Don Benito stărui ca oaspetele să se aşeze înaintea lui, pe scaunul indicat.

Negrul îi puse spaniolului o pernă la spate şi o scoarţă la picioare, apoi se proţăpi nu înapoia scaunului stăpînului său, ci înapoia aceluia pe care se aşezase căpitanul Delano. La început, acesta se arătă oarecum mirat, dar înţelese curînd că, luînd această poziţie, negrul rămînea mai departe la dispoziţia stăpînului său : stînd în faţa lui, putea să-i ghicească şi mai lesne dorinţele.

— Ai un servitor neobişnuit de inteligent, Don Benito, şopti căpitanul Delano peste masă.

— Aşa e, *señor*.

În timpul mesei, oaspetele ceru noi lămuriri asupra unor părţi din povestirea spaniolului. Întrebă, printre altele, cum se face că scorbutul şi frigurile dăduseră iama printre albi, deşi cruţaseră peste o jumătate din negri ? Ca şi cum această întrebare i-ar fi evocat spaniolului întregul tablou al molimei, amintindu-i de propria-i singurătate într-o cabină în care fusese cîndva înconjurat de atîţia prieteni şi ofiţeri — mîna începu să-i tremure, faţa îi deveni lividă, iar din gură îi scăpară cuvinte fără şir ; în curînd amintirea lucidă a trecutului fu înlocuită de spaimele demenţiale ale prezentului. Ochii lui holbaţi priveau în gol, căci nu aveau nimic altceva în faţă decît mîna servitorului care împingea spre el sticla cu vin de Canare. În cele din urmă, cîteva sorbituri îl făcură să-şi vină parţial în fire, ceea ce-i îngădui să emită unele observaţii ocazionale despre deosebirile de structură dintre rase şi despre capacitatea unora dintre acestea de a opune mai multă rezistenţă bolilor decît altele. Era un punct de vedere nou pentru oaspetele său.

La un moment dat, căpitanul Delano, vrînd să-i vorbească despre latura financiară a serviciilor pe care i le făcuse (pentru că trebuia să dea socoteală armatorilor), îndeosebi în legătură cu pînzele şi alte furnituri de acest gen, se gîndi că, întrucît prefera, fireşte, să rezolve asemenea afaceri între patru ochi, ar fi fost bine ca servitorul să se retragă ; căci îşi închipuia că Don Benito se putea lipsi, pentru cîteva minute, de ajutorul său. Aşteptă, totuşi, puţin, spunîndu-şi că Don Benito îşi va da seama singur, în cursul conversaţiei, că un asemenea pas se impune.

Dar nici gînd de aşa ceva. În cele din urmă, întîlnind privirea gazdei, căpitanul Delano îi spuse în şoaptă, cu un gest abia perceptibil al policarului :

— Don Benito, iartă-mă, dar ceva mă împiedică să-ţi spun deschis ceea ce am a-ţi spune.

La auzul acestor vorbe spaniolul se schimbă la faţă, desigur — îşi închipui americanul — din pricină că vedea în aluzia asta un soi de observaţie critică la adresa servitorului său. Peste cîteva clipe, îl asigură pe oaspete că prezenţa negrului nu constituia nici un impediment, întrucît, de cînd se prăpădiseră ofiţerii, Babo (care fusese, iniţial, căpetenia sclavilor) devenise nu numai servitorul şi însoţitorul său permanent, dar şi confidentul său în toate privinţele.

Deşi nu mai putea spune nimic, căpitanul Delano se simţea, fără voia lui, cam iritat de faptul că o dorinţă atît de neînsemnată i-era refuzată de către un om căruia intenţiona să-i facă servicii atît de mari. Puse, însă, acest refuz pe seama firii ursuze a gazdei şi, umplîndu-şi paharul, trecu la subiect.

Fixară destul de repede preţul pînzelor şi al celorlalte furnituri. Dar, în cursul tocmelii, americanul observă că oferta lui de ajutor, care fusese salutată iniţial cu un entuziasm febril, nu mai trezea acum — cînd se reducea la o tranzacţie comercială — decît indiferenţă şi apatie. S-ar fi zis că Don Benito se resemna să asculte toate aceste detalii, mai degrabă

din respect pentru buna cuviinţă, decît din convingerea că ar fi fost la mijloc vreun folos considerabil pentru el însuşi şi pentru vasul lui.

În curînd, atitudinea lui deveni şi mai rezervată. Orice încercare de a-l atrage în vreo conversaţie mai amicală se dovedi deşartă. Pradă unei adînci melancolii, îşi ciupea barba, în vreme ce mîna servitorului, mută ca şi aceea care-a scris pe zid [1], împingea încet spre el sticla de vin.

După terminarea mesei, se aşezară pe o banchetă capitonată, pe care servitorul puse o pernă, pentru stăpînul său. Din pricina acalmiei prelungite, aerul devenise apăsător. Don Benito oftă din greu, ca şi cum ar fi vrut să răsufle adînc.

— Ce-ar fi să ne întoarcem în *cuddy* ? propuse căpitanul Delano. E mai mult aer acolo.

Dar spaniolul rămase tăcut şi nemişcat.

Între timp, servitorul îngenunchiase în faţa lui, cu un uriaş evantai de pene. Iar Francesco, intrînd în vîrful picioarelor, îi întinsese negrului o ceşcuţă cu apă aromată, cu care acesta freca din cînd în cînd fruntea stăpînului, netezindu-i şuviţele de la tîmple, aşa cum face o doică unui copil. Nu scotea o vorbă, dar îl privea ţintă pe spaniol, ca şi cum ar fi vrut să-i ridice puţin moralul oferindu-i imaginea vie dar tăcută a fidelităţii.

Deodată, tocmai cînd clopotul vestea ora două, zăriră prin ferestre o uşoară încreţire a mării, sub şfichiul unui vînticel venit din direcţia dorită.

— Uite ! exclamă căpitanul Delano. Uite, Don Benito ! Ţi-am spus eu !...

[1] Referire la inscripţia *mané, techel, phares* (numărat, cîntărit, împărţit) ; în legenda biblică, cuvintele acestea apar scrise de o mînă nevăzută pe pereţii sălii unde se petrecea una din orgiile lui Baltazar, ultimul tiran al Babilonului. Descifrată de profetul Daniel, inscripţia prezicea căderea imperiului babilonian.

Sărise în picioare şi vorbea cu însufleţire, pentru a-l zgîlţîi pe apaticul spaniol. Dar deşi perdeaua stacojie a ferestrei dinspre pupa îi atinse chiar în clipa aceea obrazul pal, Don Benito păru să întîmpine briza cu şi mai puţin entuziasm decît întîmpinase acalmia.

„Bietul de el ! îşi spuse căpitanul Delano. O experienţă amară l-a învăţat că o încreţitură a apei nu înseamnă încă vînt, tot aşa cum cu o rîndunică nu se face primăvară.

Dar de data asta se înşeală. I-o voi dovedi ducîndu-i corabia la liman !“

Făcînd o vagă aluzie la slăbiciunea lui Don Benito, îl rugă să rămînă liniştit acolo şi să-i lase lui (căpitanului Delano) grija de a scoate maximum de folos din briza stîrnită, grijă pe care şi-o va lua bucuros asupră-şi.

Pornind înapoi spre punte, căpitanul Delano tresări la vederea lui Atufal, a cărui siluetă monumentală părea încremenită în prag, aidoma unuia dintre paznicii de marmoră neagră care stau de strajă la porţile mormintelor egiptene.

De data asta, tresărirea era, poate, de natură pur fizică. Prezenţa lui Atufal, dovadă stranie a docilităţii sale posace, contrasta cu aceea a lustruitorilor de securi, care-şi făceau răbdători treaba ; dar atît cazul lui Atufal cît şi cazul celorlalţi, dovedeau că, oricît de ştirbită i-ar fi fost autoritatea, de cîte ori Don Benito socotea nimerit să şi-o afirme, toţi oamenii lui, fie ei cît de sălbatici sau puternici, trebuiau să se încline mai mult sau mai puţin în faţa ei.

Apucînd o trompetă agăţată de parapet, căpitanul Delano păşi hotărît spre marginea dunetei şi începu să împartă ordine în cea mai bună limbă spaniolească de care era în stare. Cei cîţiva marinari albi şi nu-

meroşi negri, deopotrivă de încîntaţi, se apucară să manevreze corabia spre liman.

În vreme ce dădea instrucţiuni pentru înălţarea unei bonete [1], căpitanul Delano auzi o voce care repeta întocmai aceste instrucţiuni. Întorcîndu-se îl zări pe Babo, care-şi juca acum, sub comanda pilotului, rolul de căpetenie a sclavilor. Ajutorul lui se dovedi foarte preţios. Pînzele zdrenţuite şi vergile strîmbate fură, curînd, repuse în funcţiune. Negrii mînuiau fungile şi şcotele, cîntînd cu însufleţire.

„Buni băieţi ! îşi spuse căpitanul Delano. Cu puţină instrucţie, ar ajunge nişte marinari straşnici. Uite, pînă şi femeile dau o mînă de ajutor şi cîntă ! Or fi pesemne din neamul *aşanti*, vestit pentru femeile sale războinice. Dar cine-o fi la cîrmă ? Am nevoie de un braţ priceput acolo.“

Şi se duse să vadă.

„San Dominick“ avea o timonă greoaie, prevăzută cu doi scripeţi mari, orizontali. La capătul fiecărui scripete stătea cîte un subaltern negru, iar între ei, la postul de comandă, un marinar spaniol, pe a cărui faţă se vedea limpede că împărtăşea din plin speranţa şi încrederea tuturor în ce priveşte briza. Căpitanul Delano recunoscu în el pe marinarul care se arătase atît de sfios mai adineauri, pe cabestan.

— A, dumneata erai ! exclamă căpitanul. Acum, gata cu ochiadele piezişe ! Priveşte drept înainte, ca să meargă şi vasul tot aşa. Sper că-ţi cunoşti meseria. Şi că vrei să ajungi la liman, nu-i aşa ?

Omul răspunse afirmativ, chicotind parcă, şi apucă zdravăn timona. Cei doi negri îl priviră cu coada ochiului, fără să fie văzuţi de american.

---

[1] Velă ajutătoare care se instalează, numai pe vreme bună, la extremitatea vergilor velelor pătrate.

După ce se convinse că la cîrmă totul era în regulă, căpitanul Delano porni spre teuga, ca să vadă cum stau lucrurile acolo.

Vasul îşi luase destul avînt ca să poată face faţă curentului. Iar către seară briza avea desigur să se înteţească.

După ce luă toate măsurile ce se impuneau pentru moment, căpitanul Delano mai dădu cîteva ordine marinarilor şi porni înapoi spre cabină, pentru a-i raporta lui Don Benito situaţia ; dorinţa de a-l vedea era stimulată de speranţa că va putea vorbi cu el între patru ochi, în vreme ce Babo era ocupat pe punte.

Pe sub dunetă se putea trece din două direcţii diferite spre cabina comandantului, iar unul din coridoare era mai scurt decît celălalt.

Încredinţîndu-se că servitorul se afla încă pe punte, căpitanul Delano intră în coridorul mai scurt — la capătul căruia stătea Atufal — şi merse cu paşi repezi pînă la cabină. Ajuns în prag, se opri o clipă, ca să-şi tragă sufletul. Apoi intră, cu buzele pregătite să rostească ceea ce avea de spus. În timp ce păşea spre spaniol, auzi alţi paşi, care parcă înaintau în acelaşi ritm cu ai lui. Pe cealaltă uşă înainta servitorul, cu o tavă în mînă.

„Lua-l-ar dracu' de servitor credincios ! îşi spuse în gînd căpitanul Delano. Enervantă coincidenţă !“

Enervarea ar fi fost, poate, şi mai mare, dacă briza nu i-ar fi inspirat căpitanului o încredere entuziastă. Simţi totuşi o uşoară strîngere de inimă la gîndul că între Babo şi Atufal exista o legătură misterioasă.

— Don Benito, începu el, îţi aduc o veste bună : briza se menţine şi chiar se va înteţi. În altă ordine de idei, Atufal, vlăjganul acela care-ţi serveşte drept pendulă, se află în pragul cabinei. Fireşte, din ordinul dumitale, nu-i aşa ?

Don Benito tresări, atins parcă de o ironie uşoară, formulată însă prea politicos ca să ofere temei pentru vreo replică.

„Parc-ar fi jupuit de viu, îşi spuse căpitanul Delano. Tresare la cea mai uşoară atingere !"

Servitorul merse în faţa stăpînului, ca să aranjeze o pernă. Obligat de politeţe, spaniolul răspunse, cam ţîfnos :

— Aşa e. Sclavul se află acolo în virtutea ordinului meu, potrivit căruia, oridecîteori mă retrag în cabină, el trebuie să stea şi să aştepte venirea mea.

— Iartă-mă, dar n-am impresia că-i dai bietului om onorurile cuvenite unui fost rege ! Zău, Don Benito, adăugă căpitanul zîmbind, mă tem că, în ciuda anumitor libertăţi pe care le tolerezi, în unele privinţe, de fapt eşti un stăpîn aspru şi necruţător.

Don Benito tresări iarăşi, de data asta din pricina unei reale mustrări de cuget, cum i se păru inimosului căpitan.

Conversaţia se împotmoli din nou. În zadar îi arătă căpitanul Delano interlocutorului său că vasul se mişca vizibil acum, despicînd încet valurile ; Don Benito îi răspunse laconic, pe un ton sec, şi cu-o privire ştearsă.

În vremea asta, vîntul, care se înteţea mereu, în direcţia portului, mîna din ce în ce mai repede vasul drept într-acolo. După ce ocoliră un promontoriu, le apăru în faţă, la oarecare distanţă, celălalt vas.

Căpitanul Delano se întoarse pe punte. După ce modifică puţin ruta vasului ca să poată ocoli de departe reciful, coborî din nou în cabină pentru cîteva clipe. „De data asta, îşi spunea el, sînt sigur că-l voi înveseli pe sărmanul meu prieten !"

Intrînd în cabină, exclamă jovial :

— E din ce în ce mai bine, Don Benito ! În curînd necazurile dumitale vor lua sfîrşit, cel puţin pentru cîtva timp. Căci precum bine ştii, atunci cînd, după o călătorie lungă şi dramatică, o corabie ancorează într-un port, comandantul simte că i se ia de pe inimă o povară uriaşă. Înaintăm într-un ritm grozav, Don Benito ! Vasul meu a apărut la orizont. Uită-te prin hublou— îl vezi ? Bunul meu prieten, e „Bachelor's Delight" ! Vîntul ăsta îţi dă puteri, zău ! Ştii ce, vino să bem astă-seară o cafea împreună. Bătrînul meu steward o să-ţi prepare o cafea straşnică, demnă de un sultan. Ce zici, Don Benito, vii ?

La început, spaniolul îşi ridică ochii febrili, aruncînd o privire nostalgică spre „Bachelor's Delight" în vreme ce servitorul îl măsura cu o curiozitate mută. Deodată, însă, redeveni glacial şi, prăbuşindu-se pe perne, rămase tăcut.

— Nu mi-ai răspuns. Haide, îngăduie-mi şi mie să fiu ospitalier, doar mi-ai fost gazdă toată ziua !

— Nu pot merge, răspunse el.

— Cum aşa ? N-o să te obosească de fel. Cele două vase vor ancora cît mai aproape unul de celălalt, fără să se lovească, bineînţeles. Se va putea trece uşor de pe o punte pe cealaltă, ca dintr-o cameră într-alta. Hai, nu mă refuza !

— Nu pot merge, repetă Don Benito, cu hotărîre şi silă în glas.

Renunţînd aproape la orice simulacru de politeţe, şi muşcîndu-şi pînă la sînge unghiile subţiri, privea, mai bine zis se zgîia, cu o înţepeneală cadaverică, la oaspetele său, ca şi cum ar fi fost iritat de o prezenţă străină, ce-l împiedica să-şi savureze din plin plăcerile morbide.

Între timp gîlgîitul vesel al apelor despicate de etravă, se auzea din ce în ce mai tare prin ferestre, mustrîndu-l parcă pentru neagra lui melancolie şi spunîndu-i că naturii nici nu-i păsa de el, chiar dacă me-

lancolia asta i-ar fi luat mințile. Căci, în definitiv, a cui era vina ?

Pe cît de sus se ridicase vîntul cel bun, pe atît de adînc se prăbușise spaniolul în deprimarea lui. Avea acum o atitudine care depășea într-atîta posomoreala și acreala de pînă atunci, încît oaspetele său simți că, oricît de răbdător și de blajin ar fi fost din fire, nu mai putea îndura. Neputînd în nici un fel să-și explice o asemenea atitudine și socotind că ea nu se justifica nici prin propria lui purtare, nici prin firea sucită a spaniolului, sau prin boala lui, fie ea cît de gravă, căpitanul Delano se simți jignit în mîndria lui și deveni la rîndu-i foarte rezervat. Dar spaniolului i-era totuna.

Atunci, căpitanul Delano îl părăsi și se duse din nou pe punte.

Între timp, corabia ajunsese la mai puțin de două mile de celălalt vas ; între ele plutea sprințara baleniera.

În curînd, grație dibăciei pilotului, cele două vase puturā ancora unul lîngă celălalt.

Înainte de a se întoarce la propriul său vas, căpitanul Delano avusese intenția să-i vorbească în amănunt lui Don Benito despre serviciile pe care se oferea să i le facă. Dar acum, cînd „San Dominick“ ancorase la loc sigur, era hotărît să nu se mai expună la noi afronturi, ci să plece numaidecît, fără a mai face vreo aluzie la ospitalitate sau la afaceri. Amînîndu-și fără termen planurile de viitor, se gîndea să acționeze potrivit împrejurărilor. Baleniera îl aștepta, gata să-l primească, dar spaniolul încă nu ieșise din cabina lui.

„Nu-i nimic, își spuse căpitanul Delano, dacă-i prost crescut, cu atît mai mult se cuvine să-i arăt ce-nseamnă buna creștere.“

Și coborî în cabină pentru a-și lua un rămas bun ceremonios și, poate, tocmai de-aceea usturător.

Dar, spre marea lui satisfacție, Don Benito, ajutat de Babo, se ridică în picioare și, apucîndu-l de mînă, începu să tremure, prea emoționat ca să poată vorbi — ca și cum ar fi început să se simtă apăsat de răceala politicoasă pe care i-o arăta, ca să se răzbune, jignitul său oaspete. Se așeză, însă, la loc pe perne, ferindu-și privirea, cu o expresie și mai lugubră, care-l făcu pe căpitanul Delano să-și piardă numaidecît optimismul întemeiat pe buna impresie de mai înainte. Redevenind el însuși glacial, se retrase, cu o plecăciune.

Abia ajunsese, însă, la mijlocul coridorului îngust și întunecos ca un tunel, ce ducea de la cabină spre scară, cînd îi răsună în urechi un zgomot asemănător dangătului care anunță o execuție în curtea unei închisori. Era clopotul spart al corăbiei, care vestea ora și al cărui ecou se prelungea, jalnic, în acest cavou subteran. Printr-o fatalitate ineluctabilă, mintea căpitanului, răspunzînd prevestirii rele, fu năpădită de vechile-i bănuieli. Se opri locului, asaltat de toate aceste bănuieli superstițioase, ale căror imagini i se închegau amănunțit în minte, mult mai repede decît se leagă aceste vorbe într-o frază.

Pînă acum, firea lui credulă și îngăduitoare se arătase prea dornică să găsească justificări, pentru alungarea unor temeri rezonabile. Cum se face că spaniolul acesta, politicos adesea pînă la pedanterie, nu se sinchisea acum nici măcar de cuviința cea mai elementară, ce i-ar fi dictat să-l petreacă pînă la pasarelă pe oaspetele său ? Să fi fost, oare, din pricina proastei sale dispoziții ? Dar această proastă dispoziție nu-l împiedicase să facă, în aceeași zi, eforturi mult mai obositoare. Purtarea lui echivocă de adineauri îi reveni în minte căpitanului : Don Benito se ridicase în

picioare, îl apucase de mînă şi-şi dusese mîna la pălărie, dar cîteva clipe mai tîrziu, toate aceste gesturi erau puse în umbră de o muţenie posacă şi sinistră. Să se fi căit, oare, în ultimul moment, de cine ştie ce plan diabolic, la care se întorcea numaidecît după-aceea, hotărît să-l pună în aplicare, fără remuşcări ?

Ultima privire pe care i-o aruncase căpitanului Delano exprima parcă resemnarea în faţa fărădelegii pusă la cale împotriva unui om de la care îşi lua rămas bun pentru totdeauna. Ce altceva putea, oare, să însemne refuzul de a-i face o vizită în seara aceea ? Să fi fost, oare, spaniolul mai puţin călit sufleteşte decît Jidovul, care n-a pregetat să cineze la masa aceluia pe care avea de gînd să-l trădeze în aceeaşi noapte ? Ce ascundeau, oare, toate enigmele şi contradicţiile din ziua aceea, dacă nu tocmai intenţia de a induce în eroare, înaintea cine ştie cărui atac mişelesc ? Atufal, pretinsul rebel, apăru chiar în clipa aceea în prag, ca o umbră punctuală. Părea mai mult decît o sentinelă. Nu mărturisise oare spaniolul că el îi poruncise lui Atufal să stea acolo ? Nu cumva îl pusese să stea la pîndă ?

Spaniolul în spate, sclavul în faţă... Căpitanul Delano n-avea încotro, trebuia să încerce să iasă din întuneric la lumină.

În clipa următoare, cu fălcile şi pumnii încleştaţi, trecu pe lîngă Atufal şi ajunse, nevătămat, la lumină. Cînd îşi văzu corabia zveltă legănîndu-se lin la ancoră, destul de aproape ca să-i audă chemarea ; cînd îşi zări, apoi, baleniera, cu feţele familiare ale marinarilor săi, săltînd şi coborînd încetişor pe valuri, alături de „San Dominick ; cînd, numaidecît după aceea, întorcîndu-şi privirea spre puntea unde se afla, îi văzu pe cîlţari, care continuau să-şi răsucească degetele, cu gravitate, şi pe harnicii lustruitori

mereu aplecaţi asupra securilor lor zăngănitoare ; dar mai ales, cînd văzu blînda privelişte a naturii, ce se bucura de nevinovata-i odihnă de seară, în vreme ce soarele, cuibărit în paşnicu-i bîrlog apusean, strălucea ca dulcea lumină prelinsă din cortul lui Abraham ; cînd ochii şi urechile lui vrăjite se umplură de toate aceste impresii, la care se adăuga imaginea negrului înlănţuit, pumnii şi fălcile căpitanului se descleştară. Încă o dată, zîmbi nălucilor ce-şi bătuseră joc de el, şi simţi împunsătura unei remuşcări la gîndul că, dîndu-le crezare măcar o clipă, se făcuse, fără voia lui, vinovat de o îndoială păgînă faţă de atotveghetoarea pronie cerească.

În răgazul de cîteva minute care urmă, baleniera fu adusă, conform dispoziţiilor lui, lîngă schela corăbiei. În acest răstimp, căpitanul îşi aminti, cu un soi de satisfacţie melancolică, de serviciile pe care le făcuse, în ziua aceea, unui străin. „După o faptă bună, îşi spunea el, conştiinţa nu-ţi rămîne nerecunoscătoare, chiar dacă omul pentru care-ai făcut acea faptă e un ingrat."

Pregătindu-se să coboare în balenieră, îşi puse piciorul pe prima treaptă a scării, deşi continuă să privească spre punte. În aceeaşi clipă, se auzi chemat, politicos, pe nume, şi, spre mirarea lui, îl văzu pe Don Benito că se apropie, cu o energie neobişnuită, ca şi cum ar fi vrut, în ultimul moment, să-şi răscumpere lipsa de politeţă de mai înainte. Cu amabilitatea lui înnăscută, căpitanul Delano îşi trase piciorul din scară şi, întorcîndu-se pe punte, porni în întîmpinarea spaniolului. Graba nervoasă a acestuia spori atunci, dar în schimb energia vitală păru să-l abandoneze, astfel încît, pentru a-l sprijini mai bine, servitorul îi propti mîna cu umărul său gol, slujindu-i astfel drept cîrjă.

Şi de data aceasta, spaniolul îi strînse febril mîna americanului, privindu-l în ochi, fără a avea puterea să-i vorbească.

„L-am nedreptăţit, se mustră în sinea lui căpitanul Delano. Aparenta lui răceală m-a indus în eroare ; în nici un caz n-a avut intenţia să mă jignească."

Între timp, ca şi cum s-ar fi temut ca scena asta, prelungindu-se, să nu-l obosească peste măsură pe stăpînul său, negrul se arăta nerăbdător să-i pună capăt. Continuînd să-i slujească drept cîrjă spaniolului şi mergînd între acesta şi căpitanul Delano, înaintă o dată cu ei spre pasarelă ; Don Benito, stăpînit parcă de o blîndă căinţă, nu lăsase mîna căpitanului Delano, pe care-o ţinea într-a lui, peste trupul negrului.

În curînd se pomeniră lîngă balustradă, deasupra balenierei, al cărei echipaj ridica spre ei priviri curioase. Aşteptînd cam stingherit ca spaniolul să-i dea drumul, căpitanul Delano ridică un picior ca să treacă pragul pasarelei. Dar Don Benito îi strîngea mereu mîna. În cele din urmă, spuse totuşi, cu tulburare în glas :

— Nu pot merge mai departe. Aici trebuie să-mi iau rămas bun de la dumneata. Adio, scumpul meu Don Amasa... Du-te ! Du-te...

Şi slobozindu-i brusc mîna, adăugă :

— Du-te şi Dumnezeu să te ocrotească mai bine decît m-am priceput eu, bunul meu prieten !

Emoţionat, căpitanul Delano ar mai fi zăbovit, dar întîlnind privirea smerit-poruncitoare a servitorului, îşi luă repede rămas bun şi coborî în balenieră, însoţit de cuvintele de adio ale spaniolului, care încremenise la marginea pasarelei.

Aşezîndu-se la pupa, căpitanul Delano schiţă un ultim salut şi dădu semnalul de plecare. Lopătarii aşteptau, cu mîinile pe rame. Nostromul împinse baleniera îndeajuns de departe de vas, pentru ca lopătarii să-şi vîre ramele în toată lungimea lor. În aceeaşi clipă, Don Benito sări peste balustradă şi se prăbuşi la picioarele căpitanului Delano, strigînd totodată spre vas, cu o voce atît de frenetică, încît cei din balenieră nu pricepură nimic. Totuşi, trei marinari de pe vas, înţelegînd pesemne ceva, se aruncară în mare din trei locuri diferite şi depărtate unul de celălalt, şi înotară spre căpitanul lor, ca şi cum ar fi vrut să-l salveze.

Ofiţerul care comanda baleniera îl întrebă, uluit, pe căpitanul Delano ce însemnau toate astea ? La care, căpitanul răspunse, cu un zîmbet dispreţuitor la adresa enigmaticului spaniol, că personal nu ştia nimic şi nici nu-i păsa. Avea, de fapt, sentimentul că Don Benito urmărise să dea oamenilor săi impresia că baleniera încerca să-l răpească din mijlocul lor. Deodată, tresări la auzul unui zgomot infernal ce se stîrnise pe puntea vasului, înăbuşind aproape cu totul zîngănitul securilor ciocnite de lustruitori.

— Dacă nu cumva... spuse el, şi exclamă numaidecît : Daţi-i drumul, băieţi, dacă vreţi să scăpaţi cu viaţă !

Apoi, apucîndu-l de gît pe Don Benito, adăugă :

— Piratul ăsta vrea să ne omoare !

În clipa aceea, parcă înadins pentru a adeveri spusele sale, servitorul negru apăru pe balustradă, cu un pumnal în mînă, şi-şi făcu vînt să sară, ca şi cum ar fi vrut să-i arate stăpînului său că i-a rămas credincios pînă-n ultima clipă. În vremea asta, pe semne pentru a-l ajuta pe negru, cei trei mateloţi albi se căzneau să se caţere la prova balenierei. Iar pe vas, toată hoarda negrilor, alarmaţi parcă de primejdia în care se afla căpitanul lor, stătea îngrămădită ca o avalanşă de funingine, deasupra balustradelor.

Toate aceste întîmplări, şi cele care urmară, se petrecură cu o asemenea repeziciune, încît trecutul, prezentul şi viitorul se contopiră.

Zărindu-l pe negru că sare, căpitanul Delano îl trînti cît colo pe spaniol, îndată după ce-l apucase de gît, şi, ridicînd braţele în aer, printr-o instinctivă mişcare de recul, putu să-l prindă din zbor pe Babo, care sărise cu pumnalul îndreptat parcă spre inima lui. Smulgîndu-i-l din mînă, îl azvîrli pe agresor în fundul balenierei, ale cărei rame, libere acum, începură de îndată să o împingă spre larg cu repeziciune.

Atunci, căpitanul Delano, ţintuindu-l pe negru cu piciorul drept, îl apucă din nou, cu mîna stîngă, pe Don Benito, fără să-i pese că acesta era pe jumătate leşinat şi-i pierise graiul ; în acelaşi timp, apăsînd cu mîna dreaptă pe rama de la pupa, spre a mări viteza ambarcaţiunii, îşi îndemnă oamenii să vîslească din răsputeri.

Deodată, însă, comandantul balenierei, care izbutise în cele din urmă să-i alunge pe cei trei marinari agăţaţi la prova, şi care trecuse lîngă nostrom ca să-i dea o mînă de ajutor la vîslit, îl strigă pe căpitanul Delano, atrăgîndu-i atenţia asupra mişcărilor negrului ; în aceeaşi clipă un vîslaş portughez îi striga să ia seama la vorbele spaniolului.

Privind la picioarele sale, căpitanul Delano văzu în mîna slobodă a negrului un al doilea pumnal — pe care-l ţinuse ascuns în brîul de lînă şi care era mai mic decît celălalt ; tîrîndu-se hoţeşte pe fundul balenierei, Babo ţintea spre inima stăpînului său, cu o privire concentrată, în care se citea setea de răzbunare ce-i mistuia sufletul. Pe jumătate sufocat, spaniolul încerca în zadar să se ferească, bolborosind frînturi de vorbe, înţelese doar de portughezul acela.

Atunci, un fulger scăpără pe neaşteptate în mintea îndelung înnegurată a căpitanului Delano, aruncînd o nesperată lumină asupra misterioasei purtări a gazdei sale, asupra tuturor întîmplărilor enigmatice din ziua aceea precum şi asupra întregii călătorii a vasului „San Dominick". Cu inima bătîndu-i să se spargă, îl izbi cu putere peste mînă pe Babo şi în acelaşi timp slobozi mîna lui Don Benito, faţă de care simţea o nemărginită milă : nu pe el, ci pe bietul spaniol intenţionase negrul să-l înjunghie, cînd sărise în baleniera.

Apucînd ambele mîini ale negrului, căpitanul Delano privi, cu ochii în sfîrşit limpezi, spre puntea vasului şi-i văzu pe negri agitîndu-şi topoarele şi cuţitele, ca o bandă de piraţi dezlănţuiţi : măştile le căzuseră de pe feţe, şi nu mai păreau cîtuşi de puţin îngrijoraţi de soarta lui Don Benito. Ca nişte dervişi negri în delir, cei şase aşanti dănţuiau pe dunetă. Împiedicaţi de duşmanii lor să sară în apă, muşii spanioli se căţărau în grabă spre vergile cele mai înalte, în timp ce puţinii mateloţi rămaşi pe punte, pe semne din pricina lipsei lor de sprinteneală, se luptau deznădăjduiţi cu negrii.

Între timp, căpitanul Delano ordonase echipajului de pe propriul său vas să deschidă sabordurile şi să scoată tunurile. Dar răsculaţii de pe „San Dominick" desfăcuseră cablul, al cărui capăt izbi, cu un plesnet de bici, bucata de pînză ce învăluia etrava ; pînza căzu, dezvăluind brusc, în clipa cînd carena albă vira spre larg, galionul vasului — un schelet omenesc, sub care se puteau citi aceste cuvinte, scrise cu creta : SĂ-ŢI URMEZI ŞEFUL.

La vederea scheletului, Don Benito gemu, acoperindu-şi faţa :

— E Aranda, el e ! Prietenul meu ucis şi neîngropat.

Ajungînd la corabia lui, căpitanul Delano ceru un colac de frînghie şi-l legă zdravăn pe negru, care se

lăsă legat şi dus pe punte, fără să opună vreo împotrivire. Căpitanul se pregătea acum să-l ajute pe Don Benito să urce pe punte, dar spaniolul, palid şi prăpădit cum era, refuza să se clintească sau să fie clintit, înainte ca negrul să fie dus în cală, departe de el.

După ce se încredinţă că Babo fusese într-adevăr dus acolo, nu se mai împotrivi să fie urcat pe punte.

Baleniera fu numaidecît trimisă înapoi, pentru a culege pe cei trei mateloţi care săriseră în apă. Între timp tunurile fuseseră pregătite, dar întrucît „San Dominick" se deplasase puţin, numai ultimul tun, de la pupa, putu fi pus în poziţie de tragere. Traseră şase salve, în speranţa că vor doborî vergile corăbiei fugare, paralizîndu-i mişcările. Dar nu doborîră decît cîteva parîme. În curînd, corabia ieşi din bătaia tunurilor, îndreptîndu-se spre larg ; negrii îngrămădiţi în jurul bompresului, ba răcneau insulte la adresa albilor, ba salutau, cu braţele deschise, întinderile cenuşii ale Oceanului : ai fi zis că-s nişte corbi croncănitori, scăpaţi din mîna unui păsărar.

Primul gînd al căpitanului fu să ridice ancora şi să pornească în urmărirea fugarilor. Dar, gîndindu-se mai bine, hotărî că era mai sigur să-i urmărească cu baleniera şi cu şalupele.

Întrebat ce arme de foc se aflau la bordul lui „San Dominick", Don Benito răspunse că armele nu puteau fi folosite, deoarece în primele faze ale răscoalei, un pasager (mort între timp) stricase pe ascuns piedicile puţinelor puşti existente. Totuşi, cu puterile ce-i mai rămăseseră, Don Benito stărui pe lîngă căpitanul Delano să nu-i urmărească pe fugari, nici cu vasul nici cu baleniera, deoarece negrii erau capabili, în disperarea lor, să-i măcelărească pe toţi albii, în cazul unui atac. Socotind, însă, că acest avertisment venea din partea unui om zdrobit de prea multă suferinţă, americanul nu renunţă la ideea lui.

Şalupele fură pregătite şi înarmate. Căpitanul Delano porunci oamenilor săi să coboare, şi se pregătea să coboare el însuşi, cînd Don Benito îl apucă de braţ, exclamînd :

— *Señor!* Mi-ai salvat viaţa, pentru ca acum să ţi-o jertfeşti pe-a dumitale ? !

La rîndul lor, ofiţerii, din motive legate de propriile lor interese şi de cele ale călătoriei, precum şi din pricina obligaţiilor ce şi le asumaseră faţă de armatori, se împotriviră plecării comandantului. Cîntărind o clipă argumentele lor, căpitanul Delano se simţi dator să rămînă, drept care îl puse în fruntea expediţiei de urmărire pe primul său secund, un bărbat vînjos şi hotărît, care fusese corsar pe vremuri. Pentru a-i încuraja pe mateloţi, îi informă că, potrivit spuselor spaniolului, vasul lui, care era ca şi pierdut, valora, cu încărcătură cu tot, peste o mie de galbeni, şi că o bună parte din pradă (inclusiv aurul şi argintul ascunse pe bord) va fi a lor. Mateloţii răspunseră cu un chiot entuziast.

Fugarii aproape că nu se mai zăreau. Se întunecase de-a binelea, dar luna începuse să se ridice. După îndelungi şi grele eforturi, şalupele izbutiră să se apropie de vas, la o distanţă convenabilă ; rezemîndu-se de lopeţi, marinarii începură să tragă cu puştile. Neavînd gloanţe, negrii răspunseră cu strigăte războinice. Dar la a doua salvă răspunseră cu securile, întocmai ca Pieile-Roşii. Una din securi reteză degetele unui marinar. Alta nimeri la prova balenierei, tăie odgonul de-acolo şi se înfipse în copastie, ca o bardă de pădurar. Ofiţerul smulse şi azvîrli înapoi fremătătoarea armă, care se înfipse definitiv în castelatura sfărîmată a corăbiei.

Primirea prea călduroasă pe care le-o făcuseră negrii, îi sili pe albi să păstreze o distanţă mai respectuoasă. Fără să intre în bătaia securilor, încercară, în vederea inevitabilei ciocniri, să-i facă pe negri să-şi

piardă armele cele mai ucigătoare, aruncîndu-le prostește în apă, ca pe niște proiectile. Dar dîndu-și seama de cursa ce li se întindea, negrii încetară în curînd să-și mai azvîrle securile, după ce mulți dintre ei le înlocuiseră pe cele pierdute cu niște drugi de fier — schimbare ce avea să se dovedească a fi în folosul atacatorilor.

Între timp, corabia, împinsă de un vînt puternic, continua să înainteze, iar atacatorii ba rămîneau în urmă, ba vîsleau din răsputeri ca să poată trage noi salve.

Focul lor era îndreptat îndeosebi spre pupa, deoarece acolo se strînseseră mai toți negrii. Dar obiectivul urmărit nu era uciderea sau schilodirea negrilor, ci capturarea lor o dată cu vasul. În acest scop, trebuiau să abordeze vasul, ceea ce era cu neputință cîtă vreme luneca atît de repede.

Secundului îi veni deodată o idee. Observînd că mușii spanioli erau încă sus pe catarg, le strigă să coboare și să taie pînzele. Băieții îl ascultară. Cam în același timp, doi spanioli în straie de marinari, ieșind prea mult la vedere, fură omorîți — prin lovituri bine țintite ; de asemenea, așa cum avea să reiasă mai tîrziu, uriașul Atufal și spaniolul de la cîrmă fură doborîți de o salvă. Rămas astfel fără pînze și fără cîrmaci, vasul scăpă de sub controlul negrilor și începu să se răsucească greoi în vînt, cu catargele-i scîrțîitoare, pînă cînd prova lui ajunse în bătaia șalupelor ; scheletul de la etravă strălucea acum sub razele orizontale ale lunii, proiectîndu-și peste ape umbra uriașă, sfîșiată de golurile dintre coaste. Unul din brațele nălucii părea să le facă semn albilor s-o răzbune.

— Urmați-vă comandantul ! răcni secundul.

Și atunci, șalupele abordară corabia, din față și din spate. Harpoanele și cuțitele se încrucișară în văzduh cu securile și cu drugii. Îngrămădite lîngă barca de

salvare răsturnată pe punte, negresele îngînară un bocet, acompaniat de zăngănitul armelor de oțel.

Cîtva timp, lupta rămase fără rezultat ; negrii se opinteau ca să-i respingă pe atacatori, iar aceștia, nefiind încă în stare să se urce pe vas, luptau ca niște călăreți, cu un picior călare pe parapet și cu celălalt în afară, mînuindu-și cuțitele ca pe niște bice. Dar în zadar. Erau cît pe ce să fie înfrînți, cînd, strîngîndu-se într-un grup compact, săriră cu un strigăt năprasnic, pe punte, unde se despărțiră numaidecît, fără voia lor. Vreme de cîteva clipe se auzi un zgomot surd, ca o răsuflare înăbușită : s-ar fi zis că un roi de pești-spadă a dat năvală într-un banc de scrumbii.

În curînd, regrupîndu-se și întărindu-și rîndurile cu marinarii spanioli, albii ieșiră la suprafață și-i împinseră irezistibil pe negri spre pupa vasului. O baricadă de butoaie și saci fusese ridicată de-a curmeziș, lîngă arborele mare : negrii se opriră acolo, vădit dornici să răsufle un pic, deși nu voiau pace sau măcar un armistițiu. Dar neobosiții marinari săriră peste baricadă și trecură din nou la atac. Epuizați, negrii se băteau cu disperare. Limbile roșii le atîrnau, ca unor lupi, din gurile negre. Dar matelotii albi luptau, cu dinții încleștați, fără să scoată o vorbă. Peste cinci minute, vasul era cucerit.

Aproape douăzeci de negri pieriseră în luptă. În afara celor loviți de gloanțe, mulți alții fuseseră răniți — mai toți de tăișurile lungi ale harpoanelor, iar rănile lor semănau cu acelea pe care scoțienii le-au pricinuit englezilor, cu coasele, în bătălia de la Preston Pans[1]. Tabăra albilor nu suferise nici o pierdere, deși mulți erau răniți, ba cîțiva dintre ei foarte grav, prin-

[1] Localitate din Sud-Estul Scoției, scena bătăliei din 21 septembrie 1745, în care armata prințului Charles Edwards a învins trupele regaliștilor comandate de John Cope.

tre care însuşi secundul. Negrii rămaşi în viaţă fură legaţi fedeleş, iar vasul fu remorcat şi, pe la miezul nopţii, ancoră din nou în port.

Scutindu-l pe cititor de amănuntele privitoare la întîmplările şi la măsurile luate ulterior, vom spune doar că, după două zile, în cursul cărora au suferit reparaţiile necesare, cele două vase au pornit împreună spre Concepcion, în Chile, şi de-acolo spre Lima, în Peru, unde întreaga istorie a fost adusă în faţa justiţiei vice-regelui.

Cît despre nefericitul spaniol, păru să-şi recapete sănătatea o dată cu libertatea, în timpul călătoriei de întoarcere ; totuşi, potrivit propriilor sale proorociri, cu puţin înainte de a sosi la Lima, căzu din nou în starea lui de prostraţie şi trebui să fie purtat pe braţe la ţărm, din pricina slăbiciunii sale. Aflînd de păţaniile şi de starea lui, una din numeroasele instituţii religioase din Cetatea Regilor îi oferi un refugiu ospitalier, unde fu îngrijit şi de medici şi de preoţi, şi unde un călugăr se oferi să-l vegheze şi să-l ogoiască zi şi noapte.

Următoarele extrase, traduse după un document spaniol oficial, vor arunca, să sperăm, lumină asupra povestirii noastre, dezvăluind, întîi de toate, locul de unde „San Dominick“ pornise la drum şi adevărul despre itinerarul străbătut pînă-n clipa cînd poposise pe insula Santa Maria.

Dar înainte de a cita aceste extrase, se cuvine poate să facem o remarcă asupra lor.

Documentul ales, dintre multe altele, pentru a fi tradus parţial, cuprinde prima depoziţie făcută de Benito Cereno în faţa tribunalului. Unele dintre faptele dezvăluite de el au fost socotite, iniţial, îndoielnice — atît pe temeiul bunului simţ, cît şi din motive de ordin juridic. Tribunalul înclina să creadă că spaniolul, zdruncinat de recentele evenimente, vorbea în

delir, despre unele lucruri ce nu se putuseră întîmpla aievea. Dar întrucît declaraţiile ulterioare făcute de marinarii rămaşi în viaţă au confirmat dezvăluirile comandantului lor în multe dintre punctele cele mai bizare, magistraţii au fost nevoiţi să dea crezare întregii depoziţii. Astfel încît, în decizia lui finală, tribunalul şi-a întemeiat sentinţele capitale pe nişte afirmaţii pe care, în lipsa unei confirmări, ar fi socotit de datoria lui să le respingă.

Subsemnatul, Don José de Abos şi Padilla, controlor al maiestăţii sale pentru Veniturile Crăieşti, ofiţer al stării civile şi notar public al diocezei „Sfînta Cruciadă“ din această provincie.

Declar şi certific, potrivit prevederilor legii, că, în procesul început în a douăzeci şi patra zi a lunii septembrie a anului 1799, împotriva negrilor de pe nava „San Dominick“, a fost făcută în faţa mea următoarea depoziţie :

Depoziţia principalului martor, Don Benito Cereno.

In ziua, luna şi anul mai sus arătate, excelenţa sa doctor Juan Martinez de Rozas, consilier al Curţii regale a acestui Regat, şi expert în Dreptul de Intendenţă, a ordonat căpitanului navei „San Dominick“, Don Benito Cereno, să se înfăţişeze înaintea lui ; ceea ce el a făcut, fiind adus pe targă şi asistat de către monahul Infelez, în prezenţa căruia a prestat jurămînt în numele Domnului, făgăduind, sub semnul crucii, să spună adevărul despre tot ceea ce ştie şi va fi întrebat ; la interogatoriul ce i s-a luat conform actului de trimitere în judecată, numitul a declarat că în a douăzecea zi a lunii mai trecute, a pornit cu nava sa din portul Valparaiso cu destinaţia Callao, transportînd la bord produse ale ţării, treizeci de lăzi de fierărie, precum şi una sută şaizeci negri de

ambele sexe, majoritatea aparţinînd gentilomului don Alexandro Aranda, din oraşul Mendoza ; echipajul vasului fiind alcătuit din treizeci şi şase de oameni, separat de persoanele îmbarcate ca pasageri ; iată lista parţială a negrilor :

(În original, urmează o listă de vreo cincizeci de nume, cu semnalmentele şi vîrstele respectivilor, listă stabilită pe baza anumitor documente ale lui Aranda, coroborate cu amintirile martorului. Dăm mai jos doar cîteva extrase din această listă.)

...Un negru în vîrstă de optsprezece sau nouăsprezece ani, pe nume José, servitorul lui Don Alexandro, pe care l-a slujit patru sau cinci ani, ajungînd, de-aceea, să vorbească bine spaniola...

...Un mulatru, pe nume Francesco, steward, frumos la înfăţişare şi cu o voce plăcută, întrucît a cîntat în bisericile din Valparaiso ; născut în provincia Buenos Aires, în vîrstă de vreo treizeci şi cinci de ani...

...Un negru chipeş, pe nume Dago, în vîrstă de patruzeci şi şase de ani, fost multă vreme gropar la cimitirul spaniol... Patru negri vîrstnici, dar sănătoşi, între şaizeci şi şaptezeci de ani, originari din Africa, de meserie călăfătuitori, şi purtînd următoarele nume : primul, Mure (avea să fie ucis, ca şi fiul său Diamelo); al doilea, Nacta ; al treilea Yola (de asemenea omorît); al patrulea Ghofan... Şase negri adulţi, între treizeci şi patruzeci de ani, toţi sălbatici, din tribul aşanti ; *Matinqui, Yau, Leche, Mapenda, Yambaio şi Akim — dintre care patru au fost ucişi... Un negru vînjos, pe nume Atufal, foarte apreciat de stăpînul său, întrucît se bănuieşte că a fost căpetenie de trib în Africa... Un negru scund din Senegal, pe nume Babo, în vîrstă de circa treizeci de ani, care a trăit cîtva timp printre spanioli...*

Martorul declară că nu-şi aminteşte de numele celorlalţi, dar că încă mai speră că se vor găsi restul documentelor lui Don Alexandro, şi atunci va putea întocmi lista completă a negrilor, şi o va preda Curţii... Precum şi treizeci şi nouă de femei şi copii de diferite vîrste.

(După această listă, depoziţia continuă astfel :)

...Toţi negrii dormeau pe punte, cum se obişnuieşte pe asemenea corăbii, şi nici unul nu purta lanţuri, deoarece, aşa cum îi spunea prietenul său Aranda, erau foarte înţelegători... În a şaptea zi de la plecarea din port, la orele trei dimineaţa, cînd toţi spaniolii dormeau — afară de cei doi ofiţeri de cart (bosmanul Juan Robles şi meşterul-dulgher Juan Bautista Gayete) precum şi de timonier şi de musul ce-l ajuta, — negrii s-au răsculat fără veste, l-au rănit grav pe bosman şi pe meşterul-dulgher, apoi au ucis optsprezece dintre oamenii ce dormeau pe punte (pe unii, cu drugii şi cu securile, pe alţii aruncîndu-i peste bord, legaţi fedeleş); dintre spaniolii aflaţi pe punte, n-au lăsat în viaţă decît vreo şapte, pe care i-au legat, pentru a-i folosi la manevrarea vasului ; alţi trei sau patru au scăpat de asemenea cu viaţă, ascunzîndu-se. Deşi în cursul răscoalei negrii au pus stăpînire pe tambuchiu, şase sau şapte oameni răniţi au putut să se strecoare pe-acolo, nestingheriţi, spre cockpit[1] ; secundul şi un alt spaniol, de al cărui nume martorul nu-şi aminteşte, au încercat să iasă prin tambuchiu, dar, fiind numaidecît răniţi, au trebuit să se întoarcă în cabină ; în zorii zilei, martorul s-a hotărît să se urce pe scara cabinei, unde se aflau negrul Babo — căpetenia răscoalei — şi ajutorul său Atufal, şi să le vorbească ; el i-a îndemnat să înceteze atrocităţile şi i-a întrebat ce vor şi ce au de gînd

[1] Scobitură la pupa unei corăbii.

să facă, adăugînd că el însuşi era dispus să asculte de ordinele lor ; cu toate astea, ei azvîrliră peste bord, sub ochii lui, trei oameni legaţi, apoi îi poruncirä martorului să se suie pe punte, asigurîndu-l că nu-l vor ucide ; după ce el se supuse, negrul Babo îl întrebă dacă se afla prin apropiere vreo ţară neagră unde se puteau duce, iar el îi răspunse că nu ; după aceea, negrul Babo îi porunci să-i ducă în Senegal, sau în insulele Sf. Nicolae, în apropiere de coasta senegaleză ; el i-a răspuns că acest lucru e cu neputinţă, avînd în vedere distanţa prea mare, necesitatea de a ocoli capul Horn, deteriorarea vasului, precum şi lipsa de provizii, pînze şi apă ; dar negrul Babo i-a spus că trebuie neapărat să-i ducă, şi că oamenii lui se vor conforma întocmai instrucţiunilor pe care martorul le va da în privinţa raţiilor de alimente şi de apă ; după o lungă discuţie, fiind nevoit să le facă pe plac, deoarece ameninţau că-i vor omorî pe toţi albii dacă nu-i va duce în Senegal, el le-a spus că principalul lucru de care aveau nevoie pentru această călătorie era apa, şi că, deci, vor naviga pe lîngă coastă ca să şi-o procure, iar apoi îşi vor continua drumul ; negrul Babo declarîndu-se de acord, martorul a îndreptat vasul spre porturile intermediare, în speranţa că va întîlni vreo navă spaniolească sau străină, care-i va salva ; peste zece sau unsprezece zile au zărit uscatul, şi şi-au continuat drumul de-a lungul lui, în apropiere de Nasca ; martorul a observat atunci că negrii erau agitaţi şi furioşi pe el din pricină că întîrzia să aprovizioneze vasul cu apă ; negrul Babo îi ceru, cu ameninţări straşnice, să efectueze această operaţiune chiar a doua zi, dar martorul îi răspunse că acum vedea limpede că ţărmul e abrupt, că rîurile însemnate pe hartă nu există, şi alte asemenea argumente potrivite cu împrejurările ; cel mai bun lucru era, de aceea, să pornească

spre insula Santa Maria, pe care puteau găsi lesne apă şi care, fiind o insulă răzleaţă, era des frecventată de străini ; martorul nu voia să îndrepte vasul spre Pisco sau spre vreun alt port apropiat de pe litoral, deoarece negrul Babo îi dăduse a înţelege în repetate rînduri că-i va omorî pe toţi albii în clipa cînd ar zări un oraş, un sat sau o aşezare oarecare pe coastele spre care navigau ; hotărîndu-se să pornească spre insula Santa Maria, martorul, care spera să întîlnească pe drum sau chiar în apropierea insulei, vreun vas ce le putea veni în ajutor, sau să fugă cu o barcă spre ţărmul Araucan din apropiere — luînd deci această hotărîre, el schimbă numaidecît direcţia vasului, îndreptîndu-l spre insulă ; negrii Babo şi Atufal ţineau zilnic sfat, discutînd despre măsurile necesare pentru întoarcerea lor în Senegal, şi întrebîndu-se dacă să-i ucidă pe toţi spaniolii şi îndeosebi pe martor ; opt zile după ce se depărtaseră de Nasca, negrul Babo a venit la martor, care era de cart îndată după revărsatul zorilor şi curînd după consfătuirea zilnică a negrilor — şi i-a spus că hotărîse să-şi ucidă stăpînul, Don Alexandro Aranda, atît pentru că fără asta, el şi tovarăşii săi nu s-ar simţi siguri de libertatea lor, cît şi pentru că voia să-i ţină la respect pe marinari, avertizîndu-i ce-i aştepta în caz de nesupunere — moartea lui Don Alexandro fiind cel mai bun avertisment ; martorul a înţeles atunci un singur lucru — şi nici nu putea înţelege mai mult — şi anume că se urmărea uciderea lui Don Alexandro ; negrul Babo i-a cerut apoi martorului să-l cheme pe secundul Raneds (care dormea în cabină), înainte de săvîrşirea omorului, căci negrul se temea, pare-se, după cum a înţeles martorul, că secundul, care era un navigator priceput, ar putea fi omorît o dată cu Don Alexandro şi cu ceilalţi ; martorul fiind prieten, din tinereţe, cu Don Alexandro, l-a implorat

și l-a conjurat pe negru, dar în zadar: Babo i-a răspuns că nimic nu putea împiedica îndeplinirea hotărîrii lui, și că spaniolii și-ar primejdui viața dacă ar încerca să-i stea împotrivă, în această chestiune sau în oricare alta; atunci martorul l-a chemat pe secundul Raneds, care a fost astfel salvat fără voia lui, iar Babo a poruncit numaidecît negrilor așanti Matinqui și Leche să săvîrșească omorul; cei doi s-au dus, înarmați cu topoare, la cușeta unde dormea Don Alexandro, pe care-l tîrîră pe punte, mutilat dar încă pe jumătate viu; tocmai se pregăteau să-l zvîrle peste bord, cînd negrul Babo i-a oprit, poruncindu-le să-și desăvîrșească omorul sub ochii lui, pe punte; ceea ce ei făcură; apoi tot din porunca lui, cadavrul fu coborît undeva la prova, iar martorul nu-l mai văzu vreme de trei zile... Don Alonzo Sidonia, un bătrîn care locuia de multă vreme în Valparaiso și care fusese de curînd numit într-un post din administrația civilă a Perului — către care se îmbarcase — dormea în cușeta din fața celei ocupate de Don Alexandro; trezindu-se la auzul țipetelor acestuia, și văzîndu-i pe negri cu topoarele însîngerate în mîini, bătrînul s-a aruncat în mare printr-un hublou și s-a înecat, deoarece martorul n-a avut posibilitatea să-i dea o mînă de ajutor sau să-l readucă la bord... Scurtă vreme după ce l-au ucis pe Aranda, negrii i-au adus pe punte pe vărul său Don Francisco Masa din Mendoza, un om de vîrstă mijlocie, pe tînărul Don Joaquin, marchiz de Aramboalaza, recent reîntors din Spania, pe valetul său spaniol Ponce, precum și pe tinerii José Morairi, Lorenzo Bargas și Hermenegildo Gandix, toți trei originari din Cadix și angajați de Aranda ca secretari particulari; din motive pe care le vom arăta ulterior, negrul Babo i-a lăsat în viață pe Don Joaquin și pe Hermenegildo Gandix; dar el a poruncit ca Don Francisco Masa, José Morairi și Lorenzo Bargas, împreună cu servitorul acestuia Ponce, cu bosmanul Juan Robles, cu secunzii săi Manuel Viscaya și Roderigo Hurta, și cu patru dintre marinari, să fie azvîrliți în mare, deși nu opuseseră nici o rezistență și nu cereau altceva decît îndurare; bosmanul Juan Robles, care știa să înoate, s-a menținut cel mai mult la suprafață, rostind rugăciuni, iar ultimele sale cuvinte au fost un apel către martor, de a se îngriji de o liturghie pentru odihna sufletului său în biserica Maicii Domnului; în cele trei zile ce au urmat, martorul, neștiind ce deveniseră rămășițele lui Don Alexandro, l-a întrebat deseori pe negrul Babo dacă ele se aflau încă la bordul vasului, în care caz îl ruga să ordone păstrarea lor în vederea unei înmormîntări pe uscat; dar negrul Babo nu i-a răspuns nimic pînă-n a patra zi, în zori, cînd văzîndu-l pe punte, i-a arătat un schelet care fusese pus în locul vechiului galion cu chipul lui Cristobal Colon, descoperitorul Lumii Noi; negrul Babo l-a întrebat dacă știa al cui era acest schelet și dacă socotea că-i al unui alb, judecînd după culoarea lui; apropiindu-se de martor și desfăcîndu-i mîinile în care-și îngropase fața, negrul Babo i-a vorbit cam așa: „Slujește-i cu credință pe negri pînă-n Senegal, căci de nu, atît cu trupul cît și cu sufletul ai să-ți urmezi șeful." În dimineața aceleiași zile, negrul Babo i-a dus pe rînd pe toți spaniolii la prova, și i-a întrebat al cui era scheletul și dacă, judecînd după albeața lui, îl luau sau nu drept al unui alb; cînd spaniolii își acopereau fața, negrul Babo le repeta cuvintele pe care le spusese mai întîi martorului. După aceea, negrul Babo i-a strîns pe spanioli la pupa și le-a ținut o cuvîntare, spunîndu-le că, întrucît își atinsese scopul, îi dădea voie martorului (în calitate de pilot al negrilor) să conducă mai departe vasul, deși îl

avertiza pe el și pe toți ceilalți că-i aștepta soarta lui Don Alexandro dacă-i va prinde că vorbesc sau uneltesc împotriva negrilor; amenințarea asta era repetată zilnic... Înainte de evenimentele amintite, negrii îl legaseră pe bucătar cu intenția de a-l arunca peste bord, din pricina nu se știe căror vorbe rostite de dînsul, dar în cele din urmă negrul Babo i-a cruțat viața, la rugămintea martorului; cîteva zile mai tîrziu, acesta, în strădania lui de a nu lăsa nefolosit nici unul dintre mijloacele apte să-i salveze pe albii rămași în viață, îi îndemnă pe negri să se liniștească și să facă pace, și se învoi să întocmească un document, semnat de el și de marinarii știutori de carte, precum și de negrul Babo, în numele tuturor negrilor — document prin care martorul se obliga să-i ducă în Senegal, și să le cedeze vasul, cu încărcătură cu tot, iar negrii se angajau, la rîndu-le, să nu mai omoare pe nimeni; această învoială păru să-i mulțumească și să-i potolească pe moment, dar a doua zi, pentru a preîntîmpina mai sigur fuga albilor, negrul Babo a poruncit să fie distruse toate bărcile, afară de șalupă, care era avariată, și de un mic cuter în stare bună, pe care-l coborîse în cală, știind că-l putea folosi la transportul butoaielor cu apă...

(Urmează diferite detalii despre prelungita și dramatica odisee a vasului, și despre dezastruoasa acalmie prin care a trecut. Iată un pasaj în legătură cu această ultimă fază :)

În cea de-a cincea zi de acalmie, cum toți oamenii aflați la bord sufereau cumplit din pricina căldurii și a lipsei de apă (cinci dintre ei muriseră, după ce-și pierduseră mințile), negrii deveniră artăgoși și-l uciseră pe secundul Raneds: acesta, mînuind un compas, îi făcuse martorului, din întîmplare, un semn ce

li se păruse suspect; aveau să regrete, însă, foarte curînd această crimă, deoarece secundul era singurul navigator rămas pe bord, în afară de martor...

■

... Omițînd alte întîmplări zilnice, care n-ar face decît să evoce zadarnic nefericiri și incidente de mult uitate, vom spune că, după șaptezeci și trei de zile socotite din clipa plecării lor din Nasca, și în timpul cărora au suferit de pe urma lipsei de apă și a efectelor acalmiei amintite, ajunseră în sfîrșit la insula Santa Maria, în a șaptesprezecea zi a lunii august, pe la orele șase după amiază, și ancorară într-un golf foarte aproape de vasul american „Bachelor's Delight", comandat de inimosul căpitan Amasa Delano; la orele șase dimineața, cînd zăriră acest vas, negrii, care nu se așteptaseră să întîlnească pe-acolo o altă navă, intrară în panică, dar Babo îi liniști, asigurîndu-i că n-aveau de ce să se teamă; el porunci numaidecît ca scheletul de la prova să fie acoperit cu o pînză, ca și cum galionul ar fi fost în reparație, iar punțile să fie curățate grabnic; după aceea, negrul Babo și negrul Atufal ținură sfat; deși acesta din urmă era de părere că ar fi fost mai bine să plece mai departe, negrul Babo luă de unul singur hotărîrea de a rămîne pe loc și veni la martor propunîndu-i să spună și să facă tot ceea ce martorul declară că i-a spus și i-a făcut căpitanului american... Negrul Babo l-a avertizat că, dacă va trăda prin vreo vorbă sau măcar printr-o privire întîmplările petrecute sau situația existentă pe vas, îl va omorî și pe el și pe toți tovarășii săi; scoțînd la vedere un pumnal, pe care-l ținea ascuns, bolborosi o amenințare, în sensul că pumnalul acesta poate fi la fel de ager ca și ochiul lui; după aceea, negrul Babo își

expuse planul în fața tuturor oamenilor săi, care-l aprobară, încîntați ; pentru a ascunde și mai bine adevărul, el scorni numeroase stratageme, unele îmbinînd viclenia cu grija pentru apărare, — bunăoară, cei șase aşanti *care-i slujeau drept gealați, se așezară mai întîi la marginea dunetei, prefăcîndu-se că lustruiesc niște securi (încărcătura vasului cuprindea și cîteva lăzi cu securi), dar avînd, de fapt, intenția de a le împărți celorlalți și de a le folosi în caz de nevoie, la un semn făcut de Babo ; tot o stratagemă fusese și ideea de a-l pune în lanțuri pe Atufal, mîna lui dreaptă, deși acesta se putea scutura de ele într-o clipă ; negrul Babo îl instrui în amănunt pe martor asupra rolului pe care i se cerea să-l joace, învățîndu-l ce trebuia să spună într-o împrejurare sau alta și neuitînd să-l amenințe cu moartea în cazul celei mai neînsemnate abateri ; deoarece își dădea seama că pe mulți dintre negri nu-i va putea ține în frîu, Babo puse patru negri mai vîrstnici, de meserie călăfătuitori, să păstreze oarecare ordine pe punți ; de asemenea, îi dăscăli bine și pe spanioli și pe camarazii săi punîndu-i la curent cu planul și cu stratagemele sale, precum și cu povestea pe care urma s-o spună martorul — așa fel încît nici unul dintre ei să nu o dezmintă măcar cu-o iotă ; toate aceste măsuri au fost luate și chibzuite în cele aproape două ore, ce s-au scurs din clipa cînd zăriseră pentru prima oară vasul, pînă-n clipa cînd căpitanul Amasa Delano pusese piciorul pe covertă (adică pe la orele șapte și jumătate dimineața, cînd căpitanul a sosit în baleniera lui și a fost întîmpinat de toți cu bucurie); martorul s-a străduit să-și joace cît mai bine rolul de principal proprietar și de comandant al vasului ; la o întrebare a căpitanului Delano, el i-a răspuns că a pornit din Buenos Aires spre Lima cu o încărcătură de trei sute de negri, și că în largul capului Horn numeroși negri muriseră, din pricina unei epidemii de friguri, căreia îi căzuseră victime și mai toți membrii echipajului, inclusiv toți ofițerii de bord.*

(În continuarea depoziției, se relatează amănunțit povestea născocită de Babo și impusă martorului, care, la rîndul său, a transmis-o căpitanului Delano ; de asemenea, se vorbește despre propunerile prietenești făcute de căpitanul Delano, precum și despre alte lucruri, pe care, însă, le omitem aici. După aceea, depoziția continuă astfel :)

...Inimosul căpitan Amasa Delano a rămas pe bordul vasului toată ziua și nu l-a părăsit decît la orele șase seara, între timp martorul vorbindu-i într-una despre pretinsele sale nenorociri, potrivit instrucțiunilor amintite mai sus, deoarece era lipsit de posibilitatea de a-i spune măcar un singur cuvînt sau de a-i face vreo cît de mică aluzie pentru a-i sugera adevărata situație ; căci negrul Babo, jucîndu-și rolul de servitor zelos cu întreaga supunere a unui sclav umil, nu-l slăbea nici o clipă pe martor, pentru a-i supraveghea gesturile și vorbele (negrul Babo cunoștea bine spaniola, ca și alți cîțiva negri, care se țineau scai de martor, pentru a-l spiona) ; o dată, pe cînd martorul stătea de vorbă, pe punte, cu Amasa Delano, negrul Babo i-a făcut în taină semn (martorului) să-l urmeze vreo cîțiva pași, însă ca din proprie inițiativă — și i-a cerut să obțină de la Amasa Delano informații amănunțite despre corabia lui și despre echipajul și armamentul acesteia ; martorul întrebîndu-l „pentru ce?", negrul Babo i-a răspuns că putea să-și închipuie și singur ; mîhnit de perspectiva primejdiei ce-l păștea pe generosul căpitan Amasa Delano, martorul a refuzat la-nceput să-i pună întrebările cerute, și s-a folosit de toate argumentele posibile pentru a-l face pe negrul Babo să

renunțe la noua lui stratagemă, dar negrul i-a arătat atunci vîrful pumnalului său ; după ce a obținut informațiile dorite, negrul Babo l-a luat din nou la o parte și i-a spus că în aceeași noapte (martorul) va comanda două vase, nu doar unul singur, deoarece mai toți marinarii de pe vasul american vor fi duși atunci la pescuit și, astfel, cei șase negri așanti îl vor captura lesne, fără alt ajutor ; în zadar l-a rugat martorul să renunțe, amintindu-i că, înainte de venirea căpitanului Delano pe bord, nu fusese de loc vorba de capturarea vasului american ; încercările lui de a împiedica realizarea acelui plan erau neputincioase... Martorul mai declară că amintirile lui sînt cam confuze în unele privințe, și că nu-și poate aduce aminte precis de fiece întîmplare... La orele șase seara, cînd, după cum s-a mai spus, a fost aruncată ancora, căpitanul american a pornit înapoi spre vasul său ; atunci, supunîndu-se unui impuls de moment, atribuit de martor lui Dumnezeu și îngerilor săi, l-a urmat pe căpitanul Delano (după ce-și luase adio de la dînsul) pînă la copastie, unde a zăbovit, sub pretextul că-și ia rămas bun, pînă-n clipa cînd inimosul căpitan își va fi ocupat locul în balenieră ; în clipa cînd aceasta s-a urnit, martorul a sărit de pe copastie în balenieră, nimerind în mijlocul ei, nici el nu știe cum, pe semne prin grija Domnului...

(Aici urmează, în original, o dare de seamă asupra celor petrecute în momentul evadării, asupra felului cum a fost recucerit vasul „San Dominick“ și asupra călătoriei pînă la țărm — dare de seamă presărată cu expresii ca : „veșnică recunoștință generosului căpitan Amasa Delano“. Depoziția continuă apoi cu o serie de observații recapitulative și cu o listă incompletă a negrilor, subliniind rolul fiecăruia în evenimentele amintite, cu scopul de a stabili, potrivit

instrucțiunilor Curții, datele în baza cărora să poată fi pronunțate sentințele în proces. Iată un fragment din această parte a depoziției :)

...(Martorul) crede că toți negrii au aprobat revolta deși n-au avut cunoștință despre ea din capul locului... Negrul José, în vîrstă de optsprezece ani, aflat în slujba lui Don Alexandro, a fost cel care l-a informat pe negrul Babo despre starea de lucruri ce domnea în cabină înainte de izbucnirea revoltei ; acest lucru reiese clar din împrejurarea că în nopțile precedente, el obișnuia să iasă din cușeta lui, aflată chiar sub aceea a stăpînului său, și să meargă pe punte, unde-l așteptau căpetenia bandei și acoliții săi ; el a fost, de asemenea, văzut în repetate rînduri de către secund, discutînd în taină cu negrul Babo ; într-o noapte, secundul l-a alungat de două ori... Același negru José, acționînd din proprie inițiativă, nu din ordinul negrului Babo, așa cum făcuseră Leche și Matinqui, și-a înfipt cuțitul în Don Alexandro, stăpînul său, în clipa cînd acesta era tîrît, aproape mort, pe punte... Stewardul mulatru Francesco a făcut parte din primul grup de răsculați, dovedindu-se, în toate privințele, o creatură și o unealtă a negrului Babo ; ca să-i facă plăcere acestuia, el s-a oferit, cu puțin înainte de masa servită generosului căpitan Delano în cabină, să-i otrăvească mîncarea — fapt demn de crezare, deoarece a fost relatat chiar de negri, dar a cărui îndeplinire i-a fost interzisă de către negrul Babo, care avea alte planuri... Negrul așanti Leche s-a dovedit a fi unul dintre cei mai înrăiți, căci, în ziua cînd vasul a fost recucerit, el s-a opus cu înverșunare, agitînd cîte o secure în fiece mînă, și rănindu-l la piept cu una dintre ele pe secundul lui Amasa Delano, cînd încerca să se cațere la bord ; această scenă a fost văzută de toți ; chiar sub ochii

martorului, Leche l-a izbit cu securea pe Don Francisco Masa, în clipa cînd îl tîra ca să-l arunce de viu peste bord, din porunca negrului Babo ; de asemenea Leche luase parte la pomenita ucidere a lui Don Alexandro Aranda și a altor pasageri. Din pricina înverșunării arătate de negrii așanti în bătălia cu bărcile, n-au rămas în viață decît Leche și Yau, amîndoi la fel de înrăiți ; Yau a fost cel care s-a oferit să execute ordinul lui Babo privind „prepararea" scheletului lui Don Alexandro într-un mod pe care martorul l-a aflat ulterior de la negri, dar pe care nu-l va divulga niciodată, atîta vreme cît va fi stăpîn pe mințile lui ; tot negrii i-au spus că Yau și Leche au fost cei care într-o noapte de acalmie au legat scheletul la etravă, iar negrul Babo a scris inscripția de sub schelet. Babo a rămas de la început pînă la sfîrșit căpetenia răscoalei ; el a pus la cale toate crimele și a fost conducătorul și sufletul răscoalei ; Atufal a fost locoienentul lui în toate privințele, deși, ca și Babo de altfel, n-a săvîrșit cu mîna lui nici o crimă... Atufal a fost răpus de un glonte în bătălia cu bărcile, înainte de abordare... Negresele erau la curent cu răscoala și s-au arătat mulțumite de moartea stăpînului lor, Don Alexandro ; dacă negrii nu le-ar fi împiedicat, ele i-ar fi schingiuit pînă la moarte pe spaniolii executați din porunca lui Babo ; negresele au stăruit ca martorul să fie ucis ; în timpul execuțiilor, ele cîntau și dansau — dansuri solemne, nu vesele — iar înaintea bătăliei cu bărcile și chiar în toiul ei, au cîntat un fel de bocete, menite să-i ațîțe pe negri mai mult decît i-ar fi putut ațîța un cîntec vesel ; toate acestea par să fie adevărate, căci înșiși negrii le-au declarat ; pe cîte știe martorul, au supraviețuit numai șase dintre cei treizeci și șase de membri ai echipajului, precum și patru muși, dintre care unul s-a ales cu un braț tăiat de securile negrilor ; cît despre pasageri, n-a rămas în viață nici unul.

(Urmează o seamă de amănunte disparate, în legătură cu diferite perioade. Iată un extras :)

...In timpul petrecut de căpitanul Amasa Delano pe bordul vasului, matelotii și îndeosebi Hermenegildo Gandix au încercat să-l facă să înțeleagă adevărata situație, dar încercările lor au fost zadarnice, din pricină că se temeau de moarte, și mai ales din pricină că, amăgit de stratagemele ce-i ascundeau adevărul, generosul și piosul căpitan Amasa Delano nu putea concepe ticăloșia rebelilor ; Luys Galgo, un matelot în vîrstă de aproximativ șaizeci de ani, care slujise pe vremuri în marina regală, a încercat și el să-i sugereze căpitanului Delano adevărul, dar, deși n-a fost prins asupra faptului, ci numai bănuit, a fost îndepărtat sub un pretext oarecare și în cele din urmă tîrît în cală, unde a fost omorît, după cum aveau să dezvăluie negrii înșiși... Unul dintre muși, căruia prezența căpitanului Delano îi insuflase oarecari speranțe de evadare, a comis imprudența de a scăpa o vorbă despre aceste speranțe, de față cu băiatul negru cu care tocmai lua masa, și care l-a lovit în cap cu cuțitul pricinuindu-i o rană gravă (de care musul este, totuși, pe cale să se vindece) ; de asemenea, cu puțin înainte ca vasul să fie ancorat, unul dintre marinari, aflat la cîrmă, și-a primejduit viața trădîndu-și fără să vrea, prin expresia feței sale, o speranță asemănătoare ; dar după aceea, grație prudenței sale, marinarul a reușit să scape... Toate aceste declarații au ca scop să arate Curții că, de la începutul și pînă la sfîrșitul răscoalei, martorul și oamenii săi n-au avut posibilitatea de a acționa altfel decît s-a văzut ; Hermenegildo Gandix, al treilea secretar,

care-a fost silit să trăiască printre matelοți și să se îmbrace și să se poarte întocmai ca ei — a fost ucis de un glonte tras din greșeală de pe una din bărcile americane, înainte de abordare ; cățărîndu-se, speriat, pe catargul de mizenă, el strigase către oamenii din bărci : „Nu abordați !“ — de teamă că negrii îl vor omorî în clipa abordării — iar americanii l-au bănuit că vrea să-i ajute pe negri și au tras două gloanțe, dintre care unul, nimerindu-l, l-a făcut să cadă de pe catarg și să se înece în mare ; tînărul Don Joaquin, marchiz de Aramboalaza, întocmai ca și secretarul particular Hermenegildo Gandix, a fost pus să muncească și să se-mbrace ca un marinar de rînd ; la un moment dat negrul Babo i-a poruncit negrului așanti *Leche să pună la încălzit niște smoală și s-o toarne pe mîinile lui Don Joaquin, care se codea să muncească ; Don Joaquin a sfîrșit prin a fi omorît din pricina unei alte greșeli a americanilor — greșeală inevitabilă, deoarece negrii, văzînd că bărcile se apropie, l-au silit pe Don Joaquin să iasă la parapet cu o secure legată de mînă ; fiind văzut cu această armă în mînă, într-o poziție echivocă, el a fost împușcat ca un trădător ; asupra lui a fost găsit un juvaer, care așa cum o dovedesc unele hîrtii descoperite ulterior, era destinat chivotului din altarul bisericii Sfintei Fecioare din Lima — dar pios, păzit cu străşnicie, pe care-l pregătise anume pentru a-și exprima, în clipa debarcării în Peru, adînca gratitudine pentru încheierea călătoriei sale din Spania pînă la țărmul peruvian ; giuvaerul se află acum, laolaltă cu alte lucruri aparținînd răposatului, în grija monahilor de la spitalul Sacerdoților, în așteptarea unei decizii a onorabilei Curți... Din pricina condiției fizice a martorului, precum și din pricina grabei cu care bărcile porniseră la atac, americanii*

n-au putut fi preveniți că în rîndurile echipajului se aflau un pasager și un funcționar, deghizați de către negrul Babo ; în afara negrilor doborîți în luptă, unii au fost uciși noaptea, după capturarea și ancorarea vasului : fiind puși în lanțuri pe punte, ei au fost omorîți de către marinari, înainte ca aceștia să poată fi opriți ; de îndată ce a aflat de fapta lor, căpitanul Amasa Delano s-a folosit de întreaga lui autoritate și l-a lovit peste mînă pe Martinez Gola, care, găsind un brici în buzunarul unei haine de-a lui, purtată acum de unul dintre negrii înlănțuiți pe punte, încerca să taie cu briciul acela beregata negrului ; de asemenea, bunul căpitan Amasa Delano a smuls din mîna lui Bartolomeo Barlo un pumnal ascuns în timpul masacrării albilor, pumnal pe care se pregătea să-l înfigă în trupul unui negru înlănțuit, care în aceeași zi, ajutat de un alt negru, îl călcase în picioare... Martorul declară că nu poate relata aici toate întîmplările petrecute în lungul răstimp cît vasul s-a aflat în mîinile negrului Babo, dar că a relatat tot ce era mai important din ceea ce-și amintește în prezent și că a spus adevărul, conform jurămîntului depus ; după ce s-a dat citire depoziției sale, a întărit-o și a confirmat-o.

El a mai spus că este în vîrstă de douăzeci și nouă de ani, și că se simte zdrobit trupește și sufletește ; și că, după terminarea procesului, nu se va mai întoarce acasă, în Chile, ci va intra în mînăstirea de pe muntele Agonia ; drept care s-a iscălit mai jos, și, făcîndu-și semnul crucii, a plecat așa cum a venit, pe targă, însoțit de călugărul Infelez, spre spitalul Sacerdoților.

Benito Cereno
Doctor Rozas

*

Dacă depoziţia lui Benito Cereno a slujit drept cheie pentru înţelegerea încurcatelor întîmplări care-au precedat-o, putem spune că, acum, cazul vasului „San Dominick“ a fost lămurit; coca lui stă deschisă, aidoma unui cavou a cărui poartă a fost dată înlături.

Nu numai că încîlcelile de la începutul acestei povestiri au fost, prin însăşi natura ei, inevitabile, dar a trebuit ca un mare număr de fapte să fie prezentate nu în ordine cronologică, ci oarecum haotic, în ordinea în care le-a scos la iveală memoria. Acelaşi lucru se poate spune şi despre următoarele întîmplări, cu care vom încheia povestirea noastră:

În cursul îndelungatei şi calmei călătorii spre Lima, a existat, după cum s-a mai amintit, o perioadă în timpul căreia Don Benito şi-a recăpătat într-o oarecare măsură sănătatea sau, măcar în parte, liniştea sufletească. Inainte de a fi din nou doborît de boală, el a avut numeroase convorbiri prieteneşti cu comandantul american — sinceritatea frăţească a acestor convorbiri contrastînd ciudat cu reticenţele de mai înainte.

Spaniolul repeta mereu cît de greu îi venise să joace rolul impus de Babo.

— Vai, dragul meu prieten, îi spuse într-o zi Don Benito, în clipele acelea, cînd mă credeai atît de morocănos şi de ingrat, sau cînd, după cum singur mărturiseşti, îţi închipuiai că aş pune la cale asasinarea dumitale — ei bine, în acele clipe sufletul meu era îngheţat; nu te puteam privi în ochi, gîndindu-mă la primejdia ce te păştea atît pe bordul vasului meu, cît şi pe bordul vasului dumitale, inimosul meu binefăcător! Zău aşa, bunul meu prieten, Don

Amasa, nu ştiu dacă simpla dorinţă de a mă salva mi-ar fi dat curajul să sar în balenieră, dacă n-ar fi fost şi gîndul că, întorcîndu-te neprevenit pe vasul dumitale, puteai fi omorît în somn chiar în noaptea aceea, laolaltă cu cei din jurul dumitale, pentru a nu mai deschide niciodată ochii în această lume. Gîndeşte-te că, în timp ce te plimbai pe punte sau şedeai în cabină, lemnăria de sub picioarele dumitale era împănată cu explozibile! Dacă aş fi făcut măcar cea mai vagă aluzie sau vreun pas cît de mic în direcţia unei înţelegeri între noi, scena s-ar fi încheiat printr-o explozie mortală, ce ne-ar fi ucis pe amîndoi!

— Aşa e! exclamă căpitanul Delano, tresărind. Mi-ai salvat viaţa, Don Benito, în mai mare măsură decît ţi-am salvat-o eu pe a dumitale; mi-ai salvat-o fără ştirea şi fără voia mea.

— Nu, prietene, replică spaniolul cu o politeţe ce-l făcea să-şi nesocotească pînă şi religia. Viaţa dumitale a fost păzită de Dumnezeu, dar pe-a mea dumneata mi-ai salvat-o! Cînd mă gîndesc la comportarea dumitale, la surîsurile, la şuşotelile, la mutrele şi la gesturile dumitale temerare! Pentru mult mai puţin decît atît, mi l-au ucis pe secundul Raneds; dar dumneata treceai nevătămat prin toate primejdiile, de parc-ai fi fost un trimis al cerurilor.

— Da, ştiu, totul se datoreşte providenţei. Dar în dimineaţa aceea eram neobişnuit de bine dispus, iar priveliştea suferinţei din jurul meu — suferinţă mai mult părelnică decît reală — a adăugat bunei mele dispoziţii compasiunea şi caritatea, împletindu-le strîns şi armonios. Să fi fost altfel, desigur că, aşa cum presupui, unele din intervenţiile mele ar fi avut un deznodămînt destul de nefericit. Şi-apoi, senti-

mentele despre care-am pomenit, mi-au dat putinţa să-mi birui neîncrederea, în anumite momente, cînd perspicacitatea m-ar fi costat viaţa, fără a o salva pe a altora. Abia spre sfîrşit bănuelile au pus stăpînire pe mine, şi ştii bine cît de departe de adevăr erau...

— Foarte departe, într-adevăr, zise Don Benito, cu mîhnire în glas. Îţi petrecuseşi toată ziua alături de mine, vorbindu-mi, privindu-mă, mîncînd şi bînd cu mine; şi totuşi, ultimul dumitale gest a fost să apuci de gît nu doar un nevinovat, ci pe omul cel mai vrednic de plîns cu putinţă. L-ai luat drept un monstru, parcă înadins pentru a dovedi cît de eficace pot fi maşinaţiunile şi minciunile răuvoitoare. Pînă şi cel mai bun dintre oameni poate să greşească, judecînd purtarea unui semen, fără a cunoaşte tainele adînci ale vieţii sale. Dar dumneata erai silit să judeci astfel, şi ai fost lămurit la timp. Bine-ar fi să se întîmple aşa întotdeauna, şi cu toţi oamenii!

— Generalizezi, Don Benito, iar generalizările dumitale sînt cam sumbre. Dar tot ce-a fost a trecut: ce rost are să moralizezi asupra trecutului? Uită-l! Ia-te după soarele acesta strălucitor, care a uitat totul, ia-te după marea asta albastră şi după cerul acesta senin, care au întors o pagină nouă.

— Pentru că n-au memorie, pentru că n-au nimic omenesc, răspunse Don Benito, posomorît.

— Dar alizeele astea blînde care-ţi mîngîie obrazul, nu-ţi dau, oare, senzaţia unui balsam omenesc? Alizeele sînt nişte prieteni buni şi statornici.

— Statornicia lor mă împinge spre mormînt, *señor*, replică spaniolul, profetic.

— Dimpotrivă, eşti salvat! exclamă căpitanul Delano, din ce în ce mai uimit şi mai îndurerat. Ce anume a putut să arunce o asemenea umbră asupra dumitale?

— Negrul....

Se făcu tăcere. Posomorîtul spaniol se învălui în neştire, încet, în mantia lui, ca într-un linţoliu.

În ziua aceea, nu-şi mai vorbiră.

Dar dacă melancolicul Don Benito sfîrşea uneori prin a cădea în muţenie atunci cînd erau abordate asemenea subiecte, despre altele nu vorbea niciodată: vechile lui reticenţe păreau să reînvie atunci. Pentru a lămuri lucrurile, vom da un exemplu-două, trecînd peste ceea ce este mai groaznic. Îmbrăcămintea atît de costisitoare şi de aleasă, purtată de el în ziua cînd s-au petrecut evenimentele povestite, nu fusese purtată de bună voie. Iar spada aceea cu monturi de argint, simbol aparent al puterii despotice, nu era în realitate decît un spectru: teaca ei, artificial întinsă, era goală.

Cît despre negru, pusese la cale şi condusese revolta, nu cu trupul ci cu mintea lui, căci trupul lui firav, disproporţionat faţă de marile-i ambiţii, cedase de îndată, în balenieră, forţei musculare superioare a americanului. Dîndu-şi seama că totul s-a sfîrşit, negrul nu scosese o vorbă, nici măcar cu de-a sila. Înfăţişarea lui părea a spune: „De vreme ce nu pot face nimic, nu voi vorbi". Legat în lanţuri şi aruncat în cală o dată cu ceilalţi, a fost dus la Lima. În cursul călătoriei, Don Benito nu l-a vizitat niciodată. Şi nici atunci, nici după aceea, nu şi-a exprimat dorinţa să-l vadă. În faţa tribunalului, de asemenea, a refuzat să dea ochi cu el. Iar cînd judecătorii au încercat să-l silească, a leşinat. Identitatea legală a lui Babo a fost stabilită exclusiv prin mărturia marinarilor.

Cîteva luni mai tîrziu, negrul a murit fără glas, în ștreangul la care-a fost tîrît, legat de coada unui catîr. Cadavrul lui a fost prefăcut în cenușă, dar capul — atîrnat pe un par în Plaza, ca un stup doldora de mierea isteţimii, a înfruntat zile în șir privirea albilor; ochii lui priveau dincolo de Plaza spre biserica Sf. Bartolomeu, în ale cărei gropniţi dormeau și dorm încă osemintele lui Aranda, dincolo de podul Rimac, spre mînăstirea de pe muntele Agonia, unde, trei luni după încheierea procesului, Benito Cereno, purtat pe raclă, l-a urmat într-adevăr pe cel ce-i fusese șef.

CLOPOTNIŢA

Aidoma sclavilor negri, aceste forţe se supun în silă omului; cu gîndul la stăpînul lor suprem, ele pun la cale răzbunarea chiar în timp ce-l slujesc.

Omenirea devine apoplectică din pricina ambiţiilor ei nemăsurate; iar apoplecticii sfîrşesc rău.

Căutînd să-şi cucerească o libertate mai mare, omul nu face decît să extindă domeniul necesităţii.

(dintr-un manuscris particular)

Undeva în sudul Europei, lîngă o capitală împodobită cîndva cu fresce, dar veştejită acum ca o floare atinsă de mucigaiul jilav, se înalţă, în mijlocul unei cîmpii, un obiect care, de la distanţă, pare a fi ciotul negru-şi năpădit de muşchi al unui pin gigantic, prăbuşit în vremuri imemoriale, odată cu Anak [1] şi cu Titanul [2].

Tot aşa cum, acolo unde cade un pin, rămîne o moviliţă de muşchi — ultimă umbră a trunchiului prăbuşit, umbră ce nu creşte şi nu scade niciodată, nefiind supusă înşelătoarelor jocuri ale soarelui, prezenţă imuabilă şi măsură exactă, născută din cădere — tot astfel, la apus de ciotul acela, cîmpia e învrîstată de lancea ţeapănă a unei ruini acoperite cu licheni.

Ce fel de paseri cu gîtlejuri de argint au ciripit în creştetul acelui copac? al acelui pin de piatră, încu-

---

[1] *Anak* (hebr.), textual: omul cu gîtul lung; în *Vechiul Testament*, rasă de uriaşi din Sudul Canaanului.

[2] În mitologia greacă titanii sînt zei primitivi, copiii lui Geea şi Uranos din care coboară Zeus şi zeii din Olimp. Marele eveniment din istoria lor este Titanomachya, războiul cu zeii din Tessalia care a dus la căderea dinastiei titanilor.

nunat în vîrf de colivia metalică a unei clopotniţi — opera marelui meşter şi a nefericitului bastard Bannadonna ?

Aidoma turnului Babel, temelia clopotniţei a fost aşezată într-un moment de entuziasm al pămîntului renăscut, după al doilea potop, cînd apele negrelor vremuri secaseră, iar verdeaţa răsărise din nou. Nu-i de mirare că, după o prăbuşire atît de îndelungată şi de adîncă, nădejdile speţei s-au înălţat în slavă, întocmai ca acelea ale feciorilor lui Noe cînd au dat peste ţinutul Şinear [1].

Nu se găsea în Europa acelei vremi om mai dîrz decît Bannadonna. Îmbogăţindu-se din negoţul cu Levantul, ţara lui a hotărît să-şi împodobească fruntea cu o clopotniţă cum nu se mai afla alta în toată Italia, şi l-a ales pe el să i-o înalţe, dată fiind faima lui fără seamăn.

Lună de lună, turnul se ridica, piatră cu piatră, din ce în ce mai înalt ; cu paşi de melc, dar mîndru ca o torţă sau ca o rachetă. La capătul fiecărei zile, după ce plecau zidarii, arhitectul, rămas singur în creştetul edificiului mereu suitor, contempla de sus ziduri şi copaci din ce în ce mai falnici. Zăbovea acolo pînă la o oră tîrzie, cufundat în vise despre zidiri şi mai semeţe. Omagiile oamenilor care, în zilele de sărbători, se îmbulzeau la poalele Turnului, agăţîndu-se de stîlpii neciopliţi ai schelelor, cum se agaţă mateloţii de vergi sau albinele de crengi, fără să le pese de varul, de praful şi de molozul ce cădea peste ei — nu făceau decît să-i aţîţe orgoliul.

În cele din urmă, veni şi ziua cea mare a inaugurării Turnului. În acordurile violelor, acompaniate de salvele artileriei, ultima piatră fu ridicată încet în văzduh şi aşezată de mîinile lui Bannadonna pe ultimul strat. Urcîndu-se pe ea, constructorul rămase acolo, singur, cu braţele încrucişate, şi cu ochii aţintiţi asupra culmilor albe ale Alpilor albaştri din interior, şi asupra culmilor încă mai albe ale şi mai albaştrilor Alpi din larg — privelişti ce nu puteau fi văzute din cîmpie, după cum nu putea fi văzută de jos nici privirea pe care arhitectul o arunca spre sol atunci cînd urcau spre el, ca nişte salve de tun, aplauzele frenetice ale norodului.

[1] Locul biblic unde a fost construit Turnul Babel.

Ceea ce-i impresiona îndeosebi pe oameni era faptul că arhitectul stătea cu atîta seninătate pe o lespede goală, neîmprejmuită de nimic, la o altitudine de trei sute de picioare. Nimeni altul decît el n-ar fi cutezat una ca asta. Faptul că se suise în creştetul edificiului, la fiecare stadiu al înălţării sale, dăduse în cele din urmă roade, ca orice disciplină.

Nu mai lipseau acum decît clopotele. Acestea trebuiau să corespundă, în toate privinţele, sălaşului lor.

Clopotele mai mici fură temeinic turnate. Urmă un clopot bogat împodobit şi de o formă ciudată, care trebuia să fie atîrnat într-un fel aparte, necunoscut pînă atunci. Dar despre menirea acestui clopot, despre mişcarea lui de rotaţie şi despre legătura lui cu mecanismul de ceasornic fabricat tot atunci, se va vorbi mai încolo.

În acest edificiu, clopotniţa şi turnul cu ceas se contopeau, deşi înainte vreme se obişnuia să fie construite separat, aşa cum o dovedesc pînă-n zilele noastre Campanila şi Torre dell'Orologio din San-Marco.

Dar îndrăzneala constructorului se vădea îndeosebi în clopotul cel mare. Degeaba încercaseră cîţiva dintre magistraţii mai prudenţi din fire să-l domolească, spunîndu-i că Turnul, oricît ar fi de titanic, nu poate depăşi o anumită limită în greutatea clopotelor sale.

Neabătut, el își pregăti colosalul tipar, gravat cu figuri mitologice ; apoi aprinse focul — un foc de cetini înmiresmate — și-și puse la topit cositorul și cuprul, amestecîndu-le cu argintăria primită în dar de la nobilii cu spirit cetățenesc. Cînd, în cele din urmă, începu turnarea, metalele slobozite lătrară ca niște copoi. Lucrătorii se traseră înapoi, speriați, ceea ce putea duce la vătămarea clopotului cel mare. Atunci, Bannadonna, curajos ca Shadrach[1], se repezi, prin dogoarea flăcărilor, spre principalul vinovat și-l izbi cu linguroiul lui masiv. O fărîmă desprinsă din țeasta lovită căzu în fiertura metalică și se topi numaidecît.

A doua zi, oamenii dezveliră cu grijă o parte din lucrare. Totul li se păru normal. În dimineața celei de-a treia zile, dezveliră și mai mult clopotul, și se arătară la fel de mulțumiți. În cele din urmă, întreaga formă răcită fu scoasă la iveală, aidoma cadavrului unui rege theban. Totul era perfect, cu excepția unei pete stranii ; cum, însă, Bannadonna mergea îndeobște singur în aceste inspecții, el ascunse pata cu ajutorul unei vopsele speciale, preparată cu un neîntrecut meșteșug.

Turnarea unui clopot atît de masiv fu socotită drept un mare triumf al făurarului, triumf pe care statul era bucuros să-l împărtășească. De aceea, omorul fu trecut cu vederea. Sufletele miloase atribuiră această crimă unei izbucniri de pasiune estetică, nicidecum vreunei porniri ticăloase : întocmai ca lovitura de copită a unui cal arăbesc, fapta lui nu trăda vreun viciu, ci doar dogoarea sîngelui.

[1] În legenda biblică, unul dintre cei trei tineri evrei (Shadrach, Meshach și Abednego) care au ieșit nevătămați din cuptorul încins în care au fost zvîrliți de Nabucodonosor sau Hananiah.

Crima fiindu-i iertată de către judecător și de către preot deopotrivă, ce și-ar mai fi putut oare dori conștiința lui, fie ea cît de încărcată ?

Cinstind cu o nouă sărbătoare construcția turnului și pe constructorul ei, republica făcu din instalarea clopotelor și a orologiului un prilej de și mai grandioase solemnități decît cele de mai înainte.

În lunile ce urmară, Bannadonna duse o viață neobișnuit de retrasă. Se știa, totuși, că era ocupat cu o lucrare menită să întregească turnul și să întreacă tot ceea ce fusese săvîrșit pînă atunci. Mai toți își închipuiau că era vorba de o lucrare de turnătorie, aidoma turnării clopotelor. Dar unii, crezîndu-se mai isteți la minte, clătinau din cap și dădeau a înțelege că nu degeaba își păstra constructorul cu atîta strășnicie taina. Între timp, izolarea lui îi învăluia munca în misterul cu care se înveșmîntă de obicei lucrurile interzise. Nu peste multă vreme, constructorul porunci lucrătorilor să-i urce în clopotniță un obiect masiv învelit într-un sac sau mai degrabă un țol negru, dintre cele folosite uneori la acoperirea vreunei statui menită a împodobi fațada unui nou edificiu, statuie pe care arhitectul n-ar dori s-o expună ochiului critic al trecătorilor înainte de a o vedea instalată, ca o operă desăvîrșită, în locul anume ales. Așa se credea și acum. Dar, în timp ce obiectul era înălțat, un cioplitor de statui aflat acolo observă sau i se păru că observă că obiectul nu era cu totul țeapăn, ci oarecum mlădios. În cele din urmă, cînd momîia învelită în sac ajunsese la destinație și părea, văzută de jos, că intră singură în clopotniță, fără ajutorul macaralei, un bătrîn și isteț fierar emise bănuiala că în sac se ascundea un om viu. Această bănuială fu socotită absurdă, drept care interesul general continuă să crească.

Nu fără a întîmpina împotrivirea lui Bannadonna, primul magistrat al oraşului porni, însoţit de un coleg la fel de vîrstnic, pe urmele aşa-zisei statui, pînă-n vîrful clopotniţei. Dar osteneala nu le fu răsplătită decît în foarte mică măsură. Sub pretextul, destul de plauzibil, al secretului profesional, constructorul refuză orice explicaţie. Magistraţii aruncară o privire spre obiectul învelit în sac, care, spre uimirea lor, părea să-şi fi schimbat între timp poziţia, poate din pricina vîntului puternic de-afară. Obiectul părea acum aşezat pe un fel de scaun sau de soclu, ascuns în învelitoare. Cei doi magistraţi observară că înspre partea de sus a acesteia, urzeala era parţial ruptă, fie dinadins, fie din întîmplare, şi astupată cu un fel de grilaj alcătuit din îmbinarea unora dintre fire. Fie din pricina vîntului care pătrundea prin deschizăturile zidului de piatră, fie din pricina propriei lor imaginaţii tulburate, avură deodată impresia că în interiorul sacului se mişcă ceva, ca un arc. Ochii lor neclintiţi nu scăpau nici un detaliu, fie el cît de neînsemnat sau întîmplător. Printre altele, desluşiră într-un ungher un ulcior, cu lutul în parte ros, în parte acoperit cu-o pojghiţă, iar primul magistrat îi şopti celuilalt că nu s-ar mira să vadă un asemenea ulcior dus, în bătaie de joc, la buzele unei statui de bronz... sau, poate, şi mai rău.

La întrebările lor, însă, constructorul răspunse că se folosise de ulcior la turnarea clopotelor, pentru a controla calitatea topiturii. Şi adăugă că prezenţa ulciorului în clopotniţă era pur întîmplătoare.

Cei doi magistraţi nu slăbeau din ochi învelitoarea, ca şi cum ar fi privit vreo mască suspectă la un bal mascat veneţian. Erau stăpîniţi de tot soiul de temeri nedesluşite. Se temeau de pildă că, după coborîrea lor din turn, constructorul nu va rămîne pe deplin singur, chiar fără a avea parte de un interlocutor în carne şi oase.

Prefăcîndu-se amuzat de neliniştea lor, Bannadonna întinse între ei şi obiectul ce-i tulbura atîta, o prelată de pînză. Tot ca să le abată atenţia de la obiectul cu pricina, încercă să le concentreze interesul asupra altor lucrări ale sale. Şi într-adevăr, acum, cînd sacul nu se mai vedea, ei nu rămaseră nesimţitori la minunatele opere de artă din jur, opere pe care le contemplaseră doar în forma lor nedesăvîrşită, căci, de la înălţarea clopotelor, nu mai pătrunsese în clopotniţă nimeni altul în afară de constructor. O trăsătură a caracterului acestuia era să nu lase pe nimeni altcineva să facă ceea ce putea face el însuşi, fără prea mare risipă de timp, chiar dacă era vorba de un simplu detaliu. De aceea, în cursul săptămînilor precedente, ori de cîte ori opera lui secretă îi lăsa vreun răgaz, lucrase la cizelarea figurilor menite a împodobi clopotele.

Atenţia celor doi magistraţi fu atrasă îndeosebi de clopotul-ceas. Sub dalta răbdătoare, frumuseţea latentă a podoabelor sale, ascunsă pînă de curînd de asperităţile rămase de la turnare, ieşea acum la iveală în toată graţia ei sfielnică. De jur împrejurul clopotului, douăsprezece figuri de fete voioase, încinse cu ghirlănzi, dănţuiau mînă-n mînă, într-o horă ce simboliza crugul orelor.

— Bannadonna, zise primul magistrat, clopotul acesta le întrece pe toate celelalte. E de o frumuseţe desăvîrşită. Dar ce se-aude ? exclamă el, desluşind un zgomot. Să fi fost vîntul ?

— Vîntul, excelenţă, îi răspunse, în grabă, constructorul. Dar să ştiţi că figurile nu sînt încă lipsite de anume cusururi. Mai e nevoie de unele îmbunătăţiri. După ce le voi face, şi după ce blocul acela (şi arată

spre paravanul de pînză), după ce acest Haman[1], cum l-am poreclit eu în glumă, aşadar după ce acest personaj, vreau să spun acest obiect va fi aşezat pe soclul lui înalt, atunci, domnii mei, voi fi bucuros să vă primesc din nou aici.

Această aluzie în doi peri la obiectul cu pricina, trezi din nou în sufletul vizitatorilor o oarecare nelinişte. Dar, dinspre partea lor, se feriră să mai facă vreo aluzie, pe semne ca să nu-i dea bastardului prilejul de a vedea cît de uşor putea arta lui plebee să tulbure placida demnitate a unor patricieni.

— Ei bine, Bannadonna, zise primul magistrat, spune-ne cînd crezi că vei fi gata să pui în mişcare orologiul ? Interesul ce ţi-l purtăm, atît dumitale cît şi operei dumitale, ne face să-ţi aşteptăm cu nerăbdare izbînda. La fel şi norodul — auzi-l cum vociferează ! Spune-ne la ce oră vei fi gata ?

— Excelenţă, mîine veţi auzi o muzică stranie, fie că vă veţi pleca sau nu urechea spre a o asculta. Clopotul acesta (şi arătă spre cel împodobit cu ghirlănzi şi cu figuri de fete) va bate pentru prima oară vestind ora unu. Bătaia va cădea acolo unde Una o strînge de mînă pe Dua, şi le va desface mîinile tandru înlănţuite. Aşadar, mîine, cînd în locul acesta, da, chiar în locul acesta, va suna ora unu (şi Bannadonna înaintă spre orologiu şi-şi puse degetul pe mîinile împreunate), sărmanul meşter va fi din nou cît se poate de bucuros să vă primească în neorînduiala atelierului său. Pînă atunci, adio, ilustre excelenţe, şi nu uitaţi să luaţi aminte la semnalul ce vi-l va da prea plecata voastră slugă.

---

[1] În legenda biblică, prim-ministru al lui Ahasverus, duşman al evreilor ; a sfîrşit în spînzurătoarea pregătită pentru Mordecai, care-a salvat poporul său de la pieirea ce-i fusese sortită de către Haman.

Şi cu o figură imperturbabilă, care, întocmai ca o forjă, ascundea un foc strălucitor, porni spre chepengul scării, ca şi cum ar fi vrut să-şi conducă, politicos, oaspeţii pînă acolo. Dar al doilea magistrat, un om bun la suflet, tulburat de dispreţul sardonic pe care i se părea că-l desluşeşte sub expresia smerită a constructorului, şi necăjit nu atît din motive personale, cît dintr-o creştinească milă faţă de acest cinic solitar, despre al cărui sfîrşit nutrea unele vagi bănuieli, poate sub înrîurirea bizarului cadru înconjurător — bunul magistrat încetase să-l mai privească pe constructor şi-şi aţintise ochii trişti asupra orei Una. Expresia feţei ei nemişcate îl făcu să tresară.

— Ce-nseamnă asta, Bannadonna ? întrebă el în şoaptă. Una nu seamănă cu surorile ei !

Această remarcă a colegului său îi atrase atenţia primului magistrat asupra figurii cu pricina.

— Pentru numele lui Christos, Bannadonna ! exclamă el. Faţa Unei seamănă leit cu aceea a prorociţei Debora din tabloul florentinului Del Fonca.

— De bună seamă, Bannadonna, interveni, cu glas şoptit, magistratul mai blajin din fire, intenţionai ca toate cele douăsprezece figuri să aibe aceeaşi expresie de abandon vesel. Iată, însă, că surîsul Unei e cu totul altfel, ca un surîs fatal.

În timp ce blajinul său coleg vorbea astfel, primul magistrat se uita la constructor, ca şi cum ar fi vrut să citească pe faţa lui explicaţia acestei deosebiri. Între timp, ajunsese la chepengul scării şi stătea cu un picior pe marginea lui.

— Excelenţă, răspunse Bannadonna, acum, urmărindu-vă privirea ageră, observ şi eu pe faţa Unei o oarecare deosebire. Dar priviţi, vă rog, de jur împrejurul clopotului şi veţi vedea că nu veţi găsi două figuri perfect identice. Căci în artă există o lege... Dar vîntul rece a-nceput din nou să bată, iar fe-

restruicile astea zăbrelite nu-i opun decît o slabă rezistenţă. Îngăduiţi-mi, stimaţii mei domni, să vă conduc, măcar o parte din drum. Trebuie să avem grijă de oamenii a căror bunăstare chezăşuieşte binele obştesc.

— Vorbind despre expresia Unei, spuneai, Bannadonna, că în artă există o lege, zise primul magistrat, în timp ce cobora, împreună cu ceilalţi, prin puţul de piatră. Despre ce lege e vorba ?

— Scuzaţi-mă, excelenţă, dar vă voi spune altădată. În turn e atîta umezeală...

— Ba nu, mă opresc puţin, căci vreau să te ascult, chiar acum. Uite, să ne oprim pe acest palier larg, sub ferestruica aceea îngustă, prin care nu pătrunde vîntul, ci doar lumina. Vorbeşte-ne despre legea aceea, pe îndelete.

— Pentru că insistaţi, excelenţă, aflaţi că în artă există o lege care exclude posibilitatea duplicatelor. Cu cîţiva ani în urmă, poate vă mai amintiţi, am gravat pentru Republica domniilor voastre un mic sigiliu avînd ca efigie portretul ilustrului vostru strămoş, care-a întemeiat-o. Întrucît Vama trebuia să ştampileze nenumărate lăzi şi baloturi, am făcut o sută de astfel de sigilii. Şi deşi intenţia mea era de a le face identice, aşa cum de altfel le şi consideră lumea, totuşi, la o cercetare atentă, nici una din cele o sută de feţe nu este la fel cu cealaltă. Toate au aceeaşi expresie gravă, dar există mici deosebiri de la una la alta. Unele au un aer binevoitor, altele o expresie ambiguă ; în două sau trei dintre ele, ochiul atent poate observa o nuanţă de răutate. Pentru a crea această impresie, e de ajuns o cît de neînsemnată modificare — bunăoară a liniei umbrelor din jurul gurii. Ei bine, excelenţă, închipuiţi-vă că în locul acelei gravităţi generale, ar fi o veselie generală, şi supuneţi-o la douăsprezece modificări de felul aceleia pe care v-am

descris-o : oare nu veţi obţine astfel orele de pe cadranul orologiului meu, inclusiv figura Unei ? Eu, însă, ador...

— Ce se-aude colo sus ? Nu cumva zgomot de paşi ?

— Nu, excelenţă, e mortarul care cade uneori din bolta clopotniţei pe pardoseală, căci zidăria a rămas netencuită. Va trebui să mă îngrijesc de treaba asta... Precum vă spuneam, eu, unul, ador această lege care exclude duplicatele. Ea îngăduie o frumoasă afirmare a personalităţii. Da, excelenţă, acest surîs straniu şi, după părerea dumneavoastră, echivoc, precum şi aceşti ochi profetici ai Unei, se potrivesc perfect cu gustul lui Bannadonna.

— Ascultă ! Eşti sigur că n-am lăsat nici suflet în urma noastră ?

— Nu, excelenţă, fiţi pe pace, vă asigur că nu-i nici un *suflet*. Tot mortarul e de vină.

— Dar n-a căzut de loc, cît am fost noi acolo.

— Păi, în prezenţa dumneavoastră nici n-ar fi îndrăznit, excelenţă, replică Bannadonna cu o plecăciune smerită.

— Dar Una părea să te privească ţintă, se amestecă în vorbă magistratul cel bun la suflet. Aş fi putut să jur că te alesese tocmai pe dumneata, dintre noi trei, ca să te privească.

— Dacă a făcut-o, a făcut-o poate din pricina inteligenţei ei superioare, excelenţă.

— Cum adică, Bannadonna ? Nu te-nţeleg.

— N-are nici o importanţă, absolut nici una, excelenţă. Dar văd că vîntul şi-a schimbat direcţia, căci suflă acum prin ferestruică. Îngăduiţi-mi să vă conduc. După care, vă rog să mă scuzaţi, dar meşterul trebuie să se întoarcă la uneltele sale.

— E, poate, stupid din partea mea, *signor*, dar constructorul mă tulbură în chip ciudat, şi nu ştiu

de ce, zise magistratul cel blajin către colegul său, în timp ce coborau, neînsoţiţi, scara. Adineaori, cînd ne-a răspuns cu atîta aroganţă, mi s-a părut că seamănă cu Sisera [1], orgoliosul vrăjmaş al Domnului, din tabloul lui Del Fonca. Cît despre tînăra Deboră sculptată pe clopot, ei bine, şi ea...

— Haida de ! îi curmă vorba primul magistrat. E o impresie de moment. Debora, spui ? Dar unde-i, mă rog, Iaela ?

— Văd, *signor*, că spaimele dumitale rămîn în urmă, o dată cu frigul şi întunericul, îi răspunse celălalt în clipa cînd puneau piciorul pe gazon. Pe cînd ale mele mă însoţesc mereu, chiar la lumina zilei. Dar ce se-aude ?

Poarta prin care ieşiseră din turn se închisese cu zgomot.

— A coborît pe furiş după noi ca să se încuie înăuntru, explică primul magistrat, zîmbind. Dar aşa e obiceiul lui.

Peste cîteva minute se vesti oamenilor că a doua zi, la unu după amiază, va suna orologiul, cu un acompaniament extraordinar, datorit măiestriei constructorului. În ce consta acest acompaniament, nimeni nu putea spune deocamdată. Ştirea fu primită cu aclamaţii.

Dar oamenii fără căpătîi, care rămăseseră toată noaptea în preajma turnului, putură vedea în vîrful lui, printre zăbrelele ultimei ferestruici, o lumină ce nu se stinse decît în razele soarelui matinal. De asemenea, auziră zgomote stranii, sau li se păru că aud,

[1] Aluzie la o legendă biblică, potrivit căreia Debora, prorociţa iudeilor, pe vremea cînd aceştia erau înrobiţi de Iabin, regele Canaanului, l-a sfătuit pe Barac cum să facă pentru a-l învinge pe Sisera, căpetenia oştilor lui Iabin. Urmărit de oştile lui Barac, Sisera s-a ascuns în cortul lui Heber Cheneul, aliat cu Iabin ; dar Iaela i-a înfipt un ţăruş în tîmplă în timp ce dormea (Cf. *Cartea Judecătorilor).*

căci veghea lor agitată nu putea să nu le tulbure mintea ; nu erau, cică, numai sunetele unor unelte metalice, ci şi gemete şi scrîşnete înăbuşite, ca acelea pe care le-ar scoate un om supus la cazne grele, pe vreo roată de tortură.

Dimineaţa se scurgea încet. O parte din mulţime îşi trecea vremea cîntînd şi jucînd jocuri de noroc, în timp ce soarele se rostogolea ca o minge mare deasupra cîmpiei.

La amiază, nobilii şi cetăţenii de frunte sosiră călări din oraş urmaţi de o companie de soldaţi cu fanfară, pentru a cinsti şi mai vîrtos evenimentul.

Încă o oră de aşteptare. Oamenii erau din ce în ce mai nerăbdători. Mulţi stăteau cu ceasurile în mîini, privind cînd spre micile lor cadrane, cînd spre clopotniţă, ca şi cum ochiul ar fi putut vesti ceea ce numai urechea era în măsură să perceapă, căci turnul orologiului nu avea încă un cadran.

Acele a o mie de ceasuri ajunseseră acum la un fir de păr distanţă de cifra I. Peste cîmpia ticsită de oameni se lăsase o tăcere grea, ca în aşteptarea vreunui Şiloa [1]. Deodată, un zgomot surd, înăbuşit, fără rezonanţă, abia perceptibil dincolo de primele rînduri ale mulţimii, se revărsă greoi din clopotniţă. În aceeaşi clipă, oamenii se uitară înmărmuriţi unul la altul, apoi la ceasuri : acele acestora atinseseră şi depăşiseră cifra I. Nici un clopot nu bătuse în turn. Mulţimea începu să vocifereze.

După ce aşteptă cîteva clipe, primul magistrat porunci să se facă linişte şi strigă către clopotniţă ca să afle ce întîmplare neprevăzută se petrecuse acolo.

Nici un răspuns.

Strigă încă o dată, şi încă o dată.

[1] Aluzie la o expresie biblică foarte controversată, dar interpretată îndeobşte ca un echivalent al „venirii lui Mesia" (sau a lui Christos).

Aceeaşi tăcere.
Din porunca magistratului, soldaţii sfărîmară poarta turnului. După ce puse cîteva sentinele ca s-o păzească de mulţimea dezlănţuită, primul magistrat, însoţit de colegul său, se urcă pe scara în spirală. La jumătatea drumului, se opriră ca să asculte. Nici un zgomot. Urcînd cu paşi şi mai repezi, ajunseră în clopotniţă, dar se opriră în pragul ei, uluiţi de priveliştea ce li se dezvăluia. Un prepelicar, care se ţinuse după ei fără ştirea lor, tremura ca în faţa vreunei dihănii întîlnite într-o pădure, sau mai degrabă ca în faţa unor urme de paşi care ar fi dus spre vreun tărîm misterios.

Bannadonna zăcea însîngerat pe podea, la poalele clopotului împodobit cu ghirlănzi şi cu chipuri de fete. Zăcea la picioarele Unei, cu capul ţeapăn, în dreptul mîinii ei stîngi, acolo unde aceasta strîngea mîna orei Dua. Deasupra lui stătea aplecat manechinul, fără mască acum, întocmai ca Iaela deasupra lui Sisera, după ce-i înfipsese ţăruşul în tîmplă.

Înzestrat cu braţe şi cu picioare, părea îmbrăcat în zale strălucitoare ca acelea ale unui cărăbuş. Braţele lui încătuşate erau ridicate, ca şi cum s-ar fi pregătit să-şi lovească încă o dată, cu cătuşele, victima doborîtă, în vreme ce un picior îi alunecase sub cadavru, vrînd parcă să-l dea la o parte.

Ceea ce a urmat rămîne învăluit în umbra incertitudinii.

Ar fi desigur firesc să se presupună că magistraţii s-au ferit, la-nceput, de orice contact personal cu arătarea din faţa lor, şi că au rămas, cel puţin cîtva timp, pradă unei involuntare îndoieli sau, poate, chiar unei spaime cumplite. Ceea ce e sigur, este că au cerut să li se trimită de jos o archebuză, iar potrivit unora, detunătura acesteia, urmată de un şuier grozav, ca acela al unui resort ce se declanşează brusc, şi apoi de un vuiet de săbii trîntite, grămadă, pe-un caldarîm — toate aceste zgomote învălmăşite răsunară pe cîmpie, atrăgînd privirile tuturor spre clopotniţă, prin ale cărei ferestruici se răsuceau jerbe subţiri de fum.

Unii pretinseră că victima fusese prepelicarul, înnebunit de groază. Alţii contestară această afirmaţie. Adevărul este că prepelicarul n-avea să mai fie văzut niciodată şi e probabil că, dintr-un motiv necunoscut, a împărtăşit soarta manechinului, despre care se va vorbi îndată. Oricare-ar fi fost întîmplările reale petrecute mai înainte, în clipa cînd îşi biruiră panica instinctivă, sau mai bine zis cînd se convinseră că n-au motive să se teamă, cei doi magistraţi vîrîră din nou mogîldeaţa în sacul ce-o învelise. În noaptea aceleeaşi zile, sacul fu coborît şi dus în taină pe plajă, iar de-acolo în largul mării, pentru a fi scufundat. Niciodată, nici măcar în intimitatea lor, cei doi bărbaţi nu aveau să dezvăluie pe deplin tainele clopotniţei.

Din pricina misterului ce-l învăluia, deznodămîntul constructorului fu explicat de către oamenii din popor într-un mod mai mult sau mai puţin supranatural. Dar unele spirite mai puţin neştiinţifice afirmară că se putea găsi destul de lesne şi o altă explicaţie. Se prea poate ca, în lanţul deducţiilor trase de ei, să fi lipsit unele inele, sau ca altele să fi fost şubrede. Totuşi, întrucît explicaţia dată de ei este singura pe care tradiţia a reţinut-o, în lipsa alteia mai bune o vom cita şi noi. Dar, întîi de toate, e necesar să înfăţişăm ipoteza lor în legătură cu motivele care-ar fi stat la baza planului secret al lui Bannadonna, căci spiritele mai sus pomenite voiau să explice atît sufletul constructorului cît şi evenimentul în sine. Ne vom referi,

în treacăt, şi la unele lucruri nu tocmai clare, şi fără legătură cu subiectul propriu-zis.

În epoca aceea, clopotele mari erau făcute să sune, ca şi astăzi, cu ajutorul unei limbi trase de frînghii, sau prin lovirea lor fie cu un mecanism complicat, fie cu nişte ciocane grele, mînuite de cîţiva oameni voinici, postaţi chiar în clopotniţă, cînd clopotele se aflau înăuntru, sau în gherete instalate pe acoperiş, cînd clopotele erau descoperite.

S-a presupus că lui Bannadonna i-a venit ideea planului său observînd clopotele descoperite şi oamenii care stăteau de veghe în preajma lor. Cocoţată pe un catarg sau pe o turlă, figura omenească pare, văzută de jos, să-şi micşoreze într-atîta dimensiunile, încît trăsăturile ei distinctive se şterg cu desăvîrşire. Ea încetează să mai aibe vreo personalitate. Gesturile ei nu mai exprimă nici o voinţă, şi seamănă mai degrabă cu mişcările automate ale unui telegraf.

Reflectînd, aşadar, la aspectul de paiaţă pe care-l prezintă figura omenească astfel observată, Bannadonna concepuse ideea unui mecanism metalic, care să sune ora cu o precizie mai mare decît aceea a braţului omenesc. De asemeni, văzînd cum paznicul postat pe acoperiş ieşea din ghereta lui la ore fixe şi înainta cu ghioaga ridicată spre clopot, pentru a-l izbi, Bannadonna hotărîse să-şi înzestreze şi el mecanismul cu o putere de locomoţie, nu lipsită, cel puţin în aparenţă, de voinţă şi inteligenţă.

Presupunerile celor ce pretindeau a fi la curent cu intenţiile lui Bannadonna sînt, pînă la acest punct, plauzibile, căci e adevărat că omul avea o minte întreprinzătoare. Dar ei nu se opreau aici, ci dădeau a înţelege că, deşi planul conceput de constructor la vederea paznicului se limitase iniţial la găsirea unui înlocuitor subtil al acestuia, totuşi — cum se întîmplă adesea cu inventatorii, care, pornind de la un proiect miniatural ajung treptat la un plan titanic — şi în cazul de faţă planul iniţial atinsese în cele din urmă, în anticipaţiile sale, un grad nemaiauzit de îndrăzneală. Bannadonna continuase să-şi concentreze eforturile asupra manechinului mobil din clopotniţă, deşi vedea în el doar un prototip imperfect al unei creaturi ulterioare, al unui soi de ilot gigantic, menit să asigure, într-o măsură greu imaginabilă, nevoile şi gloria umanităţii — furnizîndu-i acesteia nici mai mult nici mai puţin decît un înlocuitor al săptămînii de lucru obişnuite şi înzestrînd pămîntul cu un nou rob, mai util decît boul, mai sprinten decît delfinul, mai puternic decît leul, mai şiret decît maimuţa, mai harnic decît furnica, mai aprig decît şarpele şi totuşi la fel de răbdător ca măgarul. Toate calităţile tuturor făpturilor lui Dumnezeu puse în slujba omului urmau să-şi găsească întruchiparea în această făptură unică, în acest ilot desăvîrşit, care trebuia să se numească Talus — Talus sclavul de fier al lui Bannadonna şi, prin mijlocirea acestuia, al întregii omeniri.

Dacă aceste ultime presupuneri în legătură cu taina constructorului ar fi întemeiate, s-ar putea crede că omul se molipsise, fără leac, de cele mai nebuneşti himere ale veacului său, întrecîndu-l cu mult pe un Albert cel Mare [1] sau pe un Cornelius Agrippa [2]. Dar s-a dovedit cu totul altceva, şi anume, că planul lui, oricît de miraculos ar fi fost, şi oricît ar fi depăşit, în aparenţă, nu numai limitele invenţiei omeneşti, dar şi

[1] *Albertus Magnus* (Albert cel Mare) (1193—1280), teolog şi cercetător medieval, căruia i se atribuie importante descoperiri în chimie şi despre care se spunea că ar fi construit un automat capabil să umble şi chiar să vorbească. A fost dascălul lui Toma din Aquino.

[2] *Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim* (1486—1535), medic şi alchimist.

pe cele ale creaţiunii divine, îşi propunea să folosească doar mijloace aflate în limitele sobre ale raţiunii. S-a afirmat că Bannadonna nutrea un dispreţ mai mult decît sceptic faţă de toate divagaţiile prezumţioase şi aberante ale veacului său. Bunăoară, nu era de acord cu metafizicienii vizionari care pretindeau că între forţele mecanice subtile şi vitalitatea animală brută ar putea exista o oarecare analogie. Planul lui nu împărtăşea cîtuşi de puţin entuziasmul anumitor filozofi naturalişti, care sperau să ajungă, prin experienţe fiziologice şi chimice, la cunoaşterea originilor vieţii şi, implicit, la posibilitatea de a o reproduce şi perfecţiona. Cu atît mai puţin se înrudea el cu tribul alchimiştilor, care, prin tot soiul de incantaţii, căutau să degajeze în laboratorul lor vreun miraculos principiu vital. Şi nici nu-şi închipuise vreodată, ca unii teosofi optimişti, că adoraţia tenace a Celui de sus i-ar putea asigura omului puteri nemaiauzite. Fiind un materialist practic, Bannadonna îşi propusese un scop, pe care urma să-l atingă nu cu ajutorul logicii, al creuzetului, al vrăjilor sau al altarului, ci numai cu ajutorul ciocanului şi al menghinei. Pe scurt, nu urmărise să dezlege tainele naturii, să se furişeze înlăuntrul ei, să urzească un complot din afară împotriva ei, sau să o subjuge cu ajutorul vreunei creaturi artificiale ; nefăcînd apel la nici o stihie şi la nici o făptură, voise să se măsoare de unul singur cu natura, să o depăşească şi să o domine. Se umilea în faţa ei, ca s-o cucerească. Bunul simţ devenea, la el, theurgie [1], mecanismul devenea miracol, maşinistul — un Prometeu eroic, iar omul — adevăratul Dumnezeu.

[1] Magie practicată de platonicienii din Egipt, în scopul de a produce efecte miraculoase, prin mijlocirea contactului cu anumite forţe spirituale. Numită şi „magie albă".

Totuşi, în prima fază a lucrului la automatul din clopotniţă, constructorul lăsase oarecare joc imaginaţiei, deşi la el imaginaţia era, poate, doar o ramificaţie colaterală a ambiţiei sale utilitare. Sub aspect exterior, creatura din clopotniţă nu trebuia să semene cîtuşi de puţin cu un om sau cu un animal oarecare, şi nici să se conformeze vreunui prototip ideal, fie el cît de extravagant, din mitologie : trebuia, dimpotrivă, să fie o creatură originală din toate punctele de vedere — cu atît mai originală cu cît era mai oribilă.

Acestea au fost, deci, presupunerile făcute în legătură cu proiectul iniţial şi cu intenţiile constructorului. Iar acum, vom arăta cum o catastrofă neprevăzută i-a dat peste cap planul, chiar în momentul cînd trebuia să se materializeze ; mai bine zis vom arăta care-au fost presupunerile făcute în legătură cu aceasta.

S-a crezut, de pildă, că în ajunul zilei fatale, după plecarea celor doi magistraţi, Bannadonna a dezvelit manechinul şi l-a instalat în locaşul anume pregătit — un fel de gheretă aşezată într-un colţ al clopotniţei ; pe scurt, în tot cursul nopţii, ca şi în prima parte a dimineţii următoare, fusese ocupat cu punerea la punct a automatului, care trebuia să iasă din gheretă la fiecare şaizeci de minute, să lunece ca un vagonet pe nişte şine, să înainteze spre orologiu cu cătuşele ridicate, să izbească într-unul din cele douăsprezece puncte de legătură dintre cele douăzeci şi patru de ore, apoi să se răsucească pe călcîie, să facă înconjurul clopotului şi să se întoarcă la gheretă, unde să rămînă timp de alte şaizeci de minute, cînd urma să repete acelaşi program ; între timp, printr-un sistem ingenios, clopotul s-ar fi răsucit pe axa lui, aşa fel încît mîinile împreunate ale următoarelor două figuri să ajungă în dreptul ciocanului care cobora şi care ar

fi izbit de două ori, apoi de trei ori, şi-aşa mai departe. Metalul sonor al acestui clopot fusese turnat în aşa fel — cu o artă al cărei secret s-a pierdut odată cu inventatorul — încît fiecare din cele douăsprezece perechi de mîini să scoată un sunet aparte în clipa cînd era desfăcută.

Dar magicul manechin metalic n-a apucat să lovească decît o singură dată în clopotul acela fermecat, n-a înfipt în el decît acel unic piron şi n-a desfăcut decît acea unică strîngere de mîini, prin care Bannadonna se agăţa de ambiţioasa lui viaţă. Căci după ce şi-a instalat creatura în gheretă, avînd grijă ca nu cumva să iasă de-acolo înainte de ora unu, ci exact la acea oră, şi după ce a uns bine şinele pe care urma să lunece, constructorul s-a repezit, pare-se, spre clopot pentru a-şi cizela sculptura. Ca un adevărat artist, s-a lăsat absorbit de propria-i operă, încercînd să schimbe, poate, expresia aceea stranie a Unei, expresie care-l irita desigur în adîncul sufletului său, cu toate că, de faţă cu alţii, vorbise despre ea cu atîta nepăsare.

Şi, astfel, cîtăva vreme uită de creatura lui ; ca, însă, nu-l uită de fel, ci, fidelă principiului ei creator, precum şi propriului ei mecanism, îşi părăsi postul exact la ora fixată, lunecă fără zgomot pe şinele bine unse, în direcţia ce-i fusese stabilită, şi, ţintind spre mîna Unei, pentru a scoate din ea o notă răsunătoare, izbi cu putere în creierul lui Bannadonna, care stătea întors cu spatele spre monstru ; o clipă mai tîrziu, braţele încătuşate se ridicară din nou în poziţia de mai înainte. În cădere, trupul victimei a blocat mecanismul monstrului, care-a rămas locului, aplecat asupra lui Bannadonna, ca şi cum i-ar fi şoptit vreo formulă menită să-l îngrozească post-mortem. Dalta scăpase din mîna meşterului şi zăcea lîngă el, iar sticluţa cu ulei se vărsase peste şinele de fier.

Avînd în vedere geniul unic al constructorului şi sfîrşitul său tragic, Republica a hotărît să i se facă funeraliile cele mai solemne. S-a stabilit ca marele clopot — a cărui turnare fusese primejduită de gesturile speriate ale acelui lucrător nefericit — să bată în clipa în care sicriul va fi adus în catedrală. Pentru a trage clopotul, a fost ales cel mai voinic dintre bărbaţii din împrejurimi.

Dar cînd purtătorii sicriului intrară pe poarta catedralei, urechile lor auziră doar un zgomot infernal şi discordant, ca acela produs de vreo avalanşă alpină. După care se aşternu o tăcere desăvîrşită.

Aruncînd o privire înapoi, oamenii zăriră un gol în locul zidăriei năruite a clopotniţei. S-a constatat ulterior că ţăranul acela vînjos, căruia i se încredinţase funia clopotului, o trăsese brusc, din răsputeri, pentru a face să răsune muzica grandioasă. Vibranta masă metalică, fiind prea grea pentru suportul ei şi avînd pe deasupra şi un defect undeva în partea superioară, s-a lăsat într-o rînă şi, zmulgîndu-se din chingi, s-a prăbuşit cale de vreo sută de metri pînă la pajiştea de iarbă fragedă, în care a rămas pe jumătate îngropată, cu fundul în sus.

Cînd a fost dezgropată, s-a văzut că principala fractură provenea dintr-un mic punct, aflat în urechea clopotului — un defect aparent neînsemnat, care fusese probabil acoperit, după turnare, cu o substanţă necunoscută.

Nu peste multă vreme, metalul retopit îşi ocupă din nou locul în clopotniţă, supusă ea însăşi unor reparaţii. Timp de un an, metalicul cor de păsări cîntă în clopotniţă, ca-ntr-un boschet de grinzi şi ogive. Dar în ziua cînd se împlinea un an de la zidirea turnului, foarte devreme în zori, înainte ca mulţimea să se fi strîns de jur-împrejur, s-a produs un cutremur. S-a

auzit o zguduitură puternică: pinul de piatră, cu boschetul lui cîntător, se prăbuşi la pămînt.

Aşadar, robul orb îşi ascultase stăpînul şi mai orb, dar în supunerea lui îl omorîse. Creatorul era ucis de propria-i creatură. Clopotul fusese prea greu pentru turlă. Principalul lui cusur se afla în locul unde sîngele omului îi pîngărise metalul. Trufia precedase, aşadar, căderea.

NEGUŢĂTORUL DE PARATRĂSNETE

Ce tunet grozav şi neobişnuit! îmi spuneam, stînd la căldurică în locuinţa mea adăpostită între dealurile Acrocerauniene, în vreme ce în văzduh bubuiau tunetele, rostogolindu-se prin văi şi lăsînd în urmă cîte un fulger în zig-zag şi cîte o rafală de ploaie piezişe ce se abătea, cu vuiet de lăncii, peste acoperişul de şindrilă al căsuţei mele scunde. Cum munţii dimprejur frîng şi frămîntă tunetul, am impresia că-i mult mai grozav pe-aici decît la cîmpie. Dar ce se-aude? E cineva la uşă. Cine-şi alege tocmai o vreme ca asta ca să facă vizite? Şi pentru ce nu se foloseşte, oare, ca oamenii, de ciocănelul de la intrare, în loc să bată cu pumnul în tăblia uşii, care sună-a gol, ca un dric? Să-l las, totuşi, să intre. Iată-l!

— Bună ziua, domnule.

Nu-l cunosc de fel.

— Luaţi loc, vă rog.

Dar ce-i cu toiagul acesta ciudat, din mîna străinului?

— Grozavă furtună, domnule! îi zic.

— Grozavă? Vreţi să spuneţi groaznică!

— Sînteţi ud-leoarcă. Aşezaţi-vă pe lespedea asta, la gura sobei.

— Pentru nimic în lume!

Necunoscutul stătea exact în mijlocul încăperii, acolo unde se oprise. Înfăţişarea lui stranie te îmbia la un examen mai minuţios. Tristă figură avea slăbănogul! Părul negru şi încîlcit îi cădea, neglijent, pe frunte. În găvanele adînci ale ochilor lui împresuraţi de cearcăne viorii jucau fulgere inofensive: fulgere fără tunete. Omul era ud, din cap pînă-n picioare; stătea într-o băltoacă pe duşumeaua goală, din lemn de stejar, cu toiagul acela bizar lîngă trup.

Era o vergea de aramă lustruită, lungă de patru picioare şi legată de un băţ de lemn, cu ajutorul a două globuleţe de sticlă verzuie prinse în nişte inele de aramă. Vergeaua de metal avea în vîrf forma unui trepied, cu trei tije ascuţite, de un auriu strălucitor. Omul ţinea în mînă doar partea lemnoasă a toiagului.

— Domnule, i-am zis eu înclinîndu-mă politicos, am cumva cinstea de a primi vizita ilustrului zeu Jupiter Tonans? Căci aşa e înfăţişat el în străvechea statuarie elină: cu mîna pe fulger. Dacă sînteţi chiar zeul în persoană sau locţiitorul său, ţin să vă mulţumesc pentru măreaţa furtună pe care-aţi stîrnit-o prin munţii noştri. Ascultaţi! Grozavă bubuitură! Un om care iubeşte măreţia primeşte cu plăcere vizita lui Tonans! Tunetul i se pare şi mai măreţ... Dar luaţi loc, vă rog. Jilţul acesta uzat, de răchită, nu se compară, fireşte, cu tronul dumneavoastră veşnic verde din Olimp, dar faceţi-mi hatîrul să luaţi loc.

În vreme ce-i vorbeam astfel, în şagă, necunoscutul mă măsura cu o privire pe jumătate uluită, pe jumătate îngrozită, dar nu se clinti nici măcar cu un pas.

— Zău, domnule, aşezaţi-vă. Trebuie să vă uscaţi înainte de a porni din nou la drum.

Pentru a-l îmbia, am împins jilţul spre lespedea largă a căminului, în care ardea un foc scăzut, aprins chiar în acea după-amiază, cu scopul de a alunga nu atît frigul, cît umezeala, căci era abia pe la începutul lui septembrie.

Dar neluînd în seamă invitaţia mea, străinul îmi aruncă o privire belalie şi-mi spuse, proţăpit în mijlocul odăii:

— Domnule, te rog să mă scuzi că, în loc să-ţi primesc invitaţia de a mă aşeza pe lespedea căminului, te avertizez solemn că ai face mai bine să-mi urmezi îndemnul de a veni lîngă mine în mijlocul încăperii. Dumnezeule! exclamă el, tresărind. Încă unul din tunetele alea înfiorătoare! Te previn, domnule, să pleci de lîngă cămin!

— Domnule Jupiter Tonans, mă simt foarte bine aici, i-am răspuns eu răsucindu-mă liniştit pe lespedea de piatră.

— Va să zică eşti chiar atît de ignorant încît nu ştii nici măcar că locul cel mai primejdios dintr-o casă, pe o furtună cumplită ca asta, este tocmai căminul?!

— Nu ştiam, i-am răspuns, mutîndu-mă în neştire pe prima scîndură de lîngă lespedea de piatră.

Străinul făcu o mutră atît de antipatic triumfătoare, încît m-am reîntors — tot în neştire — pe lespede, silindu-mă să stau cît mai drept şi mai ţanţoş. N-am scos, însă, o vorbă.

— Pentru numele lui Dumnezeu — răcni străinul cu un glas în care neliniştea se amesteca, în chip ciudat, cu dorinţa de a intimida — depărtează-te de cămin! Oare nu ştii că aerul încins şi funinginea sînt buni conducători de electricitate? Ca să nu mai vorbim de grătarul ăsta uriaş! Te conjur, ba chiar îţi ordon: pleacă de-acolo!

— Domnule Jupiter Tonans, nu-s obişnuit să primesc ordine în propria-mi casă.

— Nu-mi mai da numele ăsta păgîn ! Pe o asemenea vreme îngrozitoare, mai şi vorbeşti urît !

— Domnule, fii bun şi spune-mi ce treabă ai cu mine ? Dacă doreşti, cumva, adăpost împotriva furtunii, eşti binevenit, cîtă vreme te porţi cuviincios ; dar dacă vii cu vreo treabă, spune repede despre ce-i vorba ? Cine eşti dumneata ?

— Sînt un neguţător de paratrăsnete, răspunse străinul, îndulcindu-şi glasul. Specialitatea mea este... Fie-ţi milă, Cerule ! Ce tunet ! Ai fost vreodată lovit ? Vreau să spun, locuinţa dumitale... Nu ? E mai bine să iei măsuri de precauţie (şi spunînd acestea zgîrie podeaua cu toiagul lui metalic). Nu există fortăreţe naturale împotriva furtunilor. Dar la un cuvînt al dumitale, îţi voi transforma casa într-un adevărat Gibraltar, printr-o simplă fluturare a acestei baghete magice... Tii, ce Himalaie de bubuituri !

— Nu ţi-ai sfîrşit gîndul. Începuseşi să-mi vorbeşti despre specialitatea dumitale.

— Specialitatea mea este să străbat ţara, în căutare de comenzi pentru paratrăsnete. Iată o mostră, adăugă el izbind cu toiagul în podea. Am referinţele cele mai bune (şi se scotoci prin buzunare). Luna trecută, la Criggan, am instalat douăzeci şi trei de paratrăsnete pe numai cinci clădiri.

— Stai niţel. Nu cumva tocmai la Criggan, săptămîna trecută, într-o sîmbătă, pe la miezul nopţii, au fost lovite de trăsnet clopotniţa, un ulm uriaş şi cupola sălii de festivităţi ? Se afla acolo vreunul din paratrăsnetele dumitale ?

— Nu pe copac, nici pe cupolă, ci doar pe clopotniţă.

— Atunci, la ce folosesc paratrăsnetele dumitale ?

— Un folos capital. Dar lucrătorul meu a fost neglijent : instalînd vergeaua în vîrful clopotniţei, a lăsat o parte din metal în contact cu acoperişul de tablă. De unde, accidentul. N-a fost vina mea, ci a lui... Ia ascultă !

— Nu te mai osteni ! Tunetul a fost destul de puternic ca să-l aud şi fără să-mi atragi dumneata atenţia. Dar ia spune-mi, ai auzit ce s-a petrecut anul trecut la Montreal ? O slujnică tînără a fost lovită de trăsnet tocmai cînd bătea mătănii, la căpătîiul patului ei : mătăniile erau, pasămite, de metal. Domeniul dumitale se întinde şi în Canada ?

— Nu. Şi mi s-a spus că acolo nu se folosesc decît vergele de fier. Ar trebui să folosească vergele de cupru, ca ale mele. Fierul se topeşte prea repede. Şi-apoi, vergelele lor sînt aşa de subţiri, încît n-au destul volum ca să descarce tot curentul electric. Metalul se topeşte, şi astfel clădirea e distrusă. Vergelele mele de cupru nu se comportă niciodată aşa. Canadienii ăia sînt nişte zevzeci. Unii dintre ei îşi pun pe acoperiş vergele cu măciulii în vîrf, ceea ce riscă să provoace o explozie năprasnică, în loc să atragă pe nesimţite curentul spre pămînt, aşa cum fac vergelele mele. Da, *ale mele* sînt singurele paratrăsnete adevărate. Uită-te la ăsta. Îl vînd ieftin, doar un dolar piciorul [1].

— Felul ăsta de a-ţi vorbi de rău profesiunea, cînd e practicată de alţii, te-ar putea face suspect şi pe dumneata.

— Ascultă ! Tunetul e parcă mai puternic. Se apropie de noi şi de pămînt ! Tii ! Ce bubuitură straşnică ! şi atît de apropiată, încît toate vibraţiile i s-au con-

[1] Măsură de lungime, în Anglia, egală cu 0,3048 m.

topit într-un singur sunet... Încă un fulger! Nu te mişca!

— Ce faci?! îl întrebai eu, văzînd că-şi lasă din mînă toiagul şi se apleacă grăbit spre fereastră, cu degetele arătător şi mijlociu pe încheietura mîinii stîngi.

Dar necunoscutul îmi taie vorba cu o nouă exclamaţie:

— Trosc! Numai trei pulsaţii... la mai puţin de un kilometru, undeva în pădurea de colo. Venind încoace, am trecut pe lîngă trei stejari fulgeraţi, care ardeau ca nişte făclii. Lemnul de stejar atrage fulgerul în mai mare măsură decît lemnul altor copaci, deoarece seva lui conţine fier. Am impresia că duşumeaua dumitale e de stejar.

— Din inimă de stejar... Judecînd după vremea pe care ţi-ai ales-o ca să mă vizitezi, presupun că-ţi alegi dinadins o asemenea vreme pentru expediţiile dumitale. Cînd bubuie tunetul, socoţi că momentul e deosebit de prielnic negoţului dumitale, deoarece îi impresionează pe clienţi.

— Ascultă!... Cumplit tunet!...

— Pentru un om care doreşte să-şi înarmeze semenii cu neînfricare, pari ciudat de fricos. Îndeobşte oamenii aleg vremea frumoasă pentru a porni la drum; dumneata alegi furtuna, şi totuşi...

— Că pornesc la drum pe furtună, e adevărat, dar nu o fac fără a-mi lua măsurile de precauţie, pe care numai un specialist în paratrăsnete le poate cunoaşte. Ascultă! Uită-te repede la mostra asta de paratrăsnet. Costă numai un dolar piciorul...

— E o piesă foarte frumoasă, recunosc. Dar care-s, mă rog, măsurile dumitale de precauţie? Dă-mi voie să închid obloanele acelea: ploaia piezişă intră prin fereastră. Mă duc să trag zăvorul.

— Eşti nebun? Nu ştii că zăvorul e bun conducător de electricitate? Lasă-te păgubaş!

— Atunci, o să trag doar obloanele şi-o să-i cer servitorului să-mi aducă un drug de lemn. Trage, te rog, de şnurul soneriei aceleia.

— Ţi-ai pierdut minţile? Sîrma asta ţi-ar putea arunca în aer casa! Pe timp de furtună să nu pui niciodată mîna pe-un şnur de sonerie, şi să nu tragi vreun clopot.

— Nici măcar într-o clopotniţă? Spune-mi, rogu-te, unde şi cum te poţi simţi la adăpost pe o vreme ca asta? Există, oare, în această casă vreun loc de care să mă pot atinge cu speranţa că voi rămîne în viaţă?

— Există. Dar nu locul unde stai acum. Pleacă de lîngă perete! Uneori curentul coboară printr-un perete, şi cum omul e mai bun conducător de electricitate decît cărămida, se întîmplă ca respectivul curent să treacă din perete în om... Bum! Trăsnetul ăsta o fi căzut foarte aproape. Un fulger circular, de bună seamă.

— Mai mult ca sigur. Spune-mi, însă, numaidecît, care crezi că-i locul cel mai ferit din această casă?

— Încăperea asta, şi îndeosebi locul unde stau eu acum. Vino încoace.

— Întîi, explică-mi.

— Ascultă!... După fulger, tunetul... geamurile se cutremură... casa... casa! Vino lîngă mine!

— Explică-mi, te rog!

— Vino aici!

— Îţi mulţumesc, dar mă voi întoarce la locul de mai înainte — lîngă cămin. Şi acum, domnule neguţător de paratrăsnete, fii bun şi spune-mi, în pauzele dintre tunete, care sînt motivele ce te fac să crezi că încăperea asta e cea mai ferită, iar locul pe care stai — punctul cel mai sigur din toată casa?

În clipa aceea furtuna se potoli puţin. Neguţătorul de paratrăsnete îmi răspunse, răsuflînd uşurat :

— Ai o casă cu un singur cat, iar odaia asta e situată între pod şi pivniţă, de aceea e relativ mai ferită. Căci fulgerul coboară uneori din nori în pămînt, iar alteori urcă din pămînt spre nori. Pricepi ? Personal, mă opresc în mijlocul unei încăperi pentru că trăsnetul coboară de obicei prin coş sau prin pereţi : de aceea, cu cît eşti mai departe de ei, cu atît mai bine. Şi-acum, vino lîngă mine !

— Îndată. Ai spus un lucru care, în loc să mă neliniştească, mi-a inspirat, în chip ciudat, încredere.

— Ce anume ţi-am spus ?

— Ai spus că uneori fulgerul ţîşneşte din pămînt spre nori.

— A, da, aşa-zisa lovitură de retur, care se produce atunci cînd pămîntul, fiind supraîncărcat cu fluid, îşi azvîrle prisosul spre cer.

— Lovitura de retur... de la pămînt la cer, adică... Din ce în ce mai bine ! Dar pofteşte, te rog, pe lespedea căminului, ca să te usuci.

— Mă simt mai bine aici, chiar ud fiind.

— Cum aşa ?

— Pe timp de furtună, cel mai bine este să... Ascultă ! încă un trăsnet !... Cel mai bun lucru este să te uzi pînă la piele. Hainele ude sînt mai bune conducătoare decît corpul, aşa că, dacă te loveşte trăsnetul, va trece poate prin ele fără să te atingă... Furtuna se înteţeşte din nou. Ai cumva un covor în casă ? Covoarele nu sînt bune conducătoare de electricitate. Caută-mi unul, pe care să pot sta. Şi dumneata la fel. Cerul se întunecă... parcă-i noapte în plină zi. Auzi ?... Covorul, adu covorul !

I-am întins unul, în vreme ce munţii învăluiţi păreau că se contopesc şi se năruie deasupra casei.

— Şi-acum — am spus, întorcîndu-mă la locul meu — vreau să aflu ce măsuri de precauţie îţi iei cînd porneşti la drum pe timp de furtună ? Nu ne-ar folosi la nimic să rămînem tăcuţi.

— Aşteaptă să cadă trăsnetul ăsta.

— Nu, vorbeşte-mi de măsurile dumitale de precauţie. Doar pretinzi că te afli în locul cel mai sigur cu putinţă. Hai, vorbeşte !

— Bine, iată pe scurt despre ce e vorba. Ocolesc pinii, casele înalte, şoproanele izolate, păşunile de munte, apele curgătoare, turmele de vaci şi de oi, aglomeraţiile omeneşti. Cînd merg pe jos — ca astăzi — nu umblu repede ; cînd merg cu docarul nu-i ating nici speteaza, nici laturile ; cînd merg călare, descalec şi-o iau înaintea calului. Dar mai presus de orice, mă feresc de oamenii înalţi.

— Oare visez ? Un om să se ferească de semenii săi, şi încă pe vreme de primejdie ?

— Pe vreme rea, ocolesc oamenii înalţi. Eşti, oare, atît de ageamiu încît nu ştii că un om care are o înălţime de şase picioare atrage asupra capului său încărcătura electrică a unui nor ? Păi, atîţia flăcăi din Kentucky pier loviţi de trăsnet cu mîna pe plug, în brazda abia începută ! Ba, se întîmplă ca, dacă un om înalt se ţine pe lîngă un rîu, norul să-l *aleagă* tocmai pe el, preferîndu-l apei curgătoare... Tii, ce bubuitură ! Mai mult ca sigur că turnul ăla negru a fost despicat în două... Da, omul e bun conducător de electricitate. Fulgerul poate străbate de sus pînă jos un om, pe cînd unui copac îi jupoaie numai scoarţa. Domnule, m-ai reţinut atît de mult cu întrebările dumitale, încît nici n-am apucat să-ţi vorbesc de treburile mele. Doreşti sau nu un paratrăsnet ? Uită-te la exemplarul ăsta. Vezi ? E făcut din cea mai bună aramă. Arama e cel mai bun conducător de electricitate. Casa dumitale e joasă, dar fiind aşezată la munte, înălţimea ei

redusă n-o pune cîtuşi de puţin la adăpost. Dumneavoastră, muntenii, sînteţi cei mai expuşi. Neguţătorul de paratrăsnete ar trebui să aibe cea mai numeroasă clientelă în ţinuturile de munte. Uită-te la mostra asta, domnule. O singură vergea ar fi de ajuns pentru o casă micuţă ca asta. Citeşte, te rog, modul de întrebuinţare. O singură vergea, domnule. Costă numai douăzeci de dolari... Ascultă ! Parc-ar fi nişte munţi de granit care se năruie, prefăcîndu-se-n pietre. Judecînd după zgomot, trăsnetul ăsta a izbit în ceva. Ridicat la cinci picioare deasupra unei case, paratrăsnetul o va feri de primejdie, pe o rază de douăzeci de picioare de jur-împrejur. Numai douăzeci de dolari, domnule — un dolar piciorul. Ascultă ! E ceva teribil !... Ei, faci o comandă ? Vrei să cumperi ? Să-ţi trec numele în catastif ? Gîndeşte-te că te-ai putea preface într-un morman de cenuşă, ca un cal priponit surprins de foc într-un grajd ! Şi toate astea, într-o clipită !

— Pretins ambasador şi ministru plenipotenţiar al lui Jupiter Tonans ! i-am răspuns eu, rîzînd. Nenorocită fiinţă, care vii aici, cu-o biată ţeavă, ca să te pui între pămînt şi cer, îţi închipui cumva că eşti în stare să abaţi din drum fulgerele cereşti, pentru că ai puterea de a smulge o scînteioară verzuie din butelia ta de Leyda ? Vergeaua asta prinde rugină sau se frînge, şi atunci — ce te faci ? Cine te-a împuternicit, nou Tetzel [1], să colportezi indulgenţe şi scutiri de poruncile divine ? Firele de păr ni-s numărate, ca şi zilele vieţii noastre. Pe furtună, ca şi pe vreme senină, eu stau împăcat în mîinile Domnului. Pleacă, neguţător necinstit ! Uite, sulul furtunii s-a înfăşurat la loc ; casa a rămas nevătămată, iar în curcubeul de

[1] *Johann Tetzel* (1455—1519), călugăr dominican german care, prin predicile lui în favoarea indulgenţelor, a stîrnit indignarea lui Luther, grăbind astfel Reforma.

pe bolta albastră citesc limpede că dumnezeirea nu are de gînd să ducă război pe pămîntul oamenilor.

— Păgîn mizerabil ! răcni străinul, învineţindu-se de ciudă, în vreme ce curcubeul strălucea. Îţi voi da în vileag ideile eretice !

— Cară-te ! Ia-o la fugă, dacă e în stare să fugă un vierme ca tine, care se iveşte doar pe ploaie !

Faţa străinului se făcu şi mai vînătă ; în jurul ochilor cearcănele viorii i se lăţiră şi mai mult, aidoma nimbului din jurul lunii, cînd, în miez de noapte, prevesteşte furtuna. Se năpusti asupră-mi, cu tridentul întors spre inima mea.

I l-am smuls din mînă, l-am trîntit pe podea şi l-am călcat în picioare. Apoi, împingîndu-l afară pe acest întunecat rege al fulgerelor, i-am azvîrlit pe uşă schiptrul strîmbat, de aramă.

Dar în ciuda tratamentului pe care i l-am aplicat, şi în ciuda faptului că i-am prevenit pe vecini împotriva lui, neguţătorul de paratrăsnete continuă să cutreiere ţara, pe vreme de furtună, speculînd cu folos spaimele oamenilor.

VERANDA

„...Cu mîndre flori,
Cît ține vara și cît sînt aici, Fidele..."[1]

Cînd m-am retras la țară, m-am mutat într-o casă bătrînească, lipsită de verandă — lipsă pe care n-o regretam numai din pricină că-mi plăceau verandele, pentru că îmbină confortul de interior cu libertatea dinafară (e o plăcere să consulți termometrul pe o verandă), ci și din pricină că peisajul înconjurător era, în cazul de față, magnific. Băieții care umblau după coacăze, cînd erau coapte, dădeau peste cîte un șevalet în fiece colțișor străbătut, fie la deal, fie la vale. O mulțime de pictori cu fețele arse de soare lucrau acolo. E un adevărat paradis al pictorilor. Crugul stelelor se întretaie cu cercul munților ; cel puțin, așa ți se pare din casă, căci, o dată ajuns pe munți, nu mai zărești nici un cerc.

De-ar fi fost așezată casa cu vreo cîțiva stînjeni mai încolo, cercul magic nici n-ar fi existat.

E o casă bătrînească. În urmă cu șaptezeci de ani, din inima munților de Cremene, s-a desprins o piatră

[1] Shakespeare *Cymbeline,* actul IV, scena a 2-a.

numită Kaaba[1] sau Piatra sfîntă, la care obișnuiau să vină în pelerinaj, de Ziua Recunoștinței[2], oamenii doritori să se roage laolaltă. Cînd au săpat la fundații, muncitorii au trebuit să folosească și cazmaua și tîrnăcopul, ca să-i alunge pe troglodiții din adîncuri — rădăcinile vînjoase ale unor copaci vînjoși, înfipți în costișa prelungă, pe care se întinde astăzi pajiștea somnoroasă din fața răzoarelor mele de maci. Din păduricea aceea deasă n-a mai rămas în picioare decît un ulm singuratic și drept.

Oricine va fi fost cel care-a clădit casa, a clădit-o mai bine decît își va fi închipuit. Pe semne că, într-o noapte înstelată, Orion și-a scăpărat, la zenit, sabia lui Damocle, și i-a spus : „Clădește-o aici !" Căci, altminteri, cum ar fi putut să știe constructorul că, după curățarea terenului, i se va deschide o asemenea priveliște măreață — nici mai mult nici mai puțin decît piscul Greylock[3], înconjurat de munți, aidoma lui Charlemagne printre egalii săi !

Faptul că o asemenea casă, așezată într-o asemenea regiune, era lipsită de o verandă, de pe care să te poți bucura de priveliște, savurînd-o în tihnă — faptul acesta era la fel de regretabil ca lipsa de bănci într-o galerie de pictură ; căci nu sînt, oare, niște galerii de pictură sălile de marmură ale acestor dealuri calcaroase ? — galerii în care sînt expuse tablouri ce se schimbă de la o lună la alta ? Frumusețea e ca și evla-

[1] Clădire pătrată din piatră aflată în curtea marii moschei din Meca ; aci se află faimoasa Piatră neagră de la Meca, probabil de origine meteorică, despre care legenda religioasă spune că a fost dată patriarhului Abraham de către arhanghelul Gabriel. Aci nume dat prin analogie.

[2] *Thanksgiving Day,* zi (de obicei a patra joi din luna noiembrie) cînd mulți locuitori din Statele Unite își exprimă recunoștința față de Dumnezeu.

[3] Greylock Mount, pisc din Berkshire Hills și cel mai înalt punct din statul Massachusetts, S.U.A.

via — nu o poţi gusta la repezeală : e nevoie de linişte şi de statornică reculegere ; ba, în zilele noastre, e nevoie şi de-un jilţ. Căci dacă, odinioară, cînd nu indolenţa, ci veneraţia era la modă, cei ce se închinau Naturii obişnuiau desigur să o adore stînd în picioare — cum făceau, în catedralele din acele timpuri, cei ce se închinau unei Puteri şi mai înalte — noi, cei ce trăim în aceste vremuri de scădere a credinţei şi de slăbire a genunchilor, avem la îndemînă verandele şi stranele.

În primul an al şederii mele la ţară, ca să pot contempla şi mai în tihnă scena încoronării lui Charlemagne (scenă ce se repetă la fiece răsărit şi la fiece asfinţit, dacă vremea o îngăduie), mi-am găsit, pe povîrnişul din faţa casei, un jilţ de iarbă — un tron de catifea verde, cu spătarul capitonat cu muşchi şi încununat, în chip bizar, de trei smocuri de viorele, presărate (cu intenţii heraldice, presupun) într-un cîmp argintiu de fragi sălbatici ; iar ca baldachin mi-am pus un spalier de caprifoi. Un tron cu adevărat regesc. Încît, aidoma sărmanului rege al Danemarcei în livada lui, îmi simţeam urechea năpădită de o durere perfidă. Dar, de vreme ce şi în străvechea mînăstire Westminster pătrunde uneori umezeala, de ce n-ar pătrunde şi în această mînăstire dintre munţi, care e şi mai veche ?

Da, aveam nevoie de o verandă !

Casa mea era mare, dar averea mică, astfel încît nu-mi puteam permite să construiesc o verandă circulară, panoramică — deşi dulgherii, făcînd socoteala cu metrul, s-au arătat dornici să-mi îndeplinească dorinţele cele mai extravagante la un preţ destul de scăzut — am uitat cît anume.

Prudenţa mă îndemna să-mi întind veranda numai pe-o singură latură a casei. Dar pe care anume dintre ele ?

Spre răsărit, lungul şirag al dealurilor de piatră, ce se pierd în depărtare spre Quito ; pe stînca lor cea mai înaltă se abătea, în cîte o dimineaţă rece, de toamnă, o ninsoare albă — mielul anotimpului îşi lepăda prima lînă ; apoi, veneau zorii Crăciunului să îmbrace platourile acelea fumurii în pleduri şi tartane învrîstate cu roşu. E plăcut să contempli de pe-o verandă o astfel de privelişte ! Foarte plăcut. Numai că scena încoronării lui Charlemagne se petrece la miazănoapte, nu pe colinele de piatră !

Spre miazăzi, e o livadă de meri. Şi-i plăcut să priveşti, într-o înmiresmată dimineaţă de mai, livada aceea împodobită ca de nuntă, cu muguraşi albi. Iar în octombrie, livada seamănă cu curtea verde a unui arsenal, plină de stive de muniţii roşii. O privelişte foarte frumoasă, recunosc. Dar Charlemagne e la miazănoapte.

Iată şi latura dinspre apus. O pajişte montană, cu o cărare ce duce spre o pădure de arţari. E plăcut, la începutul primăverii, să urmăreşti pe costişa, altminteri golaşă şi sură, linia vechilor poteci, îngroşată acum de verdele proaspăt. Da, e plăcut, fără îndoială. Dar Charlemagne se află la miazănoapte.

Aşadar, Charlemagne a învins ! Pe vremea aceea, adică nu mult după anul 1848, pretutindeni în lume votul hotărîtor îl aveau regii, care votau, fireşte, pentru ei înşişi.

Nu începuse bine construcţia, cînd toţi vecinii, şi mai cu seamă vecinul meu Dives, izbucniră în rîs. Auzi dumneata, o verandă spre miazănoapte ! O verandă de iarnă ! Vrea, pesemne, să contemple aurora boreală, în toiul nopţilor de iarnă. Barem de şi-o fi pregătit destule mănuşi şi manşoane polare !

Toate astea se petreceau în apriga lună a lui martie. Iar oamenii se gîndeau la nasurile învineţite ale dulgherilor, şi-şi băteau joc de ageamiul cetăţean care

ţinea morţiş să-şi construiască o verandă cu vederea spre miazănoapte. Dar luna martie nu ţine o veşnicie ! Dacă ai răbdare, vine şi luna august. Şi atunci, stînd, ca Lazăr la sînul lui Avram, în răcorosu-mi umbrar nordic, am aruncat o privire compătimitoare spre sărmanul Dives, care se chinuia, jos în vale, în purgatoriul verandei sale cu vederea spre miazăzi.

Dar chiar şi în decembrie veranda mea nordică nu mă alungă, căci, oricît de muşcător ar fi gerul, şi oricît de aprig ar sufla vîntul de la miazănoapte, care, ca un morar, macină zăpada într-o făină subţire — eu mă plimb şi atunci, cu barba îngheţată, pe puntea-i lunecoasă, ce-şi despică drum spre Capul Horn.

Vara, tot aşa : stînd acolo, aidoma regelui Canut [1], te simţi adesea ca pe mare.

Nu numai din pricina grînelor ce se tălăzuiesc pe costişa prelungă, o dată cu iarba ce se revarsă în valuri mărunte spre veranda joasă, ca spre o plajă a lor, deasupra căreia pluteşte, ca spuma, puful păpădiilor ; şi nu numai din pricina munţilor de purpură care-ţi evocă purpura valurilor, sau din pricina calmului ce se aşterne, în cîte-o amiază de august, peste păşunile adînci, ca peste Ecuator. Aceste locuri au vastitatea şi pustietatea oceanului, şi liniştea lui, iar casa pe care-o zăreşti răsărind de după copaci seamănă cu pînza necunoscută ce-i apare deodată în faţa călătorului, pe ţărmul Barbariei [2].

Iar asta mi-aduce aminte de călătoria mea în ţara zînelor. O călătorie adevărată, dar la fel de încîntătoare ca una închipuită.

---

[1] Canute, Cnut sau Knut cel Mare, rege al Danemarcei (1018—1035), al Angliei (1016—1035) şi al Norvegiei (1030).

[2] Barbaria, regiune de coastă din Nordul Africii, care se întinde de la graniţa Egiptului pînă la Oceanul Atlantic, cuprinzînd statele denumite pe vremuri „barbare“ : Maroc, Algeria, Tunis şi Tripolitania.

De pe verandă, am zărit odată un obiect misterios, vîrît ca-ntr-un fel de buzunar purpuriu, într-o grotă sau adîncitură de forma unui coş de moară, undeva în masivul muntos din nord-vest — deşi n-aş putea spune precis dacă era pe coasta muntelui sau în vîrful lui. Căci, văzut dintr-un unghi favorabil, un pisc albastru, care priveşte peste umărul celorlalte vîrfuri, vorbindu-ţi, parcă peste capul lor, îţi spune limpede că el (piscul albastru), deşi pare a sta între celelalte, nu e de-al lor (Doamne fereşte !), ba vrea chiar să ştii că se consideră — şi de fapt are tot dreptul să se considere — cu cîteva capete mai înalt decît ele, dar că ici-colo, unele masive, aşezate pe două rînduri ca soldaţii unui pluton, se înghesuie atît de strîns unele într-altele, cu formele şi cu înălţimile lor diferite, încît, văzut de pe verandă, pe aproape orice vreme, un munte scund şi nu prea depărtat îşi pierde contururile, profilîndu-se pe unul mai înalt şi mai distant ; iar din această pricină, un obiect aflat pe creasta celui dintîi poate să pară cuibărit în coasta celui de-al doilea munte. Într-un fel, munţii aceştia se joacă de-a v-aţi ascunselea, sub ochii noştri.

Obiectul cu pricina era, însă, aşezat aşa fel încît nu putea fi văzut decît într-un anumit amestec de lumini şi umbre vrăjite — şi nici atunci nu era prea desluşit.

Într-adevăr, timp de un an şi mai bine nici n-am ştiut de existenţa lui, şi poate că n-aş fi aflat niciodată dacă n-ar fi fost după-amiaza aceea magică, de toamnă tîrzie, după amiaza unui poet nebun ; pădurile de arţari din larga vale de sub mine îşi lepădaseră primul rînd de frunze, de un roşu strălucitor, şi păreau că fumegă, aidoma unui oraş incendiat, cînd flăcările se sting istovite peste prăzile pe care le-au devorat; şi se zvonea că această atmosferă fumurie se datora nu atît unei veri tîrzii — căci de obicei verile tîrzii

sînt blînde, însă de o blîndeţe de loc anormală — cît mai ales unui incendiu care mistuia, de săptămîni în şir, pădurile din depărtatul Vermont ; nu degeaba cerul avea înfăţişarea sinistră a cazanului Hecatei, iar doi sportivi, care tocmai treceau prin miriştea roşcată a unui lan de hrişcă, aveau aerul vinovatului Macbeth şi al profeticului Banquo, în vreme ce soarele-sihastru, cuibărit în peştera lui din Adulam [1], aşezată spre miazăzi, nu prea făcea altceva decît să picteze — prin reflexele razelor sale scurte, cernute printre nori ca printr-un tunel de Simplon — o pată rotundă şi roşie pe obrazul gălbejit al munţilor din nord-vest. O pată vizibilă ca o lumînare aprinsă. Un punct luminos, pierdut într-o umbră imensă.

Or fi nişte zîne pe-acolo, mi-am zis. Vreun cerc vrăjit, în mijlocul căruia dănţuie zînele.

Vremea trecu. Iar în luna mai a anului următor, după o ploicică domoală căzută în munţi — ca o insuliţă împresurată de marea ceţoasă a luminii solare — ploicică dintre cele pe care-mi plăcea să le privesc de pe veranda mea, şi care cădeau uneori cîte două, trei sau chiar patru deodată, în diferite locuri (preferam să privesc asemenea ploi, decît furtunile ce-l învăluiau pe bătrînul Greylock, ca pe muntele Sinai, încît nu m-aş fi mirat să-l văd pe Moise urcînd, posomorît, pe costişele lui, printre tufele de cucută lovite de vînt) ; aşadar, după ploicica aceea domoală, am zărit un curcubeu cu marginea înfiptă chiar în locul unde, în toamna trecută, observasem o pată roşie. Or fi, pe semne, nişte zîne pe-acolo, mi-am zis, amintindu-mi totodată de o veche credinţă, potrivit căreia curcubeiele arată locul unde se ascunde o comoară : acela care-ar putea ajunge la capătul unui curcubeu şi-ar umple buzunarele cu aur. Bine-ar fi să fiu acum

[1] Localitate biblică.

la marginea acestui curcubeu, mi-am zis. Şi în aceeaşi clipă am zărit, în coasta muntelui, un soi de văgăună sau grotă — nu ştiu ce-o fi fost, dar, văzută în lumina curcubeului, strălucea ca minele din Potosi [1]. Un vecin, om cu picioarele mai pe pămînt, mi-a spus, însă, că trebuia să fi fost vreun şopron vechi şi părăsit, cu fundul lipit de coasta muntelui şi cu pereţii sparţi. Dar eu ştiam mai bine despre ce era vorba, cu toate că nu fusesem niciodată acolo.

Cîteva zile mai tîrziu, un vesel răsărit de soare a aprins în acelaşi loc o scînteie aurie, a cărei strălucire nu putea avea la obîrşie decît sticla. Prin urmare, clădirea — dacă era, totuşi, o clădire — nu putea fi un şopron, şi cu atît mai puţin un şopron părăsit, cu mormane de fîn mucede într-însul. Nu ! Dacă era într-adevăr o clădire durată de un muritor, atunci nu putea fi altceva decît o casă — o casă poate multă vreme pustie şi despuiată, dar care fusese, chiar în primăvara asta, mobilată şi curăţată în chip miraculos.

Într-o altă zi, la amiază, am zărit din nou, în aceeaşi direcţie, pe deasupra cununilor întunecate ale şirurilor de copaci, o lumină mai mare, ca a unui scut de argint, întors către soare peste capul unui om ghemuit acolo ; experienţa ne învaţă că o asemenea lumină purcede îndeobşte dintr-un acoperiş proaspăt şindriluit. Eram, deci, aproape sigur că acea căsuţă din poveşti fusese locuită pînă de curînd.

Din zi în zi mai absorbit de descoperirea mea, mă uitam galeş spre munţi, ridicîndu-mi privirea de pe filele *Visului unei nopţi de vară* şi gîndindu-mă la Titania. Dar în zadar. Nu vedeam decît pîlcuri de umbre defilînd, cu pas domol şi solemn, ca o gardă imperială, de-a lungul rîpilor ; alteori, puse pe fugă de lumina soarelui, alergau cu paşi mari de la răsărit

[1] Mine de argint din Bolivia.

spre apus, aidoma oştilor lui Lucifer urmărite de cele ale arhanghelului Mihail ; iar de cele mai multe ori munţii erau învăluiţi de o atmosferă care, fără să fie tulburată de aceste bătălii cereşti închipuite, nu era prielnică unor viziuni feerice. Îmi părea rău, cu atît mai mult cu cît, curînd după aceea, aveam să fiu ţintuit la pat, între pereţii camerei mele, ale cărei ferestre nu erau orientate spre munţi.

În cele din urmă, într-o dimineaţă de septembrie, cînd m-am făcut din nou bine, am ieşit pe verandă, copleşit de gînduri ; peste cîteva clipe a apărut o mică turmă de oi urmată de o ceată de copii de fermieri, care se duceau să culeagă alune. „Ce zi grozavă !" a exclamat unul dintre ei, deşi nu era, la drept vorbind, o vreme prea grozavă, ci, vorba fermierilor, „mirosea a furtună". Din pricina bolii, devenisem atît de sensibil, încît nu mă puteam uita la frumoasa iederă chinezească pe care-o plantasem eu însumi, şi care, spre încîntarea mea, se încolăcise în jurul unui stîlp al verandei : acum înflorise toată, dar dacă-i dădeai puţin la o parte frunzele vedeai milioane de viermişori stranii, care, hrănindu-se cu florile ei, căpătaseră binecuvîntata lor culoare — o culoare blestemată de-aci înainte ; ouăle acelor viermişori fuseseră desigur ascunse chiar în sămînţa pe care-o sădisem eu, cu atîta speranţă ! Stăpînit de aceste gînduri sumbre, potrivite cu oboseala mea de convalescent, şedeam pe verandă, cînd, deodată, ridicînd privirea, am zărit fereastra de aur a muntelui, strălucitoare ca un delfin din adîncuri. Or fi, pe semne, zîne pe-acolo, mi-am spus eu, iarăşi. O fi ieşit la fereastra ei fermecată însăşi crăiasa zînelor. Sau măcar vreo munteancă mîndră. Ia să mă uit la ea, o să-mi facă bine, o să-mi alunge oboseala. Ajunge cît am pătimit ! Îmi voi mîna luntrea — hai, inimă, veseleşte-te ! — spre ţara zînelor, spre capătul curcubeului.

Nu ştiam, însă, cum să ajung în ţara zînelor, pe care drum să apuc. Şi nimeni nu mi-l putea arăta ; nici măcar vestitul Edmund Spenser, care fusese pe-acolo — cel puţin aşa scria, pretinzînd că pentru a ajunge în ţara zînelor, e nevoie doar s-o porneşti cu credinţă spre ea. În prima zi senină, simţindu-mă în puteri, m-am suit în luntrea mea — mai bine-zis în şeaua înaltă, de piele, a calului meu, şi-am pornit la drum, slobod ca frunza toamnei, spre muntele zînelor. Era în zorii zilei ; plutind către apus, semănam dimineaţa în juru-mi.

După vreo cîteva mile, m-am apropiat de dealuri, dar în schimb am încetat să le mai văd. Nu mă puteam, totuşi, rătăci, pentru că nişte stîlpi aurii, înfipţi din loc în loc, îmi arătau drumul ce ducea, desigur, spre fereastra aceea de aur. Ţinîndu-mă după ei, am ajuns pe un plai pustiu şi domol, ale cărui poteci năpădite de iarbă erau străbătute doar de nişte vaci somnoroase, care umblau ca prin vis şi nici măcar nu păşteau — căci făpturile vrăjite nu mănîncă niciodată. Cel puţin aşa spune Don Quijote, cel mai înţelept dintre înţelepţii lumii.

Am purces mai departe şi-am ajuns în sfîrşit la poalele muntelui vrăjit, dar tot n-am zărit cercul acela magic. În faţa mea se înălţa o pajişte. Doborînd vreo cinci bîrne putrede — de un verde atît de jilav, încît păreau scoase dintr-o corabie scufundată — un berbec bătrîn şi păros, cu un cap prelung şi cu coarnele răsucite, veni spre mine, adulmecînd de zor ; apoi, se retrase, politicos, pe o cărare presărată cu margarete albe, ca o cale lactee, dincolo de un covor de „nu-mă-uita", cu florile dese ca stelele din constelaţia Pleiadelor ; şi m-ar fi condus şi mai departe pe drumul lui astral, de n-ar fi apărut nişte stoluri aurii de presuri — călăuze, desigur, spre fereastra de aur — zburînd în faţa mea, din tufiş în tufiş, către pădurile adînci

care mă ademeneau, fiind ele însele ademenite de drumul întunecat pe care nu-l puteau împiedica să suie prin brîul lor gros. Şi-am purces mai departe, cînd berbecul, renunţînd la mine — ca la un suflet rătăcit — s-a răsucit pe călcîie şi-a pornit pe un drum mai înţelept : n-avea ce să caute acolo.

Drumul meu îi era interzis. Era un drum de iarnă, un drum de pădure, aşternut cu un chilim de frunze de merişor. Mergeam, eu şi căluţul meu, pe lîngă apele pîraielor bolovănoase — ape cu atît mai zglobii cu cît erau mai singuratice — pe sub cetinile ce se legănau, veşnic verzi, deşi nu le răsfăţa nici un anotimp ; trecurăm de un joagăr vechi, năpădit de plante agăţătoare, care-i înăbuşiseră glasul scîrţîitor ; trecurăm, apoi, pe lîngă un torent care-şi despicase adîncul făgaş printr-un munte de marmură zăpezie, sclipind în culorile primăverii, şi pe ale cărui maluri stîncoase nahlapii lui scobiseră în piatra vie o mulţime de schituri goale ; trecurăm prin poieni pline de flori care predicau doar în pustiu, deşi baptiştii le-au botezat „*Jacks-in-the pulpit*", adică „popi în amvon" ; trecurăm şi pe lîngă un uriaş trunchi noduros, năpădit de ferigi şi plin de crestături în care rugineau, din vremuri imemoriale, penele de fier înfipte într-însul de către oamenii ce se opintiseră, zadarnic, să-l despice ; trecurăm, apoi, pe lîngă treptele de piatră ale unei cascade, trepte pe care, cu veacuri în urmă, fuseseră rotunjite sumedenie de oale găunoase ca nişte cranii, prin necontenite rotiri ale unei cremeni în veci netocită, deşi tocea tot ce-ntîlnea în cale ; trecurăm, după aceea, pe lîngă apele unor pîraie iuţi, ce se prăvăleau într-un tău tainic, din care ieşeau potolite, după ce fierbeau în vîrtejuri năprasnice ; trecurăm, apoi, printr-un teren mai puţin accidentat, pe lîngă o poieniţă rotundă, în care vor fi dănţuit aievea zînele, căci era bătătorită ca-n palmă, dacă nu cumva fusese arsă

de vreo roată încinsă ; tot mergînd aşa, din ce în ce mai sus, dădurăm peste o livadă suspendată, din care mă privea, cu sfială, crai nou.

Căluţul meu îşi plecă brusc capul. În faţa lui se rostogoleau mere roşii, merele Evei. Muşcă dintr-unul, iar eu dintr-altul : mărul avea gust de ţărînă. Încă nu-i ţara zînelor, mi-am zis eu, azvîrlindu-mi frîul spre un copac bătrîn şi gîrbovit, care-l prinse cu-o ramură scălîmbă. Acum nu se mai vedea nici o cărare, şi nu puteai merge mai departe decît de unul singur, şi cu multă îndrăzneală. Croindu-mi drum prin desişurile de mure sălbatice, care încercau să mă tragă îndărăt, mă tîram spre tufele sterpe de laur şi aburcam povîrnişurile lunecoase, către culmile pustii, pe care nu era nimeni să mă întîmpine. Încă nu-i ţara zînelor — mi-am zis — deşi dimineaţa-i aici, în faţa mea.

Mort de oboseală şi cu tălpile rănite, am ajuns, în curînd, nu la capătul drumului, ci la o strîmtoare stîncoasă, dincolo de care începea un alt urcuş. O potecă şerpuitoare, pe jumătate năpădită de tufe de afine, se răsucea printre stînci ; printr-o despicătură a acestora se furişa o cărăruie, care, pătrunzînd prin acest mic defileu, răzbea la larg ceva mai sus, unde creştetul muntelui — ocrotit, spre miazănoapte, de un frate al lui mai înalt — se înclina graţios, înainte de a coborî într-un povîrniş abrupt ; şerpuind printre stîncile fantastice bulucite deasupra ei, poteca, pe jumătate bătătorită acum, ducea la o colibă scundă şi cenuşie, încununată de un acoperiş ascuţit, ca o scufă de călugăriţă.

Într-o parte, acoperişul era decolorat de ploi, dar lîngă streaşina căptuşită cu muşchi părea învelit în catifea : fără îndoială că monahii-melci întemeiaseră aici schituri ierboase. Cealaltă latură a acoperişului era proaspăt şindriluită. Scîndurile peretelui dinspre

miazănoapte, lipsit de uşi şi de ferestre, erau neatinse de zugrăveală şi încă verzi, întocmai ca partea dinspre nord a pinilor acoperiţi de licheni, sau ca scheletul de lemn al unei jonci japoneze. La temelia colibei, ca şi la aceea a stîncilor dimprejur, se întindea un chenar de iarbă grasă, căci piatra obişnuită, ca şi piatra de cămin a colibelor din ţara zînelor, îşi păstrează, nu numai în cîmp, ci chiar şi închisă într-o casă, harul rodniciei (dovadă — iarba de-afară). Cel puţin aşa pretinde Oberon [1], mare expert în ştiinţa vrăjitoriei. Dar, lăsîndu-l la o parte pe Oberon, un lucru e sigur, şi anume, că pămîntul obişnuit, mai ales cel din preajma fermelor sau din preajma stîncilor dintr-o păşune, este mult mai bogat decît cel cultivat cu cîţiva stînjeni mai încolo — într-atîta de blîndă şi de roditoare e căldura pe care-o emană.

La coliba despre care vorbesc, fîşiile de iarbă erau mai bogate la intrarea ei, îndeosebi acolo unde pragul uşii se lăsase, sub povara anilor.

Nu se zărea nici un gard, nici o împrejmuire. Pe aproape, numai ferigi, ferigi, ferigi ! Ceva mai încolo, cît vedeai cu ochii, numai păduri, păduri şi iarăşi păduri, dincolo de care se zăreau numai munţi, munţi, munţi, iar deasupră-le cerul, cerul, cerul, prefăcut într-o pajişte aeriană, pe care să pască luna din munţi. Natură, numai natură. Chiar şi coliba aceea era un crîmpei de natură ; la fel, grămăjoara de crengi argintii de mesteacăn, puse la uscat, şi prin a căror împletitură răzbeau, ca prin gardul din jurul unui mormînt solitar, tufe răzleţe de smeură, cerîndu-şi parcă dreptul la viaţă.

Poteca, gingaş de îngustă, ca o cărăruie bătută de oi, şerpuia printre ferigile lungi culcate la pămînt.

[1] În mitologia medievală, regele zînelor, soţul Titaniei.

Iată, însfîrşit, ţara zînelor, mi-am zis ; Una [1] sălăşluieşte aici, cu mielul ei. Un sălaş micuţ, ca un hamac atîrnat pe culme, la răspîntia dintre două lumi, şi nefăcînd parte din nici una.

Soarele dogorea, iar eu purtam o pălărie uşoară, de pînză galbenă, şi nişte pantaloni albi de doc — relicve ale călătoriilor mele pe mările tropicale. Poticnindu-mă printre ferigi, mi-am pătat genunchii în verde — un verde marin.

Oprindu-mă în prag, mai bine-zis acolo unde fusese cîndva pragul, am văzut, prin ştirbitura uşii, o fată care cosea lîngă unica fereastră a încăperii. Fata avea obrajii palizi, iar fereastra era murdară de muşte ; pe geamurile din partea de sus, roiau viespile. I-am vorbit fetei, iar ea a tresărit, sfioasă, ca o tahitiancă ascunsă pentru vreun ritual, care l-ar fi zărit printre palmieri pe căpitanul Cook. Venindu-şi în fire, mă pofti înăuntru. După ce şterse, cu şorţul, un scaun, se aşeză la loc pe al ei, în tăcere. I-am mulţumit şi m-am aşezat pe scaun, amuţind eu însumi.

Va să zică, asta e coliba fermecată din munţi, iar fata de la fereastrtă e crăiasa zînelor...

M-am dus la fereastră. Privind în jos, ca printr-un telescop, prin strunga îngustă, am zărit, hăt-departe, o lume gingaş-azurie. Deşi veneam de-acolo, parcă nici n-aş fi cunoscut-o.

— Priveliştea asta îţi place, desigur, i-am zis, în cele din urmă, fetei.

— Vai, domnule (ochii i se umplură de lacrimi) în ziua cînd am privit pentru prima oară pe fereastră, mi-am spus : n-o să mă satur niciodată de priveliştea asta !

— Şi ce te-a făcut să te saturi ? De ce-ai obosit ?

[1] Personaj alegoric din poemul *Crăiasa Zînelor* de Edmund Spenser.

— Nu ştiu, (o lacrimă i se prelinse pe obraji), dar nu priveliştea-i de vină, ci eu, Mariana.

Cu cîteva luni în urmă, fratele ei, un flăcău de şaptesprezece ani venise aici, de departe, ca să taie lemne şi să le ardă pentru a face cărbuni. Soră-sa, care era ceva mai mare decît el, îl însoţise. Erau de multă vreme orfani, iar acum ajunseseră să locuiască, singuri, în singura casă de pe munte. Nu trecea pe-acolo nici un drumeţ, nici un oaspete. Primejdioasa potecă şerpuitoare era folosită doar de căruţele ce veneau după cărbuni, în anumite perioade ale anului. Fratele lipsea de-acasă toată ziua, şi uneori toată noaptea. Cînd se întorcea, seara, acasă, bietul băiat era atît de ostenit, încît nu şedea mult pe scaun ci se trîntea pe pat — dar nici patul nu-i bun pentru cel ce tînjeşte după un somn mai adînc. Scaunul, patul, mormîntul.

Stînd tăcut la fereastra vrăjită, ascultam povestea fetei.

— Ştiţi cine locuieşte acolo? îmi spuse ea, deodată, vrînd parcă să schimbe vorba. N-am fost niciodată în ţara aceea, vreau să spun în locul acela de departe — în palatul acela de marmură. (Şi arătă spre un punct depărtat, din vale.) Nu-l vedeţi? Acolo, pe coasta aceea de deal — în faţă e-un cîmp, iar în spate pădurile alea albastre, pe fundalul cărora străluceşte palatul alb — nu-l vedeţi? e singura casă ce se vede.

M-am uitat cu luare-aminte şi, peste cîtva timp, spre uimirea mea, am recunoscut — mai mult după poziţie decît după înfăţişare, sau după descrierea Marianei — propria mea locuinţă, strălucind întocmai cum îmi păruse mie, de pe verandă, că străluceşte casa asta de pe munte. Vălul magic al depărtării făcea din această casă de ţară un palat al lui Făt-Frumos.

— M-am întrebat adesea cine locuieşte acolo? Un om fericit, de bună seamă. Chiar azi-dimineaţă m-am gîndit la asta.

— Un om fericit?! am îngînat eu, tresărind. Ce te face să crezi? Îţi închipui că omul care locuieşte acolo-i bogat?

— Bogat sau nu, n-am habar, dar pare, oricum, fericit — nu vă pot spune de ce. Casa-i atît de departe! Uneori mi se pare că o văd doar în vis. Trebuie neapărat s-o vedeţi la ceasul asfinţitului.

— Desigur că soarele de amurg o îmbracă în aur, dar poate că şi căsuţa asta e aurită la fel de frumos, de răsăritul soarelui.

— Căsuţa asta? Soarele e bun, dar n-o aureşte niciodată! De ce-ar face-o? Casa asta e veche şi putredă. De-aceea e acoperită de muşchi. Dimineaţa, soarele bate în fereastra asta veche — la venirea noastră fusese astupată cu scînduri. E o fereastră pe care n-o pot ţine curată cu nici un chip, iar soarele mă orbeşte cînd cos, stîrnind pe deasupra muştele şi viespile — nişte muşte şi nişte viespi cum nu se găsesc decît într-o casă de munte. Vedeţi şorţul ăsta? Cu el încerc să astup fereastra, cînd dogoreşte prea tare soarele. S-a decolorat de tot, precum vedeţi. Soarele aureşte casa asta? Aş, de unde! Mariana n-a văzut niciodată aşa ceva!

— Pentru că stai aici, înăuntru, cînd acoperişul străluceşte mai tare.

— Vreţi să spuneţi că străluceşte la ceasul cel mai fierbinte şi mai obositor al zilei? Nu, domnule, soarele nu aureşte acoperişul acestei case! Acoperişul era atît de spart, încît fratele meu a trebuit să-l şindriluiască. N-aţi văzut? În partea dinspre miazănoapte, unde soarele bate cel mai tare, în locurile umezite de ploaie. Soarele e bun, drăguţul de el, dar acoperişul se încinge şi putrezeşte. E o casă veche. Se

spune că oamenii care-au clădit-o au plecat spre apus şi-au murit de mult. E o casă de munte. Iarna, nici o vulpe nu s-ar adăposti în ea. Hornul ăsta a fost astupat cu zăpadă, întocmai ca un buştean găunos.

— Ciudate închipuiri, Mariana !

— Ele nu fac decît să oglindească adevărata stare de lucruri.

— Atunci, aş fi spus „ciudate lucruri", în loc de „ciudate închipuiri".

— Cum doriţi, zise fata şi începu din nou să coasă.

Ceva din această replică potolită, sau poate din acest gest, mă făcu să amuţesc din nou. Deodată, prin fereastra fermecată, am zărit o umbră uriaşă, ca aceea a unui condor ce s-ar fi ţinut în cumpănă cu aripile-i desfăşurate ; umbra asta adîncă şi lacomă înghiţea umbrele mai mărunte ale stîncilor sau ferigilor.

— Vă uitaţi la norul acela ? mă întrebă Mariana.

— Mă uit la o umbră. E fără îndoială umbra unui nor, dar norul nu-l pot vedea. Cum de-ai ghicit ? Doar eşti cu ochii pe gherghef.

— Mi-a întunecat gherghelul. Dar iată, acum, norul s-a dus. Şi se-ntoarce Tray.

— Cine ?

— Cîinele meu lăţos. La amiază dispare, ca să-şi schimbe înfăţişarea, apoi se-ntoarce, şi rămîne cîtva timp culcat lîngă uşă. Nu-l vedeţi ? Şi-a întors capul spre dumneavoastră, deşi cînd aţi venit privea drept în faţă.

— Văd că nu te uiţi decît la gherghef. Despre ce vorbeşti ?

— Despre mogîldeaţa întinsă curmeziş, lîngă fereastră.

— Vrei să spui umbra aia lăţoasă ? A, da, acum, cînd o văd, îmi dau seama că într-adevăr seamănă cu un dulău negru, de Newfoundland. Cînd dispare umbra cotropitoare, se întoarce umbra cotropită. Nu văd. însă, obiectul care-o aruncă.

— Pentru asta, trebuie să vă duceţi afară.

— O fi, desigur, una din stîncile acelea năpădite de iarbă.

— Îi vedeţi capul şi faţa ?

— Ale cui ? ale umbrei ? Vorbeşti ca şi cum le-ai vedea, deşi nu-ţi ridici o clipă ochii de pe gherghef.

— Tray se uită la dumneavoastră, zise fata, fără să-şi ridice privirea. E ora lui. Îl văd.

— Ai stat atît de multă vreme la fereastra asta, prin care trec doar nori şi aburi, încît umbrele au ajuns să ţi se pară nişte lucruri, deşi vorbeşti despre ele ca despre nişte năluciri ? Ai căpătat, oare, un fel de al doilea văz, care-ţi îngăduie să spui precis unde anume se află aceste umbre, deşi nu te uiţi la ele şi nu vezi cum lunecă, venind şi plecînd cu paşii lor de şoareci ? Nu cumva umbrele astea neînsufleţite sînt pentru tine ca nişte prieteni vii pe care, deşi nu-i vezi, îi ai mereu în minte, aşa cum arată aievea ?

— Nu m-am gîndit niciodată la ele în felul acesta. Dar umbra cea mai scumpă mie, cea care mă ogoia şi-mi alina cel mai mult oboseala, m-a părăsit pentru totdeauna, aşa cum m-a părăsit Tray adineaori. N-o să-şi mai aşeze niciodată peste ferigi mantia răcoroasă şi tremurătoare. Era umbra unui mesteacăn. Copacul a fost lovit de trăsnet, iar fratele meu l-a tăiat. Aţi văzut, cred, stiva de lemne de-afară — sub ea zace rădăcina îngropată a copacului. Nu, însă, şi umbra lui. Umbra s-a dus, şi n-o să se mai întoarcă niciodată. Şi n-o să mai tremure nicăieri.

Un alt nor trecu, înnegrind tot muntele şi alungînd cîinele. Tăcerea era atît de adîncă, încît surzenia s-ar fi putut uita pe sine însăşi, sau ar fi putut crede că umbra mută vorbeşte.

— Mariana, n-aud nici o pasăre, nici o pasăre cîntătoare. N-aud nimic. Nu vin niciodată aici, după fragi, băieţii şi grangurii ?

— Glasuri de băieţi n-aud niciodată. Păsări, se mai aud din cînd în cînd, dar foarte rar. Fragii se coc şi cad — ştiu eu ce ştiu !

— Totuşi, nişte presuri mi-au arătat drumul — o parte din drum, cel puţin.

— Pe urmă au zburat înapoi. Bănuiesc că se zbenguie pe coasta muntelui, dar nu-şi fac cuib pe culmea lui. Şi vă închipuiţi, desigur, că eu, trăind atît de retrasă aici, neştiind şi neauzind nimic — sau foarte puţin, ca de pildă tunetele şi vuietul copacilor care cad — necitind nimic, vorbind foarte rar, dar fiind totuşi mereu trează, vă închipuiţi că tocmai din această pricină am asemenea gînduri ciudate, — cum le socotiţi dumneavoastră — şi o asemenea stare de trezie obosită. Fratele meu, care lucrează în aer liber, ar dori să fiu şi eu la fel, dar munca mea e o muncă plicticoasă, de femeie — care mă sileşte să şed, să şed, să şed.

— Nu ieşi niciodată la plimbare ? Pădurile astea sînt atît de întinse !

— Şi singuratice, tocmai pentru că sînt atît de întinse. E drept că, uneori, în cîte o după-amiază, mă plimb puţin, dar mă întorc de grabă. Mă simt mai bine singură lîngă cămin decît lîngă o stîncă. Umbrele de pe-aici le cunosc, dar cele din păduri îmi sînt străine.

— Dar noaptea ?

— E ca şi ziua. Mă gîndesc mereu — e ca o roată pe care n-o pot opri, şi care se-nvîrte necontenit, mînată de dorul somnului.

— Am auzit că stările astea de trezie obositoare se vindecă dacă, înainte de culcare, spui o rugăciune

şi-ţi pui capul pe-o pernă burduşită cu hamei proaspăt...

— Uitaţi-vă !

Prin fereastra vrăjită, fata îmi arătă, ceva mai la vale, o grădiniţă minusculă, cît o străchinuţă de lut, pe jumătate înfiptă în stîncile ce-o adăposteau ; iar alături, la o distanţă de cîteva picioare unul de celălalt, doi araci pe care se căţărau nişte viţe de hamei, scurte şi pipernicite, ce s-ar fi îmbrăţişat în vîrf dacă-ar fi fost mai lungi, dar aşa, cădeau neputincioase, după ce adăstau o clipă în văzduh.

— Prin urmare, ai încercat perna ?

— Da.

— Şi rugăciunea ?

— Şi perna, şi rugăciunea.

— Nu există, oare, alt leac, sau altă vrajă ?

— O, de-aş putea ajunge măcar odată la casa de colo, şi de-aş putea privi fericita făptură care locuieşte într-însa ! E un gînd nebunesc ce-mi trece prin minte ? Nu cumva, pentru că trăiesc atît de singură şi nu ştiu nimic ?

— Nici eu nu ştiu nimic, de aceea nu-ţi pot răspunde. Dar tare-aş vrea, Mariana, să fiu fericitul locatar al acelei case fericite, pe care visezi s-o vezi, căci atunci l-ai avea în faţă şi ai scăpa de oboseala ce te-apasă...

...Destul ! Rămîn pe veranda mea, hotărît să nu-mi mai urnesc luntrea spre ţara zînelor. Veranda e loja mea regală, iar acest amfiteatru natural e teatrul meu din San Carlo. Da, e o privelişte magică — iluzia e perfectă. Iar doamna Ciocîrlie, primadona mea, cîntă aici în marele ei rol ; sorbindu-i trilul din zori — tril ce pare a izvorî chiar din fereastra aceea aurie, ca

din templul de la Memnon [1] — nu mă mai gîndesc la faţa obosită de la fereastră.

Dar în fiece seară, cînd se lasă cortina, adevărul se întoarce odată cu întunericul. Nici o lumină nu se arată pe munte. Umblu de colo pînă colo pe puntea verandei, bîntuit de chipul Marianei şi de multe alte poveşti la fel de adevărate.

---

[1] Templu egiptean despre care se spunea că, atins de lumina zorilor, începea să cînte.

BILLY BUDD, GABIERUL

(O povestire văzută din interior)

Închin această povestire englezului Jack Chase, şef al gabiei mari pe fregata americană „United States“ *în anul 1843 — oriunde s-ar afla acum nobila lui inimă, fie pe pămînt, fie în paradis.*

PREFAŢA

Anul 1797, cînd se petrece acţiunea acestei povestiri, aparţine unei perioade, care, precum îşi dă seama astăzi orice om cu judecată, implica o criză a creştinătăţii, criză ce se vestea mai gravă decît oricare alta înregistrată pînă atunci în istorie. Premisa fundamentală propusă de spiritul acelui veac presupunea îndreptarea relelor ereditare ale vechii lumi. În Franţa, acest lucru s-a realizat într-o oarecare măsură prin vărsare de sînge. Ce a urmat, însă? Revoluţia a săvîrşit ea însăşi, curînd, rele mai apăsătoare decît cele ale regilor. Sub Napoleon, ea a aşezat pe tronuri sumedenie de regi de strînsură şi a inaugurat lunga agonie a acelor nesfîrşite războaie, al căror spasm final a fost Waterloo-ul. În anii aceia, nici măcar mintea cea mai înţeleaptă n-ar fi putut prevedea că urmarea tuturor acestor evenimente avea să fie ceea ce în ochii anumitor gînditori a devenit evident, şi anume un progres politic pentru europeni, aproape pe toată linia.

Aşa cum am mai spus în altă parte, ceva din acest spirit revoluţionar i-a însufleţit pe oamenii din flota

de război să se ridice la Spithead[1], *împotriva unor abuzuri reale și îndătinate, iar mai apoi, în Nord, să formuleze revendicări neobișnuit de agresive, ce n-au putut fi înăbușite decît atunci cînd căpeteniile răscoalei au fost spînzurate în văzul întregii flote, spre a sluji drept avertisment. Totuși, într-un fel oarecum asemănător Revoluției celei mari, răscoala aceasta, deși li se păruse, firește, monstruoasă englezilor din acea vreme, a fost, fără îndoială, primul imbold secret dat celor mai importante reforme din marina britanică.*

1

Pe vremea cînd nu apăruseră încă vapoarele, cel ce trecea prin docurile oricărui port maritim mai important avea prilejul să vadă, mai adeseori decît în zilele noastre, cîte un grup de marinari bronzați, coborîți de pe vreun vas de război sau de comerț, pentru a se plimba pe țărm în straie de sărbătoare. Cîteodată flancau sau chiar înconjurau ca o gardă personală vreun exemplar superior al propriei lor tagme, care se mișca printre ei, întocmai ca Aldebaran printre aștrii mai mărunți ai constelației sale. Insul acela important era „Marinarul chipeș" — figură dominantă atît pe vasele de război, cît și pe vasele comerciale din acea epocă mai puțin prozaică. Fără pic de vanitate, ci mai degrabă cu dezinvoltura și grația unui vlăstar regesc, părea să accepte omagiul spontan al camarazilor săi. Îmi vine în minte un caz oarecum ieșit din comun. La Liverpool, în urmă cu o jumătate de veac, am văzut în umbra marelui și murdarului zid al Docurilor Prințului (zid dărîmat între timp) un

[1] Cunoscută radă navală engleză din Canalul Mînecii, situată între Portsmouth și Insula lui Wight.

matelot atît de negru, încît trebuie să fi fost vreun african pur-sînge, din seminția lui Ham[1]. Era neobișnuit de înalt și bine legat. Peste pieptul lui de abanos fluturau cele două capete ale unei năframe de mătase colorată, prinsă neglijent în jurul gîtului; de urechi îi atîrnau niște cercei mari de aur, iar capul frumos i-era încadrat de-o tichie scoțiană cu bentiță.

Era într-o zi fierbinte de iulie, la amiază, iar fața lui, lucioasă de transpirație, iradia o veselie barbară. Împărțind vorbe de duh în dreapta și-n stînga, cu dinții albi scăpărîndu-i ca niște fulgere, pășea vesel în mijlocul camarazilor săi. Aceștia alcătuiau un nemaipomenit amestec de neamuri și de culori, cum i-ar fi plăcut lui Anacharsis Cloots[2] să convoace în fața primei Adunări franceze, în calitate de reprezentanți ai neamului omenesc. La fiece omagiu spontan adus de trecători acestei pagode negre ambulante — omagiu exprimat printr-o oprire în loc, cu ochii holbați, și, ceva mai rar, printr-o exclamație — pestrița lui suită se arăta mîndră de el, întocmai cum preoții asirieni se vor fi arătat mîndri de marele lor Taur sculptat, cînd credincioșii se prosternau în fața lui. Dar să revenim la povestirea noastră.

Dacă uneori Marinarul chipeș din acea epocă avea, coborînd pe uscat, aerul unui Murat[3] naval, el nu semăna totuși cîtuși de puțin cu „Billy-filfizonul", un personaj caraghios care-a dispărut între timp, deși poate fi întîlnit și astăzi din cînd în cînd, într-o variantă mai caraghioasă decît modelul original, la cîrma șalupelor ce străbat apele învolburate ale Ca-

[1] Cel mai tînăr dintre fiii lui Noe.

[2] *Anacharsis Cloots* (1755—1794), revoluționar francez, de origină prusacă, membru al Convenției și unul dintre întemeietorii „cultului rațiunii".

[3] Aluzie la *Joachim Murat* (1767—1815), general francez, cumnat cu Napoleon.

nalului Erie sau, şi mai probabil, în fumul tavernelor presărate pe ţărm. Foarte destoinic în primejdioasa-i meserie, era totodată mai mult sau mai puţin tare la box sau la lupte. Forţa şi frumuseţea erau calităţile lui supreme. Despre vitejia lui se vorbea peste tot. Pe uscat, era campionul, iar în largul mării purtătorul de cuvînt al celorlalţi ; pe scurt, era totdeauna în frunte. Îl vedeai cum strîngea velele pe vreme de furtună, stînd călare pe-un capăt de vergă, c-un picior înfipt în ţapapia acesteia şi trăgînd cu amîndouă mîinile de parîme ca de nişte hăţuri, într-o atitudine foarte asemănătoare cu aceea a tînărului Alexandru pe cale de a-l domoli pe focosul Ducipal. O figură superbă, proiectată parcă de coarnele Taurului din Zodiac pe fundalul cerului furtunos, de unde-şi îmboldea cu chiote vesele camarazii vînjoşi înşiraţi pe catarg.

Alcătuirea morală a omului era rareori în dezacord cu înfăţişarea lui. Într-adevăr, frumuseţea şi forţa, totdeauna atrăgătoare la un bărbat, n-ar fi putut să stîrnească, decît însoţite fiind de un caracter corespunzător, omagiile sincere pe care Marinarul chipeş le primea uneori din partea colegilor săi mai puţin înzestraţi.

Un asemenea astru strălucitor şi pe dinafară şi pe dinăuntru (deşi cu unele trăsături aparte, ce vor ieşi la iveală pe parcursul povestirii) era Billy Budd, sau Baby Budd cum avea să i se spună, ceva mai familiar, în împrejurări ce vor fi relatate ulterior — un flăcău în vîrstă de douăzeci şi unu de ani, cu ochi albaştri, ajuns gabier în marina britanică pe la sfîrşitul ultimului deceniu al secolului al optsprezecelea. Nu cu multă vreme înainte de perioada cînd se desfăşoară povestirea noastră, intrase în slujba regelui, fiind înrolat cu de-a sila undeva pe Canalul Mînecii tocmai cînd se întorcea spre Anglia pe-un vas de mărfuri ; de

pe acest vas fusese dus de-a dreptul pe „HMS Indomitable“, un vas cu şaptezeci şi patru de tunuri, care, aşa cum se întîmpla nu rareori în acele zile grele, fusese nevoit să pornească în larg cu echipajul incomplet. Locotenentul Ratcliffe, ofiţerul care conducea recrutarea, îl remarcă pe Billy din primul moment, chiar cînd punea piciorul pe pasarelă, înainte ca matrozii de pe mărfar să fie strînşi în careu, pentru inspecţie. Şi-l alese numai pe el. Căci, fie că ceilalţi oameni îi apărură într-o lumină proastă după ce-l văzuse pe Billy, fie că nu-l răbda inima să descompleteze prea mult echipajul şi aşa cam redus al vasului — fapt este că ofiţerul se mulţumi cu prima lui alegere, făcută spontan. Spre uimirea camarazilor săi, dar spre marea satisfacţie a locotenentului, Billy nu schiţă nici o împotrivire. Lasă că orice împotrivire ar fi fost la fel de inutilă ca protestul unui sticlete vîrît într-o colivie.

Această supunere tacită, dacă nu chiar voioasă, îi făcu pe ceilalţi marinari să-i arunce lui Billy priviri mirate şi pline de reproş. Căpitanul vasului de mărfuri era un om cumsecade — genul de om care poate fi întîlnit în orice profesie, chiar şi în cele mai modeste, şi pe care toată lumea e de acord să-l califice drept „respectabil“. Oricît ar părea de ciudat la prima vedere, acest plugar al apelor zbuciumate, acest om care se lupta de-o viaţă cu stihiile de neînduplecat, iubea cel mai mult, în adîncul sufletului său cinstit, liniştea şi pacea. Era un bărbat în vîrstă de vreo cincizeci de ani, uşor predispus spre corpolenţă, cu o faţă simpatică, fără favoriţi, şi de o culoare plăcută — o faţă cam plinuţă, cu o expresie inteligentă şi umană. În zilele frumoase, cînd vîntul sufla moderat şi totul mergea bine, vocea lui căpăta un anumit accent muzical, ce părea să ţîşnească din adîncul fiinţei sale. Extrem de prudent şi conştiincios din fire, se întîmpla uneori

ca aceste virtuţi să-i provoace un exces de nelinişte. Căpitanul Graveling nu avea somn cîtă vreme vasul său naviga în apropierea vreunui ţărm. El punea suflet în exercitarea grelelor răspunderi, pe care alţi comandanţi de vase le purtau cu destulă uşurinţă.

În timp ce Billy Budd îşi strîngea catrafusele, aprigul şi mătăhălosul locotenent Ratcliffe se invită singur în cabina căpitanului Graveling, fără să-i pese că acesta uitase să rostească formulele de politeţe obişnuite, într-o asemenea ocazie neplăcută pentru el — uitare pricinuită de gîndurile în care era cufundat; ajuns în cabină, locotenentul se servi, cu de la sine putere, dintr-o sticlă pe care ochiul său expert o observă numaidecît în dulăpiorul cu băuturi. Locotenentul era unul dintre acei lupi de mare care, în ciuda tuturor greutăţilor şi primejdiilor legate de viaţa navală din epoca aceea de mari şi prelungite războaie, nu-şi pierdeau niciodată apetitul natural pentru plăceri. Datoria şi-o făcea întotdeauna conştiincios; dar datoria e uneori o obligaţie aridă, iar el unul se străduia, ori de cîte ori avea prilejul, să-i irige ariditatea cu un amestec fertil de băuturi tari. Căpitanului nu-i rămînea altceva de făcut decît să joace rolul omului obligat să fie gazdă, cu toată graţia şi vioiciunea de care era în stare. El aşeză în tăcere înaintea dezlănţuitului său musafir accesoriile necesare: un păhărel şi o carafă cu apă. Cerîndu-şi, însă, scuze că nu bea, deocamdată, şi el, căpitanul se uită cu mîhnire la dezinvoltul locotenent. Acesta îşi subţie puţin grogul cu apă şi-l înghiţi din trei sorbituri; împingînd apoi păhărelul gol — nu prea departe, ce-i drept, ca să-l aibe la-ndemînă — se aşeză comod pe scaun şi, plescăind satisfăcut din buze se uită ţintă la gazda lui.

Cînd acest ritual luă sfîrşit, căpitanul rupse tăcerea, cu un glas în care se desluşea o undă de reproş amar:

— Locotenente, mi-l vei lua pe cel mai bun dintre matrozi, o comoară de om.

— Ştiu, replică interlocutorul său, trăgîndu-şi mai aproape păhărelul, ca să-l umple din nou. Ştiu, şi-mi pare rău.

— Scuză-mă, locotenente, dar n-ai înţeles. Uite despre ce este vorba. Înainte de a-l fi luat la bord pe tînărul acesta, puntea „Drepturilor Omului" era un cuib de gîlcevi, un adevărat infern, crede-mă. Eram atît de îngrijorat, încît nici pipa nu mă putea linişti. Dar iată că a venit Billy şi i-a potolit pe toţi, ca un preot catolic care-aduce pacea într-un viespar irlandez. Nu ţinîndu-le vreo predică, nu spunînd sau făcînd ceva deosebit, ci prin simpla lui prezenţă, care avea darul de a-i îndulci pînă şi pe cei mai acri dintre ei. Veneau la el ca muştele la miere, toţi, afară de şeful bandei, vlăjganul ăla păros cu favoriţi roşii ca focul. Invidios, poate, pe noul-venit şi convins că un asemenea „băieţaş drăgălaş" — cum îl numea, ironic, în faţa oamenilor — n-avea curaj nici cît un cocoş, îi tot căuta harţă, doar-doar o să-l provoace. Billy răbda şi vorbea frumos cu el — seamănă cu mine, locotenente, căci nici eu nu pot să sufăr certurile — dar toată osteneala i-a fost în zadar. Într-o bună zi, pe la cartul al doilea, în văzul tuturor, Roşcovanul, care fusese pe vremuri măcelar, i-a vîrît un pumn în coaste lui Billy, chipurile ca să-i arate de unde anume se taie un biftec. Braţul lui Billy a ţîşnit, iute ca fulgerul. Deşi cred că n-a vrut să-l atingă prea tare pe vlăjgan, i-a tras o bătaie straşnică. Şi n-a ţinut mai mult de-o jumătate de minut. În tot cazul, găliganul acela era uluit de repeziciunea atacului. Iar astăzi, locotenente, Roşcovanul îl iubeşte pe Billy, da, îl iubeşte, crede-mă, dacă nu cumva e un făţarnic fără pereche. De altfel, toţi îl iubesc. Unii au ajuns să-i spele rufele şi să-i cîrpească pantalonii, iar dul-

gherul vasului îşi foloseşte timpul liber ca să-i meşterească o lădiţă pentru lucruri. Oamenii ar face orice pentru Billy Budd. Şi trăiesc, cu toţii, ca-ntr-o familie fericită. Ştiu prea bine, locotenente, ce-o să se întîmple pe bordul „Drepturilor" după plecarea flăcăului ăstuia. O să treacă multă vreme pînă să-mi pot fuma liniştit pipa, după masă, aplecat peste cabestan. Da, locotenente, mi-l răpeşti pe cel mai bun dintre matrozi, pe omul care face pace între ei!

Şi spunînd acestea, inimosul căpitan îşi stăpîni cu greu un suspin.

— Bine, zise locotenentul, care, înveselit de băutură, ascultase cu un interes amuzat destăinuirile căpitanului. Binecuvîntaţi fie pacificatorii, mai ales cei ce ştiu să se bată pentru pace! Bunăoară, cele şaptezeci şi patru de tunuri ale mele, care mă aşteaptă colo — unora dintre ele li se văd năsucurile în saborduri — adăugă locotenentul arătînd pe fereastra cabinei spre „Indomitable". Dar curaj, omule! Nu fi chiar aşa de abătut! Îţi făgăduiesc anticipat aprobarea regelui. Fii sigur că maiestatea-sa va primi cu bucurie vestea că, într-o vreme cînd mateloţii nu se prea îndeasă la pezmeţii marinăreşti cu graba ce s-ar cuveni, şi cînd unii căpitani de mărfare cedează cu mare greutate vreun marinar-doi flotei de război — maiestatea-sa, zic, va primi cu bucurie vestea că un căpitan, măcar unul, i-a cedat de bunăvoie pe cel mai bun om din tot echipajul, un om atît de leal, încît se lasă înrolat fără să crîcnească. Dar unde-i mîndreţea ceea de băiat? A, uite-l! exclamă el privind prin uşa deschisă a cabinei. Iată-l că vine, tîrîndu-şi lada după el, parc-ar fi Apollo cu valijoara lui, zău aşa! Ascultă băiete, adăugă locotenentul, ieşind pe uşă. Nu poţi veni cu un lădoi ca ăsta pe bordul unui vas de război! Pe un asemenea vas mai toate lăzile

ascund muniţii. Vîră-ţi boarfele într-un sac, băiete! Şeaua şi cizmele pentru cavalerist, sacul şi hamacul pentru marinarul din flota de război!

Flăcăul îşi mută boarfele din ladă într-un sac şi coborî în şalupă, urmat de locotenent. Şalupa se depărtă de „Drepturile Omului", cum era botezat vasul comercial, deşi căpitanul şi echipajul lui îi spuneau, mai pe scurt, marinăreşte, „Drepturile". Proprietarul vasului, un om încăpăţînat, originar din Dundee, era un admirator fervent al lui Thomas Paine [1], al cărui răspuns la diatriba lui Burke [2] împotriva Revoluţiei Franceze fusese publicat nu demult, răspîndindu-se pretutindeni. Botezîndu-şi vasul „Drepturile Omului", după titlul lucrării lui Paine, cetăţeanul din Dundee procedase aproape la fel ca armatorul Stephen Girard din Philadelphia, care-şi botezase vasele „Diderot", „Voltaire" etc., pentru a-şi exprima astfel ataşamentul faţă de ţara lui natală şi simpatia faţă de filozofii ei liberali.

Deodată, în timp ce şalupa luneca pe sub pupa mărfarului, iar locotenentul şi vîslaşii se uitau — unii cu obidă, alţii cu un rînjet — la numele înscris acolo, noul recrut sări de pe bancheta de la prova unde i se poruncise să şadă, şi, fluturîndu-şi pălăria spre marinarii ce-l priveau cu jale, aplecaţi în tăcere peste

[1] *Thomas Paine* (1737—1809), om politic şi publicist american, originar din Anglia, democrat revoluţionar, iluminist. În lucrarea sa, *Drepturile omului* (1791—1792), el sprijină Revoluţia Franceză. Lucrările sale au exercitat o influenţă însemnată asupra formării ideilor revoluţionare în Franţa şi asupra concepţiilor conducătorilor mişcării cartiste din Anglia.

[2] *Edmund Burke* (1729—1797), om politic şi scriitor englez ostil raţionalismului şi deismului. Ostilitatea sa împotriva Revoluţiei Franceze îşi găseşte expresia în special în lucrarea intitulată *Reflecţii asupra Revoluţiei din Franţa (Reflections on the Revolution in France)* (1790).

balustrada de la pupa vasului, le trimise un călduros salut. După care, adresă un salut vasului însuşi: „Adio şi ţie, bătrînă corabie a Drepturilor Omului!"

— Şezi jos, omule! răcni locotenentul, cu toată asprimea rangului său, deşi îşi stăpînea cu greu un zîmbet.

Gestul lui Billy era desigur o abatere gravă de la codul manierelor navale. Numai că el nu învăţase niciodată aceste maniere; drept care, locotenentul nu l-ar fi repezit cu atîta asprime, dacă nu l-ar fi iritat salutul final adresat vasului. Căci vedea în acest salut o ironie deghizată a noului recrut, o aluzie perfidă la înrolările silnice în general, şi la înrolarea lui în special. Şi totuşi, ironia lui Billy era mai degrabă involuntară, căci flăcăul, deşi din plin înzestrat cu voioşia caracteristică omului sănătos, tînăr şi neîmpovărat de griji, era cu totul lipsit de spirit satiric. Îi lipsea şi dorinţa de a fi ironic, şi nefasta uşurinţă de a-şi exercita ironia. Vorbele în doi peri şi insinuările erau străine de firea lui.

Cît despre înrolarea lui silnică, marinarul părea să o accepte aşa cum accepta de pildă orice schimbare a vremii. Fără să-şi dea seama, era un fatalist, însă nu ca un filozof, ci ca animalele. Şi se prea poate chiar să-i fi plăcut această întorsătură din viaţa lui, care-i deschidea un drum spre privelişti inedite şi spre aventuri războinice.

Pe bordul vasului „Indomitable", Billy Budd fu considerat numaidecît ca un marinar destoinic, fiind repartizat în cartul de la tribord al gabiei de mizenă. În curînd se simţi ca la el acasă pe vasul de război, cucerindu-şi simpatia tuturor prin farmecul lui lipsit de afectare şi prin firea lui deschisă şi veselă. Nu se afla om mai voios ca el în cantina unde lua masa, mai ales că printre marinarii înrolaţi cu anasîna erau destui indivizi morocănoşi, care, cînd nu aveau mult de lucru, bunăoară în timpul ultimului cart, sub înrîurirea zorilor ce se apropiau, cădeau de-obicei într-o reverie tristă, ba chiar de-a dreptul posacă. Oamenii aceştia nu erau, însă, la fel de tineri ca gabierul nostru, iar mulţi dintre ei avuseseră desigur parte de-un cămin oarecare, sau îşi lăsaseră pe uscat neveste şi copii, probabil în condiţii vitrege; toţi aveau, de bună seamă, rude şi prieteni, pe cînd, aşa cum se va vedea îndată, Billy era, practic, singurul membru al familiei sale.

Cu toate că noul gabier se bucura de o bună primire din partea echipajului vasului de război, el nu mai era nici pe departe astrul ce strălucise cîndva printre constelaţiile mai mărunte din marina comercială, singura societate pe care o cunoscuse pînă atunci.

Era tînăr şi în ciuda unui fizic pe deplin dezvoltat, arăta chiar mai tînăr decît era în realitate, din pricina expresiei adolescentine a feţei lui, încă fragedă şi de o puritate cromatică aproape feminină, deşi marea îi ştersese paloarea de crin şi o tăbăcise, nelăsînd roşeaţa să pătrundă prin ea.

Pe un asemenea novice, care ignora complicaţiile vieţii în societate, trecerea bruscă de la lumea lui simplă de mai înainte la lumea mai vastă şi mai vicleană a unui mare vas de război, ar fi putut să-l doboare sufleteşte dacă ar fi fost cît de cît vanitos sau închipuit din fire. În amestecătura de oameni de pe „Indomitable" se găseau şi unii marinari care, oricît de inferiori în grad ar fi fost, aveau ceva ieşit din comun, căci disciplina militară continuă şi parti-

ciparea frecventă la bătălii pot da pînă şi marinarului de rînd o anumită nobleţe caracteristică. În calitatea lui de „marinar chipeş", poziţia lui Billy Budd pe bordul vasului de război se asemăna întrucîtva cu aceea a unei frumuseţi rustice adusă de la ţară în mijlocul doamnelor cilibii de la curte. El, unul, nu prea băgase de seamă această schimbare de mediu. Şi nici zîmbetul echivoc pe care ceva din înfăţişarea lui îl stîrnea pe feţele cîtorva marinari mai hîrşiţi. Şi mai puţin îşi dădea seama de impresia deosebit de favorabilă pe care persoana şi comportarea lui o făceau asupra ofiţerilor mai inteligenţi de pe dunetă. Ceea ce nu era de loc de mirare, căci, fiziceşte, era croit după modelul desăvîrşit al acelor englezi, al căror sînge saxon nu pare cîtuşi de puţin amestecat cu cel normand sau cu vreun alt sînge, iar faţa lui avea acea expresie adînc umană, de bunătate calmă, pe care sculptorul grec a hărăzit-o, în unele statui, puternicului Hercule. Dar şi această expresie era subtil modificată de o altă trăsătură a tînărului. Urechea, mică şi armonioasă, îndoitura piciorului, arcuirea gurii şi a nărilor, chiar şi asprimea mîinilor sale de culoarea portocaliu-închis a ciocului de *tucan* [1] (mîinile astea evocau deopotrivă funga şi găleata cu catran), dar mai ales o anumită graţie vizibilă în expresia feţei lui mobile şi în atitudinile şi gesturile cele mai mărunte — graţie ce-ţi sugera o mamă protejată de zeiţele tutelare ale iubirii — toate aceste trăsături vădeau, în chip ciudat, o ascendenţă în directă contradicţie cu situaţia lui prezentă. Taina acestei obîrşii deveni ceva mai puţin misterioasă în clipa cînd Billy trebui să se supună,

[1] Pasăre cu ciocul lung şi penajul viu colorat ; trăieşte în regiunea tropicală a Americii şi face parte din familia Ramhastidaeelor.

lîngă cabestan, formalităţilor prozaice prevăzute de regulament. Cînd ofiţerul, un omuleţ ager şi sprinten, îi puse, printre altele, întrebarea „unde s-a născut" ?, el îi răspunse :

— Nu ştiu, domnule ofiţer.

— Nu ştii unde te-ai născut ? ! Cine ţi-a fost tată ?

— Dumnezeu ştie, domnule !

Uluit de naivitatea sinceră a acestor răspunsuri, ofiţerul îi puse următoarea întrebare :

— Nu ştii nimic despre originea dumitale ?

— Nu, domnule. Dar mi s-a spus că am fost găsit într-o dimineaţă, într-un coşuleţ căptuşit cu mătase, atîrnat la uşa unui om cumsecade din Bristol.

— Ai fost *găsit*, spui ? exclamă ofiţerul, dîndu-şi capul pe spate şi măsurîndu-l de sus pînă jos pe noul recrut. Ei bine, se pare că a fost o găselniţă destul de bună. Sper că au să mai fie găsiţi şi alţi oameni ca tine, băiete ! Flota are mare nevoie de ei.

Da, Billy Budd era un copil găsit, un bastard, însă nu unul de rînd ; originea nobilă i se citea pe faţă la fel de limpede ca aceea a unui cal de rasă.

Încolo, fără să aibe o minte de porumbel, dar nefiind nici înzestrat, decît în foarte mică măsură, cu isteţimea sau înţelepciunea şarpelui, poseda acel soi şi acel grad de inteligenţă care merge deobicei mînă-n mînă cu integritatea firească a omului sănătos, căruia nu i-a fost încă oferit mărul dubios al cunoaşterii. Era analfabet — nu ştia să citească, dar ştia, în schimb, să cînte şi, întocmai ca privighetoarea, care-i şi ea analfabetă, îşi compunea uneori singur cîntecele.

Amorul-propriu părea să-i lipsească aproape cu desăvîrşire, sau, ca să fim mai precişi, avea cam atîta cît i-am putea atribui unui cîine St. Bernard.

Obişnuit să trăiască în mijlocul stihiilor şi necunoscînd din uscat altceva decît plaja sau, mai degrabă, acea parte a globului pămîntesc rezervată femeilor uşoare şi cîrciumarilor din tavernele numite în jargon marinăresc „paradisul scripcarilor“, firea lui simplă nu fusese pervertită de acele abateri morale care nu sînt totdeauna incompatibile cu produsul manufacturier numit „respectabilitate“. Dar oare marinarii care frecventează „paradisul scripcarilor“ sînt lipsiţi de vicii ? Nu. Totuşi, aşa zisele lor vicii îşi au, mai arareori decît la oamenii uscatului, sorgintea într-o inimă coruptă ; ele par a izvorî nu atît dintr-o aplecare spre viciu, cît dintr-un exces de vitalitate îndelung stăvilită, şi nu sînt, deci, altceva decît manifestări sincere, în perfect acord cu legea naturii.

Prin însăşi firea lui, şi sub influenţa condiţiilor sale de viaţă, Billy era, în multe privinţe, un soi de barbar autentic, precum va fi fost, poate, Adam înainte ca rafinatul şarpe să se fi insinuat în tovărăşia lui.

Este locul să subliniem un fapt care poate fi lesne remarcat şi care vine aparent în sprijinul doctrinei privitoare la căderea omului — doctrină ignorată în zilele noastre — şi anume că unele virtuţi pure şi nefalsificate, ce pot fi observate la un om dincolo de pojghiţa uniformă a civilizaţiei, se dovedesc, la o cercetare mai atentă, a nu fi roadele obiceiului sau ale convenţiei, ci mai degrabă străine de acestea, ca şi cum ar fi fost transmise în chip miraculos dintr-o epocă anterioară cetăţii lui Cain şi apariţiei omului citadin. Un caracter înzestrat cu asemenea însuşiri are, pentru cel ce şi-a păstrat nealterat gustul, prospeţimea bobului de strugure, pe cînd insul ultracivilizat, fie el un exemplar reuşit al acestei speţe, îi pare a avea un gust dubios, de poşircă.

Faimoasa invocaţie adresată, în urmă cu aproape două mii de ani, de către un poet inimos ţăranului

blajin rătăcit în Roma cezarilor, se potriveşte şi astăzi oricăruia dintre cei care-au moştenit acele virtuţi primitive şi care cutreieră, năuci, aidoma lui Kaspar Hauser [1], vreuna din capitalele creştine din vremea noastră :

„Sărac, cinstit, şi credincios în toate,
Ce cauţi, Fabiane, în cetate ?“

Cu toate că frumuseţea marinarului nostru era cît se poate de masculină, ea avea totuşi un cusur, întocmai ca frumoasa eroină a uneia dintre povestirile mai scurte ale lui Hawthorne [2]. Nu, însă, un cusur vizibil, ca dînsa, ci un defect de vorbire, ce se manifesta în anumite ocazii. Deşi în clipele de primejdie, sau în faţa stihiilor dezlănţuite, se comporta aşa cum trebuie să se comporte orice marinar, totuşi, sub influenţa vreunei emoţii bruşte şi violente, vocea lui, deobicei extrem de muzicală, ce exprima parcă o armonie lăuntrică, devenea şovăitoare, pierzîndu-se într-un fel de bîlbîială ciudată. Din acest punct de vedere, Billy oferea o dovadă izbitoare a faptului că pizmaşul şarpe edenic continuă să-şi vîre coada în fiece existenţă omenească înfiripată pe planeta noastră. De fiecare dată, într-un fel sau altul, îşi va lăsa negreşit mica lui carte de vizită, ca pentru a ne aminti că are şi el un cuvînt de spus.

Recunoaşterea unui asemenea cusur la Marinarul chipeş cată a demonstra nu numai că nu-l înfăţişăm ca pe un erou convenţional, ci şi că povestirea al cărei protagonist este, nu-i de fel imaginară.

[1] Personaj misterios, apărut pe neaşteptate la Nürnberg, în 1828, şi socotit a fi de origină nobilă. A murit înjunghiat, în 1833 ; atît viaţa cît şi moartea lui i-au tulburat pe numeroşi poeţi romantici.

[2] *Nathaniel Hawthorne* (1804—1864), scriitor american, autor de nuvele şi povestiri.

3

În momentul înrolării silnice a lui Billy Budd, vasul „Indomitable" se afla în drum spre Mediterana, pentru a se alătura flotei de-acolo. Nu peste multă vreme, avu loc întîlnirea cu flota. Ca un membru al acesteia, vasul participă la manevrele ei, deşi uneori, avînd în vedere superioritatea lui navală, precum şi lipsa unor fregate, era trimis singur în misiuni de cercetare şi chiar în misiuni mai îndelungate. Dar toate acestea au prea puţină legătură cu povestirea noastră, care se ocupă doar de viaţa intimă a unui anumit vas şi de cariera unui anumit marinar.

Era în vara anului 1797. În aprilie avusese loc conflagraţia de la Spithead, urmată, în mai, de o explozie şi mai puternică în cadrul flotei din Nord. Această din urmă explozie a fost botezată, fără pic de exagerare, „Marea răscoală". A fost, într-adevăr, o demonstraţie de forţă mult mai ameninţătoare pentru Anglia decît manifestele propagandistice şi armatele cuceritoare ale Directoratului francez.

Răscoala flotei din Nord a fost pentru Imperiul britanic ceea ce ar fi o grevă a pompierilor pentru o Londră ameninţată de un incendiu generalizat. Într-o asemenea criză, Imperiul ar fi fost îndreptăţit să anticipeze faimoasa proclamaţie care avea să vestească, peste vreo cîţiva ani, de-a lungul întregului front naval, ce anume aştepta Anglia din partea fiilor ei. Căci în acel moment, pe catargele corăbiilor cu trei punţi şi pe cele ale vaselor de război ancorate în radă, mii şi mii de marinari din această flotă, care era braţul drept al singurei puteri conservatoare şi libere din Lumea Veche, au arborat, chiuind, pavilionul britanic de pe care ştergeseră crucile[1], astfel încît

[1] Pe drapelul naţional britanic, denumit „Union Jack", crucile Sf. Gheorghe, Sf. Andrei şi Sf. Patrick, sînt unite pentru a simboliza unirea Angliei, Scoţiei şi Irlandei de Nord.

drapelul ce simboliza legea şi libertatea întemeiate pe ordine, era transformat într-un meteor roşu al răzmeriţei neînfrînate şi nestăvilite. Îndreptăţitele nemulţumiri, provocate de anumite neajunsuri din cadrul flotei, luau proporţiile unui incendiu iraţional, aprins parcă de tăciunii ce zburau din Franţa în flăcări pe deasupra Canalului Mînecii.

Evenimentul dădea, vremelnic, o rezonanţă ironică însufleţitelor cîntece ale compozitorului Dibdin[1] — ajutor de nădejde al guvernului britanic în acea conjunctură europeană — cîntece care exaltau, printre altele, devotamentul patriotic al marinarului englez :

„Cît despre viaţa mea, e-a Regelui !"

Cronicarii navali ai Insulei trec, fireşte, destul de repede peste acest episod al măreţei sale istorii maritime ; unul dintre ei (G.P.R. James)[2] mărturiseşte cu candoare că l-ar fi trecut chiar sub tăcere, „dacă imparţialitatea n-ar interzice dispreţul". Totuşi, el nu face decît o simplă menţiune, fără a da vreun detaliu. Asemenea detalii nu pot fi găsite prea uşor nici măcar în biblioteci. Ca şi alte evenimente din istoria oricărui stat, inclusiv a Americii, Marea Răscoală a fost împinsă pe ultimul plan al istoriei, din considerente politice şi de mîndrie naţională. Asemenea evenimente nu pot fi, desigur, ignorate, dar există un mod prudent de a le trata din punct de vedere istoric. Dacă un om normal se fereşte să dea în vileag lucru-

[1] *Charles Dibdin* (1745—1814), actor, cîntăreţ şi compozitor englez, autor al unor faimoase *Sea Songs* (cîntece marinăreşti).

[2] *George Payne Rainsford James* (1799—1860), romancier şi biograf englez.

rile neplăcute sau urîte din propria-i familie, o națiune aflată într-o situație similară își poate la rîndu-i permite să fie discretă, fără a-și reproșa nimic.

Dacă după tratativele dintre reprezentanții guvernului și conducătorii răscoalei, tratative încheiate prin concesiile făcute de cei dintîi în legătură cu unele abuzuri flagrante, prima insurecție — cea de la Spithead — a fost înăbușită cu oarecare dificultate — sau în orice caz urmată de o pace vremelnică — în schimb, neașteptata recrudescență a insurecției, care a izbucnit pe o scară și mai mare în Nord — fiind marcată, în convorbirile ce au urmat, de revendicări socotite de către autorități nu numai inadmisibile dar și de o insolență agresivă — a arătat (ca și cum drapelul roșu n-ar fi fost o dovadă suficientă în acest sens) care era starea de spirit ce-i însuflețea pe oameni. Pînă la urmă, însă, răscoala tot a fost înăbușită, datorită, poate, lealității de neclintit a corpului ofițeresc, a cărui pildă a fost urmată de unele categorii influente ale membrilor echipajului.

Într-o oarecare măsură, Răscoala din Nord poate fi comparată cu frigurile ce cuprind pe neașteptate un organism sănătos, care se leapădă curînd de ele.

În orice caz, o parte din miile de răsculați aveau să contribuie, nu peste multă vreme — îndemnați fie de patriotism, fie de un instinct războinic, sau poate de amîndouă aceste impulsuri — la victoria lui Nelson în bătălia Nilului, precum și la cea de la Trafalgar, care i-a adus suprema cunună navală. Aceste bătălii și mai cu seamă cea de la Trafalgar le-au adus răsculaților o iertare deplină și grandioasă, căci ele au rămas neîntrecute în analele omenirii sub raportul desfășurării spectaculoase a forțelor navale și sub raportul eroismului militar.

4

În legătură cu „cel mai mare matroz de la începutul lumii".

(Tennyson)

Cînd te apuci să scrii, oricît de hotărît ai fi să te ții de drumul principal, e greu să reziști ispitei de a păși pe unele poteci lăturalnice. Mă voi abate și eu pe o asemenea potecă. Voi fi bucuros dacă cititorul îmi va ține tovărășie. În cel mai rău caz, ne vom alege cu plăcerea, despre care se spune, nu fără maliție, că însoțește orice păcat — căci, oricum, abaterea noastră va fi un păcat literar.

Nu spun, desigur, ceva nou cînd observ că invențiile din epoca noastră au dus finalmente la o schimbare a caracterului luptelor navale, schimbare echivalentă cu revoluția săvîrșită în tehnica războaielor prin introducerea prafului de pușcă din China în Europa. Prima armă de foc europeană, o invenție stîngace, a fost, după cum se știe, luată în derîdere de către destui cavaleri, ca o unealtă jalnică, bună cel mult pentru niște țesători prea fricoși din fire ca să se încumete a se bate în luptă dreaptă, cu săbiile de oțel. Dar după cum pe uscat curajul cavaleresc, chiar lipsit fiind de însemnele sale heraldice, nu s-a stins odată cu cavalerii, tot așa și pe mări (deși un anumit gen de bravură spectaculoasă s-a demodat, nemaipotrivindu-se cu noile împrejurări), nobilele însușiri ale unor mari navigatori ca Don Juan de Austria [1],

[1] *Don Juan de Austria* (1547—1578), fiul natural al lui Carol Quintul, guvernator al Țărilor de Jos, a cîștigat bătălia navală de la Lepante împotriva turcilor (1571).

ca Doria [1], ca Van Tromp [2], ca Jean Bart [3], ca un şir întreg de amirali englezi sau ca Decaturii [4] americani din 1812, nu s-au dus odată cu carcasele de lemn ale corăbiilor lor.

Cu toate astea, unui om capabil să aprecieze prezentul fără a deprecia trecutul, i se poate ierta dacă vede în „Victoria" lui Nelson, bătrîna corabie solitară ancorată la Portsmouth, nu numai un monument perisabil închinat unei glorii nepieritoare, ci şi o dojană poetică, atenuată de pitorescul ei, la adresa *Monitoarelor* şi a şi mai puternicelor cuirasate europene. Şi asta, nu doar din pricină că asemenea nave sînt neplăcute la vedere, fiind inevitabil lipsite de simetria şi de grandoarea vechilor vase de război, ci şi din alte pricini.

S-ar putea ca unii, fără a fi totalmente nesimţitori la dojana poetică mai sus amintită, să fie înclinaţi s-o respingă, la nevoie printr-o atitudine iconoclastă, de dragul ordinei celei noi. Bunăoară, contemplînd pe duneta „Victoriei" steaua ce marchează locul unde a căzut Nelson, aceşti utilitarişti marţiali ar putea emite

[1] *Doria,* familie nobilă din Genova ; a dat acestui oraş — port maritim — o seamă de amirali iluştri, printre care *Oberto Doria,* cîştigătorul bătăliei de la Meloria, care, în 1284, a pus capăt îndelungatei rivalităţi dintre Genova şi Pisa şi *Andrea Doria,* comandant al flotelor lui Francisc I şi Carol Quintul.

[2] *Cornelius Van Tromp* (1629—1691) navigator olandez, a condus la victorie flota ţării sale împotriva flotei engleze şi a celei spaniole.

[3] *Jean Bart* (1651—1702), marinar francez, a slujit întîi în flota olandeză, dar la izbucnirea războiului franco-olandez în 1672 s-a înrolat în marina franceză. Pentru faptele sale de arme, a fost înnobilat de Ludovic al XIV-lea, care l-a chemat la Versailles.

[4] *Decatur,* familie care-a dat Americii cîţiva navigatori celebri, printre care *Stephen Decatur* (1779—1820) : în timpul războiului de independenţă dus de Statele Unite împotriva Angliei, el a capturat o fregată engleză şi a săvîrşit şi alte fapte de arme ce i-au adus gloria.

ipoteza că, expunîndu-şi propria persoană în toiul bătăliei, „Marele Matroz" a săvîrşit un act nu numai inutil, dar şi antimilitar, izvorît dintr-o vanitate nebunească. Ei ar putea adăuga chiar că, la Trafalgar, Nelson i-a aruncat morţii o adevărată sfidare, iar moartea a venit bineînţeles, şi că fără acest act de bravadă, victoriosul amiral ar fi putut supravieţui : înţeleptele ordine date de el ofiţerului care preluase comanda n-ar mai fi fost nesocotite, căci însuşi Nelson şi-ar fi putut conduce pînă la locul de ancoraj flota greu lovită, după terminarea bătăliei, ceea ce ar fi evitat tragicele jertfe omeneşti în naufragiul provocat de furtuna naturală ce a urmat furtunii războinice. Benthamiţii [1] războiului ar putea să susţină cu destulă plauzibilitate o asemenea ipoteză, dacă am lăsa de-o parte chestiunea ceva mai discutabilă, a posibilităţilor reale existente în acel moment pentru ancorarea flotei.

Dar pe ceea ce „ar fi putut să fie" nu se poate clădi nimic temeinic. Şi e un fapt cert că puţini comandanţi şi-au dat silinţa să fie atît de circumspecţi ca acest temerar care nu pregeta să se expună primejdiilor — circumspecţi în aprecierea factorilor hotărîtori ai unei eventuale bătălii şi în pregătirea ei febrilă, prin trasarea minuţioasă pe hartă a liniei de atac, aşa cum a procedat, de pildă, la Copenhaga.

Prudenţa nu este, desigur, o virtute deosebită la un militar, nici măcar atunci cînd e dictată de considerente străine de orice egoism ; pe cînd o excesivă dragoste de glorie, capabilă să însufleţească un impuls mai puţin arzător, cum e simţul datoriei, reprezintă virtutea supremă. Faptul că numele lui Wellington aprinde mai puţin imaginaţia oamenilor decît numele mai simplu al lui Nelson, se explică, poate, prin cele de mai sus. În oda lui funebră închinată învingătoru-

[1] Adepţi ai doctrinei lui *Jeremy Bentham* (1748—1832), filozof utilitarist englez.

lui de la Waterloo, Alfred Tennyson nu se încumetă să-l calific drept cel mai mare ostaş al tuturor timpurilor, deşi în aceeaşi odă îl invocă pe Nelson ca pe „cel mai mare matroz de la începutul lumii".

La Trafalgar, cu puţin înainte de începerea luptei, Nelson s-a aşezat să-şi scrie ultimele dorinţe — un testament lapidar. Dacă, presimţind cea mai măreaţă dintre victorii, pe care avea s-o încununeze cu propria-i moarte glorioasă, şi-a împodobit, ca un preot, pieptul cu decoraţiile scumpe ce-i aminteau de strălucitele sale fapte de arme ; şi dacă, a te împodobi astfel înainte de a te jertfi pe altar, înseamnă vanitate, atunci fiece vers eroic din marile epopei şi drame nu ascunde altceva decît o afectare bombastică, devreme ce în asemenea versuri poetul nu exprimă decît acele sentimente exaltate, cărora un om cu firea lui Nelson le dă viaţă transpunîndu-le în fapte, atunci cînd se oferă prilejul.

■

Da, răscoala din Nord a fost înăbuşită. Dar nu toate abuzurile au fost înlăturate. Dacă, bunăoară, furnizorilor nu li s-a mai îngăduit să practice unele obiceiuri caracteristice tagmei lor pe tot globul, de exemplu livrarea unor ţesături cu defecte şi a unor raţii alimentare insuficiente sau chiar alterate — în schimb, recrutarea forţată a continuat ca şi pînă atunci. Printr-un obicei consfinţit de veacuri şi menţinut din punct de vedere juridic pînă de curînd, chiar de către lordul-cancelar Mansfield [1], acest sistem de înzestrare cu oameni a flotei — sistem căzut între timp într-un soi de desuetudine, dar niciodată abolit în mod expres — nu putea fi, practic, înlăturat în anii aceia. Desfiinţarea lui ar fi dus la paralizarea indispensabilei flote — o flotă alcătuită în întregime din pînze, căci forţa aburului nu se cunoştea încă, nenumăratele ei catarge şi miile de tunuri fiind manevrate, toate, exclusiv prin puterea muşchilor ; o flotă cu atît mai flămîndă de oameni, cu cît era nevoită să-şi sporească numărul vaselor de tot felul, pentru a face faţă primejdiilor prezente şi viitoare din partea unui continent în fierbere.

Nemulţumirea a precedat cele două Răscoale şi le-a supravieţuit, mai mult sau mai puţin într-ascuns. De aceea, teama de noi tulburări, sporadice sau generale, nu era lipsită de temei. Iată un exemplu în acest sens : chiar în anul cînd se petrece acţiunea povestirii noastre, Nelson — pe atunci vice-amiral, cunoscut sub numele de Sir Horatio — aflîndu-se cu flota în largul coastei spaniole, a primit ordin de la Amiralul-comandant să-şi mute pavilionul de pe corabia „Captain" pe vasul „Theseus", care tocmai sosise din patrie, unde luase parte la Marea Răscoală : marinarii de pe puntea acestui din urmă vas părînd primejdios de agitaţi, s-a socotit că un ofiţer ca Nelson era omul cel mai nimerit, nu pentru a-i constrînge pe marinari, prin teroare, la o supunere silnică, ci pentru a-i face, prin simpla lui prezenţă, să revină la o lealitate sinceră dacă nu chiar la fel de entuziastă ca a lui însuşi. Aşa se face că, un timp, pe dunetele multor corăbii a domnit o oarecare nelinişte. Pe mare, măsurile de precauţie şi de pază au fost

[1] *William Murray, conte de Mansfield* (1705—1793), judecător al regelui şi procuror general sub guverne de orientare conservatoare. Devenit nepopular prin atitudinea adoptată în reprimarea mişcărilor de revoltă suscitate de publicarea *Scrisorilor lui Junius către rege*, titlu sub care *The Public Advertiser*, răspîndit ziar din Anglia, la acea dată, a tipărit între 21 ianuarie 1769 şi 17 ianuarie 1772 o serie de 69 scrisori conţinînd atacuri la adresa diverselor persoane politice care aveau legături cu guvernul.

întărite pentru orice eventualitate; în orice clipă putea să înceapă o bătălie. Iar cînd aceasta începea efectiv, ofiţerii care răspundeau de diferitele baterii se socoteau datori, în unele cazuri, să stea cu săbiile trase în spatele tunarilor.

5

Dar pe bordul vasului de război pe care nimerise Billy, nimic din comportarea marinarilor şi, cu atît mai puţin, din aceea a ofiţerilor nu ar fi putut să-i sugereze unui observator obişnuit că Marea Răscoală era un eveniment relativ recent. În chip firesc, cel care dă tonul conduitei generale a ofiţerilor de pe un vas de război este comandantul, bineînţeles dacă acesta are asupră-le ascendentul necesar.

Onorabilul căpitan Edward Fairfax Vere, pentru a-i preciza odată cu rangul şi numele întreg, era un burlac în vîrstă de aproximativ patruzeci de ani, şi trecea drept un navigator de elită chiar într-o epocă bogată în marinari iluştri. Deşi legat de înalta nobilime, nu-şi datora avansarea exclusiv relaţiilor sale. Slujise vreme îndelungată şi luase parte la felurite bătălii, făcîndu-şi totdeauna datoria, ca un ofiţer preocupat de bunăstarea oamenilor săi, dar intolerant faţă de orice încălcare a disciplinei; perfect versat în ştiinţa profesiunii sale, era intrepid pînă la neînfricare, deşi nu-şi pierdea niciodată cumpătul. Pentru bravura arătată în mările Indiilor de vest, ca aghiotant al amiralului Rodney[1], în bătălia victorioasă repurtată de acesta asupra lui De Grasse[1] — el fusese avansat la gradul de căpitan.

Pe uscat, cînd umbla îmbrăcat în civil, cu greu l-ar fi luat cineva drept un marinar, mai ales că nu-şi presăra niciodată vorbirea curentă cu expresii marinăreşti; de asemenea, atitudinea lui gravă arăta că nu prea-i plăceau glumele. Aceste trăsături de caracter nu erau infirmate de faptul că, în momentele cînd nimic nu făcea necesară intervenţia lui supremă, părea cel mai rezervat dintre oameni. Zărindu-l pe acest gentilom nu prea impozant nici prin statura lui, nici prin vreun semn exterior, în clipa cînd ieşea din cabină pe covertă, sub ochii ofiţerilor ce se retrăgeau, tăcuţi şi deferenţi, spre celălalt capăt al punţii, orice om de pe uscat l-ar fi putut lua drept un oaspete regal, drept un civil venit pe o navă crăiască, drept un nobil discret, trimis într-o misiune importantă. De fapt, însă, această discreţie îşi avea, poate, obîrşia într-o anumită modestie autentică, proprie uneori firilor hotărîte, şi manifestată ori de cîte ori împrejurările nu fac neapărat necesară o intervenţie energică; o asemenea modestie, indiferent de rangul social ocupat de posesorul ei, este semnul unei virtuţi profund aristocratice.

Aidoma altor oameni, angajaţi în diferite profesiuni mai eroice decît cele obişnuite, căpitanul Vere vădea uneori o anumită aplecare spre reverie, deşi la nevoie se dovedea înzestrat cu destul simţ practic. Stînd

[1] *George Bridges, baron de Rodney* (1710—1792), amiral englez; a participat la Războiul de 7 ani şi a cucerit cîteva dintre insulele Antile; a condus flota engleză la victorie împotriva flotei franceze comandate de De Grasse (1782), în preajma insulei Dominica (insulă din Antilele mici, situată între Martinica şi Guadelupa).

[1] *François Joseph Paul de Grasse-Tilly* (1722—1788) navigator francez; în anii Războiului pentru independenţa Statelor Unite, debarcînd 3.000 de oameni la intrarea golfului Chesapeake, el l-a forţat pe amiralul englez Hood să se retragă fără a-l putea ajuta pe lordul Cornwallis, la Yorktown, victorie care a contribuit la obţinerea independenţei S.U.A. Înfrînt în bătălia angajată cu flota engleză în 1782, în preajma insulei Dominica a fost silit să se predea şi trimis la Londra.

singur la marginea dinspre vînt a dunetei, cu o mînă pe greement, contempla absent întinderea mării. Dacă era brusc întrerupt din gînduri pentru a fi pus la curent cu vreo chestiune de mică importanţă, se arăta mai mult sau mai puţin iritat, dar se stăpînea de îndată.

În marină era cunoscut de toţi sub porecla „Astralul Vere". Iată cum s-a întîmplat ca o asemenea poreclă să-i fie dată unui om altminteri lipsit de strălucire, în ciuda solidelor lui calităţi : o rudă preferată de-a lui, lordul Denton, un om cu inima deschisă, a fost cel dintîi care l-a întîmpinat şi l-a felicitat la întoarcerea în Anglia din expediţia lui în Indiile de Vest ; chiar în ajun, răsfoind un exemplar al poemelor lui Andrew Marvell [1], el îşi oprise, nu pentru prima oară de altfel, privirea asupra poeziei intitulate : *Casa Appleton* — denumirea uneia dintre reşedinţele unui strămoş comun, erou în războaiele germane din veacul al şaptesprezecelea :

„Căci într-un cer domestic i-a fost dat
Să crească, din pruncie privegheat
De Fairfax şi de-astralul Vere,
Sub steaua disciplinei lor severe..."

Îmbrăţişîndu-şi vărul proaspăt sosit din expediţia victorioasă a lui Rodney, la care participase cu atîta vitejie, lordul Denton exclamase, plin de o îndreptăţită mîndrie pentru marinarul din familie :

„— Te felicit, Ed, te felicit, astralul meu Vere !"

Porecla asta a început să circule şi, slujind în convorbirile amicale pentru a-l deosebi pe comandantul vasului „Indomitable" de un alt Vere — un văr de departe, mai în vîrstă decît el, dar cu acelaşi grad în marină — a rămas definitiv legată de numele lui.

---

[1] *Andrew Marvell* (1621—1678), poet englez, legat de „revoluţia puritană", prieten cu Milton.

7

Avînd în vedere rolul pe care comandantul Vere îl joacă în scenele ce vor urma, nu strică, poate, să-i completăm portretul schiţat în capitolul precedent. Pe lîngă calităţile sale de ofiţer de marină, căpitanul avea un caracter excepţional. Aşa cum nu era cazul cu mulţi dintre marinarii vestiţi ai Angliei, îndelungatul şi zelosul servici prestat cu atîta devotament, nu-i absorbise şi nu-i „sărase" întreaga personalitate. Avea o înclinaţie puternică spre tot ce ţinea de domeniul intelectului. Mare amator de lecturi, nu pornea niciodată pe mare fără a-şi împrospăta biblioteca personală, cu cărţi puţine dar dintre cele mai bune. Răgazurile de linişte, uneori atît de plicticoase, ce se ivesc în viaţa comandanţilor chiar în timpul unei expediţii militare, nu erau niciodată prilej de plictiseală pentru căpitanul Vere. Lipsit cu desăvîrşire de acel gust literar care-i face pe unii să savureze nu atît conţinutul cît învelişul lui, înclina mai degrabă spre cărţile care captează în chip firesc interesul oricărui intelectual serios şi luminat, care ocupă vreun post influent şi de răspundere în lume — mă refer la cărţile ce tratează despre oameni şi întîmplări reale, indiferent din ce epocă — cărţi de istorie, biografii şi alte opere neconvenţionale, aparţinînd unor autori lipsiţi de afectare şi de ipocrizie, care, aidoma lui Montaigne, meditează cinstit şi cu bun simţ asupra realităţii.

În această pasiune pentru lectură, el îşi găsea confirmarea gîndurilor sale celor mai intime — confirmare pe care o căutase zadarnic în conversaţiile mondene — încît, cu timpul, ajunsese să-şi formuleze, în legătură cu problemele cele mai fundamentale, o seamă de convingeri pozitive, simţind că ele vor rămîne neschimbate în esenţă atîta vreme cît îşi va

păstra neştirbită inteligenţa. Avînd în vedere epoca agitată în care-i era dat să trăiască, aceste convingeri îi prindeau bine. Ele alcătuiau un fel de zăgaz în faţa năvalei de noi idei — sociale, politice şi de altă natură — care pe vremea aceea captau ca un torent năvalnic atîtea minţi, altminteri nu mai prejos decît a lui. În timp ce alţi membri ai aristocraţiei din care făcea parte prin naştere, spumegau de furie împotriva propovăduitorilor înnoirii, îndeosebi pentru că teoriile lor erau potrivnice claselor privilegiate, căpitanul Vere le respingea în mod dezinteresat, deoarece avea sentimentul că aceste teorii nu se puteau întrupa în instituţii durabile, şi că primejduiau pacea lumii şi adevărata fericire a oamenilor.

Înzestraţi cu o minte mai puţin cultivată şi serioasă ca a lui, unii dintre ofiţerii de acelaşi rang, cu care trebuia să aibe de-a face din cînd în cînd, îl găseau cam nesociabil şi-l luau drept un personaj uscat şi livresc. În clipa cînd se depărta de ei, îşi vorbeau unul altuia cam aşa : „Bun băiat, Vere ăsta, «Vere astralul». Orice-ar spune gazetele, Sir Horatio (era vorba de viitorul Nelson) nu-i, în fond, un marinar şi un ostaş mai bun decît el. Dar, între noi fie vorba, n-ai impresia că în vinele amicului nostru curge şi niţeluş sînge pedant ? Întocmai ca un fir de mătase rătăcit într-un ghem de frînghie marinărească..."

Exista un oarecare temei pentru acest gen de observaţii critice, deoarece căpitanul nu cădea niciodată în păcatul unei familiarităţi joviale ; mai mult încă, ori de cîte ori aborda vreun subiect legat de personajele şi evenimentele tulburătoare ale vremii, obişnuia să evoce cîte un personaj istoric sau cîte o întîmplare din antichitate, cu aceeaşi dezinvoltură cu care ar fi citat din autorii moderni. Şi nu părea de fel conştient de faptul că asemenea aluzii culte, oricît de pertinente ar fi fost, puteau să fie cu totul străine de nişte oameni care

îndeobşte se limitau la lectura ziarelor. Dar a ţine seama de asemenea considerente nu-i lucru prea uşor pentru oamenii cu firea căpitanului Vere. Onestitatea lor îi îndeamnă să meargă drept înainte, şi uneori cam prea departe, întocmai ca păsările migratoare, care nu iau niciodată seama la hotarele străbătute în zborul lor.

8

Despre locotenenţi şi despre ceilalţi ofiţeri care alcătuiau statul major al Căpitanului Vere, nu e nevoie să vorbim aici în amănunt, cum nu e cazul să pomenim de vreunul dintre ofiţerii de bord. Dar printre subalternii mai mici în grad, se află unul pe care se cuvine să-l prezentăm încă de pe acum, întrucît joacă un rol important în povestirea noastră. Voi încerca să-i schiţez portretul, deşi sînt convins că nu voi izbuti niciodată. E vorba de John Claggart, maestru-instructor, rang marinăresc care-ar putea să pară oarecum echivoc unui profan. La început, acest ofiţer avea desigur misiunea de a-i instrui pe marinari în mînuirea armelor, inclusiv a sabiei şi cuţitului. Dar această funcţie a încetat cu multă vreme în urmă, deoarece progresul artileriei, dînd silitrei şi pucioasei prioritate asupra oţelului, a dus la rărirea luptelor corp-la-corp ; maestrul-instructor al unui mare vas de război a devenit atunci un fel de comisar de poliţie, însărcinat printre altele cu menţinerea ordinei pe aglomeratele punţi inferioare.

Claggart era un bărbat de vreo treizeci şi cinci de ani, înalt şi cam uscăţiv, dar nicidecum urît la înfăţişare. Avea nişte mîini prea mici şi prea delicate ca să fi muncit vreodată din greu. Faţa lui se remarca prin trăsăturile ei puternic reliefate, ca acelea ale unei figuri de pe-o medalie grecească ; numai bărbia spînatecă precum aceea a lui Tecumseh [1], amintea, prin

protuberanţa ei ciudat de masivă, de figura reverendului Titus Oates [2], care-a depus, cu glasul său onctuos, mărturie falsă în procesul înscenat în legătură cu așa-zisul complot papistaş, sub domnia regelui Carol al II-lea. Claggart avea o privire dominatoare, ce-l ajuta să-şi exercite funcţiile. Fruntea lui era dintre cele pe care frenologii [3] le asociază de obicei cu o inteligenţă ce depăşeşte nivelul mijlociu ; şuviţele mătăsoase care-o acopereau parţial, îi subliniau şi mai mult paloarea feţei — o paloare uşor colorată într-o nuanţă chilimbarie, asemănătoare coloritului străvechilor statui de marmură patinate de vreme.

Paloarea asta, care contrasta ciudat cu feţele roşii sau bronzate ale marinarilor şi care se datora în oarecare măsură faptului că funcţia lui îl ţinea departe de razele soarelui, nu era de-a dreptul neplăcută, dar parcă sugera ceva defectuos sau anormal în constituţia şi-n sîngele personajului. Totuşi, înfăţişarea şi purtările sale vădeau atît de limpede o educaţie şi o carieră incompatibile cu actuala lui funcţie navală, încît, în clipele cînd nu şi-o exercita, arăta ca o persoană de

---

[1] Căpetenie a tribului indian Shawnee din America de Nord. În timpul războiului de independenţă purtat de Statele Unite împotriva Angliei (1775—1783), Tecumseh s-a alăturat armatei britanice, fiind primit în rîndurile ei cu gradul de general de brigadă. A fost ucis în luptă, dînd dovadă de o vitejie neobişnuită.

[2] *Titus Oates,* fost preot anglican convertit la catolicism ; în 1678 i-a denunţat pe iezuiţii din Anglia că ar fi pus la cale un complot menit să-l asasineze pe regele Carol al II-lea (1660—1685) şi să aducă la tronul ţării un rege catolic. În urma denunţului său neîntemeiat, au fost arestate şi condamnate numeroase personalităţi politice, şi a fost instaurat un regim de teroare.

[3] *Frenologie,* ştiinţă, creată de Gall, după care fiece facultate intelectuală a omului ar fi localizată într-o anumită parte a creierului, astfel încît înclinaţiile şi aptitudinile cuiva ar putea fi determinate după protuberanţele şi depresiunile cutiei craniene.

rang cu înalte calităţi morale, care, din motive tainice, ar călători incognito. Despre viaţa lui anterioară nu se ştia nimic. Se prea poate să fi fost cetăţean englez, dar vorbea cu un vag accent, care părea să indice că nu era englez din născare, ci mai degrabă naturalizat în fragedă pruncie. Printre matrozii mai bătrîiori şi mai flecari de pe punţile inferioare şi de pe teuga, umbla zvonul că maestrul-instructor era un *chevalier* [1] înrolat voluntar în marina regală ca să-şi ispăşească o misterioasă escrocherie, pentru care fusese dat în judecata unui tribunal al regelui. Faptul că nimeni nu fusese în stare să dovedească temeinicia acestui zvon, nu constituia, fireşte, o piedică în calea răspîndirii lui pe ascuns.

În perioada cînd se petrece acţiunea povestirii noastre, ajungea ca un asemenea zvon să fie lansat în legătură cu orice persoană — cu excepţia ofiţerilor — pentru ca bătrînii lupi de mare atoateştiutori de pe bordul unui vas de război să-i dea crezare într-o oarecare măsură. Şi într-adevăr, faptul că un om cu calităţile lui Claggart, dar lipsit de experienţă navală, intrase în marină la o vîrstă destul de matură, primind, fireşte, pentru început, un rang cît se poate de inferior — precum şi faptul că omul acesta nu pomenea niciodată nimic despre viaţa pe care-o dusese pe uscat înainte de a se înrola, făceau ca, în lipsa unei cunoaşteri exacte a antecedentelor lui reale, invidioşilor să li se deschidă un cîmp vast pentru tot felul de presupuneri răuvoitoare.

Dar bîrfelile la care se dedau pe socoteala lui marinarii în cartul lor de noapte, îşi găseau oarecare îndreptăţire în împrejurarea că marina britanică nu-şi

---

[1] În limba franceză, termenul de *chevalier,* intrînd în componenţa anumitor expresii, ca de pildă : *chevalier grimpant, chevalier de la petite épée,* are sensul de escroc.

putea permite, pe vremea aceea, să fie prea scrupuloasă în alegerea cadrelor : nu numai că se ştia de activitatea depusă atît pe mare cît şi pe uscat de patrulele speciale de recrutare, dar încetase să mai fie un secret chiar şi faptul că poliţia londoneză avea mînă liberă să aresteze orice suspect valid, orice individ dubios, şi să-l expedieze grabnic docurilor sau flotei. Mai mult încă, pînă şi printre cei înrolaţi voluntar erau unii care o făceau nu din vreun imbold patriotic sau măcar din dorinţa de a trăi cîtva timp viaţa aventuroasă a marinarilor. O mulţime de datornici insolvabili şi de faliţi morali îşi găseau în marină un refugiu comod şi sigur. Sigur, pentru că odată ajunşi pe bordul unui vas regal, erau la fel de ocrotiţi ca şi tîlharii din evul mediu, cînd se adăposteau în umbra altarului. Aceste abateri consfinţite prin uz, pe care, din motive lesne de înţeles, guvernul de atunci nici nu se gîndea să le dea în vileag şi care aveau să fie de altfel uitate tocmai pentru că afectau doar clasele cele mai puţin influente ale societăţii — aruncă oarecare lumină asupra unui fapt a cărui autenticitate n-o pot garanta — ceea ce mă şi face să ezit a-l pomeni — fapt întîlnit, pe cît îmi amintesc, într-o carte, al cărei titlu, însă, îmi scapă ; acelaşi fapt mi-a fost comunicat personal, în urmă cu peste patruzeci de ani, de către un bătrîn pensionar cu tricorn, cu care am avut o foarte interesantă discuţie pe terasa din Greenwich — un negru din Baltimore, care luptase la Trafalgar. Iată despre ce este vorba : Cînd un vas de război care trebuia să pornească într-o misiune urgentă ducea lipsă de mateloţi şi nu-i putea găsi pe alte căi, echipajul lui era completat cu oameni recrutaţi direct din închisori. Din motive pe care le-am mai arătat, faptul acesta ar putea

fi cu greu dovedit sau infirmat în zilele noastre. Dar în ipoteza că e adevărat, cît de grăitor ar fi acest fapt pentru dificultăţile prin care trecea pe atunci Anglia, încolţită de războaiele ce se ridicau, zbierînd ca nişte zgripţoroaice, din pulberea şi vacarmul Bastiliei prăbuşite. Epoca aceea ne apare cu destulă claritate nouă, care ştim despre ea. Dar pentru bunicii noştri, ai bătrînilor de azi, pentru cei mai lucizi dintre ei, geniul acelei epoci avea desigur înfăţişarea Duhului Promontoriului imaginat de Camoëns[1] — o eclipsă misterioasă, prodigioasă şi ameninţătoare. Nici măcar America nu era scutită de temeri. În toiul cuceririlor fără precedent ale lui Napoleon, unii dintre americanii care luptaseră la Bunker Hill[2] se gîndeau că Atlanticul nu va constitui, poate, o barieră de netrecut în calea planurilor acestui funest parvenit francez ieşit din vălmăşagul revoluţiei, parcă înadins pentru a împlini judecata de pe urmă prorocită în Apocalips.

Revenind la zvonurile în legătură cu Claggart, trebuie spus că temeinicia lor scade dacă ne gîndim că nici un om care ocupă o asemenea funcţie pe bordul unui vas de război nu poate spera să devină vreodată popular în rîndurile echipajului. Şi-apoi, cînd marinarii se apucă să bîrfească vreun om care i-a nemulţumit cu ceva sau care li-e pur şi simplu antipatic, cu sau fără motiv, ei tind, întocmai ca şi oamenii de pe uscat, să exagereze sau să înflorească lucrurile.

Marinarii de pe „Indomitable" ştiau despre cariera din trecut a lui Claggart cam cît ştie un astronom despre itinerarul unei comete înainte de prima ei apa-

[1] *Luiz Vaz Camoez* (engl. Camoëns) (1524—1580), poet portughez, autor al *Lusiadelor*.

[2] Culme în apropierea oraşului Boston, statul Massachusetts ; pe un deal din apropiere (Breed's Hill) s-a desfăşurat la 17 iunie 1775 o cunoscută bătălie din timpul războiului pentru independenţă american.

riţie pe cer. Opinia acestor ţaţe marinăreşti a fost pomenită aci numai pentru a arăta ce fel de impresie făcea maestrul-instructor asupra unor oameni neciopliţi, ale căror concepţii despre ticăloşia omenească erau, fireşte, cît se poate de înguste, nedepăşind imaginea vulgară a unui hoţ care circulă printre hamacurile legănătoare ale marinarilor în timpul cartului de noapte, sau imaginea misiţilor şi a rechinilor de uscat care-i pîndesc şi-i jefuiesc în porturi.

Totuşi, nu era un simplu zvon, ci un fapt cert că, deşi Claggart primise, la intrarea lui în marină, muncile cele mai de rînd pe un vas de război, inclusiv corvezile, el nu zăbovise multă vreme pe acea treaptă joasă.

Înaltele aptitudini de care a făcut numaidecît dovadă, firea lui sobră, atitudinea îndatoritoare şi deferentă faţă de superiori, precum şi un anumit fler manifestat într-o împrejurare stranie, toate aceste calităţi, încununate de un soi de patriotism auster, îi asiguraseră brusca avansare la gradul de maestru-instructor.

Aşa numiţii „caporali de bord“ erau subalternii direcţi ai acestui şef de poliţie maritimă — subalterni cît se poate de docili şi aproape cu desăvîrşire lipsiţi de voinţă, întocmai ca anumiţi funcţionari publici.

Prin poziţia pe care-o ocupa, şeful ţinea sub controlul său o reţea subterană, puternică, ale cărei fire convergente îi îngăduiau, cînd erau abil mînuite de pomeniţii subalterni, să provoace în chip misterios neplăceri şi chiar necazuri mai mari oricăruia dintre membrii echipajului.

7

Viaţa pe gabie îi convenea de minune lui Billy Budd. Cînd nu aveau treabă pe vergile şi mai înalte,

gabierii, aleşi pe sprînceană dintre marinarii cei mai tineri şi mai energici, alcătuiau un fel de club aerian : rezemaţi de bonetele mai mici înfăşurate în chip de perne, ei leneveau ca nişte zei, spunîndu-şi snoave sau contemplînd amuzaţi cele ce se petreceau în lumea febrilă de pe punţile inferioare. Nu-i de mirare că un flăcău cu firea lui Billy se simţea bine într-o astfel de societate. Răspundea totdeauna prompt la orice chemare, şi nu supăra niciodată pe nimeni. Cel puţin aşa fusese în marina comercială. Acum, însă, arăta un asemenea zel în serviciu, încît camarazii lui îl luau uneori peste picior, fără răutate. Acest exces de zel se datora impresiei puternice făcute asupra tînărului gabier de o scenă la care asistase, pentru prima oară în viaţă, chiar a doua zi după înrolarea lui forţată : pedepsirea la schelă a unui marinar, conform regulamentului. Pedepsitul era un recrut tinerel, care lipsise din postul lui de la pupa în clipa cînd vasul trebuia să vireze de bord — ceea ce stînjenise destul de serios executarea acestei manevre, care cerea promptitudine în slăbirea şi în strîngerea velelor. Cînd văzuse spinarea goală a vinovatului brăzdată de dungile roşii lăsate de bici, şi cînd zărise apoi mutra înspăimîntată a omului, care se repezise să se ascundă în mijlocul mulţimii, cu flanela aruncată pe umeri de către călău — Billy rămăsese îngrozit. Se hotărîse, de aceea, să nu se facă niciodată pasibil de o asemenea pedeapsă, să nu merite nici măcar un reproş verbal, prin vreo greşeală sau vreo neglijenţă. Dar spre uimirea şi neliniştea lui, avea să-şi atragă din cînd în cînd mici neplăceri în legătură cu locul unde-şi aşeza sacul sau în legătură cu neorînduiala în care-şi ţinea hamacul — chestiuni mărunte aflate în atenţia „caporalilor de bord“ de pe punţile inferioare ; unul dintre ei avea chiar să-l ameninţe, vag, din pricina unui astfel de fleac. Fiind atît de meticulos în toate, cum de se făcuse vinovat de o ase-

menea neglijență măruntă ? Nici el nu putea pricepe, și se simțea mai mult decît jignit. Cînd vorbea despre asta cu tinerii săi camarazi, ei se arătau fie sceptici, fie ironici, găsind cam ridiculă neliniștea lui fățișă. „Asta ți-e sacul Billy ? îl întrebă unul dintre ei. N-ai decît să te coși înăuntru, băiete, și-atunci o să fii sigur că nu se atinge nimeni de el."

Pe bordul vasului se afla un veteran care, din pricină că vîrsta îl făcea cam inapt pentru un serviciu mai activ, primise de curînd misiunea de a supraveghea, de pe punte, garnitura de fier din jurul arborelui-mare. Gabierul, care se împrietenise oarecum cu el în orele-i libere, se gîndi că se putea duce la bătrîn să-i ceară un sfat înțelept, pentru a ieși din încurcătură. Bătrînul acesta, danez de obîrșie, dar anglicizat prin îndelungatu-i servici în marina engleză, era un om taciturn, cu fața brăzdată de numeroase zbîrcituri și de cîteva cicatrice glorioase. Fața asta uscată, bătută de vînturi și de ani, semăna cu un pergament străvechi, ciuruit ici-colo de vreun cartuș, care lăsase cîte-o pată vineție. Cam cu doi ani înainte de a începe acțiunea povestirii noastre, slujise sub comanda lui Nelson — cunoscut pe atunci doar ca Sir Horatio — pe vasul „Agamemnon", care avea să devină nemuritor în analele marinei, și care într-o gravură a lui Haydon [1] apare ca un gigantic schelet sfărîmat, ce-și arată coastele golașe. În urma unui atac lansat de pe „Agamemnon", pentru abordarea unui vas inamic, căpătase o rană ce-i brăzdase pieziș obrazul, de la tîmplă în jos, lăsîndu-i o cicatrice lungă și palidă, ca o rază de lumină ce i-ar fi căzut, în zori, peste fața tuciurie. Tocmai din pricina acestei cicatrice și a împrejurării în care-o căpătase, precum și datorită petelor fumurii

[1] *Benjamin Robert Haydon* (1786—1846), pictor englez.

de pe obrajii lui, camarazii săi de pe „Indomitable" îl porecliseră pe danez „abordați-l prin fum".

Cînd ochii lui mici de nevăstuică se opriseră pentru prima oară asupra lui Billy Budd, un soi de zîmbet interior îi luminase fața, punîndu-i ciudat în mișcare toate zbîrciturile. Să fi fost, oare, din pricină că în înțelepciunea lui bătrînească și primitivă, lipsită de sentimentalism, vedea sau i se părea că vede la Marinarul chipeș ceva straniu și nepotrivit cu ambianța unui vas de război ? Dar, mai apoi, după ce-l cercetase pe furiș pe tînăr, zîmbetul acela echivoc de vrăjitor bătrîn dispăruse de pe fața lui : acum, cînd îl întîlnea pe marinar, bătrînul avea un fel de tresărire de moment, înlocuită uneori de o expresie de nedumerire filozofică, în legătură cu soarta posibilă a unui asemenea om, aruncat într-o lume plină de capcane perfide, împotriva cărora simplul curaj, lipsit de experiență și îndemînare, precum și de orice urîțenie capabilă să-l apere, nu poate face mai nimic ; într-o astfel de lume, candoarea unui om nu contribuie totdeauna la ascuțirea facultăților sale mintale sau la întărirea voinței, de care are nevoie pentru a ieși dintr-un impas moral.

Cum, necum, asceticului danez îi cam căzuse cu tronc Billy. Și asta, nu numai din pricina unui anumit interes filozofic pentru un astfel de personaj, ci și dintr-o altă pricină : spre deosebire de ceilalți tineri, care nu puteau suferi purtarea excentrică, ba uneori de-a dreptul ursuză a bătrînului, Billy îl admira ca pe un erou al mării, și nu trecea niciodată prin fața lui fără a-l saluta cu un respect, ce nu lasă indiferent pe nici un bătrîn, oricît de țîfnos ar fi și orice poziție ar ocupa în societate. Cu umorul lui sec, bătrînul îi spusese încă de la început „Baby" în loc de „Billy", și i se adresa numai astfel, fie pentru că voia, printr-o ironie patriarhală, să sublinieze tinerețea și statura atletică a

lui Billy, fie din vreun motiv mai misterios. În felul acesta, danezul îi dăduse gabierului nostru porecla cu care avea să fie cunoscut pe bordul vasului.

Ducîndu-se aşadar să-l caute pe bătrîn pentru a-i cere sfatul în legătură cu măruntul şi inexplicabilul necaz ce-l supăra, Billy îl găsi pe puntea de sus a tunarilor, aşezat pe o ladă de muniţii, de unde arunca din cînd în cînd cîte-o privire cam cinică marinarilor mai gălăgioşi ce-l întrerupeau din visare. Billy îi povesti necazul său, mirîndu-se încă o dată că i se putuse întîmpla una ca asta. Bătrînul oracol al mărilor ascultă cu luare aminte vorbele gabierului, care-i aprindeau în ochişorii de nevăstuică scîntei misterioase, însoţite de zvîcnetele ciudate ale zbîrciturilor sale. După ce-şi sfîrşi povestea, gabierul îl întrebă :

— Şi-acum, danezule, te-aş ruga să-mi spui ce părere ai despre chestia asta ?

Ridicîndu-şi gluga de pînză şi frecîndu-şi lunga cicatrice piezişe în locul unde aceasta îi intra în rariştea părului, bătrînul răspunse laconic :

— Baby Budd, *Jemmy Legs*[1] (adică maestrul-instructor) nu te-nghite.

— *Jemmy Legs ? !* exclamă Billy, holbîndu-şi ochii azurii. Cum aşa ? Păi, aud că vorbeşte despre mine ca despre „un dulce copil"...

— Zău ? rînji bătrînul. De, Baby băiatule, *Jemmy Legs* e dulce la vorbă.

— Nu totdeauna. Dar cu mine e dulce la vorbă. Rareori se-ntîmplă să trec pe lîngă el, fără să-mi arunce o vorbă bună.

— Asta, pentru că nu te-nghite, Baby Budd.

Expresia aceasta, repetată pe un ton care-o făcea de neînţeles pentru un novice, îl tulbură pe Billy aproape

[1] *Jemmy* — diminutiv cu un sens peiorativ, derivat din numele de James şi folosit îndeobşte pentru a caracteriza un individ spilcuit şi îngîmfat *(Jemmy Legs*, picioare de om fandosit).

la fel ca şi misterul a cărui dezlegare venise s-o caute. El încercă să-i zmulgă danezului o explicaţie ceva mai puţin neplăcut-oraculară, dar bătrînul Chiron[1] al mărilor, socotind pe semne că deocamdată îl instruise îndeajuns pe tînărul său Achile, îşi cetlui buzele şi-şi adună laolaltă toate zbîrciturile, în semn că refuză să mai spună ceva.

Vîrsta, şi experienţele prin care trec anumiţi oameni isteţi la minte, dar subordonaţi toată viaţa voinţei superiorilor lor, dezvoltaseră la danez cinismul viguros şi circumspect ce reprezenta principala lui trăsătură de caracter.

10

În ziua următoare se petrecu un incident ce-i întări lui Billy Budd neîncrederea în strania replică dată de către danez întrebării pe care i-o pusese.

La amiază, în timp ce vasul luneca pe valuri sub un vînt prielnic, şi în timp ce lua masa, pălăvrăgind voios cu camarazii săi, Billy făcu la un moment dat o mişcare bruscă şi-şi răsturnă strachina cu ciorbă pe puntea proaspăt spălată. Maestrul-instructor Claggart trecea tocmai atunci, cu nuiaua de trestie în mînă, de-a lungul bateriei, într-o adîncitură a căreia era instalată masa gabierilor ; călcînd peste zeama unsuroasă, el îşi urmă drumul fără să scoată o vorbă, deoarece n-avea rost să ia act de un asemenea fleac. Dar cînd îşi dădu seama cine anume vărsase ciorba, Claggart se schimbă la faţă ; oprindu-se locului, dădu să deschidă gura pentru a-l repezi pe marinar, dar se stăpîni şi, arătînd spre dîra de zeamă, îl bătu în glumă cu nuiaua pe umăr.

[1] Personaj din mitologia greacă, fiul lui Cronos şi al Phylirei, un fel de Centaur — pe jumătate om, pe jumătate cal.

— Bravo, băiatule! Frumoasă treabă făcuşi — vorba ceea, pe omul frumos îl cunoşti după cum se poartă, îi şopti el, cu o voce foarte muzicală, şi trecu mai departe. Billy Budd nu observă zîmbetul, mai bine zis rînjetul involuntar care însoţise aceste cuvinte echivoce, şi care schimonosise o clipă buzele subţiri şi frumos arcuite ale lui Claggart. Dar cum toţi cei de faţă avură impresia că acesta intenţionase să facă o glumă, rîseră cu prefăcută veselie de remarca superiorului lor; cît despre Billy, măgulit pe semne de aluzia la porecla lui de „marinar chipeş", rîse şi el odată cu ceilalţi, apoi le spuse, mirat:

— Să mai zică cineva că *Jemmy Legs* nu mă poate suferi!

— Dar cine-a zis aşa ceva, frumosule? îl iscodi nedumerit un anume Donald.

La care, gabierul făcu o mutră cam încurcată, amintindu-şi că singurul om care-i sugerase ideea, năstruşnică după părerea lui, că maestrul-instructor i-ar fi ostil, era bătrînul danez. Între timp, Claggart, continuîndu-şi inspecţia, va fi arborat pe semne vreo expresie mai puţin studiată decît zîmbetul amar de mai înainte — o expresie ce-i schimonosea, poate, faţa, dezvăluindu-i, însă, mai limpede starea de spirit — căci un mic toboşar care venea ţopăind din direcţia opusă, se ciocni uşor de dumnealui şi rămase cam perplex din pricina înfăţişării sale. Perplexitatea nu i se risipi nici în clipa cînd maestrul-instructor îi spuse, şfichiuindu-l zdravăn cu nuiaua:

— Uită-te unde mergi!

11

Ce se întîmplase cu maestrul-instructor? Dar, orice s-ar fi întîmplat, putea oare să aibe starea lui vreo legătură directă cu Billy Budd, cu care nu avusese nici

un fel de contact, oficial sau de altă natură, înainte de incidentul cu strachina de ciorbă? Într-adevăr, ce legătură putea să aibe tulburarea lui, cu un om atît de inofensiv din fire ca tînărul acesta, despre care însuşi Claggart spunea că-i „un dulce copil", şi pe care camarazii săi de pe vasul comercial îl porecliseră „împăciuitorul"?! Ce motiv putea avea *Jemmy Legs* ca să nu-l „înghită", cum zicea danezul?

Totuşi, în sinea lui, Claggart nu-l „înghiţea" pe Billy; şi asta nu fără motiv, precum îşi poate da seama orice om cu spirit de observaţie, judecînd după ultima lor întîlnire. Da, fără îndoială că avea ceva cu el!

A născoci în legătură cu viaţa particulară a lui Claggart o poveste în care să fie amestecat şi Billy Budd, fără ca acesta să aibe habar — bunăoară o poveste romantică, din care să reiasă că maestrul-instructor l-ar fi cunoscut pe tînărul matelot înainte de a-l întîlni pe bordul vasului de război — iată un lucru oarecum lesnicios, şi capabil să arunce o lumină mai mult sau mai puţin interesantă asupra enigmei cazului în chestiune. În realitate, însă, nu poate fi vorba de aşa ceva. Şi totuşi, cauza reală, singura care poate fi invocată aci, implică, prin însuşi realismul ei, tot atîta *mister*, ca oricare dintre ficţiunile lui Radcliffe[1], autoarea *Misterelor din Udolpho* şi a altor scrieri care au la bază tocmai acest element, al misterului. Într-adevăr, ce poate fi mai misterios decît antipatia spontană şi profundă, stîrnită în sufletele anumitor muritori excepţionali, de simpla înfăţişare a altor muritori, fie ei cît de nevinovaţi? Antipatie stîrnită, poate, chiar de această nevinovăţie!

Nu există nicăieri un conglomerat uman mai enervant prin diversitatea personalităţilor ce-l compun ca

[1] *Ann Radcliffe* (1764—1823), scriitoare engleză, una din întemeietoarele aşa-numitului „roman gotic".

acela care se poate închega pe bordul unui mare vas de război, pornit în larg cu echipajul complet. Pe un asemenea vas, nu trece zi fără ca aproape fiece membru al echipajului să nu aibă de-a face cu aproape toţi ceilalţi. Dacă vrei să scapi aici de priveliştea unui obiect enervant, trebuie fie să-l arunci în mare, fie să sari tu însuţi peste bord. Închipuiţi-vă ce efect poate avea o asemenea stare de lucruri asupra unei fiinţe omeneşti care e contrariul unui sfînt.

Dar pentru ca un om normal să înţeleagă cum se cuvine firea lui Claggart, aceste aluzii nu sînt de ajuns. Spre a trece de la o fire normală la o fire ca a lui, trebuie să străbaţi „prăpastia ce le desparte". Sau cel mai bine este să-i dai ocol.

Cu multă vreme în urmă, un cărturar cinstit şi mai vîrstnic decît mine, mi-a spus în legătură cu un om care, ca şi dînsul, a dispărut între timp — un om atît de unanim respectat încît nimeni nu a cîrtit vreodată pe faţă împotrivă-i, deşi cîţiva, foarte puţini, murmurau ceva pe seama lui — aşadar, cărturarul acela mi-a spus :

— Da, X e un tip care nu poate fi explicat cu una, cu două — e o nucă greu de spart cu un evantai de cucoană. Ştii bine că nu sînt adeptul vreunei religii organizate, şi cu atît mai puţin al vreunei filozofii constituite în sistem. Ei bine, cu toate astea socot că a încerca să-l înţelegi pe X, să pătrunzi în labirintul lui şi să ieşi apoi afară, este aproape cu neputinţă, dacă n-ai o altfel de cheie decît cea pe care ţi-o oferă aşa-zisa *cunoaştere a lumii*. Mie, cel puţin, mi se pare cu neputinţă.

— Bine, dar X e totuşi un om, oricît de ciudat le-ar apărea unora ! am replicat eu. Iar cunoaşterea lumii presupune fără îndoială o cunoaştere a naturii omeneşti, în mai toate variantele sale.

— Da, însă e vorba de o cunoaştere superficială, urmărind scopuri obişnuite. Cînd e vorba de mers mai în miezul lucrurilor, nu sînt sigur dacă a cunoaşte lumea şi a cunoaşte natura omenească nu sînt două ramuri distincte ale cunoaşterii, ramuri care pot desigur să coexiste în aceeaşi inimă, dar pot să existe şi separat, una fără prezenţa celeilalte. Ba, la un om de lume obişnuit, frecventarea asiduă a acesteia duce la tocirea acelei nobile clarviziuni interioare, care este indispensabilă pentru înţelegerea a ceea ce este esenţial la anumite caractere excepţionale, fie ele bune sau rele. Am văzut o dată, la un proces destul de important, cum o fată tînără îl juca pe degete pe-un bătrîn om al legii. Şi asta nu din pricină că bătrînul ar fi fost orbit de-o dragoste senilă. Nicidecum. Ci din pricină că avocatul cunoştea legea mai bine decît cunoştea inima fetei. Coke[1] şi Blackstone[2] n-au aruncat atîta lumină asupra zonelor obscure ale spiritului, cîtă au aruncat prorocii ebrei, care erau, mai toţi, nişte sihaştri.

Pe vremea aceea eram atît de lipsit de experienţă, încît nu prea mi-am dat seama încotro bătea interlocutorul meu. Acum, parcă-mi dau seama. Într-adevăr, dacă vocabularul întemeiat pe Sfînta Scriptură ar mai fi popular, am putea defini şi desemna mai uşor anumiţi oameni fenomenali. Dar cum nu e, trebuie să apelăm la o autoritate ce nu poate fi bănuită că ar fi colorată de vreun element biblic.

Într-o listă de definiţii atribuită lui Platon, în traducerea autorizată a scrierilor sale, se poate citi :

„*Depravare naturală*, adică depravarea conformă naturii". Iată o definiţie care, deşi are un iz calvinist,

[1] *Edward Coke* (1552—1634), jurist englez, apărător al legilor ţării sale împotriva prerogativelor regale.
[2] *William Blackstone* (1723—1780) celebru jurist englez, autor al unor tratate populare despre legile şi Constituţia Angliei.

nu implică de fel aplicarea dogmei lui Calvin la întreaga umanitate. Evident că ea se aplică exclusiv individual. Închisorile și spînzurătorile nu ne oferă prea multe exemple de „depravare naturală". În tot cazul, exemplarele mai alese — pentru că sînt lipsite de orice element vulgar și animalic, fiind invariabil dominate de intelect — trebuie căutate în altă parte. Civilizația, mai ales cea de tip auster, îi este prielnică, deoarece depravarea asta se învăluie în mantia respectabilității ; ea posedă anumite virtuți negative, ce-i slujesc drept auxiliare tăcute. Bunăoară, respinge categoric vinul. Nu exagerăm prea mult spunînd că e lipsită de vicii sau păcate mărunte ; o asemenea depravare implică o mare mîndrie, care le exclude, așa cum exclude orice venalitate sau avariție. Într-un cuvînt, ea nu are nimic sordid sau senzual. E gravă, dar lipsită de patimă. Nici nu lingușește omenirea, dar nici n-o vorbește vreodată de rău.

Dar ceea ce, la exemplarele eminente, caracterizează o astfel de natură excepțională, este următorul lucru : cu toate că firea echilibrată și ținuta discretă a omului par să indice o minte extrem de supusă legilor rațiunii, în adîncul sufletului său el se revoltă împotriva acestor legi, ignorîndu-le total și nefolosindu-se de rațiune decît ca de-o unealtă ambidextră pentru înfăptuirea iraționalului. Altfel spus, pentru atingerea unui scop care, în nuditatea lui licențioasă, ar putea să pară demențial, el se va folosi de o judecată rece, solidă și înțeleaptă.

Asemenea oameni sînt adevărați nebuni, de cea mai periculoasă speță, căci nebunia lor nu se manifestă continuu, ci ocazional, sub influența unui anumit obiect ; și nici atunci nu se manifestă fățiș, ci pe ascuns, dovedind o remarcabilă stăpînire de sine ; chiar atunci cînd nebunia asta e în toi, un observator obișnuit nu o poate deosebi de echilibrul mintal, tocmai pentru că, din pricinile arătate mai sus, metoda și procedeele exterioare sînt totdeauna perfect raționale, oricare ar fi scopul urmărit (iar scopul nu este dat niciodată în vileag).

Tocmai un astfel de om era Claggart, un om stăpînit, încă din născare, de o demență rea, nicidecum stîrnită de o educație greșită ori de lectura unor cărți corupătoare sau de o viață de desfrîu. Pe scurt, era stăpînit de o „depravare conformă naturii".

12

Avocați, experți, preoți — o paranteză.

Nu cumva fenomenul acesta, nemărturisit sau în orice caz ascuns, este cel care-i pune în încurcătură pe magistrați cînd judecă anumite procese criminale ? Nu cumva tocmai din acest motiv sînt nevoiți jurații noștri să îndure nu numai interminabilele dispute ale avocaților avizi de onorarii, dar și controversele, încă și mai năucitoare, ale experților medicali, plătiți la rîndu-le ?

Dar de ce se face apel numai la opinia lor ? De ce nu se recurge și la serviciile experților clericali ? Faptul că profesia lor îi pune în contact cu atîtea ființe omenești, uneori în momentele cînd acestea, lepădînd orice sfială, simt nevoia să-și descarce sufletul în convorbiri mult mai confidențiale decît cele dintre medic și pacient — faptul acesta pare să fie un indiciu al capacității lor de a înțelege ceva din complexitatea problemei răspunderilor morale, și de a stabili, bunăoară, dacă într-un anumit caz crima are la obîrșie o maladie mintală sau o dereglare a inimii. Cît despre divergențele ce s-ar putea ivi între acești experți clericali, ele n-ar avea cum să fie mai grave decît disputa fățișă dintre diferiții experți medicali plătiți.

Sumbre afirmaţii, vor spune unii. Dar pentru ce anume ? Nu cumva pentru că au un iz biblic, amintind de „tainele păcatului“ despre care se vorbeşte în Sfînta Scriptură ? Dacă au, nu-i din vina autorului, care ştie că un asemenea iz n-ar putea fi pe placul multor cititori din zilele noastre.

Această paranteză a fost dictată de nevoia de a explica firea ascunsă a maestrului-instructor, personajul în jurul căruia se ţese intriga povestirii noastre. După alte comentarii în legătură cu incidentul de la ora mesei, vom relua firul povestirii, lăsînd-o să-şi demonstreze singură, dacă e în stare, propria veridicitate.

13

Mînie surdă, invidie şi deznădejde

După cum s-a mai spus, Claggart nu avea o înfăţişare neplăcută, faţa lui fiind chiar foarte armonioasă, cu excepţia bărbiei. Părea conştient de aceste calităţi, căci se îmbrăca nu numai corect, ci şi cu deosebită grijă. Dar înfăţişarea lui Billy Budd avea ceva eroic ; iar dacă faţa lui era lipsită de expresia intelectuală a lividului Claggart, părea luminată, ca şi a acestuia, de o strălucire interioară, izvorîtă, ce-i drept, dintr-o sorginte diferită : focul din inima lui îi aprindea bujori în obrajii bronzaţi.

Avînd în vedere pronunţatul contrast dintre cei doi, e mai mult ca sigur că, atunci cînd maestrul-instructor i-a aplicat marinarului zicala „pe omul frumos îl cunoşti după cum se poartă“, a făcut o aluzie ironică la ceea ce-l iritase din capul locului la Billy, şi anume frumuseţea lui fizică aparte — aluzie ce a scăpat tinerilor mateloţi care-au auzit-o.

Cu toate că antipatia şi invidia sînt sentimente ireconciliabile din punct de vedere raţional, ele pot lua naştere odată, ca două surori siameze. Este, deci, invidia un astfel de monstru ? Mulţi muritori chemaţi în faţa judecăţii au recunoscut, în speranţa unei pedepse mai blînde, că s-au făcut vinovaţi de fapte îngrozitoare, dar cine a mărturisit vreodată că a fost invidios ? Fiecare dintre noi simte că invidia ascunde ceva mai ruşinos decît însăşi crima, fie ea cît de perfidă. Şi nu numai că fiecare o condamnă, dar oamenilor de bine nici nu le vine să creadă cînd aud că un ins inteligent e învinuit de aşa ceva. Cum, însă, invidia nu sălăşluieşte în creier ci în inimă, intelectul, fie el cît de superior, nu constituie o chezăşie împotriva ei. Dar la Claggart invidia faţă de Billy Budd nu era o pornire vulgară. Şi nici nu era colorată de acea gelozie plină de teamă, ce-l făcea pe Saul să se adumbrească la faţă cînd se gîndea, tulburat, la frumosul şi tînărul David. Invidia lui Claggart avea temeiuri mult mai adînci. Dacă privea cu ochi răi trăsăturile frumoase, robusteţea veselă şi sincera bucurie de viaţă a tînărului Billy Budd, era pentru că simţea instinctiv că toate aceste însuşiri însoţeau un caracter care, în marea-i simplitate, nu voise niciodată răul cuiva şi nici nu cunoscuse muşcătura de şarpe a răului plătit în schimb. Duhul cuibărit în trupul lui Billy, duh inefabil, care privea ca prin ferestre prin ochii lui azurii, plutind peste gropiţele din obrajii săi arşi de soare, înmlădiindu-i încheieturile şi răsucindu-i cîrlionţii bălai — tocmai acest duh făcea dintr-însul un marinar chipeş, Marinarul chipeş prin excelenţă. Cu excepţia unei alte persoane, Claggart era poate singurul om de pe vas capabil să aprecieze cum se cuvine fenomenul moral întruchipat de Billy Budd. Iar această capacitate de înţelegere nu făcea decît să-i aţîţe pasiunea, care, printre diferitele forme secrete pe care le căpăta în sufletul lui, lua cîteodată forma unui dis-

preţ cinic al inocenţei — „ce idee, să fii inocent ? !" Totuşi, din punct de vedere estetic, maestrul-instructor percepea farmecul inocenţei şi nepăsarea ei curajoasă, încît aproape c-ar fi vrut şi el să fie inocent, deşi n-avea nici o speranţă.

Incapabil să nimicească răul fundamental din fiinţa lui, deşi era destul de abil pentru a-l ascunde ; înţelegînd binele dar neputînd să-l facă, un om cu firea lui Claggart, înzestrat cu un prisos de energie caracteristic mai tuturor oamenilor astfel alcătuiţi, nu are altă cale decît aceea de a se închide în propria-i cochilie şi de a-şi juca pînă la capăt, aidoma scorpionului — pentru care, însă, e răspunzător doar creatorul — rolul ce i-a fost hărăzit.

14

Pasiunea, pasiunea cea mai profundă, nu are nevoie de o scenă somptuoasă pentru a-şi juca rolul. Locul ei este printre mitocani, printre cerşetori şi printre scormonitorii de gunoaie. Iar împrejurările care-o provoacă, fie ele cît de mărunte sau triviale, nu ne pot da măsura forţei sale. În cazul de faţă, scena este o punte proaspăt spălată, iar unul din factorii externi este ciorba vărsată de-un marinar înrolat pe-un vas de război.

Cînd maestrul-instructor a observat de unde venea şuvoiul acela unsuros ce-i curgea la picioare, el s-a gîndit, desigur, mai bine zis şi-a băgat în cap, că nu era la mijloc un simplu accident (ceea ce era, de fapt) ci manifestarea perfidă a unei reacţii spontane pe care antipatia lui o provoca din partea lui Billy — manifestare stupidă şi inofensivă ca lovitura de copită a unei juninci, care n-ar mai fi fost însă chiar atît de inofensivă dacă juninca ar fi fost un armăsar potcovit. Gîndind astfel, Claggart îşi infuza în fierea invidiei

sale vitriolul dispreţului. Incidentul în sine îi confirma anumite zvonuri ce-i ajunseseră la ureche graţie caporalului *Squeak* [1], un omuleţ cărunt, poreclit astfel de către marinari din pricina vocii sale piţigăiate şi a feţei lui ascuţite, pe care şi-o tot vîra prin colţurile întunecoase ale punţilor inferioare, căutînd infractori. Porecla asta ironică trezea în minţile oamenilor imaginea unui şobolan într-o pivniţă.

Faptul că şeful lui îl folosea indirect ca pe-o unealtă ce-i îngăduia să întindă mici capcane gabierului pentru a-l pune în încurcătură (căci măruntele şicane pe care Billy Budd izbutise pînă-n prezent să le ocolească, veneau din partea maestrului-instructor), faptul acesta îl făcuse pe caporal să tragă, în chip destul de firesc, concluzia că şeful nu-l iubea de loc pe matelot. Drept care, ca un subaltern fidel ce era, socotise de datoria lui să aţîţe focul, aducînd la cunoştinţa şefului său anumite glume nevinovate ale voiosului gabier, glume la care adăuga diferite epitete jignitoare auzite, chipurile, din gura lui. Maestrul-instructor nu punea niciodată la îndoială adevărul acestor denunţuri, mai cu seamă în legătură cu epitetele, căci ştia prea bine cît de nepopular poate deveni un maestru-instructor, îndeosebi unul zelos ca el, şi bănuia că matelotii îl împroşcau, pe la spate, cu zeflemelile şi batjocura lor : însăşi porecla pe care i-o dăduseră *(Jemmy Legs)* ascundea sub aparenţa ei hazlie, ostilitatea şi lipsa lor de respect.

Dar deşi ura este lacomă de provocări, cea care-l mistuia pe Claggart nici n-avea nevoie să fie aţîţată din afară. Depravarea subtilă e de-obicei extrem de prudentă, deoarece are de ascuns totul. Chiar cînd bănuieşte vreo intenţie jignitoare, nu-şi poate confirma sau spulbera bănuiala, tocmai din pri-

[1] În limba engleză, *to squeak* înseamnă a ţipa, a striga.

cină că se învăluie într-un mister care-o izolează ; iar cînd acţionează, nu fără regret, o face fie pe temeiul unei simple bănuieli, fie pe temeiul unei certitudini. Răzbunarea ei tinde să fie monstruos de disproporţionată în raport cu presupusa jignire, căci orice om care se răzbună seamănă cu un cămătar cu pretenţii exorbitante. Dar oare ce spunea conştiinţa lui Claggart ? Pentru că, deşi conştiinţele sînt la fel de diferite ca şi frunţile oamenilor, fiece făptură inteligentă — chiar şi demonii care, cum zice Sfînta Scriptură, „cred şi tremură" — are o conştiinţă. Cum aceea a lui Claggart nu era decît executoarea voinţei sale, ea exagera la culme fiecare fleac, pretinzînd bunăoară că intenţia atribuită lui Billy de a răsturna strachina cu ciorbă, ca şi epitetele pomenite, constituiau un cap de acuzaţie suficient de temeinică, justificînd pe deplin ostilitatea împotriva lui. Fariseul este ca un Guy Fawkes care se-ascunde în cămările subterane ale unor oameni de felul lui Claggart ; aceştia nici nu concep că răutatea ar putea rămîne fără replică. Probabil că persecuţiile la care maestrul-instructor îl supunea într-ascuns pe Billy aveau scopul de a-i pune la încercare caracterul. Dar ele nu dezvăluiseră la tînărul matelot nici un cusur, de care duşmănia să se poată lega pe faţă, sau pe care să-l poată măcar folosi ca pe-un soi de autojustificare ; astfel încît, incidentul cu strachina, oricît de neînsemnat ar fi fost, era binevenit pentru bizara conştiinţă ce-i slujea drept sfetnic intim lui Claggart. Şi n-ar fi exclus să-l fi încurajat a-l pune pe marinar la noi încercări.

15

Cîteva zile după ultimul incident relatat de noi, Billy Budd fu victima unei întîmplări care-l tulbură mai mult decît tot ce păţise pînă atunci.

Era o noapte foarte caldă pentru latitudinea unde se afla vasul, iar gabierul, care-ar fi trebuit să stea de cart pe puntea de jos, moţăia pe puntea cea mai de sus, unde se căţărase, părăsindu-şi hamacul încins, suspendat deasupra unei platforme înguste, printre alte o sută de hamacuri, atît de strîns îndesate unele într-altele, încît n-aveau loc să se legene. Billy se culcase, ca în umbra unei coline, sub nişte vergi de rezervă, aruncate claie peste grămadă, între arborele-trinchet şi arborele-mare, acolo unde se afla şi cea mai masivă dintre bărcile vasului. Întins lîngă alţi trei marinari veniţi de jos ca să doarmă aici, moţăia la marginea dinspre arborele-trinchet a maldărului de vergi ; întrucît postul lui de veghe ca gabier se afla chiar deasupra teugei, avea oarecum dreptul, consfinţit prin uz, să se simtă ca la el acasă în această parte a vasului.

Deodată se trezi, simţindu-şi, ca prin vis, umărul atins de un individ care sondase probabil şi somnul celorlalţi marinari ; cînd gabierul îşi înălţă capul, individul îi şopti repede la ureche :

— Strecoară-te în port-sarturi, Billy ! Se pune ceva la cale. Nu vorbi ! Hai, grăbeşte-te ! Vin şi eu după tine, îndată !

Şi se făcu nevăzut.

Întocmai ca mulţi alţi oameni buni la suflet, Billy avea unele din slăbiciunile care merg mînă-n mînă cu bunătatea ; printre aceste slăbiciuni se număra şi oroarea, mai bine zis neputinţa de a spune pe şleau *nu*, la orice propunere ce nu i se părea absurdă, răuvoitoare sau nedreaptă. Şi cum avea sînge cald în vine, îi lipsea calmul flegmatic al acelora care răspund la orice propunere printr-o pasivitate totală. Ca şi frica lui instinctivă, capacitatea lui de a înţelege tot ceea ce depăşea limitele cinstei şi ale naturii se

manifesta rareori spontan. Şi-apoi, în cazul de faţă, era încă ameţit de somn.

Se sculă, totuşi, în neştire, şi, întrebîndu-se, leneş, ce anume „se punea la cale“, porni spre locul indicat de celălalt, una dintre cele şase platforme înguste, aşezate în afara parapetelor înalte şi ascunse de numeroasele noduri şi funii împletite ale sarturilor şi şcotelor ; aceste platforme aveau, pe un mare vas de război din acea epocă, dimensiuni pe măsura corpului navei. Pe scurt, semănau cu nişte balcoane negre, suspendate deasupra mării, şi într-atît de izolate, încît unul dintre marinari, un bătrîn lup de mare, cam neconformist şi meditativ din fire, se retrăgea acolo chiar şi peste zi, ca într-o capelă particulară.

Individul care-l trezise pe Billy Budd veni în curînd după el, în această ascunzătoare. Luna încă nu răsărise, iar stelele erau învăluite într-un fel de negură. Billy nu putea vedea desluşit faţa necunoscutului. Totuşi, ceva din silueta şi aerul lui îl făcu pe Billy să-l ia drept unul din oamenii de la pupa. Şi nu se înşela.

— Ascultă, Billy ! îi spuse omul, cu acelaşi glas şoptit şi prudent : Ai fost înrolat cu de-a sila, nu-i aşa ? Şi eu la fel.

Şi făcu o pauză, vrînd parcă să vadă ce efect au vorbele lui. Dar Billy, neştiind ce să creadă despre toate astea, nu-i răspunse.

— Billy, urmă celălalt, nu sîntem singurii în situaţia asta. Mai sînt şi alţii, o ceată întreagă. N-ai putea să ne dai o mînă de ajutor, la caz de... nevoie ?

— Ce vrei să spui ? îl iscodi Billy, care abia acum se trezise de-a binelea.

— Sst ! Sst ! (şoapta grăbită deveni voalată). Ia te uită ! (Şi omul îi întinse două mici obiecte ce licăreau palid în noapte). Le vezi ? Ale tale-au să fie, Billy, dacă-ai să...

Dar Billy îl întrerupse, cu o furie care, grăbindu-se să se rostească, îi scotea la iveală beteşugul glasului :

— La d-d-dracu, n-n-nu ştiu ce v-v-vrei, dar ai f-f-face mai b-b-bine s-o ştergi !

Buimăcit, omul rămase locului, dar Billy îi strigă, sărind în picioare :

— D-d-dacă n-o ştergi, t-t-te arunc peste p-p-parapet !

Dîndu-şi seama că Billy nu glumea, misteriosul emisar dispăru în direcţia arborelui-mare, pe sub vergile de rezervă.

— Hei, ce se-ntîmplă-acolo ? mormăi un matroz de la teuga, trezit din somn de zbieretele lui Billy. A, tu erai, *Frumosule ?* exclamă el, recunoscîndu-l pe gabier, care se întorsese pe punte. De bună seamă că s-o fi întîmplat ceva dacă ai ajuns să te bîl-bîlbîi !

— A ! zise Billy, controlîndu-şi vocea. Am dat peste un tip de la pupa în partea noastră de vas şi l-am poftit să se-ntoarcă la locul lui.

— Asta-i tot ce i-ai făcut ? întrebă cu ţîfnă celălalt, un bătrîn arţăgos, cu faţa şi părul de un roşu cărămiziu, ce-i atrăsese porecla de Piper Roşu. Pe derbedeii ăştia eu i-aş însura cu fiica tunarului ! adause el, dînd a înţelege prin această expresie că i-ar lungi pe un tun spre a fi biciuiţi, drept pedeapsă disciplinară.

Explicaţia dată de Billy asupra tulburării sale de moment i se păru oricum satisfăcătoare bătrînului matroz pentru că, dintre toţi membrii echipajului unei corăbii, cei afectaţi la teuga, îndeobşte veterani fanatici în prejudecăţile lor marinăreşti, sînt cei mai înverşunaţi adversari ai oricărei invazii pe teritoriul lor, îndeosebi din partea marinarilor de la pupa, despre care au o părere foarte proastă, întrucît aceştia sînt, mai toţi, oameni ai uscatului, care nu se caţără

pe vergi decît pentru a strînge sau a desfăşura vreo velă, şi nu se pricep nici măcar să mînuiască acul de matisat sau să facă un „cap de berbece..."

16

Incidentul acesta îl tulbură foarte pe Billy Budd. Era o experienţă cu totul nouă pentru el : nu mai fusese niciodată acostat în felul acesta, pe ascuns, de un intrigant. Înainte de această întîlnire, nici nu-l cunoscuse pe marinarul de la pupa, întrucît posturile lor erau foarte depărtate : unul făcea de cart sus pe catarg, iar celălalt jos pe punte, la pupa.

Ce-o fi vrut individul ? Dar oare cele două obiecte strălucitoare pe care i le pusese sub ochi, erau într-adevăr guinee ? De unde le avea, oare ? Doar se ştie că, pe mare, pînă şi butonii de rezervă sînt rari !

Cu cît se gîndea mai mult la întîmplarea asta, cu atît se simţea mai perplex, mai tulburat şi mai descumpănit. Respingînd cu scîrbă o propunere care, deşi n-o prea înţelegea, nu-i mirosea a bine, Billy Budd proceda întocmai ca un cal tînăr proaspăt întors de la păscut, care, adulmecînd brusc miasmele vreunei uzine chimice, fornăie de zor, ca să le alunge din nări şi din plămîni. Această stare de spirit anula în sufletul lui orice dorinţă de a mai sta de vorbă cu individul, pentru a obţine de la el lămuriri în legătură cu scopul pe care-l urmărise, acostîndu-l. Şi totuşi era, fireşte, curios să vadă cum arăta pe lumină acest mesager nocturn.

Îl pîndi în după-amiaza următoare, în timpul primului său cart, şi-l zări printre oamenii care fumau în partea dinainte a punţii superioare, unde fumatul era permis. Îl recunoscu mai degrabă după silueta şi statura lui decît după faţa-i rotundă şi pistruiată, cu

nişte ochi sticloşi, de un albastru spălăcit, umbriţi de gene aproape albe.

Billy nu era, totuşi, sigur că flăcăul acesta cam de aceeaşi vîrstă cu el, care sporovăia şi rîdea slobod, rezemat de un tun, era conspiratorul din ajun. Prea părea jovial şi năuc ! Şi cam prea durduliu pentru un marinar, fie el şi unul de la pupa ! Pe scurt, era ultimul dintre oameni pe care l-ai fi putut bănui copleşit de gînduri, îndeosebi de acele gînduri primejdioase, pe care se cuvine să le atribui unui conspirator pus pe fapte mari, sau chiar agentului unui astfel de conspirator.

Fără ca Billy să-şi dea seama, individul îl observase înaintea lui, aruncîndu-i o privire piezişe. Iar cînd simţi că Billy îl priveşte, îl salută ca pe-un vechi prieten, scuturînd din cap în semn că-l recunoaşte, dar nu-şi întrerupse conversaţia pe care-o purta cu ceilalţi fumători.

Două-trei zile mai tîrziu, întîlnindu-l întîmplător pe Billy în cursul plimbării de seară pe una dintre punţi, îi adresă în treacăt o vorbă prietenească, atît de neaşteptată şi atît de echivocă, date fiind împrejurările, încît Billy se simţi stînjenit şi nu ştiu ce să-i răspundă. Drept care, o lăsă să treacă neobservată.

Billy era acum şi mai perplex decît înainte. Deşartele presupuneri pe care era silit să le facă, erau atît de străine de el, şi-l tulburau atît de adînc, încît se strădui din răsputeri să le stăvilească. Nu-i trecu nici o clipă prin minte că era de datoria lui de marinar leal să raporteze superiorilor despre această întîmplare atît de suspectă. De altfel, chiar dacă i-ar fi venit ideea să raporteze, gîndul că fapta lui ar semăna cu un denunţ mîrşav, l-ar fi împiedicat s-o săvîrşească — într-atît de generoasă era mentalitatea lui de novice. De aceea, păstră taina pentru sine. Totuşi, o dată, nu se putu opri să nu-şi descarce puţin sufle-

tul în faţa bătrînului danez. Era o noapte înmiresmată, iar vasul parcă încremenise pe mare ; cei doi şedeau tăcuţi pe punte, cu capetele rezemate de parapet. Îmbiat poate de această atmosferă de vrajă, Billy îi povesti o parte din cele întîmplate, fără a indica vreun nume, căci scrupulele sale lipsite de temei îl împiedicau să-i destăinuie cuiva întreaga poveste. Ascultînd vorbele lui Billy, înţeleptul danez păru să ghicească mai mult decît i se spunea ; după ce rămase cîteva clipe pe gînduri, cu o expresie concentrată, ce-i aduna parcă zbîrciturile într-un singur punct şi-i ştergea de pe faţă zîmbetul acela sarcastic, pe care-l avea adesea, bătrînul rosti :

— Nu ţi-am zis eu, Baby Budd ?

— Ce mi-ai zis ? îl întrebă Billy.

— Că *Jemmy Legs* nu te-nghite.

— Bine, dar ce legătură-i între *Jemmy Legs* şi nebunul ăla de la pupa ? exclamă Billy uluit.

— Aha, vasăzică era unul de la pupa ?! O labă de pisică ! [1] O labă de pisică !

După această exclamaţie — despre care nu se putea şti dacă se referă la adierea ce încreţea tocmai atunci marea liniştită, sau dacă are un tîlc mai subtil, legat de omul de la pupa — bătrînul vrăjitor îşi răsuci brusc, cu dinţii lui negri, bucata de tutun presat pe care-o ţinea în gură, nemaicatadicsind să răspundă la întrebarea lui Billy, stăruitor repetată de acesta. Bătrînul avea obiceiul de a se învălui într-o tăcere îndărătnică atunci cînd i-era pusă la îndoială, prin întrebări sceptice, vreuna dintre sentinţele sale oraculare — sentinţe nu totdeauna limpezi, ci mai degrabă pline de obscuritatea caracteristică mai tuturor

[1] Joc de cuvinte intraductibil : *cat's paw (literal :* labă de pisică) înseamnă în englezeşte şi iscoadă (sau unealtă), şi briză uşoară, care încreţeşte suprafaţa mării.

formulelor delfice [1], oricare ar fi izvorul lor. O îndelungă experienţă îl învăţase, probabil, pe bătrîn sa adopte această prudenţă amară, ce-i dicta să nu se amestece în treburile altora, şi să nu dea niciodată un sfat.

17

În ciuda categoricei afirmaţii a danezului că maestrul-instructor era la obîrşia ciudatelor necazuri pătimite de Billy pe bordul vasului „Indomitable“, tînărul matelot era dispus să le pună în seama oricui, mai degrabă decît în seama omului care, potrivit spuselor sale, „avea totdeauna o vorbă bună“ pentru el. Faptul acesta era de mirare, deşi poate numai în aparenţă. În anumite privinţe, unii marinari rămîn destul de naivi, chiar la o vîrstă matură. Iar un tînăr cu firea atleticului nostru gabier nu-i decît un copil. Totuşi, inocenţa desăvîrşită a unui copil nu-i decît expresia ignoranţei sale depline : ea scade pe măsură ce i se dezvoltă inteligenţa. Dar, la Billy Budd, inteligenţa, atîta cîtă avea, se dezvoltase fără a-i altera naivitatea. Experienţa este, desigur, un bun învăţător, dar la anii lui, Billy nu agonisise o experienţă prea mare. Şi-apoi, era lipsit cu desăvîrşire de acea cunoaştere instinctivă a răului, care, la oamenii răi sau nu îndeajuns de buni din fire, precede experienţa şi, de aceea, poate fi un apanaj al tinereţii însăşi, precum se vede limpede în anumite cazuri.

Ce putea Billy să ştie despre om, altceva decît ceea ce ştia despre marinarii simpli care întruchipau, pentru el, omenirea ? Cît despre marinarul de modă veche, marinarul înnăscut, de tipul „lupului de mare“ — acesta se deosebeşte radical, în unele privinţe, de

[1] Aluzie la oracolul din Delfi şi la răspunsurile ambigue ale Pithiei.

omul de pe uscat, deşi face parte din aceeaşi speţă. Marinarul are franchetă, pe cînd omul de pe uscat are rafinament. Pentru marinar viaţa nu este un joc care cere multă bătaie de cap — ca, de pildă, jocul de şah, în care se fac puţine mutări directe, ţelul fiind atins în chip indirect ; un joc sucit, plicticos şi steril, care nu merită nici măcar biata lumînare ce se mistuie pentru a-l lumina.

Da, ca tagmă, marinarii sînt un neam juvenil. Pînă şi păcatele lor poartă pecetea juvenilităţii. Acest lucru e cu atît mai adevărat în ce-i priveşte pe marinarii de pe vremea lui Billy. De asemenea, trebuie spus că unele trăsături caracteristice tuturor marinarilor sînt adesea şi mai pronunţate la cei tineri. Orice marinar e obişnuit să execute ordinele fără să le discute ; viaţa lui pe bordul unei corăbii este orînduită din exterior ; marinarul nu cunoaşte promiscuitatea în relaţiile cu ceilalţi oameni — relaţii libere, întemeiate pe egalitate, cel puţin la suprafaţă, care te-nvaţă curînd că, dacă nu manifeşti o neîncredere pe atît de adîncă pe cît de frumoase sînt aparenţele, rişti s-o păţeşti rău. Neîncrederea practicată fără ostentaţie este o atitudine curentă, nu atît printre oamenii de afaceri, cît printre oamenii care-ajung să-şi cunoască semenii în relaţii mai puţin superficiale decît cele de afaceri — mă refer la anumiţi oameni de lume ; neîncrederea este atît de curentă printre ei, încît sfîrşesc prin a o practica în mod inconştient, iar unii dintre ei ar rămîne probabil sinceri miraţi dacă li s-ar spune că această neîncredere este una din trăsăturile lor caracteristice.

18

După micul incident cu strachina de ciorbă, Billy Budd nu mai avusese neplăceri în legătură cu hamacul, cu sacul lui marinăresc, sau cu alte asemenea lucruri.

În acelaşi timp, surîsul şi vorba prietenoasă cu care era gratificat din cînd în cînd, deveniseră dacă nu mai frecvente, ceva mai pronunţate decît înainte.

Existau, de la o vreme, şi alte semne. Cînd Claggart zărea, fără a fi observat, silueta zveltă a lui Billy printre alţi tineri ce se plimbau, schimbînd glume, pe puntea de sus a tunarilor, în clipele de răgaz ale celui de-al doilea cart, privirea lui îl urmărea pe veselul Hyperion marin cu o expresie melancolică şi meditativă, iar ochii i se umpleau de ciudate lacrimi febrile.

Claggart avea atunci înfăţişarea unui om profund nefericit. Iar uneori expresia aceea melancolică avea o nuanţă de gingaşă tandreţe, ca şi cum Claggart ar fi putut chiar să-l iubească pe Billy, dacă destinul nu s-ar fi opus. Era, însă, o nuanţă trecătoare, alungată grabnic de o expresie cruntă, care-i crispa faţa, făcînd-o să semene, o clipă, cu o nucă zbîrcită. Alteori, însă, cînd îl zărea pe gabier venind în direcţia lui, se dădea în lături cu cîţiva paşi ca să-l lase să treacă, şi-l învăluia în privirea sardonică a unui Guise [1], dezvelindu-şi dinţii strălucitori. Dar în cazul unei întîlniri neaşteptate, în ochii lui scăpăra o lumină roşie, ca o scînteie ce ţîşneşte din nicovală într-o covălie întunecoasă. Scăpărarea aceea aprigă părea ciudată în ochii lui care, de-obicei, erau de un violet închis, nuanţă dulce între toate.

Deşi unele dintre aceste toane diavoleşti nu puteau scăpa atenţiei lui Billy, ele depăşeau puterea de înţelegere a unuia cu firea lui. Şi-apoi, în alcătuirea lui sufletească nu intra cîtuşi de puţin acea intuiţie care, în unele cazuri, transmite ignoranţei nevinovate sen-

[1] Aluzie la Henric I, duce de Guise (1550—1588) care a condus sîngerosul masacru din noaptea Sfîntului Bartolomeu (1572) împotriva protestanţilor şi care a fost poreclit „le Balafré" (crestatul) în urma unei răni căpătate într-o bătălie.

timentul instinctiv al apropierii răului. El socotea că maestrul-instructor se purta uneori într-un fel ciudat. Atîta tot. Aerul franc şi vorbele prietenoase rostite din cînd în cînd, erau luate drept ceea ce păreau să fie, căci tînărul matelot nu auzise niciodată vorbindu-se despre „omul cu limba mieroasă".

Dacă gabierul ar fi fost conştient că săvîrşise sau rostise ceva care-ar fi putut stîrni animozitatea instructorului, ar fi fost cu totul altceva, iar privirea lui ar fi devenit măcar mai clară, dacă nu mai ageră. Dar aşa, era orbit de propria-i inocenţă.

Billy avu aceeaşi reacţie şi în altă împrejurare. Doi subofiţeri — armurierul şi şeful de cală — cu care nu schimbase niciodată vreo vorbă, deoarece atribuţiile lui pe vas nu-l puneau în contact cu ei, începuseră să-i arunce, ori de cîte ori întîmplarea îl scotea în drumul lor, nişte priviri caracteristice de-obicei oamenilor care pun ceva la cale împotriva celui astfel privit. Dar privirile lor nu-i păreau lui Billy suspecte sau măcar demne de a fi luate în seamă, deşi ştia prea bine că armurierul şi şeful de cală, ca şi magazionierul, farmacistul şi alţi gradaţi erau, potrivit uzanţelor marinăreşti, colegi de popotă cu maestrul-instructor şi, ca atare, aveau urechi vrednice de confidenţele lui.

Dar popularitatea dobîndită de chipeşul nostru marinar prin bărbăteasca îndrăzneală de care dădea dovadă la nevoie şi prin irezistibila lui voie-bună — calităţi ce nu implicau vreo superioritate intelectuală aptă a stîrni invidia — popularitatea asta aproape generală îl îndemna pe Billy să acorde şi mai puţină atenţie ochiadelor tăcute despre care-am pomenit, şi de a căror semnificaţie nu-şi putea da seama.

Cît despre marinarul acela de la pupa, Billy îl vedea foarte rar, din motive pe care le-am mai arătat; totuşi, ori de cîte ori se întîmpla să se întîlnească, individul dădea vesel din cap, ca la vederea unei vechi cunoştinţe, şi uneori îşi însoţea acest gest cu o vorbă prietenoasă. Oricare ar fi fost scopul urmărit la-nceput de către acest tînăr dubios, sau de către omul care-l trimisese la Billy, purtarea lui în asemenea întîlniri dovedea că renunţase definitiv la acel scop. S-ar fi zis că ticăloşia lui precoce (şi orice ticălos de rînd e precoce) îi jucase lui însuşi o festă, sau că omul căruia încercase să-i întindă o capcană ca unui nerod îi dejucase, prin însăşi nerozia şi ignoranţa lui, planul.

Dar oamenii isteţi la minte ar putea opina că Billy ar fi trebuit, în mod normal, chiar la prima lui întîlnire cu marinarul de la pupa — întîlnire atît de brusc curmată — să-l întrebe pe şleau ce anume urmărea. Ei ar mai putea crede că ar fi fost cît se poate de firesc din partea lui Billy să-i descoasă pe cîţiva dintre ceilalţi marinari recrutaţi cu de-a sila, pentru a-şi da seama dacă aluziile vagi ale emisarului la o răscoală pusă la cale pe bordul vasului aveau sau nu vreun temei. Da, oamenii isteţi la minte ar putea gîndi astfel. Dar e nevoie, poate, de ceva mai mult, sau de cu totul altceva decît de simpla isteţime pentru a înţelege cum se cuvine un caracter ca acela al lui Billy Budd.

Cît despre Claggart, monomania lui — dacă monomanie se cheamă ceea ce dezvăluia el, fără să vrea, prin ieşirile pomenite mai înainte, deşi se silea îndeobşte să şi-o ascundă sub masca unei purtări rezonabile, de om stăpîn pe sine — monomania asta îl mistuia ca un foc subteran, din ce în ce mai afund. Era de aşteptat să se întîmple un eveniment hotărîtor.

19

După misterioasa convorbire cu omul de la pupa, convorbire pe care Billy o curmase atît de răspicat, nu se petrecu nimic deosebit de important pentru poves-

tirea noastră, pînă la evenimentele pe care le vom relata acum.

După cum am mai arătat, întrucît fregatele (desigur mult mai rapide decît vasele de linie) lipseau pe vremea aceea din escadra engleză din Mediterana, „Indomitable" nu era folosit numai ca bastiment-iscoadă, ci primea uneori şi cîte-o misiune mai importantă, departe de restul flotei. Şi asta, probabil, nu numai datorită însuşirilor sale navale neobişnuite la un vas de acest tip, ci şi datorită caracterului aparte al comandantului său, caracter ce-l făcea, pare-se, cu osebire apt să îndeplinească orice misiune, ale cărei dificultăţi neprevăzute puteau cere o iniţiativă promptă, în împrejurări în care, pe lîngă calităţile obişnuite ale unui bun ofiţer de marină, era nevoie de multă pricepere şi abilitate. În cursul unei astfel de misiuni, o misiune de lungă durată — tocmai cînd ajunsese la o maximă depărtare de restul flotei, „Indomitable" se pomeni faţă-n faţă cu un vas inamic. Era spre sfîrşitul după-amiezii. Vasul inamic — o fregată zveltă — o luă la sănătoasa, cu toate pînzele sus, după ce-şi dădu seama că nava observată prin ochean îi era net superioară ca tonaj şi ca număr de oameni. După o urmărire deznădăjduită, care ţinu pînă pe la jumătatea primului cart de noapte, fregata izbuti să scape definitiv.

Nu peste multă vreme după încetarea urmăririi, şi înainte ca emoţiile provocate de aceasta să se fi potolit pe deplin, maestrul-instructor ieşi din ascunzătoarea lui şi-şi făcu apariţia lîngă arborele-mare, aşteptînd respectuos, cu pălăria în mînă, să fie observat de către căpitanul Vere, care se plimba singur pe partea bătută de vînturi a dunetei, iritat desigur de eşecul urmăririi. Claggart stătea pe locul rezervat gradelor inferioare cînd acestea doreau să aibă o convorbire specială fie cu ofiţerul de serviciu, fie cu însuşi comandantul. Se

întîmpla, însă, foarte rar ca un marinar sau un subofiţer să ceară audienţă la comandant : potrivit obiceiului, o făcea doar în cazul cînd avea vreun motiv excepţional.

Absorbit de gîndurile sale, comandantul se pregătea să-şi continue plimbarea în sens invers, cînd observă prezenţa lui Claggart, care stătea, cu pălăria întinsă, într-o expectativă respectuoasă. Trebuie spus că acest subofiţer îi era cunoscut căpitanului Vere abia din ultima cursă a vasului, cînd Claggart se transferase de pe un alt vas (aflat în reparaţie) spre a lua locul fostului maestru-instructor de pe „Indomitable", lăsat la vatră pentru incapacitate.

În clipa cînd comandantul îşi dădu seama cine era omul care aştepta atît de respectuos un semn din parte-i, faţa lui căpătă o expresie ciudată, asemănătoare celei ce se zugrăveşte pe faţa unui om care se întîlneşte, pe neaşteptate, cu o cunoştinţă nu îndeajuns de veche pentru a fi realmente cunoscută, dar a cărei înfăţişare îi provoacă, pentru prima oară, o vagă repulsie. Se opri, totuşi, şi spuse, cu obişnuitul său ton oficial, nu lipsit, însă, de o anume iritare :

— Ei bine, ce doreşti, instructore ?

Cu aerul unui subaltern care se simte, cu părere de rău, obligat să aducă la cunoştinţă o veste proastă, şi care, deşi hotărît să fie sincer, ţine morţiş să evite orice exagerare — Claggart vorbi, supunîndu-se îndemnului sau mai bine zis ordinului comandantului. Exprimîndu-se în limbajul unui om nu lipsit de educaţie, el raportă — deşi nu pretind a-i reda întocmai cuvintele — că în cursul urmăririi fregatei inamice şi al pregătirilor pentru eventuala ciocnire, avusese prilejul să se convingă că exista cel puţin un element periculos pe bordul acestui vas, al cărui echipaj nu cuprindea numai oameni ce se făcuseră vinovaţi de participare la ultimele răscoale, dar şi alţii, care, aidoma

marinarului cu pricina, nu se înrolaseră voluntar în flota majestății-sale... Aici, căpitanul Vere îl întrerupse, cu oarecare enervare:

— Vorbește pe șleau, omule! Spune că au fost înrolați cu de-a sila!

Claggart făcu un gest de supunere și continuă:

În vremea din urmă, el (Claggart) începuse a bănui că pe punțile inferioare se desfășura o agitație secretă, provocată de marinarul cu pricina — agitație de care nu fusese îndeajuns de sigur ca să se simtă îndreptățit a raporta despre ea. Dar în urma celor observate, în după-amiaza aceea, la respectivul marinar, bănuiala vagă privitoare la o activitate clandestină se transformase într-un fel de certitudine.

— Îmi dau perfect de bine seama, adăugă el, de grava răspundere ce-mi asum făcînd un raport care-atrage după sine asemenea consecințe pentru pomenitul marinar, pe lîngă că poate spori temerile pe care e firesc să le simtă orice comandant de vas, după nefericitele întîmplări petrecute recent — știți desigur la ce mă refer...

Luat prin surprindere, căpitanul Vere nu-și putu la-nceput ascunde pe de-a-ntregul neliniștea. Dar, în timp ce-l asculta pe Claggart, această neliniște făcu loc treptat unei iritări provocate de felul cum subofițerul își prezenta raportul. Se abținu, totuși, să-l întrerupă, pînă-n clipa cînd îl auzi pe Claggart spunînd în încheiere:

— Ferească Dumnezeu, excelență, ca „Indomitable" să pățească la fel ca...

— N-avea dumneata grijă! îi tăie vorba comandantul, cu fața schimonosită de mînie, ghicind instinctiv că subofițerul voia să-i pomenească de-un vas, pe care Răscoala din Nord căpătase proporții deosebit de tragice, punînd la un moment dat în pericol viața comandantului său. Această aluzie îl scotea din sărite

pe căpitanul Vere. Faptul că un subofițer îi pomenea, hodoronc-tronc, de evenimentele recente, i se părea un indiciu de revoltătoare lipsă de modestie, mai ales cînd ofițerii înșiși evitau cu atîta grijă să vorbească despre acest subiect. În afară de asta, comandantul, înzestrat cu un acut simț al demnității, vedea în vorbele subofițerului o încercare de a-l intimida. Și era oarecum mirat că omul acesta, care dovedise atît de mult tact în exercitarea funcțiilor sale — cel puțin așa i se păruse comandantului — se arăta atît de lipsit de tact în cazul de față.

Dar aceste gînduri, ca și îndoielile ce-i treceau prin minte, cedară brusc locul unei bănuieli încă vagi, dar destul de puternice pentru a-i influența receptivitatea față de veștile proaste ale lui Claggart. O experiență îndelungată îi îngăduise să cunoască îndeaproape complicata viață de pe punțile inferioare, viață care, ca oricare alta, își are ascunzișurile ei tainice și latura ei dubioasă (aceea pe care oamenii o dezaprobă îndeobște); iată de ce, căpitanul Vere nu se lăsă tulburat peste măsură de revelațiile subofițerului. Mai mult încă, deși, avînd în vedere recentele evenimente, era necesar să se acționeze grabnic la cel dintîi indiciu serios de recidivă a spiritului de revoltă, el personal socotea că n-are rost să întrețină ideea unei revolte latente, dînd prea repede crezare spuselor unui informator, chiar dacă acesta era un subaltern de-al său, însărcinat, printre altele, cu misiunea de a-i ține echipajul sub supraveghere polițienească. Comandantul n-ar fi nutrit poate această convingere dacă n-ar fi avut, ceva mai înainte, ocazia de a-l vedea pe Claggart desfășurînd un zel patriotic care-l enervase, părîndu-i-se cam factice și cam exagerat. Și-apoi, însăși siguranța de sine și emfaza cu care subofițerul își prezentase raportul, îi amintea în chip ciudat de un muzicant care depusese o mărturie falsă într-un caz grav

judecat de o curte marțială, din care făcuse parte și căpitanul Vere, pe vremea cînd era numai locotenent.

— Pretinzi că există cel puțin un om periculos pe bord : numește-l ! îl somă căpitanul pe Claggart, curînd după ce-l întrerupsese din vorbă, nelăsîndu-l să-și sfîrșească aluzia perfidă.

— William Budd, excelență. Un gabier...

— William Budd ?! îngînă căpitanul, sincer mirat. E vorba cumva de omul pe care locotenentul Ratcliffe l-a adus nu demult de pe bordul unui vas comercial ? De tînărul acela care pare să fie atît de popular în rîndurile echipajului ? De Billy, sau „Marinarul chipeș" cum îi spun oamenii ?

— Da, excelență, chiar de el e vorba. Căci, în ciuda tinereții și a frumuseții sale, e foarte viclean. Nu degeaba se vîră în sufletul camarazilor săi, cîștigîndu-le bunăvoința : la o adică, ei ar putea pune o vorbă bună pentru el ! V-a pomenit oare locotenentul Ratcliffe de gluma pe care-a făcut-o Budd cînd a sărit de la pupa cargo-ului în șalupa ce venise să-l aducă la vasul nostru ? Însăși veselia lui e o mască menită să ascundă ura pe care-o simte în legătură cu faptul că a fost înrolat cu de-a sila. Dumneavoastră ați observat numai obrazul lui frumos, dar sub bujorii ăștia se ascunde, poate, o capcană.

„Marinarul chipeș" îi atrăsese, firește, încă de la început atenția căpitanului, ca o figură aparte printre ceilalți membri ai echipajului. Deși în general se arăta cam rezervat față de ofițerii săi, comandantul îl felicitase pe locotenentul Ratcliffe pentru norocul de a fi găsit un asemenea specimen al genului uman, vrednic să pozeze, nud, pentru o statuie a lui Adam înainte de Cădere.

Cît despre gluma prin care Billy își luase rămas bun de la vasul „Drepturile Omului", căpitanul Vere își amintea că locotenentul Ratcliffe îi raportase despre ea, însă cam pe ocolite, așa cum ar fi povestit o întîmplare hazlie ; și deși el personal o interpretase (greșit) drept o ieșire ironică, își făcuse o părere și mai bună despre tînărul recrut, deoarece, ca ostaș al marinei, nu putea decît să admire curajul unui om capabil să se lase, cu atîta bun simț și voioșie, luat cu hapca. În afară de asta, conduita gabierului, în măsura în care avusese prilejul s-o observe, îi confirmase căpitanului prima impresie favorabilă ; cît despre calitățile de marinar ale noului recrut, ele i se păruseră atît de remarcabile, încît se gîndise la un moment dat să-l promoveze într-un post care l-ar fi putut aduce sub directa lui supraveghere, și anume în postul de șef al gabiei mari, în locul unuia mai puțin tînăr ca el, și tocmai de-aceea mai puțin corespunzător pentru acest post. În paranteză fie spus, întrucît oamenii de pe gabia mare n-aveau de mînuit pînze atît de grele, ca velele de jos ale arborelui-mare și arborelui trinchet, un tînăr capabil părea cel mai potrivit pentru a-i conduce, și chiar era de preferință ales în postul de șef, avînd sub conducerea lui niște flăcăiandri adesea foarte necopți. Într-un cuvînt, căpitanul Vere văzuse, încă de la început, în Billy Budd ceea ce în jargonul nautic al vremii se numea un „plasament regal", adică, pentru flota maiestății-sale, un plasament foarte convenabil, făcut cu puține cheltuieli sau chiar fără nici o cheltuială.

După o scurtă pauză, în timpul căreia își aminti de toate aceste lucruri și cîntări în gînd aluzia lui Claggart la o „capcană ascunsă" (de ce-o cîntărea mai mult, de aceea se îndoia de buna credință a informatorului), căpitanul Vere se întoarse brusc spre el și-i spuse cu o voce scăzută :

— De ce vii la mine, instructore, cu-o poveste atît de descusută ? Cît despre Budd, citează-mi măcar o vorbă sau o faptă de-a lui care să confirme acuzația

ce i-o aduci. Ia seama ce spui, adăugă el apropiindu-se de Claggart. Țin totdeauna pregătită o nuia pentru martorii mincinoși !

— Vai, excelență ! suspină Claggart, scuturîndu-și cu smerenie capul statuar, ca și cum ar fi deplîns această nemeritată asprime de ton. Apoi, redevenind țanțoș, ca pentru a-și afirma cinstea pusă la îndoială, îi cită căpitanului unele vorbe și fapte care, la un loc, îndreptățeau, în ipoteza autenticității lor, cele mai grave acuzații împotriva lui Budd. Și adăugă că, pentru unele dintre acestea, se puteau găsi și „probe concludente".

Căpitanul Vere îl lăsă pe Claggart să-și sfîrșească vorba, încercînd să sondeze, cu ochii lui cenușii, nerăbdători și neîncrezători, ochii violeți și placizi ai maestrului-instructor. Apoi rămase pe gînduri o clipă. Eliberat de căutătura iscoditoare a comandantului, Claggart îl observă atent, cu o expresie greu de descris — expresia unui om dornic să ghicească pe fața interlocutorului său rezultatul tacticii folosite ; o asemenea expresie trebuie să fi avut purtătorul de cuvînt al pizmașilor fii ai lui Iacob, cînd i-au arătat acestuia haina mînjită de sînge a tînărului Iosif, înșelîndu-l pe îndureratul patriarh.

Cu toate că, datorită unei calități neobișnuite a fibrei sale morale, căpitanul Vere putea intui precis esența caracterului oricărui om cu care avea de-a face, impresia lui despre Claggart și despre ceea ce se petrecea realmente în sufletul acestuia, se întemeia nu atît pe intuiție, cît pe o bănuială puternică, grevată ce-i drept de unele îndoieli stranii. Perplexitatea ce i se citea pe față era în legătură nu atît cu omul denunțat — așa cum își închipuia Claggart — cît cu denunțătorul însuși, căpitanul Vere întrebîndu-se cum ar putea acționa mai bine împotriva lui. La început voise, firește, să-i ceară lui Claggart să aducă „probele concludente" despre care pomenise. Dar procedînd astfel, ar fi dat în vileag toată povestea — ceea ce, în actualele împrejurări, ar fi putut avea consecințe nedorite asupra echipajului. Povestea ar fi luat sfîrșit dacă s-ar fi dovedit că Claggart depusese o mărturie mincinoasă. De aceea, înainte de a verifica acuzația, îl va verifica, practic, pe acuzator, socotind că acest lucru se putea realiza în mod discret, fără tămbălău.

Măsura pe care se hotărî să o ia, făcea necesară o schimbare de decor, mai bine zis transferarea scenei într-un loc mai puțin expus privirilor decît larga punte a dunetei. Căci deși cei cîțiva ofițeri de artilerie aflați în preajmă se retrăseseră, potrivit etichetei navale, în clipa cînd căpitanul Vere își începuse plimbarea pe punte, și nu cutezaseră desigur să micșoreze distanța în timpul discuției sale cu Claggart — purtată cu voce joasă de amîndoi, astfel încît nu puteau fi auziți de nimeni, mai ales că bătea vîntul, iar valurile clipoceau — totuși discuția asta, prelungindu-se, atrăsese atenția cîtorva gabieri cocoțați pe vergi și chiar unora dintre marinarii de pe punțile de mijloc sau mai din față.

De îndată ce hotărî ce avea de făcut, căpitanul Vere trecu la fapte. Întorcîndu-se brusc spre Claggart, îl întrebă :

— Ascultă, instructore, Budd e de cart în clipa de față ?

— Nu, excelență, răspunse Claggart.

Atunci, adresîndu-se aspirantului celui mai apropiat, căpitanul strigă :

— Domnule Wilkes ! spune-i lui Albert să vină la mine !

Albert era un fel de valet al căpitanului, care avea multă încredere în acest băiat, prețuindu-i discreția și lealitatea.

— Îl cunoşti pe Budd, gabierul ? îl întrebă comandantul pe băiat, cînd acesta se înfăţişă.

— Îl cunosc, domnule căpitan.

— Du-te şi caută-l. Nu-i de servici. Spune-i, între patru ochi, să vină la pupa. Ai grijă să nu stea de vorbă cu nimeni. Ţine-l de vorbă pînă-ajungi cu el aici, şi abia atunci comunică-i — dar nu înainte ! — că e aşteptat în cabina mea. Ai priceput ? Hai, du-te ! Instructore, fii bun şi arată-te pe punţile inferioare. Iar cînd vei socoti că Albert a avut vreme să se-ntoarcă împreună cu marinarul căutat, pregăteşte-te să-l urmezi pe tăcute în cabina mea.

20

Gabierul se arătă destul de mirat cînd se pomeni închis în cabină, împreună cu comandantul şi cu Claggart. Mirarea lui era, însă, lipsită de teamă sau neîncredere. Un om necopt dar atît de cinstit şi generos din fire ca el, simte foarte tîrziu — deşi uneori nu simte de loc — semnele prevestitoare ale unor primejdii mai grave ce-l ameninţă din partea semenilor săi. Singura idee ce se formă în mintea tînărului marinar fu aceasta : „Da, am avut totdeauna impresia că mă bucur de simpatia căpitanului. Mă întreb dacă nu cumva are de gînd să mă numească bosman al şalupei sale. Mi-ar plăcea postul ăsta. Pe semne că l-a chemat pe maestrul-instructor ca să-i ceară referinţe despre mine."

— Închide uşa, planton ! zise comandantul. Stai în prag, şi nu lăsa pe nimeni să intre. Şi acum, instructore, repetă în faţa acestui om ceea ce mi-ai spus despre dînsul.

Şi comandantul se pregăti să scruteze feţele celor doi oameni pe care vroia să-i confrunte.

Cu pasul măsurat şi cu calmul sigur de sine al unui medic de spital ce se-apropie în sala comună de vreun

pacient la care a remarcat simptomele unei crize iminente, Claggart înaintă hotărît spre Billy şi, privindu-l în ochi ca şi cum ar fi vrut să-l hipnotizeze, îşi repetă pe scurt acuzaţia.

La început Billy nu pricepu. Dar cînd pricepu, în sfîrşit, obrajii lui îmbujoraţi se acoperiră parcă de o lepră albă. Rămase încremenit, ca un om tras în ţeapă, căruia i s-a pus un căluş în gură. Între timp, ochii acuzatorului, fără a se dezlipi de ochii albaştri şi holbaţi ai acuzatului, suferiseră o schimbare extraordinară, devenind din violeţi, cum erau de-obicei, de un purpuriu murdar. Aceste faruri ale intelectului uman îşi pierduseră orice expresie omenească, holbîndu-se, reci şi străini, aidoma ochilor anumitor făpturi necatalogate ale adîncurilor. Dacă prima privire hipnotică fusese aceea a unui şarpe care-şi fascinează prada, ultima privire era ca saltul hulpav al unui peşte-torpilă.

— Vorbeşte, omule ! îl îndemnă căpitanul Vere pe tînărul marinar încremenit, a cărui înfăţişare îl impresiona mult mai mult decît aceea a lui Claggart. Vorbeşte, apără-te !

Acest îndemn nu trezi, însă, la Billy decît o gesticulaţie stranie şi un soi de bolboroseală : uimirea lui în faţa unei astfel de acuzaţii, ce se abătea din senin asupra tinereţii lui lipsite de experienţă, precum şi groaza ce i-o inspira, poate, acuzatorul — îi accentuară defectul de vorbire în aşa măsură, încît defectul acesta căpătă pentru moment proporţiile unui mutism convulsiv, în vreme ce capul şi trupul, zadarnic încordate într-un deznădăjduit efort de a se conforma îndemnului de a vorbi şi de a se apăra, dădeau feţei sale expresia unei vestale condamnate, în clipa cînd, îngropată de vie, începe să se zbată ca să nu se înăbuşe.

Deşi căpitanul Vere ignorase pînă atunci beteşugul vocal al marinarului, îl ghici numaidecît, deoarece în-

făţişarea lui îi aminti subit de un strălucit coleg de şcoală, pe care-l văzuse cîndva paralizat de aceeaşi neputinţă, tocmai cînd se ridica să răspundă, primul, la o întrebare grea pusă clasei de către profesor. Apropiindu-se de tînărul marinar, şi punîndu-i cu blîndeţe mîna pe umăr, îi vorbi astfel :

— Nu-i nici o grabă, tinere. Ai tot timpul să te gîndeşti. Ai tot timpul.

Contrar efectului urmărit, cuvintele astea, rostite pe un ton atît de părintesc, îl făcură pe Billy, mişcat desigur pînă-n străfundul sufletului, să întreprindă eforturi şi mai disperate de a vorbi — eforturi care sfîrşiră prin a-i întări paralizia, dînd feţei lui expresia unui crucificat. În clipa următoare braţul lui drept ţîşni ca o salvă de tun în noapte, iar Claggart se prăbuşi pe punte. Fie datorită staturii lui înalte, fie din pricină că o calculase astfel, lovitura de pumn a tînărului atlet izbise din plin în fruntea atît de armonioasă şi de inteligentă a maestrului-instructor. Acesta căzu cît era de lung, ca o prăjină masivă şi, după ce horcăi de cîteva ori, rămase nemişcat.

— Nefericitule, ce-ai făcut ?! murmură căpitanul Vere cu glas stins. Dar mai bine vino-aici şi ajută-mă !

Ridicară amîndoi trupul celui căzut, apucîndu-l de spate, şi-l aşezară. Trupul firav se supuse, mlădios, dar rămase inert. Era ca şi cum ar fi mînuit un şarpe mort. Îl întinseră la loc, pe duşumea. Căpitanul Vere se ridică şi, acoperindu-şi faţa cu o mînă, păru la fel de impasibil ca momîia de la picioarele sale. Cîntărea, oare, toate implicaţiile evenimentului, gîndindu-se nu numai la ceea ce trebuia făcut pe moment, ci şi la ceea ce trebuie făcut pe viitor ?

Îşi trase încet mîna de pe faţă : ai fi zis că iese luna dintr-o eclipsă, cu o altă înfăţişare decît aceea pe care-o avusese înainte de-a se lăsa învăluită. Atitudinea părintească manifestată pînă atunci faţă de

Billy, cedase locul disciplinei militare. Căpitanul Vere îi porunci gabierului, pe un ton oficial, să se retragă într-o cabină de la pupa (i-o arătă cu degetul) şi să rămînă acolo pînă va fi chemat. Billy se supuse maşinal acestui ordin, fără să scoată o vorbă. Atunci, deschizînd uşa ce dădea spre dunetă, căpitanul Vere îi porunci plantonului de-afară :

— Trimite pe cineva după Albert !

Cînd acesta din urmă îşi făcu apariţia, căpitanul îi spuse, nelăsîndu-l să observe trupul întins pe duşumeaua cabinei :

— Albert, spune-i medicului că vreau să-l văd. Dar tu să nu te-ntorci pînă nu te chem.

Cînd apăru medicul — un om cumpănit, grav şi cu multă experienţă, pe care nimic nu-l putea surprinde — căpitanul Vere păşi în întîmpinarea lui, interpunîndu-se astfel, fără să vrea, între el şi Claggart. Dar cînd medicul îşi începu salutul de rigoare, căpitanul îl întrerupse :

— Lasă asta, şi spune-mi care-i starea omului de colo ! şi-i arătă spre trupul întins pe podea.

Medicul privi într-acolo şi, în ciuda stăpînirii sale de sine, avu o uşoară tresărire la neaşteptata privelişte. Pe faţa lividă a lui Claggart curgea acum, din nări şi din urechi, un şuvoi gros de sînge negru. Privirea expertă a medicului îi spuse acestuia că omul din faţa lui nu era viu.

— E adevărat, deci ? zise căpitanul Vere, observîndu-l cu luare-aminte. Mă gîndeam eu ! Dar te rog să verifici.

Drept care, medicul procedă la obişnuitul examen, care nu făcu decît să confirme prima impresie. Sincer îngrijorat, medicul îi aruncă superiorului său o privire intens iscoditoare. Dar căpitanul Vere stătea nemişcat, cu mîna la frunte. Deodată, apucîndu-l de braţ pe medic şi arătîndu-i cadavrul, căpitanul exclamă :

— Priveşte ! E osînda dumnezeiască împotriva lui Anania ! [1]

Tulburat de nervozitatea căpitanului, nervozitate pe care n-o observase pînă atunci la acesta, şi ignorînd cu desăvîrşire cele petrecute, prudentul medic îşi ţinu gura, mulţumindu-se să întrebe încă o dată cu privirea ce anume dusese la o asemenea tragedie.

Dar căpitanul Vere căzuse din nou pe gînduri, redevenind nemişcat. Apoi tresări iarăşi, exclamînd cu patimă în glas :

— Răpus de un înger al Domnului ! Şi, totuşi, îngerul trebuie să fie spînzurat !

Aceste exclamaţii pătimaşe, cu totul lipsite de noimă pentru un om care încă n-avea habar despre cele petrecute, îl descumpăniră şi mai mult pe medic. Dar căpitanul Vere, venindu-şi parcă în fire, îi povesti pe scurt, cu un glas ceva mai potolit, împrejurările ce duseseră la tragicul eveniment.

— Dar trebuie să ne grăbim, adăugă el. Hai, ajută-mă să-l duc în încăperea aceea.

Şi arătă spre cabina din faţa aceleia în care-l trimisese pe gabier. Tulburat de această cerere ciudată, care implica dorinţa, inexplicabilă pentru el, de a păstra taina întregii întîmplări, medicul se resemnă să se supună, neavînd încotro.

— Acum, du-te ! îi zise căpitanul Vere, pe tonul lui obişnuit. Poţi pleca. Voi convoca de îndată o curte marţială. Povesteşte-le locotenenţilor ce s-a întîmplat, şi roagă-i să-şi ţină gura. Spune-i şi domnului Mordant.

Domnul Mordant era căpitanul detaşamentului de infanterie marină.

---

[1] *Anania*, un discipol al apostolilor care a fost lovit de moarte, împreună cu soţia sa Safira, pentru că minţiseră. (Cf. „Faptele Apostolilor", 5).

21

Medicul ieşi din cabină plin de temeri şi bănuieli. Nu cumva căpitanul Vere avusese un acces subit de demenţă ? Sau poate era doar o emoţie trecătoare, provocată de un eveniment straniu şi neobişnuit ? Cît despre ideea de a convoca curtea marţială, medicul socotea că era o idee lipsită de prudenţă, dacă nu şi mai rău. După părerea lui, trebuia să se procedeze la întemniţarea lui Billy Budd, potrivit regulamentului, orice altă măsură urmînd să fie amînată pînă la joncţiunea vasului cu escadra, căci numai amiralul era competent să judece un caz atît de extraordinar. Medicul îşi aminti de neobişnuita stare de agitaţie a căpitanului Vere şi de exclamaţiile lui pătimaşe, atît de nepotrivite cu felul său de a fi. Îşi ieşise, cumva, din minţi ? Admiţînd că da, acest lucru era cam greu de dovedit. Ce putea, oare, face el, medicul ? E greu de imaginat o situaţie mai penibilă decît aceea a unui ofiţer aflat sub ordinele unui comandant pe care-l bănuieşte a fi nu chiar nebun, dar nici în deplinătatea facultăţilor sale mintale. A discuta ordinele date de comandant ar fi o insolenţă. A-i opune rezistenţă, ar fi un act de rebeliune.

Conformîndu-se ordinului primit, medicul le comunică locotenenţilor şi domnului Mordant cele întîmplate, fără să pomenească nimic despre starea comandantului. Ofiţerii se arătară la fel de surprinşi şi îngrijoraţi ca şi el, împărtăşindu-i totodată convingerea că o asemenea situaţie era de competenţa amiralului.

22

Cine-ar putea să traseze într-un curcubeu hotarul exact care desparte violetul de portocaliu ? Noi percepem limpede diferenţa dintre culori, dar nu şi locul exact unde una începe a se contopi cu cea-

laltă. Acelaşi lucru se poate spune şi despre mintea sănătoasă în raport cu cea bolnavă. În cazurile flagrante, nu încape nici o îndoială. Dar în anumite cazuri, bănuite a fi de o gravitate ceva mai redusă, puţini oameni s-ar încumeta să tragă o linie precisă de demarcaţie, în afară de unii experţi, care-ar fi dispuşi s-o facă pentru un onorariu. Unii oameni nu s-ar da înapoi de la nimic pentru bani.

Dacă, aşa cum bănuise din capul locului medicul, căpitanul Vere era sau nu victima unui acces de demenţă, îl lăsăm pe cititor să hotărască singur, în lumina faptelor povestite de noi.

Nefericitul eveniment relatat mai înainte nu se putea produce într-o conjunctură mai proastă. El avea loc curînd după reprimarea răscoalelor, adică într-o perioadă foarte critică pentru autorităţile navale, cînd se cerea fiecărui comandant englez să posede două calităţi rareori compatibile : prudenţa şi severitatea. De altminteri cazul în chestiune era excepţional de grav.

În lanţul încîlcit al împrejurărilor care precedaseră sau însoţiseră evenimentul petrecut pe bordul vasului „Indomitable" şi în lumina codului marţial potrivit căruia acest eveniment urma să fie judecat, nevinovăţia şi culpabilitatea — întruchipate de Claggart şi Budd — îşi schimbaseră de fapt locurile.

Din punct de vedere juridic, aparenta victimă a tragediei era acela care încercase să-i facă rău unui om nepătat ; iar din punct de vedere militar şi naval, fapta acestuia din urmă constituia, fără doar şi poate, o crimă dintre cele mai odioase. Mai mult decît atît : cu cît binele şi răul implicate în acest caz ieşeau mai clar la iveală, cu atît mai gravă era răspunderea asumată de un comandant leal, dar neautorizat să judece cazul pe baza lui juridică iniţială.

Nu-i de mirare, deci, că în pofida firii lui hotărîte, căpitanul Vere simţea că trebuia să fie şi circumspect, nu numai operativ. Înainte de a putea stabili în amănunt măsurile ce se impuneau, şi înainte ca ultima dintre aceste măsuri să fie adusă la îndeplinire, el socotea nimerit, avînd în vedere împrejurările, să se ferească, pe cît posibil, de orice publicitate. Poate că greşea procedînd astfel, sau poate că avea dreptate. Un lucru e sigur, şi anume, că, mai tîrziu, avea să fie criticat de unii dintre subalternii săi, în convorbirile lor confidenţiale din cabine sau din careul ofiţerilor — criticile lor fiind atribuite de către prietenii săi, şi mai ales de către vărul său Jack Denton, invidiei profesionale pe care-o inspira „Astralul Vere". Comentariile astea invidioase nu erau chiar lipsite de temei. Faptul că păstrase secretul întregii întîmplări, limitînd deocamdată cunoaşterea ei la locul în care se petrecuse crima — adică la cabina de pe dunetă — faptul acesta oferea oarecare analogie cu politica adoptată în tragediile de palat, atît de frecvente în capitala întemeiată de barbarul ţar Petru.

Cazul era însă de aşa natură, încît căpitanul Vere ar fi fost poate bucuros să amîne luarea oricărei măsuri, în afară de întemniţarea gabierului, pînă-n momentul cînd vasul se va fi întors în mijlocul escadrei, căci atunci i-ar fi putut supune amiralului, spre judecată, întreaga situaţie.

Dar un ofiţer adevărat seamănă, în anumite privinţe, cu un călugăr adevărat. Acesta din urmă nu-şi respectă jurămintele monahale cu mai multă abnegaţie decît îşi respectă cel dintîi jurămîntul de a-şi face datoria ostăşească.

Simţind că, dacă nu se iau măsuri grabnice, fapta gabierului ar putea aţîţa, de îndată ce-ar fi cunoscută pe punţi, tăciunii rămaşi de la incendiul

din Nord — căpitanul Vere fu cuprins de un sentiment al urgenţei, care înlătură orice alte considerente. Dar deşi era un adept zelos al disciplinei, nu-i plăcea autoritatea de dragul autorităţii. Şi nu era cîtuşi de puţin dornic să se agaţe de orice prilej pentru a monopoliza toate riscurile responsabilităţii morale — în orice caz, nu pe acelea care puteau fi lăsate în seama vreunui ofiţer superior, sau împărţite cu egalii sau chiar cu subalternii săi. De aceea era bucuros că decizia lui de a aduce cazul în faţa unui tribunal sumar alcătuit din propriii săi ofiţeri, rezervîndu-şi lui însuşi, ca unuia căruia îi incumba suprema răspundere, dreptul de a prezida şi, la nevoie, de a interveni, reglementar sau nereglementar — decizia asta nu contravenea uzanţelor.

În consecinţă, convocă grabnic o curte marţială, alcătuită din oameni aleşi chiar de el: primul locotenent, căpitanul detaşamentului de infanterie marină şi pilotul-şef.

Asociind un ofiţer din infanteria marină cu alţi doi din flotă, într-un proces intentat unui marinar, comandantul se abătea, poate, de la regula generală. Procedase astfel, însă, din convingerea că ofiţerul de armată era un om judicios, înţelept şi capabil, poate, să facă faţă unui caz dificil, cum nu mai întîlnise în experienţa lui de pînă atunci. Dar şi faţă de acest ofiţer avea unele rezerve, cunoscîndu-l ca pe un personaj extrem de bonom, căruia-i plăcea să mănînce şi să doarmă bine, ceea ce-l predispunea spre obezitate. Un astfel de om, oricît de curajos ar fi pe cîmpul de luptă, nu este, poate, cel mai în măsură să rezolve o dilemă morală cu implicaţii tragice. Cît despre primul locotenent şi pilotul-şef, căpitanul Vere îşi dădea, desigur, seama că, în ciuda onestităţii şi a curajului lor încercat în bătălii, inteligenţa li-era limitată aproape exclusiv

la chestiunile marinăreşti şi la exigenţele militare ale profesiunii lor.

Tribunalul se întruni chiar în cabina în care avusese loc nefericitul eveniment. Cabina asta, care era a comandantului, ocupa întreg spaţiul de sub duneta. În spatele ei, de-o parte şi de alta, se aflau două cămăruţe — una transformată vremelnic în închisoare, iar cealaltă în morgă; între ele, se întindea un coridor îngust, dar foarte lung, care mergea paralel cu grinda transversală a vasului. Deasupra se deschidea un luminător nu prea larg, iar la fiece capăt al coridorului se afla cîte un hublou, ce se putea lesne transforma în sabord pentru tunuri de calibru mic.

Totul fiind gata, se trecu grabnic la punerea sub acuzaţie a lui Billy Budd. Căpitanul Vere compăru, fireşte, ca unicul martor în proces şi, ca atare, îşi abandonă provizoriu rangul, menţinîndu-şi-l totuşi printr-un detaliu în aparenţă neînsemnat: el îşi depuse mărturia în partea dinspre vînt a vasului, silind astfel curtea să se instaleze în partea de sub vînt. Căpitanul povesti pe scurt împrejurările care duseseră la acel deznodămînt tragic, fără a omite acuzaţiile lui Claggart şi reacţia împricinatului faţă de aceste acuzaţii. La sfîrşitul depoziţiei, cei trei ofiţeri se uitară surprinşi la Billy Budd — ultimul om pe care l-ar fi bănuit în stare de intenţiile de revoltă ce-i fuseseră atribuite de Claggart, sau capabil să săvîrşească o asemenea crimă — pe care, totuşi, o săvîrşise în chip de netăgăduit. Primul locotenent, luînd conducerea dezbaterilor, se întoarse spre deţinut şi-l întrebă:

— Lucrurile s-au petrecut aşa cum a spus căpitanul Vere? Da sau nu?

Răspunsul veni, cu un glas mai puţin împiedicat decît s-ar fi putut prevedea:

— Căpitanul Vere a spus adevărul. Lucrurile s-au petrecut exact aşa cum a spus căpitanul Vere, dar nu aşa cum a pretins maestrul-instructor. Am mîncat pîinea regelui şi sînt credincios regelui.

— Te cred, omule! zise martorul, cu o voce tremurătoare — singurul indiciu al unei emoţii altminteri perfect stăpînite.

— Dumnezeu să vă binecuvînteze pentru vorba asta, înălţimea voastră! exclamă Billy, nu fără o uşoară bîlbîială, prăbuşindu-se aproape.

Dar o nouă întrebare îl sili să-şi vină în fire şi să se stăpînească.

— Nu, spuse el cu acelaşi glas împiedicat, nu exista nici o duşmănie între noi. Nu i-am purtat niciodată pică maestrului-instructor. Regret că a murit. N-am vrut să-l omor. Dacă m-aş fi putut folosi de grai, nu l-aş fi lovit. Dar mi-a aruncat în obraz, în prezenţa comandantului, o minciună îngrozitoare, la care trebuia să răspund şi n-am putut răspunde decît lovindu-l. Dumnezeu să m-ajute!

Această mărturisire sinceră şi pătimaşă a acuzatului îi făcu pe judecători să priceapă întreaga semnificaţie a cuvintelor care-i nedumeriseră ceva mai înainte — „Te cred, omule!“ — cuvinte rostite de singurul martor al tragediei, îndată după ce Billy tăgăduise cu atîta patimă orice intenţie sediţioasă.

Fu întrebat apoi dacă ştia sau bănuia ceva în legătură cu o anumită agitaţie (judecătorul voia să spună răscoală, dar evita acest termen), care ar fi cuprins vreo secţiune sau alta a echipajului. Întrucît răspunsul întîrzia, curtea atribui această zăbavă defectului de vorbire care amînase sau stînjenise răspunsurile anterioare. Dar acum era vorba de cu totul altceva: întrebarea cu pricina îi amintise lui Billy de discuţia lui cu omul de la pupa. Iar repulsia lui instinctivă de a juca un rol care să aducă

măcar de departe cu rolul unui denunţător al camarazilor săi, precum şi acel primitiv şi greşit simţ al onoarei, care-l împiedicase deja să raporteze situaţia, deşi era de datoria lui de marinar leal să raporteze (în caz contrar expunîndu-se la pedeapsa cea mai aspră) — aceste sentimente, însoţite de oarba lui convingere că nu exista, de fapt, nici un complot, precumpăniră în sufletul lui Billy Budd. De aceea, răspunsul lui, cînd în sfîrşit veni, fu negativ.

— Încă o întrebare, rosti cu voce gravă şi emoţionată ofiţerul de infanterie marină, intervenind pentru prima oară în dezbateri. Dumneata pretinzi că acuzaţia maestrului-instructor era mincinoasă. Ei, bine, pentru ce ar fi spus el o minciună atît de răuvoitoare, dacă nu exista între voi nici o duşmănie, aşa cum singur declari?

Întrebarea asta, care atingea, fără voia ofiţerului, o zonă spirituală cu totul inaccesibilă minţii lui Billy, îl tulbură pe acesta în aşa măsură, încît zăpăceala lui ar fi putut trece, în ochii anumitor observatori, drept o dovadă involuntară a vinovăţiei sale ascunse. El se sili totuşi să răspundă, dar renunţă repede la această zadarnică osteneală, aruncînd în acelaşi timp o privire rugătoare spre căpitanul Vere, ca spre singurul său prieten şi sprijinitor. Căpitanul se ridică în picioare şi spuse, adresîndu-se ofiţerului care pusese întrebarea:

— Întrebarea dumitale este cît se poate de firească. Dar cum ar putea răspunde la ea acuzatul? sau oricare altcineva, în afara aceluia care zace acolo (şi arătă spre cabina unde fusese închis mortul). Dar cel întins acolo nu se va ridica să răspundă la chemarea noastră. Iată de ce, întrebarea pusă adineauri nu este, după mine, concludentă. Oricare-ar fi fost motivul ce l-ar fi putut îndemna pe maestrul-instructor, şi oricare-ar fi fost cauzele

care au provocat lovitura, curtea marţială trebuie să-şi concentreze atenţia exclusiv asupra consecinţei pomenitei lovituri, consecinţă ce nu poate fi interpretată altfel decît ca un gest al făptaşului.

Nepricepînd, desigur, întreaga semnificaţie a acestor cuvinte, Billy întoarse către cel ce le rostise o privire patetic-interogativă, privire asemănătoare, prin expresivitatea-i mută, aceleia pe care ar putea-o arunca un cîine de rasă stăpînului său, căutînd pe faţa lui explicaţia vreunui gest ce depăşeşte puterea de înţelegere a neamului cîinesc. Vorbele comandantului făcură impresie şi asupra celor trei ofiţeri, îndeosebi asupra căpitanului de infanterie marină. Ei avură sentimentul că aceste vorbe ascund un tîlc neprevăzut, implicînd o idee preconcepută a comandantului. În orice caz, ele nu puteau decît să-i agraveze tulburarea manifestată pînă atunci.

Căpitanul de infanterie marină luă din nou cuvîntul, pe un ton sceptic, adresîndu-se atît colegilor săi, cît şi căpitanului Vere :

— Nu se află de faţă nimeni — vreau să spun nici un membru al echipajului — care să poată arunca vreo lumină, fie ea indirectă, asupra a tot ce mai rămîne misterios în cazul judecat de noi.

— Iată o observaţie bine gîndită, zise căpitanul Vere. Înţeleg încotro ţintiţi. Da, există aici un mister, sau, ca să folosesc un termen biblic, „o taină a păcatului" vrednică de discuţiile teologilor psihologi. Dar întrucît ne priveşte pe noi acest lucru, ca membri ai unui tribunal militar ? De altfel, orice investigaţie din parte-ne este cu neputinţă, din pricină că omul de colo (şi arătă din nou spre cabina mortuară) a amuţit pe veci. Fapta deţinutului, iată singurul lucru pe care trebuie să-l judecăm !

Neştiind cum să răspundă la intervenţia comandantului şi în deosebi la afirmaţia repetată în concluzie, ofiţerul de infanterie marină se adînci într-o tăcere posacă. Primul locotenent, care îşi asumase în chip firesc conducerea dezbaterilor, încă de la început, îşi luă din nou acest rol, în urma unei priviri imperioase a căpitanului Vere, privire mai eficace decît orice cuvinte. Întorcîndu-se spre deţinut, i se adresă, cu şovăială în glas :

— Budd, dacă mai ai ceva de spus, spune-ne acum !

Tînărul matelot aruncă din nou o privire fugară spre căpitanul Vere ; apoi, ca şi cum atitudinea acestuia i-ar fi confirmat propria convingere instinctivă, că tăcerea era acum cel mai înţelept lucru, îi răspunse locotenentului :

— Am spus tot ce am avut de spus, domnule !

Marinarul care stătuse de strajă la uşa cabinei cînd Billy Budd intrase acolo împreună cu maestrul-instructor, şi care acum îl păzea pe gabier — primi ordinul de a-l duce înapoi în cabina-închisoare. Cînd împricinatul şi paznicul ieşiră, cei trei ofiţeri se mişcară, toţi deodată, pe scaunele lor, ca şi cum s-ar fi eliberat parţial de o tensiune interioară provocată de simpla prezenţă a lui Billy. Ei începură să se uite unul la altul, tulburaţi şi nehotărîţi, deşi-şi dădeau seama că trebuiau totuşi să ia o hotărîre, şi asta cît mai grabnic. Cît despre căpitanul Vere, stătea cu spatele la ei, furat pare-se de unul din momentele lui de absenţă, şi se uita printr-un sabord la pustietatea monotonă a mării învăluită de umbrele amurgului. Dar tăcerea prelungită a Curţii, sfîşiată rareori de şoaptele scurte şi grave ale judecătorilor ce se sfătuiau între ei, sfîrşi prin a-l încuraja să ia o hotărîre. El se întoarse cu faţa spre ei şi începu să se plimbe de colo pînă colo prin cabină, aburcînd, pentru a reveni în partea dinspre tribord, puntea înclinată între timp de ruliul vasu-

lui; fără voia lui, căpitanul simboliza astfel hotărîrea de a învinge greutăţile, ridicîndu-se chiar împotriva unor instincte primare la fel de puternice ca vîntul şi ca marea.

Deodată se opri în faţa celor trei ofiţeri şi, după ce le scrută feţele, rămase o clipă locului, nu atît pentru a-şi aduna gîndurile, cît parcă pentru a le găsi expresia cea mai adecvată, cea mai în măsură să convingă nişte oameni bine-intenţionaţi, dar lipsiţi de maturitate intelectuală — oameni cărora era necesar să li se demonstreze anumite principii, socotite axiomatice de către el însuşi. Poate că unul din motivele care-i împiedică pe anumiţi oameni să ia cuvîntul în faţa unei adunări populare, este tocmai această reţinere interioară.

Cînd vorbea totuşi, ceva din miezul vorbelor lui şi din felul cum le rostea, vădea influenţa unor studii solitare, care modificaseră şi temperaseră educaţia practică a unei cariere active. Acest lucru, laolaltă cu terminologia pe care o folosea din cînd în cînd, îndreptăţeau oarecum acuzaţia de pedanterie ce i-o aduceau anumiţi colegi de formaţie pur practică — deşi recunoşteau deschis că în flota maiestăţii-sale nu exista căpitan mai valoros decît „Astralul Vere".

— Pînă în prezent — spuse el în substanţă — am fost doar un simplu martor. Nu m-aş gîndi să adopt acum un alt ton, tonul unui colaborator al dumneavoastră în acest proces, dacă n-aş observa la domniile voastre o nelinişte ce vă face să şovăiţi, tocmai într-un moment critic — nelinişte izvorîtă, desigur, din conflictul dintre simţul datoriei militare şi scrupulele voastre morale, întemeiate pe compasiune. Cît despre compasiune, cum aş putea, oare, să n-o împărtăşesc? Fiind, însă, conştient de datoria mea supremă, lupt împotriva scrupulelor care mi-ar putea slăbi hotărîrea. Şi asta, domnii mei, nu pentru că aş încerca să-mi ascund mie însumi faptul că avem de-a face cu un caz excepţional. Privit dintr-un punct de vedere pur speculativ, cazul acesta ar putea fi deferit unui juriu de cazuişti. Dar pentru noi, care nu sîntem nici cazuişti, nici moralişti, e un caz practic, pe care trebuie să-l judecăm practic, în conformitate cu legea marţială.

Fiindcă veni vorba de scrupulele dumneavoastră obscure, vă rog să le aduceţi la lumină! Scoateţi-le la iveală, îngăduindu-le să se rostească. Ia să vedem, dacă nu cumva ar putea să fie tălmăcite astfel: Dacă, fără a ţine seama de circumstanţele atenuante, trebuie să considerăm moartea maestrului-instructor drept o crimă a deţinutului, este oare aceasta o crimă capitală, pasibilă de pedeapsa cu moartea? Dar oare adevărata justiţie cere să nu se ţină seama decît de fapta împricinatului? Putem noi, oare, condamna la moarte, printr-un verdict sumar şi ruşinos, pe un semen de-al nostru, nevinovat nu numai în faţa Domnului, dar chiar şi în ochii noştri? V-am tălmăcit bine gîndurile? Feţele voastre triste adeveresc spusele mele. Ei bine, şi eu încerc acest simţămînt, cu toată puterea. E ceva natural. Dar oare bumbii pe care-i purtăm atestă supunerea noastră faţă de natură? Nu, ci faţă de rege. Cu toate că oceanul, această icoană neprihănită a Naturii primitive, este stihia în care ne mişcăm şi ne ducem existenţa de marinari — datoria noastră de ofiţeri ai regelui se exercită oare într-o sferă deopotrivă de naturală? Nicidecum. Chiar în clipa cînd ne-am luat în primire rangul de ofiţeri ne-am pierdut libertatea naturală de acţiune, în punctele esenţiale. Înainte de a se declara războiul, sîntem oare consultaţi noi, cei care avem datoria să luptăm pentru că aşa ni se ordonă? Dacă se întîmplă ca războiul

să întrunească adeziunea noastră, aceasta este o simplă coincidenţă. La fel şi în alte privinţe. Şi în cazul de faţă tot aşa. Să presupunem că judecata aceasta s-ar încheia printr-o condamnare : nu atît noi înşine, cît legea marţială care operează prin noi, ar fi autorul acestei condamnări. Nu noi sîntem răspunzători de legea asta şi de asprimea ei. Răspunderea noastră, asumată prin jurămînt, rezidă în faptul că, oricît de necruţătoare ar fi legea, noi trebuie totuşi să ne conformăm ei şi s-o aplicăm.

Dar caracterul excepţional al acestui caz vă zguduie inimile. Şi a mea e zguduită. Dar să nu îngăduim ca inimile noastre fierbinţi să ne trădeze mintea, care cată să rămînă lucidă. Un magistrat cinstit, care judecă, pe uscat, o crimă, se va lăsa oare influenţat, la ieşirea din tribunal, de rugăminţile şi plînsetele vreunei rude îndepărtate a acuzatului ? Ei bine, inima, care adesea e partea femeiască a bărbatului, joacă în cazul de faţă rolul acelei femei plîngărete şi, oricît de greu ne-ar veni, trebuie s-o ignorăm.

Căpitanul Vere se opri, privindu-i cu luare aminte, apoi continuă :

— Ceva din înfăţişarea voastră pare a spune că nu numai inima se răzvrăteşte în voi, ci şi conştiinţa, conştiinţa voastră intimă. Spuneţi-mi, însă, dacă, avînd în vedere poziţia pe care o ocupăm, conştiinţa asta intimă trebuie sau nu să se plece în faţa conştiinţei imperiale, întruchipată în codul pe temeiul căruia judecăm ?

Cei trei ofiţeri se foiră pe scaunele lor, nu atît convinşi cît tulburaţi de toate aceste argumente, care nu făceau decît să le exaspereze conflictul lăuntric. Dîndu-şi seama de acest lucru, căpitanul Vere tăcu o clipă, apoi urmă, pe un ton schimbat :

— Pentru a deveni ceva mai fermi, să recapitulăm faptele. În timp de război, pe mare, un marinar îşi loveşte superiorul în grad, şi-l omoară. Independent de efectul ei, lovitura în sine constituie, potrivit legii marţiale, o crimă capitală. De asemenea...

— Da, domnule ! îl întrerupse, emoţionat, ofiţerul de infanterie marină. Într-un anumit sens, aşa este. Dar Billy Budd nu intenţionase desigur nici să se răzvrătească, nici să ucidă.

— Sigur că nu, bunul meu domn. În faţa unui tribunal mai puţin arbitrar şi mai milostiv decît o curte marţială, aceasta ar fi o circumstanţă foarte atenuantă. Iar la judecata de apoi, acuzatul ar fi achitat. Dar aici ? Noi judecăm conform legii privitoare la reprimarea rebeliunii. Un copil nu poate semăna mai mult la chip cu tatăl său, decît seamănă această lege, în spiritul ei, cu războiul care a zămislit-o. Chiar pe bordul acestui vas, aflat în slujba maiestăţii-sale, există englezi siliţi să se bată pentru rege împotriva propriei lor voinţe ; ba, pe cît ne putem da seama, chiar împotriva conştiinţei lor. Ca oameni, unii dintre noi ar putea fi mişcaţi de atitudinea lor, dar ca ofiţeri de marină, ce ne pasă nouă ? Iar inamicului îi pasă şi mai puţin ! El i-ar tăia în bucăţi pe toţi marinarii noştri, fie ei voluntari sau înrolaţi cu de-a sila. Iar noi procedăm la fel cu marinarii inamicului, chiar dacă unii dintre ei împărtăşesc poate ura noastră împotriva regicizilor din Directoratul francez. Războiul nu ţine seamă decît de faţadă, de aparenţe. Iar legea privitoare la reprimarea rebeliunii seamănă, repet, cu războiul care i-a dat naştere. Faptul că Budd a avut sau nu intenţia să facă ce-a făcut, nu ne interesează cîtuşi de puţin. Dar în timp ce, datorită frămîntărilor voastre — pe care, repet, nu pot decît să le respect — noi prelungim în chip ciudat o judecată ce s-ar cuveni să

fie sumară, s-ar putea ca inamicul să apară la orizont şi să înceapă o bătălie. Trebuie să acţionăm, alegînd între aceste două soluţii : condamnarea sau achitarea.

— N-am putea oare condamna atenuînd totuşi pedeapsa ? întrebă cu şovăială în glas locotenentul mai tînăr, care vorbea pentru prima oară.

— Locotenente, presupunînd că acest lucru ar fi absolut legal în împrejurările de faţă, gîndeşte-te la consecinţele unei astfel de clemenţe. Oamenii (adică echipajul) au un bun simţ înnăscut, şi mai toţi sînt familiarizaţi cu uzanţele şi tradiţia noastră navală. Cum ar privi ei o asemenea hotărîre ? Chiar dacă aţi putea să le-o explicaţi — ceea ce rangul nostru de ofiţeri ne interzice — disciplina arbitrară care i-a format încetul cu încetul nu a dezvoltat în ei acel discernămînt sensibil care le-ar îngădui să înţeleagă şi să distingă. Nu, pentru oamenii aceştia, fapta gabierului, oricum ar fi ea formulată în sentinţă, va rămîne un omor comis într-o stare de rebeliune flagrantă. Ei ştiu bine ce pedeapsă se dă pentru o asemenea crimă. Iar dacă pedeapsa nu va fi dată, ei se vor întreba : *de ce ?* Şi vor cădea pe gînduri. Ştiţi cum sînt marinarii. Nu credeţi că-şi vor aminti de recenta răscoală din Nord ? Ba bine că nu ! Ei nu ignoră îndreptăţita alarmă... mai bine zis panica pe care a provocat-o în întreaga Anglie. Şi ar pune pe seama fricii o sentinţă clementă. Şi-ar închipui că dăm înapoi, că ni-e frică de ei — că ne temem să aplicăm riguros legea, aşa cum o cer imperios împrejurările, pentru a preîntîmpina izbucnirea unor noi tulburări. Ce ruşine ar fi pentru noi o asemenea presupunere din partea lor, şi ce lovitură mortală dată spiritului de disciplină ! Vedeţi, deci, în ce fel mă orientez, cu fermitate, îndemnat de lege şi de simţul datoriei. Dar vă implor, prieteni, să nu mă înţelegeţi greşit. Împărtăşesc sentimentele voastre faţă de acest tînăr nefericit. Dar dacă el ar şti ce-i în sufletul nostru, cred că ar fi destul de generos ca să ne plîngă la rîndu-i de milă, pentru greaua povară pe care ne-o pune pe umeri răspunderea noastră de militari.

După aceste cuvinte, căpitanul traversă puntea şi merse din nou la locul lui de lîngă sabord, lăsîndu-i pe cei trei ofiţeri să ia o hotărîre. Aceştia şedeau, tulburaţi şi tăcuţi, în cealaltă parte a cabinei. Fiind nişte supuşi leali, simpli şi practici din fire — cu toate că în unele privinţe argumentele căpitanului Vere nu-i clintiseră din convingerile lor intime — ei erau lipsiţi de capacitatea şi chiar de dorinţa de a contrazice un om pe care-l ştiau şi serios şi superior lor atît în ce priveşte inteligenţa cît şi rangul ocupat în marină. Dar dincolo de influenţa pe care-o putuseră avea asupra lor unele din cuvintele sale, cel mai mult îi mişcase, probabil, apelul final la instinctul lor de ofiţeri navali, precum şi imaginea consecinţelor practice pe care le-ar fi putut avea, pentru disciplină (avînd în vedere starea de spirit şovăitoare ce domnea pe-atunci în rîndurile flotei) faptul de a nu socoti uciderea violentă a unui superior pe bordul unei nave, drept o crimă capitală pasibilă de o pedeapsă promptă.

Starea lor sufletească semăna mai mult sau mai puţin cu aceea prin care trecuse comandantul fregatei americane „Somers“, în 1842, cînd se văzuse nevoit să hotărască execuţia pe bord a unui aspirant şi a doi subofiţeri acuzaţi de a fi pus la cale capturarea vasului. Această decizie, luată pe temeiul unei legi marţiale imitate după legea britanică privitoare la reprimarea răscoalelor, a fost aplicată în timp de pace, şi la numai cîteva zile înainte ca vasul să ajungă într-un port din patrie. Ea a fost validată şi

pe uscat, de către o comisie navală de anchetă, convocată ulterior. Acesta este un fapt istoric, pe care-l cităm fără nici un comentariu. E adevărat că situaţia de pe bordul fregatei „Somers" se deosebea de aceea existentă pe „Indomitable". Dar sentimentul de urgenţă, întemeiat sau nu, era cam acelaşi.

Un scriitor mai puţin cunoscut spune undeva: „Patruzeci de ani după terminarea unei bătălii, unui noncombatant îi vine uşor să discute despre felul cum ar fi trebuit purtată acea bătălie. Altceva este, însă, să conduci personal o bătălie, învăluit în fumul orbitor al focului ei. Cu atît mai mult se poate spune acest lucru în legătură cu unele situaţii care, implicînd grele probleme practice şi morale, fac totuşi necesară o acţiune promptă. Cu cît mai deasă e ceaţa, cu atît mai primejduită-i corabia, care-şi sporeşte viteza cu riscul de a răsturna ceva în cale. Pasagerii care joacă liniştiţi cărţi în cabinele lor, nici nu bănuiesc ce grele răspunderi poartă pe umeri omul care stă de veghe pe punte."

Într-un cuvînt, Billy Budd fu găsit vinovat şi osîndit să fie spînzurat de capul vergei în timpul primului cart din zorii zilei următoare. Dacă n-ar fi fost deja noapte, sentinţa ar fi fost executată numaidecît, potrivit unui vechi obicei marinăresc. Pe vreme de război, în armată sau în flotă, o sentinţă de condamnare la moarte pronunţată de către o curte marţială — şi, adesea, pe cîmpul de luptă, printr-un simplu semn din cap al generalului — este executată imediat după judecată, fără drept de apel.

23

Căpitanul Vere fu acela care, din proprie iniţiativă, îi comunică deţinutului hotărîrea curţii marţiale. În acest scop se duse în cabina unde fusese

închis Billy Budd şi-i ordonă soldatului ce-l păzea să se retragă pentru cîteva clipe.

Nu s-a aflat niciodată ce anume s-a petrecut la această scurtă întîlnire, în afară de comunicarea sentinţei. Dar ţinînd seama de caracterele celor doi bărbaţi închişi în cabină, amîndoi înzestraţi din plin cu însuşiri omeneşti dintre cele mai rare — atît de rare încît o minte obişnuită, fie ea cît de cultivată, nici nu le poate concepe — ne îngăduim să facem unele presupuneri.

Ar fi fost în spiritul căpitanului Vere să nu-i ascundă nimic condamnatului — să-i mărturisească deschis propria lui contribuţie la elaborarea sentinţei, precum şi motivele ce-l determinaseră. Cît despre Billy, se prea poate să fi primit o astfel de mărturisire, într-un spirit asemănător aceluia care-o făcea. Poate că s-a şi bucurat, într-un fel, de părerea bună pe care-o vădea despre el comandantul, mărturisindu-i asemenea lucruri şi aducîndu-i la cunoştinţă sentinţa, ca unui om pe care moartea nu-l sperie. Mai mult încă. Poate că, la urmă, căpitanul Vere şi-a dat frîu liber unei pasiuni ascunse de-obicei sub o înfăţişare stoică sau indiferentă. Ca vîrstă ar fi putut să-i fie tată lui Billy. Acest auster slujitor al datoriei militare s-a lăsat, poate, în voia simţămintelor primitive ce dăinuie în umanitatea noastră convenţională, şi l-a strîns la piept pe Billy, aşa cum Abraham îl va fi îmbrăţişat pe tînărul Isac, înainte de a-l jertfi întru îndeplinirea cruntei porunci. Dar cine-ar şti să spună ce fel de comuniune îi poate apropia pe doi oameni aparţinînd celui mai nobil cin al măreţei Naturi, comuniune rareori sau chiar niciodată dezvăluită acestei lumi uşuratice în împrejurări cît de cît asemănătoare acelora pe care ne-am ostenit să le înfăţişăm?! Taina acestei comuniuni rămîne inviolabilă pentru cel care i-a su-

pravicţuit, iar sfînta uitare ce însoţeşte orice act de mărinimie divină învăluie providenţial totul.

Cel dintîi care-l întîlni pe căpitanul Vere la ieşirea din cabină, fu primul locotenent. Deşi om în toată firea, în vîrstă de cincizeci de ani, acesta tresări tulburat la vederea feţei căpitanului, răvăşită o clipă de chinurile ce nu-i cruţă nici pe cei mai puternici. În scena pe care o vom descrie îndată, o exclamaţie a osînditului va arăta că acesta suferea mai puţin decît principalul autor al condamnării.

24

Nararea unui şir de întîmplări care se succed rapid într-un interval foarte scurt poate lua ceva mai mult timp, îndeosebi dacă explicaţiile şi comentariile par necesare ici-colo pentru o mai bună înţelegere a întîmplărilor povestite. Între momentul intrării în cabină a omului care n-avea să mai iasă viu de-acolo, şi a aceluia care avea să iasă ca un condamnat la moarte — între acest moment şi întrevederea secretă evocată adineauri, trecuse mai puţin de un ceas şi jumătate. Acest interval fusese totuşi îndeajuns de lung pentru a stîrni în rîndurile echipajului tot felul de presupuneri în legătură cu motivul ce-i făcuse pe maestrul-instructor şi pe marinar să rămînă închişi acolo — căci zvonul că amîndoi intraseră în cabină şi nimeni nu-i văzuse ieşind, se răspîndise pe punţi şi pe gabii: echipajul unui mare vas de război seamănă din acest punct de vedere cu ţăranii dintr-un sat, care observă parcă la microscop fiece mişcare din jurul lor. Iată de ce, cînd, în toiul celui de-al doilea cart de după-amiază, pe o vreme destul de senină, sună adunarea — ordin cu totul neobişnuit la această oră — oamenii se cam

aşteptau să asculte o comunicare extraordinară, în legătură cu absenţa prelungită a celor doi.

Marea era calmă, iar luna aproape plină, răsărită de curînd, arginta contracoverta albă, pe care catargele încremenite şi oamenii în trecere pe-acolo aruncau umbre orizontale precis desenate. Soldaţii înarmaţi din infanteria marină se înşirară de o parte şi de alta a covertei, iar căpitanul Vere, înconjurat de toţi ofiţerii, le vorbi oamenilor, de la locul său obişnuit. Întreaga lui ţinută era în perfect acord cu rangul suprem pe care-l ocupa pe bordul acestui vas.

În termeni clari şi concişi, el le povesti ce se petrecuse în cabină, spunîndu-le că maestrul-instructor e mort, că ucigaşul lui fusese judecat de o curte marţială şi condamnat la moarte, şi că execuţia va avea loc în cursul primului cart din zorii zilei următoare. Cuvîntul *rebeliune* nu fu rostit. Căpitanul se feri, de asemenea, să se folosească de prilej pentru a face apel la menţinerea disciplinei, socotind pe semne că în actualele împrejurări, consecinţa directă a unui caz de violare a disciplinei va fi un exemplu destul de grăitor.

Veştile anunţate de comandant fură ascultate de mulţimea marinarilor într-o tăcere ce-i făcea să semene cu o congregaţie de credincioşi ascultînd predica despre iad a unui pastor calvinist. La sfîrşit, totuşi, un murmur confuz se stîrni printre ei şi începu să crească, dar fu înăbuşit numaidecît, ca la un semn, de către şeful de echipaj şi ajutoarele sale, ale căror fluiere stridente îi trimiseră pe marinarii dintr-un cart la posturile lor.

Cadavrul lui Claggart fu predat cîtorva subofiţeri ca să-l pregătească pentru funeralii. În legătură cu aceasta, ca să nu mai încărcăm povestea noastră cu detalii secundare, vom spune doar că, la o oră con-

venabilă, cadavrul maestrului-instructor fu azvîrlit în mare cu toate onorurile cuvenite gradului său în marină. Şi în această privinţă, ca şi în toate celelalte măsuri oficiale decurgînd din tragicul eveniment, au fost respectate întocmai uzanţele. Dacă s-ar fi abătut măcar cu vreo iotă de la aceste uzanţe, fie în cazul lui Claggart fie în cazul lui Billy Budd, abaterea ar fi stîrnit comentarii nedorite în rîndurile echipajului, întrucît marinarii, îndeosebi cei de pe-un vas de război, sînt cei mai înverşunaţi adepţi ai tradiţiei.

Din acelaşi motiv, orice contact între căpitanul Vere şi condamnat încetă după întrevederea lor secretă. De altfel Billy Budd trebui să se supună obişnuitului ritual premergător execuţiei. El părăsi, sub pază, careul comandantului — deşi trebuie spus că pentru acest transfer n-au fost luate, cel puţin în aparenţă, măsuri de precauţie excepţionale.

O regulă tacită pe un vas de război este ca oamenii să nu fie lăsaţi, pe cît posibil, să simtă că ofiţerii s-ar teme de ceva rău din partea lor. Cu cît ofiţerii se tem realmente de asemenea tulburări, cu atît îşi ascund teama — nu fără a-şi spori, poate, într-ascuns vigilenţa.

În cazul de faţă, plantonul pus să-l păzească pe condamnat primise ordinul de a nu lăsa pe nimeni, în afară de capelan, să comunice cu el. Pentru a se asigura respectarea strictă a acestui ordin, fuseseră luate, cu discreţie, anumite măsuri.

25

Pe un vas de război de tip vechi, puntea cunoscută sub numele de „puntea de sus a tunarilor" era acoperită de aşa-numita „contracovertă" care era descoperită în cea mai mare parte, cu excepţia armamentului de pe ea. În general, pe „puntea de sus a tunarilor" nu vedeai la nici o oră hamacuri : cele ale marinarilor se legănau pe „puntea de jos a tunarilor" şi în deosebi pe „puntea-dormitor", care nu servea numai drept dormitor, ci şi ca magazie pentru sacii marinăreşti ; de o parte şi de alta a acestei punţi se înşirau nişte lăzi cît toate zilele — cămările mobile ale marinarilor. În partea dinspre tribord a „punţii de sus a tunarilor", Billy Budd zăcea sub pază, legat în lanţuri, într-una din nişele formate de tunurile instalate de ambele laturi ale punţii. Toate tunurile erau de calibrul cel mai greu cunoscut în acea epocă. Montate pe afeturi masive de lemn, erau împiedicate cu hamuri grele, prinse în nişte parîme laterale ce slujeau la scoaterea lor. Tunurile şi afeturile, ca şi arbiele lungi şi vergelele mai scurte fixate deasupra în nişte belciuge, erau vopsite în negru, potrivit obiceiului, iar hamurile grele de cînepă gudronată semănau cu uniformele dricarilor. În contrast cu această ambianţă funebră, îmbrăcămintea condamnatului — flanelă albă şi pantaloni albi de doc (deşi albul era mai mult sau puţin pătat) — licărea vag în lumina obscură a nişei dintre tunuri, ca o fîşie de zăpadă spălăcită, la începutul lui aprilie, în botul negru al vreunei peşteri de munte. De fapt, tînărul marinar era ca şi învelit într-un linţoliu — mai bine zis în straiele ce aveau să-i servească drept linţoliu. Deasupra lui se legănau, fără să-l lumineze prea mult, două felinare de vînt, atîrnate de două bîrne masive ale punţii imediat superioare. Alimentate cu uleiul livrat de furnizorii militari (ale căror cîştiguri, cinstite sau nu, sînt, în orice ţară, o arvună primită în contul recoltelor morţii), aceste felinare pîngăreau cu lumina

lor pîlpîitoare, de un galben murdar, razele palide ale lunii, ce se zbăteau zadarnic să pătrundă prin sabordurile din care ieşeau ţevile bine proptite ale tunurilor. Alte lanterne, atîrnate din loc în loc, dezvăluiau unghere şi mai întunecoase care, aidoma confesionalurilor sau micilor capele laterale dintr-o catedrală, flancau lunga şi larga alee cufundată în umbră, dintre cele două şiruri de tunuri.

Aceasta era puntea pe care zăcea acum Marinarul chipeş. Pe obrajii lui arămii nu se putea vedea nici o paloare : ca să-şi piardă culoarea, ar fi trebuit să stea zile-ntregi închis între patru pereţi, ferit de vînturi şi de soare. Dar în dunga obrajilor, pometii începuseră să se reliefeze sub pielea bronzată. La oamenii cu inima fierbinte, o experienţă fulgerătoare e de-ajuns pentru a devora ţesuturile omeneşti, tot astfel cum focul care mocneşte în cala unei corăbii mistuie într-ascuns baloturile de bumbac depozitate acolo.

Culcat între două tunuri, ca într-o menghine a destinului, Billy depăşise însă momentul de maximă tensiune al agoniei care-l sfîşia, şi care se datora îndeosebi contactului inimii sale tinere şi neprihănite cu spiritul diabolic întruchipat în anumiţi oameni. Această tensiune nu rezistase influenţei tămăduitoare a convorbirii secrete cu căpitanul Vere.

Billy zăcea nemişcat, ca într-o stare de transă. Expresia adolescentină a feţei sale îl făcea să semene acum cu un copil adormit în leagăn sub calda lumină a focului din cămin, ale cărui reflexe jucăuşe fac să apară şi să dispară în chip misterios gropiţele din obrajii pruncului adormit. Căci din cînd în cînd, prin transa omului legat în lanţuri, o lumină împăcată şi senină, izvorîtă din vreo amintire sau din vreun vis fugar, i se aşternea pe faţă şi dispărea, pentru a se ivi din nou curînd după-aceea.

Găsindu-l în starea asta, capelanul venit să-l vadă îl privi cu luare aminte (după ce se încredinţă că Billy nu-şi dădea seama de prezenţa lui), apoi se retrase deocamdată, simţind pe semne că nici măcar el, trimisul lui Christos şi simbriaşul lui Marte, nu putea să-i aducă tînărului condamnat o pace mai adîncă decît aceea zugrăvită pe obrajii săi. Dar spre zori, preotul se întoarse. Iar prizonierul, treaz şi conştient acum de cele ce se petreceau în jurul lui, îl zări şi-l întîmpină politicos, dacă nu chiar cu oarecare bucurie. În zadar încercă, însă, capelanul să-l aducă pe Billy Budd la o înţelegere religioasă a faptului că, în zori, trebuia să moară. E drept că Billy făcea el însuşi aluzie la moartea lui, ca la un eveniment apropiat, dar o făcea cam în felul copiilor, care vorbesc despre moarte în abstract şi nu pregetă chiar să se joace de-a înmormîntarea, cînd s-au săturat de alte jocuri.

Şi asta, nu pentru că Billy ar fi fost, ca şi copiii, incapabil să conceapă ce înseamnă cu adevărat moartea, ci pentru că ea nu-i inspira cîtuşi de puţin o spaimă iraţională — sentiment răspîndit mai degrabă în comunităţile civilizate decît în cele aşa-zis barbare, mult mai apropiate, în toate privinţele, de Natura neprihănită. Căci, precum am mai spus, Billy era în fond un barbar, întocmai ca strămoşii săi britanici puşi să defileze, fireşte în alte costume, ca nişte trofee vii în marşul de triumf al lui Germanicus ; şi întocmai ca acei barbari mai moderni, oameni tineri desigur, aleşi ca exemple din rîndurile primilor englezi convertiţi — cel puţin formal — la creştinism, pentru a fi duşi la Roma (aşa cum în zilele noastre pot fi duşi la Londra păgînii con-

vertiţi pe vreo insulă depărtată) : admirîndu-le strania frumuseţe fizică — atît de diferită de aceea a italienilor — feţele roşcate şi părul cînepiu cîrlionţat, Papa de la Roma exclamase : „Anglii ? (adică englezi). Îi numiţi *anglii* pentru că-s aşa de angelici ?"

Dacă această scenă s-ar fi petrecut ceva mai tîrziu, s-ar fi putut crede că Papa se gîndea la serafimii lui Fra Angelico, dintre care unii, culegînd mere în grădina Hesperidelor, au boiul trandafiriu al celor mai frumoase englezoaice.

În zadar încercă inimosul capelan să-i bage în cap tînărului barbar idei despre moarte asemănătoare acelora ce-au fost simbolizate în craniul, în cadranul solar şi în oasele încrucişate de pe vechile pietre funerare ; la fel de zadarnice fură, pare-se, eforturile lui de a-l cîştiga la ideea mîntuirii şi a Mîntuitorului. Billy îl ascultă pe capelan, poate nu atît dintr-o teamă respectuoasă, cît dintr-o anume bună cuviinţă naturală, întîmpinîndu-i vorbele cam tot aşa cum majoritatea marinarilor din categoria lui întîmpină orice discurs abstract, sau lipsit de contingenţă cu lumea lor de toate zilele. Acest mod marinăresc de a asculta o predică te duce cu gîndul la felul cum pionierii creştinismului, cu miracolele lor transcendente, erau primiţi odinioară, pe vreo insulă tropicală, de către aşa-zişii *sălbatici* — bunăoară de către tahitienii de pe vremea căpitanului Cook sau de mai tîrziu : dintr-o politeţe naturală, aceşti sălbatici superiori ascultau predica, dar nu şi-o însuşeau. Era ca un dar strecurat în palma unei mîini întinse, ale cărei degete nu vor să se strîngă.

Dar capelanul de pe „Indomitable" era un om discret, bun la inimă şi plin de bun simţ. De aceea, nu stărui în strădaniile sale. Din îndemnul căpitanului Vere, un locotenent îl pusese la curent cu aproape

tot ce i se întîmplase lui Billy, şi cum simţea că inocenţa poate fi superioară însăşi credinţei ca zestre vrednică de a-l însoţi pe un om la judecata de pe urmă, capelanul se retrase, nu fără părere de rău, şi nu fără a săvîrşi, emoţionat, un gest destul de ciudat la un englez, şi cu atît mai ciudat la un preot, în împrejurările respective : aplecîndu-se, el sărută obrazul bălai al semenului său care se făcuse vinovat de încălcarea legii marţiale, şi care nu părea să se teamă de viitor, deşi nici măcar acum, în pragul morţii, nu se lăsa convertit la o dogmă.

Să nu ne mirăm că, dîndu-şi seama de nevinovăţia funciară a tînărului marinar, cinstitul preot nu a mişcat nici un deget pentru a împiedica moartea acestui martir al disciplinei militare (iată un gînd eretic greu de înăbuşit). Dacă ar fi făcut-o, ar fi fost un gest la fel de zadarnic ca o predică în pustiu ; mai mult încă, ar fi însemnat din partea capelanului o depăşire îndrăzneaţă a limitelor funcţiunii sale, limite trasate la fel de precis prin regulamentul militar, ca şi acelea ale bosmanului sau ale oricărui alt ofiţer de marină. Un capelan este purtătorul de cuvînt al Prinţului Păcii în oastea lui Marte, zeul războiului. Ca atare, prezenţa lui este la fel de insolită ca aceea a unei flinte pe-un altar, în zi de Crăciun. Atunci, pentru ce se află acolo ? Pentru că slujeşte indirect ţelului urmărit de tunuri — pentru că aduce consacrarea religiei celor smeriţi, unei instituţii care reprezintă, practic, desfiinţarea a tot ce nu se supune forţei brutale.

26

Noaptea, atît de luminoasă pe contracovertă, dar nu şi pe punţile inferioare, care semănau cu galeriile suprapuse ale unei mine de cărbuni — noaptea aceea

luminoasă trecu. Aidoma proorocului Ilie care, mistuindu-se cu caleaşca lui în cer, îşi lepăda mantia deasupra lui Eliseu [1] — noaptea se retrase lăsîndu-şi veşmîntul pal în braţele zorilor noi. O lumină sfielnică se ivi la orizont, acolo unde se întindea lîna diafană a unor ceţuri albe. Lumina aceea se lăţi cu încetul. Deodată, la pupa răsunară opt bătăi de clopot, cărora le răspunse, la prova, un dangăt şi mai puternic: era ora patru dimineaţa. În aceeaşi clipă, glasurile argintii ale fluierelor vibrară, chemîndu-i pe toţi oamenii din echipaj să asiste la execuţie. Prin bocaportul cel mare străjuit de ghiulele grele, marinarii din cartul de jos se revărsară pe punte, amestecîndu-se printre cei aflaţi deja acolo. Ei umplură astfel spaţiul dintre arborele-mare şi arborele-trinchet, inclusiv cel ocupat de încăpătoarea şalupă şi de şarpanta neagră în care era fixată — şalupa şi şarpanta alcătuind un post înalt de observaţie pentru băieţii de la pulberărie şi pentru marinarii mai tineri. Un alt grup, format din numeroşi gabieri, se apleca peste balustrada acestui spaţios balcon marin, pentru a privi mulţimea adunată jos. Marinarii, fie ei vîrstnici sau tineri, tăceau îndeobşte; doar cîţiva vorbeau în şoaptă. Căpitanul Vere — dominînd ca totdeauna cu silueta lui grupul ofiţerilor — stătea la marginea dunetei, privind înainte. Chiar sub el, pe covertă, marinarii militari — îmbrăcaţi în uniformă — stăteau înşiraţi la fel ca în timpul proclamării sentinţei.

Odinioară, în flota de război, se obişnuia ca execuţia prin ştreang a unui marinar condamnat să

---

[1] Succesorul proorocului Ilie.

aibe loc la verga catargului de mizenă. În cazul de faţă, din motive speciale, fu aleasă în acest scop verga mare. Condamnatul fu adus sub unul din braţele acestei vergi. Capelanul, care-l însoţea, renunţă la ritualul obişnuit în asemenea ocazii; cel puţin aşa aveau să spună, mai tîrziu, unii dintre martorii oculari. Îi vorbi, ce-i drept, condamnatului, dar foarte pe scurt, iar adevărata Evanghelie se vădi nu atît în cuvintele preotului, cît în înfăţişarea şi-n gesturile sale.

Ultimele pregătiri legate de persoana condamnatului fiind făcute în grabă, prin grija a doi dintre oamenii şefului de echipaj, execuţia deveni iminentă. Billy stătea în picioare, cu faţa spre pupa. În clipa supremă, cuvintele sale — singurele sale cuvinte, rostite fără nici un defect de vorbire — fură acestea: „Dumnezeu să-l binecuvînteze pe căpitanul Vere!"

Aceste cuvinte, atît de neaşteptate pe buzele unui om cu ştreangul de gît (un om condamnat formal pentru trădare îşi trimitea binecuvîntarea spre careul de onoare de la pupa) — aceste cuvinte, rostite cu glasul limpede-melodios al unei păsări cîntătoare în clipa cînd îşi ia zborul de pe-o creangă, avură un efect formidabil, sporit şi mai mult de frumuseţea tînărului marinar, spiritualizată parcă de dureroasele încercări prin care trecuse în ultima vreme.

— Dumnezeu să-l binecuvînteze pe căpitanul Vere! răspunse, într-un glas, ca un involuntar ecou, mulţimea marinarilor străbătuţi parcă de-un curent electric. Şi totuşi, în clipa aceea, desigur că numai Billy era prezent în inimile lor, aşa cum era prezent în ochii lor.

La aceste cuvinte, al căror ecou spontan le făcuse să răsune cu atîta putere, căpitanul Vere rămase ne-

mişcat, ţeapăn ca o puşcă în rastelul unui armurier — fie datorită stoicei sale stăpîniri de sine, fie din pricina unei paralizii de moment provocată de şocul emoţiei.

Corpul vasului revenea tocmai la o poziţie normală, din tangajul obişnuit, cînd semnalul cel de pe urmă fu dat în tăcere, aşa cum era prevăzut. În aceeaşi clipă lîna diafană care spînzura la orizont fu străpunsă de o rază blîndă — întocmai ca într-o viziune mistică a Mielului Domnului — iar Billy sui, urmărit de mulţimea feţelor întoarse spre el ; şi suind, primi din plin în obraji lumina trandafirie a zorilor.

Spre uimirea tuturor, făptura legată, ajunsă la capătul vergii, rămase parcă încremenită, fără a vădi vreo altă mişcare decît aceea pe care i-o imprima deplasarea vasului — mişcare de o rară măreţie cînd e vorba de-un vas de război, care pluteşte pe-o mare calmă, cu încărcătura lui de tunuri grele.

27

O digresiune

Cîteva zile mai tîrziu, la popotă, trezorierul — un bărbat cam rumen şi rotofei, mai priceput în materie de contabilitate decît în materie de filozofie — îi spuse medicului în legătură cu ciudăţenia menţionată adineauri :

— Ce dovadă grăitoare a puterii de voinţă !

Medicul, un lungan uscăţiv şi posac, înzestrat cu un spirit caustic folosit cu discreţia omului ce încearcă să-şi compenseze prin politeţe firea ursuză, îi răspunse :

— Scuză-mă, domnule trezorier, dar într-o execuţie atît de ştiinţific condusă ca aceea a lui Budd — căci eu însumi am primit ordinul s-o dirijez — orice mişcare a corpului spînzurat indică, după ce s-a produs suspensia totală, un spasm mecanic al sistemului muscular. Iată de ce, absenţa unei astfel de mişcări nu poate fi atribuită aşa-zisei puteri de voinţă, cum o numeşti dumneata, în mai mare măsură decît poate fi, să mă ierţi, atribuită unui cal-putere.

— Bine, dar spasmul muscular, despre care vorbeşti, nu este, oare, mai mult sau mai puţin invariabil în asemenea cazuri ?

— Se-nţelege că da, domnule trezorier.

— Atunci, stimate domn, cum îţi explici absenţa spasmului în cazul de faţă ?

— Domnule trezorier, e limpede că noi amîndoi vedem în chip diferit singularitatea acestui caz. Dumneata ţi-l explici prin ceea ce numeşti puterea de voinţă — un termen care nu figurează în vocabularul ştiinţei. Cît despre mine, n-am pretenţia de a-l explica într-un fel sau altul, în actualul stadiu al cunoştinţelor mele. Chiar dacă am admite ipoteza că, la primul contact cu funia, activitatea inimii lui Budd, intensificată de o emoţie paroxistică, a contenit brusc — întocmai ca un ceasornic al cărui arc se rupe cînd îl învîrteşti prea repede pînă la capăt —ei bine, chiar în această ipoteză, cum ar putea fi explicat fenomenul ce s-a produs ulterior ?

— Admiţi, aşadar, că absenţa unor mişcări spasmodice era ceva anormal ?

— Domnule trezorier, era ceva anormal în măsura în care era un fenomen a cărui cauză ne scapă deocamdată.

— Spune-mi, însă, dragul meu domn — stărui celălalt, cu încăpăţînare — dacă moartea marinarului

a fost provocată de ştreang, sau s-a datorat unui soi de eutanasie [1] ?

— *Eutanasia*, domnule trezorier, e ceva în genul *puterii de voinţă* — mă îndoiesc de valoarea ştiinţifică a acestui termen. Scuză-mă, dar e un cuvînt fantezist şi totodată metafizic — pe scurt, un cuvînt grecesc. Dar — adăugă medicul schimbînd brusc tonul — mă aşteaptă în infirmerie un bolnav pe care n-aş vrea să-l las în grija asistenţilor mei. Te rog să mă ierţi.

Şi spunînd acestea, se ridică de la masă şi părăsi, ceremonios, popota.

28

Tăcerea care domnise în momentul execuţiei, prelungindu-se şi cîteva clipe după aceea — tăcere subliniată de clipocitul valurilor ce izbeau în coca vasului, sau de fluturarea vreunei vele, în timpul cît ochii timonierului priveau în altă parte — tăcerea asta sfîrşi prin a fi sfîşiată de un sunet greu de redat în scris. Oricine a auzit huietul unui torent umflat deodată de îmbelşugatele ploi din munţii de la tropice — ploi pe care cîmpia nu le cunoaşte — oricine i-a auzit primul murmur înăbuşit cu care se prăvale peste rîpile păduroase, îşi poate face o idee despre pomenitul sunet. Părea să vină de departe, căci suna vag ca o şoaptă, şi cu toate astea izvora de foarte aproape, şi anume din mulţimea oamenilor buluciţi pe puntea descoperită a vasului. Fiind nearticulat, semnificaţia lui era îndoielnică, deşi părea să indice una din acele capricioase schimbări de atitudine sau de simţire, caracteristice mulţimilor de pe

[1] Cuvînt de origine greacă : moarte fără dureri.

uscat ; în cazul de faţă avea, poate, semnificaţia unei retractări amare a involuntarului ecou pe care marinarii îl făcuseră binecuvîntării rostite de Billy Budd. Dar înainte ca murmurul să se poată preface în strigăt, fu întrerupt de un ordin strategic, cu atît mai imperios cu cît venea pe neaşteptate :

— Bosman, toată lumea jos la tribord ! Ai grijă să plece toţi la posturile lor !

Stridente ca ţipetele pescăruşilor, fluierăturile bosmanului şi ale ajutoarelor sale străpunseră acel murmur surd şi ameninţător, spulberîndu-l ; iar mulţimea, supunîndu-se mecanismului disciplinei, îşi înjumătăţi rîndurile. Cît despre cei care rămaseră, mai toţi fură puşi numaidecît la diferite munci, ca de pildă arimarea vergilor — munci dintre cele pe care orice ofiţer de bord le poate lesne născoci în caz de nevoie.

După o sentinţă de condamnare la moarte pronunţată pe mare, de către o curte marţială, toate măsurile luate se caracterizează printr-o promptitudine vecină cu panica, deşi se sileşte să pară calmă. Hamacul lui Billy fiind deja umplut cu plumb şi pregătit pentru a-i sluji drept cosciug de pînză, ajutoarele meşterului-velier intrară grabnic în acţiune, pentru a-şi face datoria de ciocli nautici. Cînd totul fu gata, se dădu din nou ordinul ca echipajul — risipit între-timp — să se strîngă pe punte, de data aceasta pentru a asista la funeralii.

Nu e nevoie să descriem în amănunt această ceremonie finală. Vom spune doar că, în clipa cînd scîndura înclinată şi-a slobozit încărcătura în mare, s-a auzit din nou un murmur omenesc straniu, contopit acum cu alte sunete nearticulate, scoase de nişte păsări marine uriaşe, atrase de plescăitul făcut de hamacul greoi aruncat în apă. Păsările astea zburară atît de aproape de bord, încît oamenii putură auzi scîrţîitul

aripilor osoase. În timp ce vasul, mînat de briza ușoară, lăsa în urmă locul funebru, păsările continuau să se rotească în juru-i, desfășurîndu-și umbrele mișcătoare ale aripilor și cîrîind de zor, ca-ntr-un fel de requiem păsăresc.

Pentru niște oameni atît de superstițioși, cum erau marinarii pe vremea aceea, mai ales cei de pe-un vas de război, pentru niște oameni care, cu puțin înainte, priviseră minunea trupului rămas nemișcat al spînzuratului azvîrlit acum în mare — pentru asemenea oameni rotirea păsărilor căpăta o semnificație de loc prozaică, deși se explica, pur și simplu, prin lăcomia animalică trezită de apropierea prăzii. O mișcare incertă se stîrni printre ei, provocînd oarecare debandadă. Aceasta fu, însă, îngăduită doar o clipă : deodată se auzi toba, care bătea de cel puțin două ori pe zi, pentru a-i chema pe oameni la datorie, și care avea acum un sunet deosebit de imperios. Disciplina militară prelungită dezvoltă la omul de rînd un soi de reflex al supunerii, a cărui manifestare promptă la auzul unei comenzi oficiale seamănă cu un gest instinctiv.

Bătăile de tobă îi făcură pe marinari să se împrăștie — mai toți înșirîndu-se de-a lungul bateriilor de pe cele două punți acoperite. Acolo, potrivit obiceiului, servanții luară în tăcere poziția de drepți lîngă tunurile lor. La timpul cuvenit, primul ofițer — stînd cu sabia sub braț, la postul său de pe covertă — primi pe rînd rapoartele locotenenților care conduceau diferitele secțiuni ale bateriilor. După ce le auzi pe toate, primul ofițer îi prezentă comandantului o sinteză a acestor rapoarte, salutîndu-l reglementar.

Întreg acest ritual urmărea să umple timpul oamenilor, căci toba bătuse cu un ceas înainte de sorocul obișnuit. Faptul că o asemenea abatere de la programul obișnuit fusese autorizată de către căpitanul Vere — care trecea drept un adept zelos al ordinei celei mai stricte — dovedea că în sinea lui el era convins de necesitatea unor măsuri excepționale în legătură cu starea de spirit a oamenilor săi, chiar dacă o socotea „temporară". „Pentru neamul omenesc — spunea el adesea — formele, formele armonioase sînt totul. Acesta e tîlcul ascuns în legenda ce-l arată pe Orfeu vrăjind cu lira lui fermecată sălbăticiunile pădurii." Căpitanul încerca acum să aplice această regulă într-o situație care era consecința directă a procesului de destrămare a formelor, ce avusese loc în Canalul Mînecii.

La neobișnuitul apel, răspunseră toți membrii echipajului, așa cum făceau în mod normal. Fanfara de pe covertă execută un marș ; după care capelanul oficie obișnuita slujbă de dimineață. Apoi, toba sună retragerea. Sub influența muzicii și a ritualului bisericesc, pus în slujba disciplinei militare și a războiului, oamenii se risipiră liniștiți la posturile ce le reveneau cînd nu stăteau lîngă tunuri.

Între timp, se luminase de ziuă de-a binelea. Lîna străvezie de la poalele cerului dispăruse, absorbită de același soare care-o făcuse să strălucească. Iar văzduhul era limpede și senin, ca un bloc de marmoră albă, care se-odihnește în curtea unui cioplitor.

29

Simetria formală realizabilă în ficțiunea pură nu este chiar atît de ușor de obținut într-o narațiune care, prin însăși natura ei, are de-a face mai mult cu

faptele decît cu lucrurile închipuite. Adevărul spus pe faţă are totdeauna muchiile frînte ; iată de ce, finalul unei astfel de povestiri nu poate avea perfecţiunea ornamentelor care încununează o construcţie arhitectonică.

Ceea ce s-a întîmplat cu Marinarul chipeş în anul marii răscoale a fost descris cu fidelitate. Dar deşi povestea propriu-zisă se încheie odată cu viaţa lui, nu strică să adăugăm şi un soi de epilog. Trei scurte episoade vor fi de-ajuns.

În perioada Directoratului, cînd au fost rebotezate navele care alcătuiseră flota monarhiei franceze, vasul de linie „St. Louis" a primit numele de „Ateistul". Un asemenea nume, ca şi alte cîteva dintre cele noi date vaselor din flota revoluţionară, proclama cutezanţa păgînă a puterii stăpînitoare şi (deşi nu aceasta fusese intenţia urmărită) era cel mai potrivit nume ce se putea da unui vas de război — mult mai potrivit, dacă stăm să ne gîndim, decît „Prăpădul", „Erebus" (Infernul) şi alte asemenea nume date unor vase de luptă.

Întorcîndu-se la escadră după misiunea în timpul căreia s-au petrecut evenimentele povestite mai sus, „Indomitable" s-a întîlnit cu „Ateistul". A urmat o luptă, în cursul căreia căpitanul Vere, tocmai cînd încerca să abordeze vasul inamic pentru a-şi trimite oamenii la atac peste parapete, a fost atins de un glonte tras prin hubloul cabinei principale a „Ateistului". Grav rănit, s-a prăbuşit pe punte şi a fost dus în cală, unde mai zăceau cîţiva dintre oamenii săi. Primul locotenent luă comanda vasului. Sub conducerea lui, vasul inamic fu capturat în cele din urmă şi, deşi foarte avariat, fu adus, printr-un fericit concurs de împrejurări, pînă la Gibraltar — port englezesc situat nu departe de locul bătăliei. Acolo, căpitanul Vere fu debarcat împreună cu ceilalţi răniţi. El zăcu timp de cîteva zile, apoi îşi dădu sufletul. Din nefericire, muri prea devreme pentru a mai apuca bătălia Nilului şi victoria de la Trafalgar. Omul acesta, care, în ciuda filozofiei sale austere, nutrise poate cea mai secretă dintre pasiuni — ambiţia — nu avea să ajungă niciodată la deplinătatea faimei.

În pragul morţii, pe cînd zăcea sub influenţa unui balsam miraculos care, potolind durerea fizică, acţiona în chip tainic asupra resorturilor mai subtile ale omului, el începu să murmure : „Billy Budd, Billy Budd" — vocabule ininteligibile pentru infirmierul ce-l îngrijea. Faptul că vorbele astea nu erau expresia unei remuşcări, reieşi limpede din ceea ce infirmierul îi spuse ofiţerului de infanterie marină de pe „Indomitable" ; ca unul care, dintre toţi membrii curţii marţiale, se împotrivise cel mai mult sentinţei de condamnare la moarte, ofiţerul ştia prea bine cine era Billy Budd, dar n-avea să spună nimănui nimic.

30

Cîteva săptămîni după execuţie, printre alte ştiri tipărite la rubrica „Veşti din Mediterana" într-o publicaţie săptămînală scoasă pe vremea aceea de către autorităţile navale, apăru o dare de seamă asupra celor întîmplate. Darea de seamă părea îndeobşte să fi fost scrisă de un om de bună credinţă, deşi intermediarul care-i adusese la cunoştinţă faptele se bizuise în parte pe nişte zvonuri ce denaturau şi chiar falsificau într-o oarecare măsură aceste fapte.

Iată ce scria în darea de seamă :

„În cea de-a zecea zi a lunii trecute, un deplorabil eveniment s-a petrecut pe bordul vasului maiestăţii sale „Indomitable". John Claggart, maestrul-instructor al echipajului, descoperind printre matelotii de rînd un început de complot, pus la cale de un anume William Budd, a fost înjunghiat de către acesta cu un pumnal, tocmai cînd îl trăgea la răspundere în faţa comandantului.

Fapta şi arma folosită pentru a o săvîrşi, indică îndeajuns de limpede că răzbunătorul asasin, deşi înrolat în marină sub un nume englezesc, nu era englez, ci unul dintre acei străini care adoptă nume englezeşti de împrumut, şi care au fost primiţi în mare număr în marină, datorită necesităţilor excepţionale ale Flotei.

Gravitatea crimei şi adînca ticăloşie a criminalului devin şi mai evidente dacă ne gîndim la caracterul victimei, un om de vîrstă mijlocie, respectabil şi discret, aparţinînd tagmei sub-ofiţerilor, de care, precum prea bine ştiu ofiţerii, atîrnă în bună măsură puterea de luptă a flotei majestăţii sale. Avea o funcţie de răspundere pe cît de grea, pe atît de ingrată, dar şi-o exercita cu un devotament sporit de puternicul său sentiment patriotic. În cazul de faţă, ca şi în numeroase alte cazuri existente în zilele noastre, caracterul nefericitei victime dezminte categoric, dacă mai era nevoie, sumbra afirmaţie atribuită răposatului Dr. Johnson [1], că naţionalismul ar fi ultimul refugiu al ticăloşilor.

Criminalul a plătit pentru crima lui. Promptitudinea pedepsei s-a dovedit salutară. Pe bordul vasului majestăţii sale „Indomitable" nu mai există nici un temei de nelinişte."

[1] *Samuel Johnson* (1709—1784), cunoscut critic literar englez.

Articolul acesta, apărut într-o publicaţie de mult dată uitării, este singura mărturie rămasă în analele omenirii, pentru a arăta ce fel de oameni au fost John Claggart şi Billy Budd.

Tot ce se întîmplă pe bordul unui vas rămîne multă vreme gravat în memoria oamenilor. Orice obiect legat de vreun incident petrecut pe bord, e transformat într-un adevărat monument. Verga de care-a fost spînzurat gabierul a rămas cîţiva ani în centrul atenţiei marinarilor. Ea a fost urmărită apoi pe şantierele navale, iar de-acolo din nou pe vas, şi n-a fost lăsată în pace nici atunci cînd n-a mai rămas din ea decît o gioarsă aruncată la fier vechi. Pentru marinari, o bucăţică din verga aceea era ca o aşchie din sfînta cruce. Deşi ignorau dedesubturile tainice ale tragediei, şi nu se gîndeau că Billy fusese condamnat doar din punctul de vedere al justiţiei navale, ei simţeau instinctiv că un om ca el era incapabil să se răzvrătească sau să comită, cu bună ştiinţă, o crimă. Îşi aminteau de imaginea tînărului Marinar chipeş, de faţa lui niciodată sluţită de vreun rînjet sau de vreuna din acele grimase mai subtile care purced dintr-o inimă deprinsă cu ticăloşia. Această imagine despre el fusese desigur accentuată de moartea lui Billy — o moarte atît de misterioasă în unele privinţe. Pe punţile de pe „Indomitable" stima generală cu care era privit caracterul lui, de o inconştientă simplicitate, avea să-şi găsească o expresie naivă în gura unui alt gabier, coleg de cart cu Billy Budd, şi înzestrat cu un har poetic necontrafăcut, cum au adesea unii marinari. Mîinile lui smolite au scris cîteva stihuri care, după ce-au circulat un timp în rîndurile echipajului, au ajuns chiar să fie tipărite pe hîrtie proastă, la Portsmouth, sub forma unei balade. Titlul acesteia a fost dat de însuşi marinarul cu pricina.

BILLY ÎN CĂTUŞE

Capelanul intră-n colţul singuratic
Şi-ndoindu-şi şira, prinde-a se ruga
Pentru mine, Billy Budd, şi pentru
Cei de-un fel cu mine. Dar priviţi colea :
Raza lunii trece prin hublou şi-ascute
Arma caraului, velele-argintînd.
O să moară însă-n zori, cu Billy-odată,
Cînd se va preface — o, aşa curînd ! —
Într-o salbă mîndră de mărgăritare
Atîrnată colo sus, pe verga mare, —
Mîndră ca cercelul dăruit de mine
Prea frumoasei Molly, fata din Bristol.
Sus pe verga mare au să mă anine !
Totu-i gata ! Mîine-n zori o să mă scol
Ca să urc pe vergă, cu stomacul gol !
Poate c-au să-mi deie, totuşi, un pesmet
Şi vreo băutură, ca pentru plecare !
Întorcîndu-şi capul, cine ştie cine
O să mă înalţe în spînzurătoare !
Fluiere, fireşte, n-au să sune — poate
E-o părere numai, iar acestea toate
Nu-s decît un vis ! — Au cine o să-mi taie
Funia ? În valuri o să fiu zvîrlit ?
Sună oare toba, iar eu nici n-aud ?
Donald, pare-mi-se, mi-a făgăduit
C-o să stea în preajma scîndurii, ca pînă
Voi cădea-n adîncuri, să mai strîng o mînă !
Vasăzică, mort eşti, bietule matroz !
Îmi aduc aminte de obrajii roz
Ai lui Taff — velşmanul, cînd s-a scufundat
Eu, însă-n hamacu-mi am să fiu legat,
Şi-azvîrlit în hăul fără fund. Simt parcă
Somnul cum mă-ncearcă.
Hai, planton, slăbeşte-mi lanţurile grele
De la mîini, şi-n apă zvîrle-mă uşor,
Căci mi-e somn, şi-n alge, iată, mă-nfăşor,
Luncecînd cu ele...

19 aprilie 1891

SUMAR